

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

*0: EK

*1: 2003-2004

*2: 27

*3: WordXP

*4: 27ste vergadering

*5: Dinsdag 11 mei 2004

*6: 10.00 uur

Voorzitter: Timmerman-Buck

Tegenwoordig zijn 65 leden, te weten:

Van de Beeten, Bemelmans-Videc, Van den Berg, Biermans, Broekers-Knol, Van den Broek-Laman Trip, Van Dalen-Schiphorst, Doek, Dölle, Van Driel, Dupuis, Eigeman, Essers, De Graaf, Hamel, Hessing, Van Heukelum, Ten Hoeve, Holdijk, Jurgens, Kalsbeek-Schimmelpenninck van der Oije, Ketting, Klink, Koekkoek, Kohnstamm, Kox, Van der Lans, Leijnse, Lemstra, Van der Linden, Linthorst, Luijten, Maas-de Brouwer, Meindertsma, Middel, Van Middelkoop, Nap-Borger, Noten, Van den Oosten, Pastoor, Platvoet, Pormes, Van Raak, Rabbinge, De Rijk, Rosenthal, Russell, Schouw, Schuurman, Schuyer, Slagter-Roukema, Soutendijk-van Appeldoorn, Swenker, Sylvester, Tan, Terpstra, Van Thijn, Timmerman-Buck, Vedder-Wubben, Wagemakers, Walsma, Witteman, Witteveen, Woldring en De Wolff,

en de heer Bot, minister van Buitenlandse Zaken, mevrouw Van der Hoeven, minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en mevrouw Van der Laan, staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,

alsmede de heer Dittrich, lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

**

De **voorzitter**: Ik deel aan de Kamer mede dat zijn ingekomen berichten van verhindering van de leden:

Putters, wegens ziekte;

Meulenbelt, Van Gennip, Van Leeuwen en Hoekzema, wegens verblijf buitenslands.

**

Deze berichten worden voor kennisgeving aangenomen.

De **voorzitter**: De ingekomen stukken staan op een lijst, die in de zaal ter inzage ligt. Op die lijst heb ik voorstellen gedaan over de wijze van behandeling. Als aan het einde van de vergadering daartegen geen bezwaren zijn ingekomen, neem ik aan dat de Kamer zich met de voorstellen heeft verenigd.

**

(Deze lijst is, met de lijst van besluiten, opgenomen aan het einde van deze editie.)

Aan de orde is de behandeling van de volgende voorstellen van de commissie voor de Verzoekschriften:

- Adres van A. Zare te Rotterdam betreffende een verblijfsvergunning (Gedrukt stuk Eerste Kamer, 2003-2004, X-A);

- Adres van W.G.C. van Loenen te Wenum-Wiesel betreffende kwijtschelding van een belastingaanslag (Gedrukt stuk Eerste Kamer, 2003-2004, XI-A);

- Adres van F.S. te E. (België) betreffende het handelen van de belastingdienst (Gedrukt stuk Eerste Kamer, 2003-2004, XII-A);

- Adres van F. Eeken te Amsterdam betreffende de aftrekbaarheid van kosten verbonden aan alternatieve geneeswijzen (Gedrukt stuk Eerste Kamer, 2003-2004, XIII-A);

- Adres van J.J. Noordijk te Bergen op Zoom betreffende de aftrekbaarheid van scholingskosten (Gedrukt stuk Eerste Kamer, 2003-2004, XIV-A).

De **voorzitter**: Ik stel voor, de voorstellen van de commissie over te nemen.

**

Daartoe wordt besloten.

Aan de orde is de behandeling van de wetsvoorstellen:

- **Aanpassing van de Vreemdelingenwet 2000 aan de richtlijn 2001/51/EG van de Raad van de Europese Unie van 28 juni 2001 tot aanvulling van het bepaalde in artikel 26 van de Overeenkomst ter uitvoering van het Akkoord van Schengen van 14 juni 1985 (blz. 4229) (65) (29016);**

- **Wijziging van de Wet op het notarisambt (Reparatiewet Wet op het notarisambt) (blz. 4363) (6) (29212);**

- **Aanpassing van het Burgerlijk Wetboek, het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering, het Wetboek van Strafrecht en de Wet op de economische delicten ter uitvoering van richtlijn nr. 2003/31/EG van het Europees Parlement en de Raad van de Europese Unie van 8 juni 2000 betreffende bepaalde juridische aspecten van de diensten van de informatiemaatschappij, met name de elektronische handel, de interne markt (PbEG L 178) (Aanpassingswet richtlijn inzake elektronische handel) (blz. 1185-1191) (19); (1453) (22) (28197);**

- **Aanvulling van de Auteurswet 1912 inzake de thuishopie tot invoering van verlengde aansprakelijkheid voor verkopers (blz. 240-250) (6); (488) (10) (28486);**

- **Partiële wijziging van de Wet op de rechterlijke organisatie, de Wet rechtspositie rechterlijke ambtenaren, de Wet op de rechterlijke indeling, de Beroepswet, de Wet op de economische delicten en enige andere wetten (Veegwet modernisering rechterlijke organisatie) (blz. 4363) (67) (28958).**

Deze wetsvoorstellen worden zonder beraadslaging en zonder stemming aangenomen.

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

Aan de orde is:

- het beleidsdebat Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (VIII) (onderdeel VMBO) (29200 VIII).

*N

Mevrouw **Linthorst** (PvdA): Voorzitter. Wie de afgelopen maanden de berichten in de media heeft gevolgd, weet dat het vmbo het moeilijk heeft. Het rapport van de Onderwijsinspectie dat enige weken geleden is verschenen, bevestigt dat beeld.

Voorzitter. Ik vergeet iets te vertellen. Ik heb de eervolle vraag gekregen om deze inbreng ook namens de fractie van GroenLinks uit te spreken. Mijn excuses dat ik dat nu pas zeg. Ik was hier een beetje laat, dus dan wordt het wat chaotisch.

Op 10% van de vmbo-scholen doen zich wekelijks incidenten voor in de sfeer van beschadiging, diefstal of fysiek geweld. Op 38% van de vmbo-scholen komt dit maandelijks voor en in de vier grote steden zijn de problemen met dit soort incidenten zo groot dat een op de vier vmbo-scholen zegt de veiligheid van leerlingen en leerkrachten onvoldoende te kunnen waarborgen. Het vmbo heeft bovendien, meer dan havo- en vwo-scholen, te maken met een tekort aan bevoegde leerkrachten. Ten slotte verlaat op 44% van de vmbo-scholen leerlingen de school voortijdig, dat wil zeggen zonder diploma. Om hoeveel leerlingen dat precies gaat, weet ik niet, maar het zijn er in ieder geval te veel.

Wij kunnen ons voorstellen dat het voor leerlingen en leerkrachten niet prettig is als er zo negatief over hun school wordt gepraat en geschreven. Laten wij vooropstellen dat het merendeel van de vmbo-leerlingen uiteindelijk goed terecht komt en dat de problemen waarmee het vmbo kampt, niet te wijten zijn aan de inzet van de leerkrachten. De vmbo-leerlingen en –leerkrachten verdienen onze steun en ons respect. Tegelijkertijd kunnen wij de ogen niet sluiten voor het feit dat de problemen die zich op het vmbo voordoen, meer zijn dan imagoproblemen.

Het vmbo is opgezet met de beste bedoelingen. Met de vorming van het vmbo moest een betere aansluiting van het vbo op het mbo worden gerealiseerd. Het was nadrukkelijk de bedoeling dat het vmbo geen eindonderwijs zou zijn, maar voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs. Om dit te bewerkstelligen, werden de mavo en het vbo samengevoegd in het vmbo. Boven op deze operatie, die al ingewikkeld genoeg was, kwamen twee andere ontwikkelingen: de invoering van de basisvorming en Weer samen naar school. In het kader van Weer samen naar school werden de vso-lomscholen opgeheven. Leerlingen die vroeger naar het voortgezet speciaal onderwijs gingen, werden opgevangen met extra middelen in het vmbo. Als klap op de vuurpijl werd een grootscheepse schaalvergroting ingezet in het mbo.

Achteraf kunnen wij constateren dat het vmbo is overladen met een overvloed aan beleidsdoelstellingen. Onze fracties vinden het van belang om het vmbo kritisch tegen het licht te houden, maar niet om weer nieuwe beleidsdoelstellingen te formuleren en al helemaal niet om de zoveelste douw uit te delen aan de leerlingen en de leerkrachten op het vmbo. Nee, het doel is om te kijken

naar datgene waarmee wij als politieke beleidsmakers het vmbo hebben opgezadeld, naar datgene waaraan het vmbo zelf behoefte heeft en naar de manier waarop wij het vmbo kunnen ondersteunen om zich te ontwikkelen tot het onderwijs dat het verdient te zijn, namelijk onderwijs waarop wij allemaal trots kunnen zijn.

De heer **Van Raak** (SP): De filosofie achter het vmbo wordt grotendeels gedragen door de fracties van de PvdA en GroenLinks. Sterker nog, wij kunnen stellen dat deze fracties in 1999 aan de basis hebben gestaan van het vmbo. Welke lessen heeft mevrouw Linthorst getrokken uit de fouten die de PvdA in het verleden heeft gemaakt. Welke lessen kan zij de minister derhalve meegeven om het in de toekomst beter te doen?

Mevrouw **Linthorst** (PvdA): Ik hoop dat de heer Van Raak het vervolg van mijn betoog wil afwachten, want ik kom nog over dit onderwerp te spreken. Ik schaam mij niet voor zaken waarvan wij achteraf kunnen constateren dat er fouten in zijn gemaakt. De bedoelingen waren goed. De bedoeling was om het vbo op te heffen en de leerlingen mee te nemen in de vaart der volkeren. Zwakke leerlingen zouden zich kunnen optrekken aan sterkere leerlingen en er zou niet te vroeg worden gedetermineerd. In de praktijk moet echter worden geconstateerd dat het zo niet is uitgepakt. Je moet dan het lef hebben om terug te komen op eerder genomen beslissingen.

De heer **Van Raak** (SP): De reden dat ik naar de leermomenten van de Partij van de Arbeid vraag, is de volgende. Als zij nu weer met goede bedoelingen komt, kan het zijn dat het over tien jaar weer helemaal misloopt. Hoe kritisch heeft de PvdA-fractie naar de eigen uitgangspunten gekeken?

Mevrouw **Linthorst** (PvdA): Ik vind dat wij daar behoorlijk kritisch naar hebben gekeken. Als de heer Van Raak dat nog niet genoeg vindt, nodig ik hem uit om er in zijn eigen bijdrage nog een schepje bovenop te doen.

Voorzitter. Nederland wil een kenniseconomie zijn. Wij denken dat het beroepsonderwijs het fundament van de kenniseconomie vormt. Ook denken wij dat het beroepsonderwijs ten onrechte jarenlang is verwaarloosd. Wij lijken soms te denken dat het niet erg is om het uitvoerende werk uit te besteden aan lagelonenlanden, zolang de knowhow maar hier blijft. Het is echter de vraag of het zo zal werken. De knowhow kan zich net zo goed daar gaan vestigen waar de productie wordt uitgevoerd. Bovendien heeft ook onze maatschappij hier ter plekke behoefte aan vakmensen. Loodgieters, schilders en timmerlieden zijn nauwelijks te krijgen. Ook in het onderwijs en de verzorging zullen de komende jaren veel mensen nodig zijn. Als wij nu niet snel iets doen aan een kwalitatief goed beroepsonderwijs, zullen wij over een aantal jaar de rekening daarvoor gepresenteerd krijgen. Deelt de minister deze opvatting?

Als wij het erover eens zijn dat wij niet zonder vakmensen kunnen, is de volgende vraag op welke manier deze vakmensen moeten worden opgeleid. Wij zijn ervan overtuigd dat de inrichting van het vmbo met de beste bedoelingen is gebeurd. De basisvorming en het

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

voorbereidende karakter moesten ervoor zorgen dat leerlingen niet alleen voldoende kennis hadden om volwaardig te kunnen starten op de arbeidsmarkt, maar ook zoveel kennis dat zij een basis hadden om nieuwe ontwikkelingen te kunnen blijven bijbenen. Dat is een mooi ideaal, maar in de praktijk heeft het niet zo gewerkt. Naar het oordeel van mijn fractie en die van GroenLinks komt dit doordat de lat te hoog is gelegd en er te veel nadruk is gelegd op de algemene vormende vakken. De talenten van veel vmbo-leerlingen sluiten niet aan op een theoretische aanpak. Zij zijn vaak praktisch ingesteld en leren met hun handen. Door de nadruk te leggen op algemeen vormende vakken, is er een averechts resultaat bereikt. Waar het de bedoeling was om het vmbo mee te nemen in de vaart der volkeren, is het vmbo voor veel leerlingen en hun ouders verworpen tot een negatieve keuze. Je gaat niet naar het vmbo omdat je ergens goed in bent, maar omdat je niet in staat bent tot havo of hoger. Anders gezegd: vmbo-leerlingen worden niet gewaardeerd en geselecteerd op wat zij kunnen, maar op wat zij niet kunnen.

De minister heeft een aantal aanpassingen doorgevoerd die ook in onze ogen verbeteringen zijn. De basisvorming is afgeschaft, er zijn meer mogelijkheden voor leerwerktrajecten en voor een bepaalde groep leerlingen is er praktijkonderwijs. Wij waarderen deze mogelijkheden, maar zouden graag een stapje verder gaan. De verbeteringen zijn niet doorgevoerd vanuit een positieve visie op beroepsonderwijs, maar waren min of meer noodgedwongen. Er moest iets komen om de leerlingen die niet goed zijn in theoretische vakken, maar wel praktische vaardigheden hebben, binnenboord te houden. Het zijn bovendien uitzonderingen op de regel: leerwerktrajecten kunnen worden aangevraagd, praktijkonderwijs is er voor wie op het reguliere vmbo echt niet kan meekomen. Dat is een wereld verwijderd van een vmbo waarin het opdoen van vakbekwaamheid de centrale doelstelling is. Wij realiseren ons – hier komt onze schuld bekentenis – dat wij deze situatie met ons allen hebben laten ontstaan, maar wij zijn wel benieuwd naar de opvatting van de minister. Is zij ook van mening dat het vmbo veel meer gestoeld zou moeten zijn op hoogwaardig praktijkonderwijs?

Dat brengt mij bij de hoogte waarop de lat is gelegd. Hoe sympathiek de gedachte wellicht ook is dat het vmbo geen eindonderwijs mag zijn, in de praktijk is het dat voor een groot aantal leerlingen wel. Mijn fractie en die van GroenLinks zijn er voorstander van dat het vmbo daar dan ook op wordt ingericht. Dat houdt twee dingen in. Op de eerste plaats moet het eindexamen vmbo recht doen aan de kwaliteiten van de leerlingen. Officieel is het streven dat iedereen een startkwalificatie haalt, dat houdt in een diploma op havo- of mbo-2-niveau. De werkelijkheid is dat een aantal jongeren dat niveau nooit zal halen en toch een waardevolle functie in de samenleving kan vervullen. Vasthouden aan de eis van een startkwalificatie betekent dat wij leerlingen die op mbo-1-niveau eindigen, officieel verklaren tot voortijdig schoolverlater. Daarmee diskwalificeren wij een grote groep leerlingen die dat niet verdient.

Op de tweede plaats moet het vmbo weer opleiden tot een volwaardig diploma. Op dit moment is dat

niet het geval. Het vmbo geeft slechts toegang tot het mbo. Dat doet het imago van het vmbo geen goed; bovendien leidt het tot ongewenste neveneffecten. Voor de toegang tot het mbo is een vmbo-diploma helemaal niet noodzakelijk. Vanwege de doorgaande leerlijn zijn de ROC's die mbo-opleidingen verzorgen, verplicht tot een drempelloze instroom. Dat wil zeggen dat zij alle leerlingen moeten toelaten tot mbo-1- en mbo-2-niveau, of zij nu wel of niet een vmbo-diploma hebben. Sommige leerlingen zien in die situatie weinig reden om zich in te spannen voor het halen van een diploma. Hun leerkrachten hebben weinig middelen tot hun beschikking om deze ongemotiveerde leerlingen bij de les te houden. Eenmaal doorgestroomd naar het mbo, komt het dan ook nog voor dat leerlingen die hun vmbo-diploma wel hebben gehaald, in een klas terecht komen met leerlingen die dat diploma niet hebben gehaald. Dat is niet echt motiverend.

Het belang van een volwaardig diploma hangt ook samen met iets anders. Een van de grote problemen waarvoor onze samenleving staat, is het grote aantal voortijdig schoolverlaters. Te veel jongeren verlaten de school zonder diploma. Een deel van de oplossing ligt voor ons zoals gezegd in een realistisch benadering van het begrip startkwalificatie. Een ander deel van de oplossing ligt wat ons betreft in een opwaardering van het vmbo zelf. Het vmbo zou weer moeten opleiden tot een volwaardig vakdiploma. Het stemt tot vreugde dat het mogelijk wordt om het examen op mbo-1-niveau weer door de vmbo-scholen te laten afnemen, maar ook op dit punt zouden wij een stapje verder willen gaan. Wij zouden het toejuichen als het vmbo ook weer het mbo-2-niveau zou mogen examineren. Een van de risicofactoren voor voortijdig schoolverlaten is namelijk het wisselen van school. Dat geldt met name als je naar een grote school verandert. Veel ROC's zijn enorm grote scholen waar de soms toch wat kwetsbare leerlingen al gauw verzuipen.

Ons voorstel aan de minister is om het mogelijk te maken dat het vmbo examens afneemt op mbo-1- en mbo-2-niveau, zoals ook vroeger het geval was. Zo krijgen leerlingen de mogelijkheid om zich in een vertrouwde omgeving te kwalificeren voor de arbeidsmarkt. Wij denken dat het vmbo daartoe beter in staat is dan de vaak veel grootschaliger ROC's. Het was natuurlijk de bedoeling dat leerlingen zich na het vmbo verder zouden scholen en ontwikkelen op het mbo, maar de werkelijkheid is anders. 30% van de vmbo-leerlingen haakt af in het eerste jaar van het mbo.

Een realistische benadering van het vmbo wil voor onze fracties niet zeggen dat wij niet ambitieus moeten zijn. Daarmee bedoel ik dat wij onze jongeren stimuleren om er uit te halen wat erin zit. Daarmee zou veel flexibeler moeten worden omgegaan. Wij denken dan aan het creëren van meer mogelijkheden voor laatbloeiers, zodat die op een later moment alsnog kunnen gaan leren, en aan het herstellen van de mogelijkheid om voor verschillende vakken op verschillende niveaus eindexamen te doen.

Mijn laatste punt betreft Weer samen naar school. WSNS is opgezet om de groei van het aantal verwijzingen naar het speciaal onderwijs een halt toe te roepen. Enerzijds was dat een bezuinigingsmaatregel, anderzijds wilde men voorkomen dat er te gemakkelijk verwezen

werd. Niet ieder kind met ook maar een klein vlekje hoort thuis op het speciaal onderwijs. Het valt niet te ontkennen dat de expertise van scholen om wat moeilijkere leerlingen binnenboord te houden, enorm is toegenomen. Dat is winst. Tegelijkertijd moeten wij erkennen dat het beleid is doorgeschooten. Tot op zekere hoogte kunnen zwakkere leerlingen zich optrekken aan sterkere leerlingen. Dat gaat echter alleen op als het om een beperkte groep zwakke leerlingen gaat en om een grote groep sterke leerlingen.

Geconstateerd moet worden dat met het opnemen van de leerlingen uit het voormalig vso in het vmbo de spankracht van het vmbo ver is overschreden. Er zijn kinderen die niet floreren in het reguliere onderwijs. Zij hebben het IQ niet om een reguliere vmbo-opleiding te volgen. Zij worden tekort gedaan als zij daar toch worden geplaatst. Daarnaast is er in het vmbo een te grote groep leerlingen met ernstige sociaal-emotionele en/of gedragsproblemen. Onze fracties pleiten ervoor om ook deze groep leerlingen weer uit het vmbo te halen. Niet alleen verdienen zij de zorg die zij nodig hebben, maar hun aanwezigheid in reguliere klassen gaat ook ten koste van de reguliere leerlingen. Leerkrachten geven aan dat zij 80% van hun tijd besteden aan 20% van de leerlingen. Dat gaat ten koste van die andere 80%. Dat zijn niet de sterkste leerlingen; het zijn juist de leerlingen die wat extra ondersteuning goed zouden kunnen gebruiken.

Daarnaast draagt de combinatie van het vmbo en het voormalige vso/lom bij aan een negatief imago van het vmbo. Dat sommige vmbo-scholen in met name de grote steden worden gemeden, komt doordat zich in deze scholen een opeenstapeling van zware problematiek voordoet. De aanwezigheid van kinderen met gedragsproblemen vormt daarvan een onderdeel. Zolang dat het geval is, kunnen er allerlei maatregelen worden bedacht om ouders ertoe te brengen, hun kinderen niet naar de "betere" vmbo-scholen te sturen, zodat de problematiek beter over de scholen wordt gespreid. Dat zal echter niet helpen. Laten wij eerlijk zijn. Als ik naar mijzelf kijk, denk ik dat ik een goede maatstaf ben. Niemand wil zijn kind tussen gedragsgestoorde leerlingen. Dat geldt zeker voor kinderen die toch al niet zo heel erg stevig in hun schoenen staan. De fracties van PvdA en GroenLinks pleiten ervoor om te erkennen dat voor sommige leerlingen het voortgezet speciaal onderwijs gewoon nodig is.

Wij zouden daar nog iets aan willen toevoegen. Weer samen naar school heeft niet alleen geleid tot strengere criteria voor de verwijzing, maar ook tot een grotere controle op die verwijzing. Dat geldt overigens niet alleen voor het voortgezet speciaal onderwijs, maar voor het speciaal onderwijs in zijn totaliteit. Er zijn in het gehele land samenwerkingsverbanden van reguliere scholen en scholen voor speciaal onderwijs, waar een aanzienlijke hoeveelheid expertise is verzameld. Toch wordt de beslissing waar een leerling moet worden geplaatst of zelfs welke voorzieningen hij of zij nodig heeft, niet genomen door het samenwerkingsverband. Er is een heel toetsings- en controlesysteem opgezet waarin de uiteindelijke beslissing wordt genomen door mensen die de betrokken leerling nog nooit hebben gezien. Door dit systeem kost doorverwijzing niet alleen erg veel tijd, maar ook erg veel geld. Dat geldt kan naar het oordeel van onze fracties beter worden besteed aan de uitvoering.

Natuurlijk is er controle nodig, maar in onze ogen is die doorgeschooten. Als er scholen zijn die hun moeilijkere leerlingen wat al te gemakkelijk verwijzen, moeten wij het lef hebben om die scholen daarop aan te spreken. Daar hebben wij de Onderwijsinspectie ook voor. Wij moeten ophouden met te proberen misbruik te voorkomen door het bedenken van nieuwe regels waaraan alle scholen moeten voldoen, ook de scholen die hun werk naar beste eer en geweten doen. Uit verschillende wetsvoorstellen blijkt dat de minister de scholen meer autonomie wil geven. Een grotere autonomie zal naar het oordeel van onze fracties gestoeld moeten zijn op vertrouwen. Wij moeten onze professionals kunnen en willen vertrouwen.

De fracties van de PvdA en GroenLinks zijn uitermate verheugd dat wij vandaag diepgaand over het vmbo spreken. 60% van onze leerlingen gaat naar het vmbo, maar er zijn maar weinig kinderen die daar trots op zijn. Dat moet veranderen. Wij hebben de minister vandaag een aantal suggesties gedaan waardoor het vmbo naar ons oordeel beter tot zijn recht zou komen: een grotere nadruk op praktijkonderwijs, de mogelijkheid om een volwaardig examen op mbo-1- en mbo-2-niveau af te leggen en het uitbreiden van het speciaal onderwijs. Wij wachten de reactie van de minister met belangstelling af.

*N

De heer **Klink** (CDA): Mevrouw de voorzitter. Het vmbo is het jongste en grootste schooltype in het voortgezet onderwijs. Sinds 1999 gaat ruim 60% van alle leerlingen naar het voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs. Het is ook de onderwijsvorm waarover de meeste klachten klinken. Het vmbo is in de praktijk het afvalputje van ons onderwijsland, zo kopte de Leeuwarder Courant op 15 januari van dit jaar. In diezelfde week werd het toch al sombere imago van het vmbo nog eens extra belast met de tragische gebeurtenis op het Terra-college. Een paar weken later concludeerden onderwijsdeskundigen die aan de wieg hadden gestaan van de basisvorming en het vmbo, dat de onderwijsvernieuwing heeft gefaald. Het vmbo moest kansarme en allochtone leerlingen emanciperen. Vijf jaar na de invoering zijn de vmbo-scholen in de grote steden zwart, haken de leerlingen vaker af dan ooit en tellen de scholen steeds meer probleemleerlingen. Wij hebben onderkantscholen gemaakt, zo luidde de onthutsende conclusie van het artikel uit de Leeuwarder Courant.

Reacties konden natuurlijk niet uitblijven. De mensen die met de voeten in de modder staan en het feitelijke werk doen, voelden zich bedrogen. Zij zitten met de scherven van een kennelijk te ondoordachte onderwijspolitiek, maar belangrijker is dat zij zich miskend voelen. Zij spannen zich dagelijks in om van hun school een succes te maken. Maar onderweg wordt hen en passant meegedeeld dat het allemaal voor niets is. Die mededeling komt ook nog van degenen die de route in eerste instantie even zo vrolijk uitstippelden.

Laten wij wel zijn: de problemen liegen er inderdaad niet om. Van alle scholieren hebben de vmbo-leerlingen de minste waardering voor hun school. Het voortijdig schoolverlaten is hier het hoogst. De

personeelstekorten zijn hier het meest nijpend. De veiligheidsproblemen zijn hier het meest intens. Het imago van de vmbo-scholen is negatief. Ouders proberen de scholen zoveel mogelijk te ontlopen. In de grote steden speelt dan bovendien nog dat "witte", maar ook steeds meer allochtone ouders hun jeugdigen naar scholen in de randgemeenten sturen. Dat heeft weer tot gevolg dat de zojuist opgebouwde expertise en het zojuist herwonnen elan in die grote steden verdwijnt. Met de leerlingen verdwijnen immers ook de financiële middelen en daarmee de jongste en vaak -- maar niet altijd --meest innovatieve leerkrachten.

Het lijkt een onoverkomelijk somber beeld. Maar daarbij past toch een forse kanttekening. De CDA-fractie is namelijk onder de indruk gekomen van de positieve inspanningen en het optimisme dat zij niet zelden tegenkwam in de scholen en de klaslokalen. Dat optimisme was niet op beelden, maar op ervaringen gestoeld, zoals de ervaring dat zich in het vmbo gaandeweg een onderwijsbenadering ontwikkelt die aansluit bij de interesses, didactische behoeften en vaardigheden van de vmbo-leerlingen. Het optimisme is ook gestoeld op de ervaring dat onderwijsresultaten gaandeweg verbeteren, ook bij scholen die bij wijze van spreken jarenlang in de min stonden in de onderwijsbijlagen van Trouw.

De CDA-fractie kan zich gezien deze ervaringen wel iets voorstellen bij de opmerking van professor Waslander dat het vmbo momenteel de meest innovatieve onderwijssector is. Het elan dat wij aantreffen, ging echter wel gepaard met het indringende verzoek om niet weer met van bovenaf opgelegde structuurhervormingen in dit onderwijstype te beginnen. Het wantrouwen ten opzichte van Den Haag en zijn beleidshyperventilatie is enorm groot. Als bevlogen ambtenaren, politici en deskundigen momenteel op hun schreden terugkeren en zich bezinnen op hun beleidsijver, laat ze dan in hemelsnaam nu ook even op afstand blijven, aldus het verzoek.

Wij hebben nu te maken met de consequenties van eerdere onderwijshervormingen. Wij zullen daarmee wijs moeten omspringen. Een ander vraagt om een gericht antwoord; primair van de kant van de scholen en vervolgens in accommoderende zin van de kant van de overheid. Achtereenvolgens wil de CDA-fractie stilstaan bij: de inhoud van het onderwijsaanbod in het vmbo; de structuurvragen die zich voordoen en het onderwijsachterstandenbeleid, mede in relatie tot het integratievraagstuk.

In 1993 werd de basisvorming ingevoerd. De achtergronden en politieke motieven zijn genoegzaam bekend; daar hoeft ik nu niet op in te gaan. Aan het begin van dit jaar kwam de commissie-Meijerink met een evaluatie van de basisvorming. De commissie heeft geadviseerd om het aantal vakken in de eerste twee jaar van het voortgezet onderwijs terug te brengen tot zeven leergebieden en om de eindtermen te beperken. De CDA-fractie is ermee ingenomen dat de minister het advies heeft omarmd.

En passant is het goed om ons te realiseren dat ook hier de onderwijspraktijk de weg al wees. Het lchtus-college in Kampen bijvoorbeeld werkt al sinds het begin van dit jaar met brede leergebieden waarover leerlingen in

clusters van twee of drie uur les krijgen. Vijftien vakken is kennelijk een te strak keurslijf; daarnaast wordt het onderwijsaanbod erdoor versnipperd. De scholen hebben zelf in oplossingen voorzien. Het is goed dat de minister zich daarbij aansluit en veranderingen aanbrengt, maar de CDA-fractie wil op die weg verder gaan. Zij pleit ervoor om in het vmbo meer mogelijkheden te creëren voor wat ik praktisch onderwijs wil noemen. Mevrouw Linthorst heeft hiernaar reeds verwezen. Daarbij spelen voor de CDA-fractie in elk geval twee overwegingen, die al eerder aan de orde zijn geweest.

In de eerste plaats wordt breed signaleerd dat met de komst van de basisvorming de nadruk sterker is komen te liggen op de algemene vorming. Dit werkt in zekere zin door in de opzet van het vmbo. Daardoor zijn de motivatieproblemen toegenomen. Veel vmbo-leerlingen willen praktisch bezig zijn en al doende leren. De meest initiatiefrijke scholen reageren daar ook op door de leerlingen met praktische werkvormen tegemoet te treden. Scholen wezen ons erop dat de motivatie van leerlingen daardoor met sprongen toeneemt. Ook de Onderwijsinspectie wees op iets soortgelijks in het kader van het mbo. Problematisch gedrag neemt zienderogen af. Het is een van de belangrijkste manieren om voortijdig schoolverlaten tegen te gaan. Ook daarop wees de Onderwijsinspectie in haar studie hierover. Bovendien is niets zo belangrijk voor onderwijsprestaties als de motivatie van leerlingen. Daar kan uiteindelijk geen mentor of jeugdhulpverlener tegen op. Tegelijkertijd -- en daar komt ons politieke punt -- ervaren de scholen de vakvoorschriften bij de koerswending als een keurslijf. Ziet de minister hier, evenals bij de basisvorming, mogelijkheden om meer ruimte aan scholen te bieden?

In de tweede plaats biedt genoemde benadering de scholen de mogelijkheid om in te spelen op de regionale arbeidsmarkt. In dat verband verwijs ik graag naar het pleidooi van schoolleiders zoals die uit de Zaanstreek. Ook hier geldt echter dat scholen niet zomaar vakken mogen combineren. De schoolleiders verwijzen in het verband van de aansluiting op de arbeidsmarkt naar Zweden, waar auto- en vliegtuigfabrikant Saab kennelijk nauw samenwerkt met scholen voor beroepsonderwijs. Leerlingen werken bijvoorbeeld met de testvliegtuigen van Saab. Gericht beroepsonderwijs voor jeugdigen valt zo te koppelen aan de behoefte van werkgevers aan goed en gericht geschoold personeel. Inmiddels zijn her en der in het land al heel goede voorbeelden te vinden van een structurele wisselwerking tussen scholen en bedrijven.

De heer **Van Raak** (SP): De heer Klink maakt een interessante opmerking. Hij wil meer praktijkgericht onderwijs dat beter aansluit bij de beroepspraktijk. Ziet hij dat als een kwestie van interne organisatie, dus van meer vrijheid voor de scholen, of moeten er ook meer centjes bij? Moeten die centjes dan van de minister komen of van het bedrijfsleven?

De heer **Klink** (CDA): Uit onze bezoeken aan scholen en uit de literatuur is ons gebleken dat het met name gaat om autonomievergroting, dus om de mogelijkheden te kunnen bieden. De geldkwestie is wel aan de orde gekomen, maar

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

niet in het kader van deze wending van de koers van scholen.

Voorzitter. De wisselwerking waarover ik zojuist sprak, mondt uit in het aantrekken van gastdocenten, in stages en in praktische onderwijstrajecten. Die initiatieven verdienen onze steun. Wij willen overigens niet dat de eigen aard en zelfstandigheid van het onderwijs en de vorming die daarmee is gemoeid, hieraan ondergeschikt worden gemaakt. In ons land klagen de scholen echter over verstikkende regels. De minister is er uiteraard mee bekend dat scholen zich bij nieuwe initiatieven belemmerd voelen. Wil zij een inventarisatie maken van die belemmerende regels en ze wegnemen? Is zij het met de CDA-fractie eens dat een dergelijke koers ook zou passen in de strategie van het innovatieplatform? Dit platform richt zich immers op een innoverend samenspel van onderwijs en bedrijfsleven. Met mevrouw Linthorst stel ik dat dit niet voorbehouden dient te zijn aan de hogere vormen van onderwijs.

Hierbij past voor de CDA-fractie een kanttekening. Als scholen meer ruimte krijgen om praktisch onderwijs te geven en vakken kunnen integreren om leren en werken te laten samengaan, moet wel uitdrukkelijk worden gegarandeerd dat leerlingen de eindtermen binnen de daarvoor gestelde tijd kunnen halen. De fractie is er beslist geen voorstander van om die eindtermen te gaan nuanceren.

Mevrouw **Linthorst** (PvdA): Doelt de heer Klink met eindtermen op de startkwalificatie? Hoe moet ik dat opvatten?

De heer **Klink** (CDA): Nee, daar bedoel ik niet de startkwalificatie mee. Ik kom nog wel op die startkwalificaties terug.

De CDA-fractie is er wel voorstander van dat voor leerlingen realistische doelstellingen worden gesteld. Daarom is het niet goed dat leerlingen op dit moment alle vakken op een zelfde niveau moeten afsluiten. Leerlingen die zwak zijn in talen, moeten daar geen minderwaardigheidscomplex aan overhouden, maar simpelweg op een lager niveau examen kunnen doen om toch een diploma te kunnen krijgen. Maar zonder eindtermen gaat het niet. Zij disciplineren en motiveren immers voor een groot deel het onderwijs. Zij leveren richtsnoeren. Scholen weten daarmee waar zij aan toe zijn en waar zij naartoe moeten werken. Onderwijsprestaties worden op die manier vergelijkbaar. Bovendien moet het onderwijs uitdagend en in zekere zin ook veeleisend blijven. Een leerling, maar ook een school die niet meer uitgedaagd wordt om zichzelf te overtreffen, verliest op den duur eigenwaarde en motivatie. Hoe kijkt de minister aan tegen het risico dat de didactische vernieuwing binnen de scholen, die nog zo pril is en waarin veel gepioneerd wordt, onvoldoende zicht biedt op de vraag of eindtermen gehaald worden? Is het haalbaar om enerzijds leergebieden en meer praktisch en meer geïntegreerd onderwijs te introduceren en anderzijds die eindtermen te handhaven? Laat ik deze vragen omzetten in een stelling: de onderwijsvernieuwing mag, wat de CDA-fractie betreft, niet ten koste gaan van het onderwijspeil in het vmbo en ook niet van de tussentijdse meetbaarheid ervan.

Er is nog een reden om bij deze pedagogische benadering stil te staan. Van de leerlingen die de theoretische leerweg volgen, stroomt op dit moment 90% door naar het beroepsonderwijs. Meer dan gemiddeld hebben zij het in het mbo moeilijk. Met andere woorden: ook zij zijn vanwege die aansluiting op het mbo gediend bij praktijkgericht onderwijs, ook al zijn zowel ouders als scholen nog vaak georiënteerd op het algemeen vormende onderwijs. De vraag doet zich dan ook voor of een meer praktische vormgeving van het onderwijs niet zal leiden tot juist weer problemen in de aansluiting op het havo. In het onderwijsveld valt wel te beluisteren dat rond de theoretische leerweg scholen een keuze zouden moeten maken: ofwel echte aansluiting bij het vmbo, ofwel aansluiting bij het havo en vwo. Dat zou helderheid geven in de richting ouders en leerlingen. Hoe kijkt de minister daar tegenaan? Voor de CDA-fractie blijft in elk geval gelden dat vanuit de theoretische leerweg altijd gekozen moet kunnen worden voor het mbo, alsook voor het havo en vwo.

De CDA-fractie zou in dit verband overigens ook graag van de minister vernemen of de registratie rond de voortijdige schoolverlating inmiddels is verbeterd. De onderwijsinspectie wees erop dat daarop moeilijk grip is te krijgen. Het is van groot belang voor de overheid en voor scholen dat deze cijfers betrouwbaar zijn. Dit was een opmerking "nebenbei".

In dit verband zou de CDA-fractie van de minister verder willen weten of vmbo-scholen bij de onderwijsvernieuwing, de omslag naar de praktische benadering, voldoende worden ondersteund. Zijn lerarenopleidingen en nascholingstrajecten zelf voor die omslag naar praktisch onderwijs toegerust, of zit daar nog een frictie en moeten scholen vooral zelf pionieren? Zal de praktische didactiek deel uitmaken van de docentenopleiding in wording die specifiek op het vmbo is gericht? Let de inspectie erop dat nascholingstrajecten plaatsvinden en dat de resultaten in de schoolorganisatie geborgd worden? Ziet de minister voor zichzelf een taak weggelegd om verbeteringen te stimuleren en de resultaten te borgen? Kan de Wet beroepen in het onderwijs daarbij behulpzaam zijn?

Ten slotte kom ik op dit onderdeel nog te spreken over een laatste aangelegen punt rond de onderwijskwaliteit. Ik wees er zijdelings al eerder op. Het betreft het niveau waarop leerlingen momenteel in het vmbo examens kunnen doen. Er zijn vmbo-leerlingen die niet goed in talen zijn, maar gerust op havo-niveau wiskunde zouden kunnen halen. Momenteel is dat uitgesloten. Dat motiveert niet. Leerlingen kunnen hun talenten dan niet kwijt. Ziet de minister mogelijkheden om dit te veranderen?

De CDA-fractie is er niet op uit om via van bovenaf opgelegde structuurveranderingen de vragen en problemen van het vmbo te willen oplossen. De wel geuite wens om het vmbo te integreren in het mbo is nu een stap te ver en verdraagt zich niet met de rust die is toegezegd. Het voorstel van enige Kamers van koophandel om te gaan werken aan nieuwe vormen van vakscholen spreekt ons vanuit die optiek evenmin aan, voor zover dit van bovenaf wordt opgelegd. De CDA-fractie wil, zoals gezegd, wel ambities van onderop of, beter, van binnenuit het

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

onderwijs een kans geven. Zeker als de aansluiting met de regionale arbeidsmarkt verstevigt en de leerlijnen met de ROC's vloeiender worden, kan dat de facto leiden tot de moderne beroepsvoorbereidende vakschool die hier en daar wordt bepleit.

Wat de CDA-fractie betreft, zou dit zelfs mogen leiden tot een herkenbaarder naamgeving van de vmbo-scholen. De term vmbo is nu al geen wettelijk verplichte aanduiding. Als scholen in hun naam hun vakinhoudelijke karakteristieken willen laten terugkeren, moet dat mogelijk zijn. Profilering en beroepstrots kunnen daarmee geholpen zijn. Leerlingen zitten dan niet op het diffuse vmbo, maar op het voorbereidend economisch-administratief college of een term van gelijke strekking. Dat geeft meer profiel en reputatie aan de school en naar alle waarschijnlijkheid ook meer trots bij de scholier. Hoeveel ruimte is er voor scholen om zich zo te karakteriseren, zo vragen wij de minister.

In verband met het imago-probleem van het vmbo spreek ik nu een enkel woord over een van de onderwijsvernieuwingen van de jaren negentig. Ik doel op "Weer Samen Naar School". Van verschillende kanten is erop gewezen dat de aanwezigheid van de zorgleerlingen de beeldvorming van het vmbo geen goed doet. Dat is natuurlijk een pijnlijke constatering. Zij is zo pijnlijk dat het buitengewoon aantrekkelijk is om dit mechanisme te ontkennen, maar daarmee zijn scholen en leerlingen uiteindelijk niet geholpen. Ook hier kiest de CDA-fractie er niet voor om nu het roer ineens om te gooien. Dat neemt niet weg dat wij wel over maatregelen kunnen nadenken. Is het ook hier mogelijk om in het kader van de eerder bepleite gedifferentieerde naamgeving te vermijden dat vmbo als term zo diffuus wordt, dat leerlingen en ouders zich er niet mee willen identificeren, zo diffuus dat zij alleen al daarom ervoor knokken om hun kinderen naar het havo of vwo te laten gaan?

Een aparte leerroute voor de moeilijk lerende kinderen en de zorgleerlingen is geïnstitutionaliseerd via het leerweg ondersteunend onderwijs. Door dit onderwijs op geëigende locaties aan te bieden, ook door scholen gezamenlijk, kunnen scholen gericht werken aan expertiseontwikkeling. Juist door dit uit de sfeer van schimmigheid te halen en de trajecten ook bij de naam te noemen, kan de negatieve beeldvorming wellicht worden omgebogen. Scholen kunnen in dit opzicht nu al veel zelf doen en wij bepleiten dan ook dat zij die ruimte zelf nemen.

Mevrouw **Linthorst** (PvdA): Mag ik hieruit concluderen dat de heer **Klink** het met ons eens is, dat je leerlingen voor het speciaal onderwijs geen les moet geven binnen één locatie met reguliere vmbo-leerlingen?

De heer **Klink** (CDA): Wij constateren dat de beeldvorming van het vmbo daardoor inderdaad wordt belast. Dat is een pijnlijke constatering, maar daarom nog niet minder waar. Wij zoeken naar mogelijkheden om daar iets aan te doen binnen de kaders van het huidige onderwijsbestel en de huidige wetgeving. Het kan zijn dat scholen hun zorgleerlingen wel degelijk op een goede manier weten aan te pakken binnen het reguliere onderwijs, niet zijnde het leerweg ondersteunend

onderwijs. Wij zouden de scholen die mogelijkheid niet willen onthouden. Tegelijkertijd pleiten wij ervoor, vooral meer in de richting van de scholen dan in de richting van de minister, dat dit duidelijk geafficheerd en geïnstitutionaliseerd wordt. Het moet voor ouders en leerlingen duidelijk worden dat het vmbo niet dat diffuse containerbegrip is dat wij nu kennen.

Mevrouw **Linthorst** (PvdA): Het is mij niet helder wat de heer **Klink** daar precies mee bedoelt. Ik geef een concreet voorbeeld. Op een school loopt een kind rond dat volgens de directeur een "tikkende tijdbom" is. Het kind kan niet op die school, maar het moet wel op die school. De verwijzingscommissie heeft in haar wijsheid immers besloten dat het kind niet voldoet aan de criteria voor het REC. Het samenwerkingsverband heeft allemaal mooie ideeën over wat er wel kan gebeuren en het heeft daarvoor ook eigen middelen beschikbaar, maar het heeft de ruimte niet om voor dat kind maatwerk te bieden. In die zin is het wel een vraag voor de minister. In de regelgeving is namelijk vastgelegd dat deze kinderen in het vmbo moeten worden opgevangen. Is de heer **Klink** het met mij eens, dat scholen in die situaties meer ruimte moeten krijgen om daarmee op een andere manier om te gaan?

De heer **Klink** (CDA): Ja, maar volgens mij snijdt u dan een ander probleem aan: de vraag of de verwijzing toereikend is. De Onderwijsraad heeft enkele jaren geleden in een advies gesteld, dat dit vooral aan de scholen zelf moest worden overgelaten. Met die lijn voel ik mij verwant. Ik kan niet helemaal overzien welke implicaties dat nu zal hebben, dus ik durf daar geen definitieve uitspraak over te doen. Maar als woordvoerder van de CDA-fractie denk ik graag in die richting, waarbij de budgetten naar de scholen gaan en de scholen meer dan nu zelf kunnen selecteren.

Mevrouw **Linthorst** (PvdA): De manier waarop wordt verwezen, heeft natuurlijk alles te maken met "Weer Samen Naar School". Vroeger hadden de scholen, zowel de reguliere school als de school voor speciaal onderwijs, zelf een grote stem in wat er met de kinderen moest gebeuren. Als er meer ruimte voor de scholen moet komen, moeten er ook meer voorzieningen zijn waarmee de kinderen op de noodzakelijk geachte manier kunnen worden opgevangen. Bedoelt u dat met "meer ruimte voor de scholen"? Dan zijn wij het eens.

De heer **Klink** (CDA): Het gaat om twee dingen. Ik wil inderdaad kritisch kijken naar de bekostigingssystematiek die is gekozen in het kader van het leerweg ondersteunend onderwijs, hetgeen alles te maken heeft met die selectie. Het advies van de Onderwijsraad op dat punt sprak mij zeer aan. In mijn betoog doelde ik echter vooral op de reputatiekwesitie. Ik pleit ervoor dat scholen in het vmbo zich duidelijker afficheren op basis van de geboden inhoud. Dan denk ik niet alleen aan de vakinhoudelijke aspecten, maar ook aan het leerweg ondersteunend onderwijs. Hiermee wil ik vermijden dat het vmbo zo'n containerbegrip wordt, dat niemand er ook maar enige identiteit aan kan ontleen. Je kunt beter die schimmigheid vermijden, ook met het oog op de zorgleerlingen. Volgens

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

mij biedt de huidige wetgeving daarvoor al behoorlijk wat mogelijkheden. Daarom was mijn opmerking meer gericht tot de scholen zelf dan tot de minister. Ik hoor echter wel graag de reactie van de minister op dit punt.

Ik kom nu op het onderwijsachterstandenbeleid. Het vmbo is naar zijn aard een kwetsbaar schooltype. Dat is in de eerste plaats het geval omdat het vmbo te typeren valt als een tussenschakel. Tussenschakels zijn altijd kwetsbaar: wat in voortrajecten misgaat, wrekt zich in het vervolg. Het vmbo is bovendien kwetsbaar omdat het meer dan andere schooltypen geconfronteerd wordt met de spanningsvolle veranderingen in de samenleving. Als Nederland verkleurt, verkleurt vooral het vmbo. Als Nederland te maken krijgt met de instroom van leerlingen die de Nederlandse taal onvoldoende beheersen, heeft vooral het vmbo een probleem. Als gezinnen uiteenvallen, wrekt zich dat vooral in het vmbo. Gaat het op de basisscholen mis, dan verzuipt, om het eens ondiplomatiek te zeggen, het vmbo. Het kabinet heeft er terecht voor gekozen om het onderwijsachterstandenbeleid een meer verplichtend karakter te geven. Het zal de middelen voor onderwijsachterstandenbeleid en de gewichtenregeling samenbrengen in één nieuwe regeling, met als maatstaf de feitelijke achterstand van de leerlingen. Ook dat is nieuw. De CDA-fractie kan zich met die lijn verenigen, maar realiseert zich anderzijds heel goed dat het verleggen van de financiële stromen gepaard is gegaan met een taakstelling van 100 mln euro. In kabinetsstukken wordt meer of minder expliciet aangegeven dat de taakstelling ook samenhangt met de verwachting dat met een gericht en meer verplichtend onderwijsachterstandenbeleid betere en doelmatiger resultaten zijn te boeken. Verwacht de minister dat de taakstelling gecompenseerd zal worden door meer doelmatigheid? Lopen wij met de bezuinigingen niet het risico dat zojuist in gang gezette verbeteringen rond bijvoorbeeld de onderwijskansenscholen weer zullen gaan stagneren? Als de rol van gemeenten verandert en feitelijk minder zwaar wordt, in hoeverre valt dan ook een kritisch-stimulerend bewakingsmechanisme weg. In bijvoorbeeld Rotterdam is juist de stimulerende bewaking en bevraging van scholen vanuit de gemeente van betekenis geweest om scholen uit hun soms sombere isolement te halen. Hoe zal dat in het vervolg gaan?

De CDA-fractie is het overigens van harte met de regering en de minister eens dat er een meer verplichtend beleid moet komen. Zo is de fractie ermee ingenomen dat van de inburgering meer werk wordt gemaakt, ook bij de zogenaamde oudkomers. Maar is het niveau van de inburgeringscursus daarvoor voldoende, zo vragen wij de minister. In hoeverre is het zinvol om verder te gaan en voor nieuwkomers bijvoorbeeld een borg te vragen? Die borg krijgen ouders dan terug als aan de voorwaarden van bijvoorbeeld voldoende scholing is voldaan. Een dergelijke stap is bepleit in het "Adres aan de regering en het parlement", opgesteld door deskundigen op het gebied van integratie onder leiding van Van der Zwan, Zijdeveld en Entzinger. De fractievoorzitter van het CDA in de Tweede Kamer heeft gesteld, dat een belangrijke voorwaarde zou kunnen zijn dat de nieuwkomende partner zich zou moeten scholen tot aan een beroepskwalificerend niveau. Een gezin vormen is immers geen vrijblijvende aangelegenheid. Zeker als er kinderen komen, stelt dat aan

de gezinsvorming hoge eisen. Is men dan voldoende toegerust om taal en kennis door te geven aan de kinderen?

Verder vraagt de CDA-fractie zich af of de schakelklas verbonden kan worden met de meting van feitelijke achterstanden. Mocht na die meting blijken dat kinderen grote taalachterstanden hebben, dan is het immers zinvol daar een gericht programma aan te verbinden. Uitstroom naar het reguliere onderwijs zou dan moeten plaatsvinden als de achterstanden in die schakelklassen bevredigend zijn ingelopen. Het is immers beter direct aan de voet de achterstanden gericht in te halen dan deze uit te smeren over de volle periode van het onderwijs. Aan het einde van het basisonderwijs is de taalachterstand nu vaak nog twee jaar. Het is volstrekt helder dat het dan het vmbo is dat daarmee vervolgens geconfronteerd wordt. Waarom niet in plaats van kopklassen na afronding van de basisschool "voetklassen" voorafgaand aan of in het begin van het reguliere onderwijs?

Rond de taalachterstanden stuitte de CDA-fractie nog op een ander vraagstuk. Een vraagstuk dat in Duitsland enorm veel aandacht heeft gekregen en zelfs een van de redenen is waarom er nog geen overeenstemming tussen de Bundesrat en de Bundestag is over de nieuwe asielwet. Van scholen in Rotterdam en eerder in Ede begrepen wij dat het met enige regelmaat voorkomt dat scholieren voor lange tijd naar het land van herkomst van hun ouders verhuizen om na enkele jaren weer terug te keren op een school in Nederland. Het gaat dan in de regel om een school voor vmbo. Dat levert enorme leer- en taalachterstanden op die niet of heel moeilijk zijn in te halen. In Duitsland besloot de regering om daar paal en perk aan te stellen: is men ouder dan 12 jaar, dan kan men na langdurig verblijf in het buitenland niet meer terugkeren. De CDU/CSU-fractie wil die leeftijd zelfs op 10 jaar stellen. Dat is ook het conflict tussen Bundestag en Bundesrat.

Nu gaat het de CDA-fractie momenteel niet om dergelijke forse maatregelen. Wij zouden echter wel willen weten of de minister überhaupt zicht heeft op de aantallen leerlingen die het hier betreft. Navraag bij scholen en leerplichtambtenaren leverde ons vooral veel open einden op. Men is met het fenomeen bekend, zou er ook zicht op willen hebben, maar de informatie lekt tussen de instanties weg. Maar het zijn, zoals gezegd, uiteindelijk wel opnieuw de vmbo-scholen die ermee worden geconfronteerd.

De CDA-fractie vraagt zich verder af of de feitelijke meting van achterstanden er ook toe kan leiden dat de kwetsbare scholen in de grote steden meer geld ontvangen. Zal er een herschikking van middelen gaan plaatsvinden? Wat zijn de verwachtingen dienaangaande? In dit verband willen wij de minister overigens complimenteren met het feit dat zij werk maakt van het brede-schoolconcept. Collega Soutendijk heeft onlangs in deze Kamer, in het kader van de jeugdhulpverlening, nog eens gewezen op de grote maatschappelijke functie van scholen. Wij zouden graag van de minister vernemen wat de stand van zaken op dit moment is. Wij vangen signalen op dat bijvoorbeeld de behoefte aan schoolmaatschappelijk werk veel groter is dan wat vergoed wordt. Aan preventief werken komt men te weinig toe. Onderkent de minister dit probleem? Eerder stelde ik al dat de CDA-fractie de minister graag politiek wil steunen bij het herschikken van

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

middelen ten gunste van het primaire proces in het onderwijs en de zorg voor kwetsbare leerlingen. Het advies van de Onderwijsraad over de bureaucrativering biedt voor die herschikking wellicht aanknopingspunten.

Ik rond mijn betoog af. Vmbo-scholen zijn kwetsbare scholen. Tegelijkertijd concluderen deskundigen dat juist deze scholen vooroplopen bij onderwijsvernieuwingen. De inzet is inderdaad enorm. De initiatieven zijn talrijk en bovendien zijn zij "stroomopwaarts" genomen. De richting van die vernieuwingen spreekt de CDA-fractie aan. Het CDA is vanouds de partij die van de overheid een voorwaardenscheppend beleid vraagt en die om een verantwoordelijke samenleving vraagt. De fractievoorzitter van het CDA wees daar tijdens de algemene politieke beschouwingen enige malen indringend op. Juist nu de onderwijsvernieuwingen van onderop of, zo u wilt, van binnenuit komen, vinden wij dat de overheid ruimte moet bieden aan die creativiteit. Wij steunen daarom het beleid van deze minister. Dat is er immers op gericht om de bureaucratie terug te dringen, de autonomie van scholen te vergroten en een appel te doen op de expertise van mensen in en rond de scholen. Door af te zien van structuurveranderingen geeft de minister blijk van wijze zelfbeheersing, zoals een van onze fractieleden het twee weken geleden uitdrukte. Vanuit die invalshoek hebben wij een bijdrage aan dit onderwijsdebat willen leveren. De lijn van de CDA-fractie is: geef scholen de ruimte om zelf knelpunten op te lossen en maatwerk te leveren. De onderwijsvernieuwing is juist op het vmbo inmiddels het verst gevorderd.

De heer **Van Raak** (SP): Ik wil de heer Klink niet laten weggaan zonder hem nog één vraag te stellen. Die gaat over de voorwaardenscheppende kaders die de overheid moet stellen. De heer Klink vraagt nogal wat van de scholen: ze moeten differentiëren, ze moeten zich onderscheiden van andere scholen, ze moeten zich onderscheiden in opleidingen, ze hebben een belangrijke rol bij de integratie, et cetera. De heer Klink stelt nogal wat vragen of eisen aan die scholen en doet dan een beroep op hun eigen verantwoordelijkheid. Hoort er bij dat voorwaardenscheppend kader echter ook geen geld? Kunnen de scholen het volgens de heer Klink met hun budget doen?

De heer **Klink** (CDA): Ten eerste: wij vragen nogal wat van scholen, maar scholen vragen ook het een en ander van ons. Zij vragen ons om het aantal regels te beperken en om belemmerende regels weg te nemen. Dat is de reden voor mijn vraag aan de minister naar een inventarisatie op dat punt. In die zin is het dus het omgekeerde van wat de heer Van Raak veronderstelt. Ten tweede heb ik gesproken over differentiatie in naamgeving. Dat heeft vooral te maken met reputatie en met de trots van leerkrachten en leerlingen om ergens te kunnen werken. Een naam geeft je vaak identiteit. Dat is niet echt een zwaardere belasting voor scholen. Ten derde heb ik, als het gaat om integratie en het onderwijsachterstandenbeleid, juist bepleit om in het basisonderwijs al de mouwen op te stropen teneinde de vmbo-scholen te ontlasten. Ik zou het vervelend vinden als de discussie over het vmbo zich zou gaan trechteren in de

richting van de financiën. De problemen die wij aangereikt hebben gekregen, liggen immers op een ander terrein. Ik heb geprobeerd om die te inventariseren.

De heer **Van Raak** (SP): De heer Klink kan de problemen of het slechte imago van het vmbo niet alleen oplossen met een andere naamgeving. Dat lijkt mij onvoldoende. Er moet intern op die scholen ook wat gebeuren. Er moet een andersoortige school komen. Ik ben het heel erg met de heer Klink eens, dat er meer praktijkgericht onderwijs moet komen. Misschien moeten wij zelfs meer richting de vakscholen gaan. Dat vraagt een grote hervorming van die scholen. De heer Klink denkt dat die scholen zichzelf kunnen hervormen zonder dat zij daarvoor extra geld krijgen. Ik zet daar grote vraagtekens bij, maar ik krijg hierop graag ook een reactie van de minister. Dit hoort een beetje bij de gedachte: wij schuiven de problemen van ons af, wij schuiven de problemen naar de scholen, die dat wel kunnen oplossen; als wij onze handen van de scholen afhaken, kunnen die scholen dat wel zelf. Ik durf dat ernstig te betwijfelen.

De heer **Klink** (CDA): In het onderwijsveld zelf constateert men dat het met name op de aard en de aanpak van het onderwijs zelf vastzit. Interessant onderwijs motiveert en is buitengewoon preventief, ook als het gaat om allerlei problemen die zich aftekenen. Dat is juist binnen het vmbo het geval. Met onze bijdrage hebben wij daarvoor ruimte willen vragen. Gegeven de grote problemen die er zijn, lopen wij het risico dat wij aan allerlei knoppen gaan zitten terwijl wij niet zeker weten dat daar feitelijk het probleem ligt. Als wij van verschillende kanten aangereikt krijgen dat het vooral gaat om het bieden van interessant onderwijs, dan sluit het CDA zich daar graag bij aan. Dat behoedt ons ook voor het opnieuw entameren van een discussie over structuurveranderingen.

De heer **Van Raak** (SP): Ik weet met u dat sinds de jaren tachtig een hoop geld bij het vmbo is weggegooid, net als bij andere scholen. Er is veel extra geld naar het onderwijs gegaan dat niet bij de docenten en de leerlingen terecht kwam. Dat ben ik helemaal met u eens. Ik vind het goed om scholen meer ruimte te geven. Het is ook goed om aan te geven dat er meer praktijkgericht onderwijs en meer diversiteit moet komen. U moet echter niet van tevoren al de deur dichtgooien voor het geval scholen straks zeggen dat zij toch meer geld nodig hebben.

De heer **Klink** (CDA): Ik heb niet van tevoren gezegd dat die deur dicht zit. Ik moet echter constateren dat de financiële problematiek ons op dit punt niet is voorgelegd. Dat was wel het geval bij het onderwijsachterstandenbeleid, maar daarover heb ik ook vragen gesteld.

*N

Mevrouw **Kalsbeek-Schimmelpenninck van der Oije** (VVD): Mevrouw de voorzitter. Aan de basis van de wijziging van de Wet op het voortgezet onderwijs lag in

1994 het rapport van de commissie-Van Veen met de titel "Recht doen aan verscheidenheid". Deze titel kan volgens de VVD-fractie nog steeds als motto dienen voor een discussie over het voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs.

Hoewel wij in dit debat spreken over de huidige stand van zaken van het vmbo, gekoppeld aan de begroting van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap voor 2004, wil ik in herinnering brengen dat het doel van de wijzigingen van de Wet op het voortgezet onderwijs was: de aansluiting verbeteren op het beroepskwalificerend vervolgonderwijs en de arbeidsmarkt. De middelen die in de wet werden aangewezen om dit doel te bereiken, waren:

- een goede aansluiting op basisvorming;
- opwaardering van het voorbereidend beroepsonderwijs (vo);
- het beroepsgericht maken van het middelbaar algemeen voortgezet onderwijs (mavo);
- zorgverbreding door kinderen uit het speciaal onderwijs te betrekken bij het regulier onderwijs; hierachter steekt de "Weer Samen Naar School"-visie; kostenbeheersing van onderwijs voor deze groep was daarbij ook een doel.

Er werd in het algemene onderwijs gekozen voor vier leerwegen: de theoretische, de gemengde, de basisberoepsgerichte leerweg en de kaderberoepsgerichte leerweg. De leerwegen komen in elk van de vier sectoren van het vmbo voor: Techniek; Zorg en welzijn; Economie; Landbouw en natuurlijke omgeving.

Bij de zorgverbreding stromen leerlingen uit het individueel vormend beroepsonderwijs (ivbo), kinderen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden (lom) en moeilijk lerende kinderen (mlk) in het leerwegondersteunend onderwijs (lwoo) of in praktijkonderwijs in kleine groepen. Zorgonderwijs kan ook nog in een aparte voorziening worden georganiseerd, namelijk aangeboden door een orthopedagogisch en orthodidactisch centrum (OPDC). Bekostiging van de zorgcapaciteit wordt geregeld via een samenwerkingsverband, waaraan een regionale verwijzingscommissie gekoppeld is.

Inmiddels is de wet vijf jaar geleden in werking getreden en was het vorig jaar het eerste examenjaar voor de leerlingen die een nieuwe leerweg volgden. Dat zijn redenen die op zichzelf al extra aandacht voor het vmbo wettigen. Bovendien gaat van de leerlingen die naar het voortgezet onderwijs gaan, ruim 60% naar het vmbo. Het gaat om 600.000 leerlingen. Zij vormen het arbeidsmateriaal waar de maatschappij en het bedrijfsleven grote behoefte aan hebben en zullen blijven hebben.

Wat vooral geleid heeft tot de keuze voor een begrotingsdebat over dit onderdeel van de begroting van OCW, is het feit dat het vmbo het laatste halfjaar voortdurend in het nieuws geweest is, meestal op negatieve wijze. Het naar buiten brengen van misstanden in de maatschappij is uiteraard een groot goed van de vrije nieuwsgaring in onze maatschappij. Wat de VVD-fractie echter gestoord heeft, is, dat het vmbo-stelsel zelf als hét probleem wordt gezien, terwijl men voorbijgaat aan de maatschappelijke problemen van de leerlingen in dit type onderwijs. De schoolvorm krijgt de schuld van hetgeen er mis is met de leerlingen die ervan gebruikmaken.

Het is goed dat in het Onderwijsverslag 2002/2003 van de Inspectie van het Onderwijs in

hoofdstuk 7 uitvoerig aandacht wordt besteed aan het vmbo. Over de examenresultaten heeft de inspecteur de volgende opmerkingen. In het eerste examenjaar van het nieuwe vmbo blijkt het percentage geslaagden slechts zeer weinig af te wijken van dat in het vbo en mavo in voorgaande jaren. De resultaten van de leerwerktrajecten vielen tegen. De inspecteur meent dat dit verklaard kan worden uit het volstrekt nieuwe karakter van deze opleiding en het type leerling dat er gebruik van maakt. Dit zijn de leerlingen, afkomstig uit het voormalige ivbo. Het gaat hierbij om leerlingen die zonder leerwerktraject de school wellicht vroegtijdig hadden verlaten en zich dus zonder diploma een plaats op de arbeidsmarkt hadden moeten verwerven.

Er slaagden in het totaal voor het vmbo, inclusief lwoo, 73.740 leerlingen. Als voordeel van het nieuwe examen noemen de scholen dat er een grotere nadruk op vaardigheden wordt gelegd en dat leerlingen serieuzer worden genomen. 3716 leerlingen maakten bij het examen gebruik van de faciliteiten voor gehandicapte kandidaten en voor 535 allochtone kandidaten werd het examen aangepast met een verlenging van 30 minuten.

De heer **Van Raak** (SP): Ik schrok van de zin die mevrouw Kalsbeek net uitsprak, met name ook omdat ik de minister zag knikken. Zij zei: je moet het schooltype niet de schuld geven van het type leerlingen dat erop zit. Als het niet de schuld is van het schooltype, is het dan de schuld van de leerlingen die op die school zitten?

Mevrouw **Kalsbeek-Schimmelpenninck van der Oije** (VVD): Het gaat om de maatschappelijke moeilijkheden van de leerlingen die erop zitten. Ik heb niet gezegd dat de school daaraan schuld is.

De heer **Van Raak** (SP): Dan had ik u gelukkig verkeerd begrepen.

Mevrouw **Kalsbeek-Schimmelpenninck van der Oije** (VVD): De VVD-fractie vraagt de minister om aan dergelijke positieve kanten van de resultaten ruimere bekendheid te geven. Door alle negatieve publiciteit rond het vmbo hebben ouders en leerlingen de indruk dat hun schoolkeuze er een is voor het afvalputje, waar je je op verjaardagen voor moet schamen. De negatieve spiraal waar dit schooltype aan lijdt, dient doorbroken te worden.

De inspecteur heeft ook gekeken naar de doelstelling "bedrijven bij het onderwijs betrekken". Zij meent dat de activiteiten om het onderwijs meer op de praktijk te richten, een sterke impuls gekregen hebben door het inrichten van "werkplekken" en de vorming van leerwerktrajecten. Door de zogenaamde impulsprojecten, 80 regionale projecten in 2003, wordt het bedrijfsleven betrokken bij de inrichting van de schoolgebouwen en het curriculum. Vaak wordt er ook door het bedrijfsleven gesponsord. Praktijkonderdelen en praktijkopdrachten worden door leerlingen in de bedrijven uitgevoerd. De relaties tussen vmbo-scholen en het bedrijfsleven zijn hierdoor versterkt. Zo gaf de voorzitter van MKB Nederland, de heer Loek Hermans, op 22 april in Heerenveen tijdens een studiemiddag voor vmbo-scholen en het bedrijfsleven aan, dat het doel is om naast het

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

aanbieden van stageplaatsen – 10.000 plaatsen in het leerbanenproject en het duale leerwerkproject, waar het MKB vanaf 2003 mee bezig is -- ook de doorstroming naar regulier werk te bevorderen. Bovendien meent hij dat werknemers in de bedrijven aan het eind van hun loopbaan een rol kunnen krijgen als coach van vmbo'ers. Hij vond het negatieve imago van het vmbo onterecht. Hij meende dat leerlingen in het vmbo heel goed in staat zijn zelf een leertraject uit te stippelen.

Scholen streven ernaar praktijk en theorie te integreren in vormen van praktijksimulaties, zoveel mogelijk conform de eisen van het toekomstige beroep. Dit is de "werkplekkenstructuur". Deze structuur vormt op dit moment de grootste didactische uitdaging voor het vmbo: het leren van vaardigheden staat centraal, wat voor leraren nieuw is. Er dienen echter wel voorwaarden te zijn om de werkplekkenstructuur te realiseren, zoals de beschikbaarheid van bekwame, gemotiveerde leraren, een geschikte huisvesting, wellicht de beschikking over een onderwijsassistent en uiteraard ondersteuning door de branche-organisaties. Leerlingen reageren positief op het leren op de werkplekken. Volgens 87% van de leraren hebben de werkplekken een positief effect op de motivatie van de leerlingen. Er wordt in de praktijksimulaties ook aandacht besteed aan plannen, zorgvuldig werken, nadenken over wat je doet en sociale vaardigheden.

Een andere vorm van samenwerking met bedrijven en instellingen zijn de leerwerktrajecten. Leerwerktrajecten zijn bedoeld voor leerlingen die het diploma van de basisgerichte leerweg niet kunnen behalen of die niet gemotiveerd zijn voor het leren in een schoolse omgeving, maar die via een aangepast leerwerktraject wel gekwalificeerd kunnen worden. Zij volgen in het derde en vierde leerjaar een deel van het onderwijsprogramma bij een bedrijf en zij leggen een examen af in de Nederlands taal en in het beroepsgerichte vak. In principe geeft het examen hen toegang tot verwante opleidingen op niveau 2 van het mbo. In het schooljaar 2002/2003 zijn 221 scholen met leerwerktrajecten gestart voor ongeveer 3200 leerlingen. Vanaf 1 augustus 2003 hebben 329 scholen toestemming om leerwerktrajecten in te richten. Leerwerktrajecten vereisen veel afstemming tussen school en bedrijf. Het blijkt uit onderzoek dat hierin nog veel verbeterd kan worden op het punt van:

- afstemming leerstof op school/de praktijk leren in het bedrijf;
- lesmateriaal (praktijkgericht);
- selectie en voorbereiding van leerlingen;
- begeleiding van leerlingen.

Schoolleiders staan positief tegenover het inrichten van leerwerktrajecten, maar vinden de kosten ervan hoog. Voor een klein aantal leerlingen is een relatief grote personele inzet noodzakelijk. De VVD-fractie is voor deregulering waar dit kan en dringt er bij de minister op aan om een verdere facilitering bij het inrichten van leerwerktrajecten door te voeren. Juist bij de werkplekkenstructuur en de leerwerktrajecten is het afbreken van schotten een voorwaarde om scholen zelf de mogelijkheden te geven onderwijs op maat in te richten.

De aansluitingstrajecten vbo/vmbo-mbo zijn nu in het perspectief van de beroepskolom geplaatst, de

doorgaande leerlijn voor leerlingen van vmbo naar mbo en eventueel hbo. Betrouwbare cijfers over de doorstroom van leerlingen zijn nog niet voorhanden. Wel meent de inspecteur dat contacten tussen leraren van verwante opleidingen leiden tot concrete afspraken over programmatische aansluiting en tot didactische afstemming. De VVD-fractie vraagt de minister om deze contacten te faciliteren waardoor leerlingen van het vmbo al beroepsgerichte vakken kunnen volgen in het mbo, op het regionaal opleidingscentrum (roc). Er zijn al scholen die werken volgens dit zogenaamde Zwolse model.

Binnen het groene onderwijs waar de agrarische opleidingscentra (aoc's) zowel vmbo als mbo aanbieden, worden leerwerktrajecten aangeboden. Een viertal aoc's bieden leerlingen die het reguliere vmbo niet kunnen halen, een traject aan dat is afgestemd op de individuele leerling, met een praktijkstage op speciaal geselecteerde bedrijven. Het ministerie van LNV heeft in samenwerking met het ministerie van OCW deze assistentenroute geformaliseerd. Kan de minister ook op dit punt nog meer ontschotten en dereguleren?

In het vmbo bestaat de mogelijkheid om onder bepaalde voorwaarden regionale arrangementen aan te gaan, waarbij het mogelijk is om het onderwijsaanbod beter af te stemmen op mogelijkheden van de leerling en de arbeidsmarkt in de regio. Er werd al over Zaanstad gesproken. De inspectie meent dat scholen hier met enthousiasme en wilskracht aan werken, maar dat zij de grenzen die gelden binnen de regionale arrangementen, als te nauw ervaren. Innovatieve arrangementen waarbij scholen keuzes kunnen maken buiten het wettelijk vastgestelde leerstofaanbod, bijvoorbeeld experimentele opleidingen zoals sport, techniek breed, dienstverlening en veiligheid, zijn niet toegestaan. De VVD-fractie dringt er bij de minister met klem op aan om meer vrijheid te voorzien in de definitieve vormgeving van de wettelijke planningsvrijheid die per 1 augustus zal worden vastgesteld.

In het voorgaande heb ik veel positieve punten genoemd van een onderwijsvorm die de VVD-fractie als liberaal ervaart. Er is echter ook nog een aantal forse knelpunten. Het grootste knelpunt ligt bij de veiligheid op de scholen. De vreselijke gebeurtenis op het Terra College ligt iedereen nog vers in het geheugen. Voor één op de tien scholen, in de vier grote steden één op de vier scholen, zijn de problemen met incidenten zo groot dat zij de veiligheid van leerlingen en personeelsleden naar eigen zeggen niet voldoende kunnen waarborgen. Dit zijn meestal ook de scholen met een hoog percentage -- meer dan 10% -- niet-westerse allochtone leerlingen. Dit soort scholen heeft problemen met ongediplomeerde of voortijdige schoolverlaters en spijbelen. Er is hier volgens de inspecteur een schooluitval van gemiddeld 2,2%. Schooluitval vindt op 64% van de vmbo-scholen plaats, gemiddeld gaat het om 1% van de leerlingen. Het blijkt dat 30% van de schoolverlaters ernstige gedragsproblemen vertoonden voordat zij de school voortijdig verlieten. In de media worden van schooluitval andere en veel meer alarmerende cijfers genoemd. Kan de minister uitleggen welke cijfers daar gehanteerd worden?

Scholen proberen zo veel mogelijk maatregelen te nemen om de veiligheid op de school te verhogen en uitval

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

tegen te gaan. De minister presenteert begin mei een plan van aanpak voor veiligheid in het onderwijs en voor de opvang van risicoleerlingen. Wij gaan ervan uit dat de minister in dit plan rekening zal houden met de door diverse groepen uit het veld in een appèl aangedragen maatregelen, zoals de mogelijkheid om een leerling van school te verwijderen ook als hij niet binnen acht weken op een andere school geplaatst kan worden. Ook de mogelijkheid om wegbezuinigde conciërges weer aan te stellen, verdient overweging. Door aparte opvangmogelijkheden voor onbestuurbare jongeren zal ook de belasting voor het reguliere onderwijs en de leerkrachten verlicht kunnen worden. Ten slotte zal de opleiding tot agressiecoach ook verlichting kunnen brengen.

De VVD-fractie meent dat ook de jeugdzorg meer betrokken moet worden bij de problematiek van de scholen. Wij vinden het heel belangrijk om de samenwerking van de scholen met het gemeentelijk jeugdbeleid c.q. de bureaus jeugdzorg te intensiveren. Het gaat daarbij niet alleen om de jongeren, ook de ouders kunnen geholpen en begeleid worden. Ouders wentelen te vaak de problemen af op de school. Na het gezin is uiteindelijk de school de spil in het jeugdbeleid. In het kader van de Operatie Jong zal, naar wij menen, ook samenwerking tot stand dienen te komen tussen scholen, sportverenigingen, bibliotheken en jeugdwelzijnsinstellingen.

Een ander knelpunt dat ook een relatie heeft met de probleemkinderen die de veiligheid van de school geweld aandoen, is het onderwijs aan de zogenaamde zorgkinderen. Nu de kinderen van ivbo, vso-lom en mlk leerlingen zijn binnen het reguliere vmbo, blijkt dat zij daar vaak niet op hun plaats zijn. Zij kunnen het tempo niet bijhouden, gaan achterlopen, verliezen hun geringe zelfvertrouwen en gaan uiteindelijk spijbelen en nog erger. Zij hebben behoefte aan kleinere klassen, meer aandacht door een geringer aantal wisselende leraren en aangepaste trajecten. Een aantal scholen heeft hier al op ingespeeld door het lwoo uit het grote geheel van een gefuseerde scholengemeenschap weer in een aparte kleine school te trekken, waardoor de leerlingen en de leraren zich beter voelen en beter presteren. Dit is een mogelijkheid die de wet biedt, maar die naar onze indruk niet algemeen bekend is. Wij vragen de minister om deze oplossingen te accepteren, meer leerlingen toe te laten tot het lwoo, ook via de zij-instroom, en ook de mogelijkheden van de opdc's onder de aandacht te brengen, te stimuleren en wellicht uit te breiden.

Ook het voorstel om lwoo-leerlingen de kans te geven het assistentniveau van het mbo af te maken op de school waar zij zitten, dus met hun eigen leraren, in plaats van het hele traject op het roc te doorlopen, lijkt ons een goede kans te bieden om problemen met uitval van deze leerlingen op te lossen. Conform het Zwolse model kan dan wel een aantal beroepsgerichte vakken in goede samenwerking met het mbo op het roc gevolgd worden. Dit verhoogt de motivatie van de leerlingen en het imago van hun schoolkeuze. Ook het maken van eigen examens door de school kan een oplossing zijn om leerlingen alsnog de mogelijkheid te geven om een certificaat te behalen. De VVD-fractie is van mening dat de schaalgrootte van een

aantal vmbo-instellingen voor veel leerlingen te hoog gegrepen en onwerkbaar is. Het grootschalige management zou zich daarop dienen te bezinnen en maatregelen moeten nemen om de schaalgrootte bij te sturen. De menselijke maat dient daarbij leidend te zijn.

Met name in de grote steden kampen vmbo-scholen met een lerarentekort. De maatschappelijke waardering voor het vmbo, zoals die door berichtgevingen in de media door ouders van leerlingen uit het basisonderwijs wordt ervaren, is zo laag dat dit demotiverend werkt voor de leraren, naast de problemen met veiligheid en moeilijke leerlingen. Scholen zijn vaak gedwongen om onbevoegde leraren aan te nemen, vooral in de beroepsgerichte technische vakken. De VVD-fractie vraagt de minister om op het gebied van de bevoegdheden in de beroepsgerichte technische vakken creatieve oplossingen te bedenken om de scholen meer mogelijkheden te geven om docenten die zij nodig hebben, aan te stellen. Ook moet er de mogelijkheid zijn om een leraar bij te scholen in adaptief onderwijs. De nieuwe specifieke opleiding voor leraren vmbo zien wij als een goed initiatief. Ten slotte zijn er ook vaak problemen bij de huisvesting en inrichting van de scholen. De inspecteur wijst erop dat een achterstand in kwaliteit van huisvesting en inrichting niet bevorderlijk is voor succesvolle invoering van het vmbo. Wij menen dat slechte huisvesting ook bijdraagt aan het negatieve imago van de school. Gemeenten zouden hierop beter moeten toezien.

Ik geef van het bovenstaande de volgende samenvatting. De VVD-fractie meent dat het vmbo als schoolvorm ten onrechte een slecht imago heeft. Er vindt in het vmbo veel vernieuwing plaats en overal in het land wordt met inzet en enthousiasme gewerkt aan het toerusten van leerlingen voor het vervolgonderwijs en voor de arbeidsmarkt, ondanks vaak demotiverende omstandigheden. Wij hebben veel waardering voor de mensen die in het vmbo werken. Over de vernieuwingen, maar ook over de demotiverende omstandigheden hebben wij veel gehoord uit alle delen van het land. Wij vragen de minister om positieve uitkomsten, aanpassingen die tot verbeteringen hebben geleid, en positief verlopen projecten naar buiten te brengen als best practices, ter navolging en om het ten onrechte slechte imago van het vmbo te ontzenuwen. Daar hebben leerlingen, leraren en ouders recht op. Er is wel haast bij om deze leerlingen, het kostbaarste materiaal van onze samenleving, vooral voor het bedrijfsleven -- er is veel behoefte aan die leerlingen en die behoefte zal alleen maar toenemen met de voortschrijdende vergrijzing -- goed op hun toekomst voor te bereiden. Er zullen dus maatregelen genomen moeten worden. Zoals uit onze inbreng valt af te leiden, zijn wij er niet voor om het hele vmbo-stelsel te vernieuwen c.q. af te schaffen. Wel vragen wij de minister om flexibel om te gaan met een aantal regels en voorzieningen, een aantal regels af te schaffen en schotten te slechten, aangezien het uiteindelijk de bedoeling is om voor de leerlingen maatwerk te leveren. Dan is er met recht sprake van Recht doen aan verscheidenheid.

*N

De heer **Van Raak** (SP): Mevrouw de voorzitter. Het kabinet geeft blijk van grote ambities: een veiliger samenleving, een snelle ontwikkeling van de kenniseconomie en een betere integratie van allochtonen. Al deze zaken hebben echter geen kans van slagen zonder een gezond vmbo. Dit schooltype moet dan ook in het middelpunt van de belangstelling van de minister staan. Bijna tweederde van onze kinderen gaat naar het vmbo. Kan de minister aangeven hoeveel procent van haar budget naar dit schooltype gaat en hoeveel tijd en aandacht zij aan dit schooltype besteedt? Ik wil in dit debat wel eens zien hoe de verhoudingen liggen. Mijn fractie vraagt dit omdat het vmbo helaas een wat verweesd schooltype aan het worden is. Bijna niemand houdt nog van het vmbo. Het paarse experiment uit 1999 om verschillende vormen van voorbereidend beroepsonderwijs en mavo samen te voegen tot een nieuw en gelijk schooltype voor iedereen, stuit na vijf jaar op forse kritiek van onderwijspecialisten, van de onderwijsinspectie en niet in de laatste plaats van docenten en leerlingen. Zelfs de grootste pleitbezorgers van deze onderwijsvernieuwing, zoals toenmalig PvdA-minister Netelenbos en haar partijgenoot staatssecretaris Wallage, hebben openlijk hun spijt betoond. Mevrouw Linthorst sloot zich daarbij aan.

Mevrouw **Linthorst** (PvdA): Ik heb nergens mijn spijt over betuigd. Ik heb gezegd dat ik erken dat het vmbo met de beste bedoelingen is opgezet en dat ook erkend moet worden dat de praktijk anders uitpakt. Dat heeft niets met spijt te maken, dat is gewoon de realiteit onder ogen zien.

De heer **Van Raak** (SP): Dank u voor deze verduidelijking.

Wat ik vandaag wil doen, is kijken welk maatschappelijk belang de minister hecht aan het vmbo, nagaan in hoeverre de minister de kritiek op het huidige vmbo deelt en met de minister onderzoeken hoe het nu verder moet met het vmbo. Natuurlijk laat mijn fractie de minister niet verweesd achter en krijgt zij enkele gratis tips mee.

Een veilige samenleving begint met onze kinderen. Jonge mensen met een zinvol toekomstperspectief en een gevoel van maatschappelijke verantwoordelijkheid zullen minder agressief zijn en minder crimineel gedrag vertonen. Aan de basis van het vmbo stond het idee dat een gemeenschappelijk schooltype het relatief slechte imago van de vroegere opleidingen voor voorbereidend beroepsonderwijs zou kunnen keren en dat op dit nieuwe schooltype leerlingen met een achterstand zich zouden kunnen optrekken aan hun verder ontwikkelde leeftijdgenootjes. Critici van het vmbo-concept, waaronder niet in de laatste plaats mijn partij, hebben helaas gelijk gekregen. De in het vmbo gepraktiseerde opvatting getuigt van een naïef mensbeeld. Het vmbo heeft weinig kinderen vooruit geholpen, maar juist velen van hen op achterstand gezet. Het vmbo heeft ook veel leerlingen opgezaald met frustraties. Laat ik natuurlijk eerst vaststellen dat het met heel veel vmbo-leerlingen best wel goed gaat. Dat ligt vooral aan hun eigen inzet en de inzet van hun onderwijzers, maar niet, althans volgens mijn fractie, aan het concept van het vmbo.

Met name vmbo-scholen in de grote steden kampen met grote veiligheidsproblemen, aldus de Inspectie voor het Onderwijs. Op veel scholen komen incidenten als beschadiging, diefstal en geweld wekelijks voor. Een belangrijke oorzaak is volgens de inspectie dat vmbo-scholen ook leerlingen met gedragsproblemen moeten opvangen. De inspectie waarschuwt voor een cumulatie van problemen die volgens haar uitermate zorgwekkend is. Door de recente moord op een docent van het Haagse Terra College is de veiligheid op vmbo-scholen volop in de belangstelling komen te staan, maar de problemen spelen al veel langer en op veel meer scholen. Bijna alle docenten in het praktijkonderwijs of het leerwegondersteunend onderwijs krijgen te maken met fysieke bedreigingen van leerlingen. Dat is schokkend. Veel leraren in het vmbo klagen dat leerlingen extreem lichtgeraakt zijn. Gesproken wordt van extreem korte lontjes. Hoe verklaart de minister dat zo veel kinderen op het vmbo zo gefrustreerd zijn? Veel scholen modderen te lang door met lastige leerlingen, die daardoor steeds hardnekkiger problemen ontwikkelen en steeds moeilijker te helpen zijn. Onderkent de minister dat erkende probleemjongeren niet thuishoren op het vmbo, maar anderszins geholpen zouden moeten worden?

Met veel interesse volgt mijn fractie de inventarisatie die professor Van Veen op dit moment in opdracht van de minister maakt van de zogenaamde Time-outvoorzieningen voor probleemleerlingen. Daarbij is sprake van tijdelijke, kleinschalige en professionele opvang, met als doel kinderen op een andere school of aan het werk te krijgen. De eerste ervaringen met dit soort Time-outvoorzieningen lijken positief. Is de minister bereid om dit soort projecten extra te ondersteunen? Of wordt het weer iets wat wel mooi bedacht is, maar waar geen centen voor zijn? In het onderwijs wordt over het algemeen zeer positief gereageerd op speciale voorzieningen voor speciale leerlingen. Het aantal aanmeldingen voor Time-outvoorzieningen is in ieder geval erg groot, veel groter dan het aantal leerlingen dat geplaatst kan worden. Is de minister het met mijn fractie eens dat, als dit soort voorzieningen succesvol blijkt te zijn, dan naast de grootschalige vmbo's opnieuw aparte scholen voor individueel beroepsonderwijs en onderwijs voor moeilijk lerende kinderen in het leven moeten worden geroepen?

Vaak vraag ik mij af waarom leerlingen wel naar hun baas op het werk luisteren, maar niet naar hun leraar op school. Waarom slagen wij er niet in om een soort beroepsonderwijs te bedenken waar leerlingen met enthousiasme naar toe gaan? Dat brengt mij bij het belang van het vmbo voor de ontwikkeling van de kenniseconomie. Het vmbo getuigt van een slappe-theezakjesideologie. Leerlingen op dit schooltype moeten in principe hetzelfde of iets soortgelijks leren als kinderen op het havo of het vwo, maar dan minder en in een vereenvoudigde vorm. Soms blijft van deze vaardigheden erg weinig over. Om maar eens een cijfer te noemen: van alle vijftienjarigen is 10% volgens de Inspectie voor het Onderwijs functioneel analfabeet. Zij kunnen teksten die zij nodig hebben in het dagelijks leven, zoals een bijsluit bij medicijnen, niet begrijpen.

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

Het vmbo weet een grote groep kinderen blijkbaar niet te motiveren. Veel van hen willen en kunnen niet van hun twaalfde tot hun zestiende achter de boeken zitten. Heel jammer is dat andere interesses en vaardigheden van deze kinderen veel minder worden gestimuleerd. Dat is niet alleen jammer voor henzelf, maar ook voor de hele samenleving die zit te springen om vakmensen. Hoe zou deze Kamer bijvoorbeeld verbouwd moeten worden zonder al die vakmensen die hier ook vandaag rondlopen? Stel dat wij dat zelf zouden moeten doen, dan zaten wij hier nu allemaal met een helm op, bang voor vallend gesteente. Vakwerk vereist vakmensen! Tijdens mijn eerste ontmoeting met de minister op 24 juni vorig jaar heb ik haar mogen feliciteren met de regeling leerwerktrajecten vmbo. Kan zij ons er al enig inzicht in geven hoe het gaat met deze leerwerktrajecten? Wil zij tegemoetkomen aan de wens van veel vmbo-scholen om meer leerwerktrajecten in te voeren? Ziet zij met mijn fractie uitbreiding van deze trajecten als een stap op weg naar herinvoering van vakscholen of ambachtsscholen die primair gericht zijn op het praktisch leren van een vak?

Zoals gezegd, zijn veel instellingen voor moeilijk lerende kinderen opgegaan in het vmbo. Volgens de plannen had dit ook moeten gebeuren met het mavo. Veel mavo's zijn er echter in geslaagd om apart te blijven bestaan of hebben zich aangesloten bij een scholengemeenschap met havo en vwo. Dat brengt mij bij de rol van het vmbo in de integratie. Veel mavo's in de grote steden zijn witte vluchtheuvels geworden. De onderste twee leerwegen van het vmbo in de grote steden zijn vrijwel allemaal zwart. Landelijk is het aantal allochtonen op het vwo slechts 5%. Zijn allochtonen over het algemeen dommer? Zijn ouders minder geïnteresseerd in een goede opleiding voor hun kinderen? Of zijn er andere redenen dat allochtone kinderen bijna als vanzelfsprekend op het vmbo terechtkomen en dan ook nog in de laagste leerwegen? Hoe verklaart de minister de oververtegenwoordiging in de grote steden van allochtonen op het vmbo? Ziet zij met mijn fractie deze segregatie als een probleem? Zo ja, welke mogelijkheden ziet zij dan om verdere segregatie in het onderwijs te voorkomen?

Speciale aandacht verdienen in dit debat de zorgleerlingen. Aan de basis van het vmbo ligt de discriminerende gedachte dat ongelijke mensen gelijk behandeld dienen te worden. Veel zorgleerlingen -- dat zijn leerlingen die op grond van intelligentie, leerachterstand of sociaal-economische problemen behoefte hebben aan extra ondersteuning -- komen op het vmbo in de problemen. De speciale instellingen voor deze groepen leerlingen zijn grotendeels afgeschaffd en deze vaak kwetsbare jongeren verdrinken nu in grote fusiescholen met drukke klassen, te veel vakken en te veel theoretisch onderwijs. Dit leidt niet alleen tot frustraties bij leerlingen, maar ook bij docenten die deze leerlingen onvoldoende tijd en niet de juiste aandacht kunnen geven. Van de ongeveer 600.000 kinderen die het vmbo bezoeken, zijn er ongeveer 100.000 zorgleerling. Het vmbo in de huidige vorm is dus voor minimaal één op de zes leerlingen niet passend.

In tegenstelling tot het vroegere voorbereidend beroepsonderwijs wordt het vmbo afgesloten met een landelijk examen. In het oude systeem konden leerlingen

eventueel slagen op een lager niveau. In het huidige vmbo is het examen voor veel leerlingen eigenlijk te moeilijk. De tijdelijke oplossing om alle leerlingen, met of zonder diploma, toe te laten tot het middelbaar beroepsonderwijs aan een regionaal opleidingscentrum is een schijnoplossing. Dit verhult de problemen die veel leerlingen op het vmbo hebben, en schuift de problemen door naar het middelbaar beroepsonderwijs. Maar liefst 40% van de jonge mensen verlaat nu de roc's zonder diploma. Het Sociaal Cultureel Planbureau heeft er al eens voor gepleit om probleemleerlingen opnieuw op te vangen in speciale scholen. Kan de minister hiermee instemmen?

De minister is een groot voorstander van decentralisatie van verantwoordelijkheden in het onderwijs. Uit een onderzoek dat de SP vorig jaar heeft gehouden onder een kleine 400 vmbo-docenten, bleek de zorg voor zorgleerlingen een van de belangrijkste punten van kritiek. Van hen zei 85% onvoldoende begeleidingstijd te hebben voor deze leerlingen. Een regionale verwijzingscommissie moet op dit moment beoordelen of leerlingen in aanmerking komen voor leerwegondersteunend onderwijs. Een grote meerderheid van de docenten meent beter zelf te kunnen beoordelen of leerlingen extra ondersteuning nodig hebben. Is de minister bereid om scholen meer verantwoordelijkheid te geven bij de beoordeling van de vraag of leerlingen meer zorg nodig hebben? Ik sluit mij op dit punt aan bij de woorden van mevrouw Linthorst en de heer Klink.

Dat brengt mij bij de toekomst van het vmbo. Naar de opvatting van mijn fractie is dit schooltype het gevolg van idealen van egaliteit en schaalvergroting die de onderwijspolitiek al jaren beheersen. De ambachtsscholen werden ooit voorbereidend beroepsonderwijs. Het leren van een vak werd minder belangrijk gevonden dan een algemene ontwikkeling. Vooral uit het bedrijfsleven kwam de roep om nog breder opgeleid personeel dat flexibel inzetbaar is. In het vmbo werden alle leerlingen uit verschillende vormen van voorbereidend beroepsonderwijs samengevoegd. Zij krijgen een soortgelijke kost voorgeschoteld als leerlingen op havo of vwo, maar dan in een sterk verwaterde vorm. Deze theezakjesideologie heeft soms geleid tot wel heel erg slappe thee op het vmbo. Het algemene niveau van het vmbo is laag, maar veel vakken zijn voor veel leerlingen toch niet te doen. Dit komt naar de opvatting van mijn fractie niet in de eerste plaats doordat deze leerlingen dom zijn. De politiek is dom geweest. De meeste leerlingen zijn niet te slecht voor het vmbo. Het is eerder omgekeerd: het vmbo is niet goed voor deze leerlingen.

De vraag is nu hoe wij het vmbo geschikt kunnen maken voor de leerlingen die deze scholen bezoeken, en wat hierbij de rol van de minister is. Oud-Kamerlid en tegenwoordig rector Kars Veling merkte in NRC Handelsblad van 13 maart op: "Een school hoort resistent te zijn tegen overheidsplannen." Het slagveld van de onderwijspolitiek van de afgelopen decennia overziend kan mijn fractie deze woorden wel begrijpen. Het wordt voor scholen nog moeilijker om resistent te zijn als de minister meer dwingende afspraken wil maken. Scholen die niet aan deze nieuwe vorm van prestatiecontracten kunnen voldoen, worden gekort en zullen zelfs moeten sluiten. Het lijkt erop dat de minister de problemen in het

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

vmbo wil afschuiven op de scholen, terwijl die in de optiek van mijn fractie niet de belangrijkste oorzaak, maar vooral slachtoffer zijn van invoering van het vmbo. Ik hoor hierop graag een reactie van de minister.

Zeer weinig docenten, zo blijkt uit onderzoek van de SP, zijn enthousiast over het vmbo. Bijna 40% zegt zelfs ten opzichte van het oude vbo en mavo geen enkele verbetering te kunnen noemen. Toch blijven docenten staan voor hun leerlingen. In tegenstelling tot veel topmanagers en topambtenaren blijkt het hen niet primair te gaan om het geld. Gevraagd naar noodzakelijke verbeteringen noemt slechts een minderheid van 30% hogere salarissen. De helft heeft meer inspraak nodig om leerlingen goed te kunnen laten doorstromen naar een beter passende school, 60% heeft geschiktere lokalen nodig en ook 60% loopt aan tegen een muur van bureaucratie.

Tijdens eerdere debatten heeft de minister geprobeerd om mij gerust te stellen dat een terugtrekkende overheid in het onderwijs niet leidt tot meer bureaucratie. Steeds heb ik haar gewezen op het gevaar dat minder bureaucratie op het ministerie leidt tot meer bureaucratie op de scholen. Steeds ook heb ik gezegd dat het mijn voorkeur heeft om ambtenaren en niet leraren hiermee op te zadelen. Daarom was ik niet echt verbaasd dat sinds de jaren tachtig de stijging van de onderwijsbudgetten nauwelijks ten goede is gekomen aan docenten en leerlingen. Veel geld en energie is gaan zitten in overleg, rapportages en papierwerk, ook in het vmbo. Hoe verklaart de minister dit falende beleid?

Het vmbo is een recent schooltype dat nog in een experimentele fase verkeert. Het biedt dus ook nog veel mogelijkheden voor verbetering. Graag wil mijn fractie een reactie van de minister op de volgende voorstellen. Een eerste oplossing die mijn fractie ziet om het vmbo uit het slop te halen, is ontvlechting van de grote scholen. Dit kan bovendien, zo hoopt mijn fractie, leiden tot besparing op kosten voor bovenschoolse directies. Verder stelt mijn fractie voor om de klassen te verkleinen. Voor het reguliere vmbo denken wij aan maximaal twintig leerlingen, bij zorgleerlingen eerder aan tien. Graag ziet mijn fractie -- hiermee sluit zij aan bij mevrouw Linthorst en de heer Klink -- meer praktijkgericht onderwijs dat leerlingen kan enthousiasmeren en dat niet alleen aansluit bij hun interesses, maar ook beantwoordt aan de maatschappelijke vraag naar vaklieden. Twee talen, Nederlands en Engels, lijkt ons voor deze leerlingen voldoende. Verder meent mijn fractie dat evenals in het oude vbo en mavo examenvakken op verschillende niveaus moeten kunnen worden afgerond. Niemand mag het vmbo verlaten zonder diploma of startkwalificatie. Ten slotte vindt mijn fractie dat de criteria om in aanmerking te komen voor extra zorg, versoepeld moeten worden. Speciale kinderen moeten weer naar speciale scholen voor individueel onderwijs en voor zeer moeilijk lerende kinderen.

Docenten en leerlingen op het vmbo zijn vandaag de dag slachtoffer van de onderwijsillusies van het Paars van gisteren. Ik nodig de minister uit om dat met mij vast te stellen en te schetsen hoe zij het onderwijs van morgen aan de meerderheid van onze leerlingen denkt te verbeteren. Graag luister ik naar haar voorstellen. Ik zal goed opletten en meeschrijven!

*N

De heer **Schuurman** (ChristenUnie): Mevrouw de voorzitter. Ik voer mede het woord namens de fractie van de SGP. Wij spreken vandaag met elkaar over het vmbo in brede zin. De afgelopen jaren is deze vorm van onderwijs veelvuldig aan de orde geweest, maar de behoefte aan een breder debat over verschillende aspecten van deze onderwijslaag bleef bestaan. Eenieder die ook maar een beetje zijn ogen en oren open heeft gehad, heeft de vele kritiek op het vmbo kunnen opmerken. Twee knelpunten komen meermalen terug. Deze betreffen de groep leerlingen die onvoldoende doorlopende leerlijnen of aansluitingen met het mbo heeft, en de groep leerlingen die te veel theorievorming en te weinig praktijk krijgt.

Het vmbo is in feite net zo'n massaproduct geworden als de basisvorming. De gedachte achter beide concepten is leerlingen gelijke kansen te bieden door een gelijk aanbod van leerstof. Op die manier zouden ook zwakkere leerlingen gestimuleerd worden om grotere hoogten te bereiken. De praktijk blijkt wat weerbarstiger en vooral veelkleuriger te zijn. Meer maatwerk blijkt geboden en dan vooral meer buiten je boekje leren. De onderwijsdeskundige Peters maakte onzes inziens een goede opmerking toen hij zei: "Wij wilden van de leerlingen de besten maken. Dat heeft gefaald. Beter zou het zijn het beste uit de leerlingen te halen." Of om het in mijn eigen woorden te zeggen: het onderwijs moet zo zijn dat de leerling steeds meer wordt die hij is.

In de Middeleeuwen kenden wij het gildesysteem. Je werd gezet bij een meester van wie je in de praktijk een vak leerde uitoefenen. Na verloop van tijd legde je door middel van een meesterstuk de meesterproef af. Een goede vakman met twee rechterhanden was van grote waarde. In die waardering voor knap vakmanschap is later door de opkomst van het rationalisme, waarbij rede en kennisverwerving als hoogste goed worden gezien, verandering gekomen. Of in de woorden van een leraar bij het vmbo: wij, de maatschappij, kijken neer op kinderen die niet uit een boekje kunnen leren; en dat voelen ze. Wanneer wij over het vmbo spreken, moeten wij ons daar rekenschap van geven. De zorg over het vmbo moet zijn dat de inrichting van het onderwijs zodanig is dat er, als wij niet oppassen, een tekort aan vakmensen komt. Leerlingen die in het bestaande systeem niet meekomen, verlaten vroegtijdig de school en belanden dan in een sociaal-economisch isolement.

Dat is natuurlijk allemaal waar, maar toch is het mij te veel gezien vanuit een negatieve invalshoek. Het is een focus op leerlingen met problemen in plaats van met potentie. Daarom sprak ik eerder ook over de veelkleurigheid van de werkelijkheid. Er wordt mij ook te veel in economische termen gesproken over het vmbo. De prestaties van dat onderwijs moeten verbeteren, want het MKB zou behoefte hebben aan handwerkers. De vraag hoort toch allereerst te zijn: wordt er uit het kind gehaald wat erin zit? Hoe komt een kind het beste tot zijn recht? De mens is er niet voor de economie, maar de economie voor de mens. Het halen van een startkwalificatie is goed en nastrevenswaardig, maar wij moeten niet het doel uit het oog verliezen, namelijk dat mensen zinvol in de

maatschappij kunnen participeren. En natuurlijk is het zo dat mensen met een goede opleiding meer kansen hebben tot participatie in het maatschappelijke leven. Het is dan ook van groot belang dat leerlingen die na het vmbo verder willen, daartoe in de gelegenheid worden gesteld. Wij willen een kennisintensief land zijn en wij willen dat praktisch vakmanschap gepaard gaat met enige theoretische kennis. Ik vraag de minister dan ook, in te gaan op de vraag in welke mate de vmbo's erin slagen om goede afspraken te maken met de roc's. Levert dit over de hele linie een positief beeld op? Tegelijkertijd merk ik op dat wij niet te veeleisend moeten zijn. Wij moeten ons realiseren dat het simpelweg niet voor iedereen weggelegd is of gewenst is om zo veel theoretische kennis op het vmbo op te doen dat doorstroming mogelijk is. Wat dat betreft, was het gildesysteem -- en in het verlengde daarvan de vroegere ambachtschool -- zo gek nog niet.

Al vanaf de invoering van de basisvorming en later de vorming van het vmbo zijn er klachten dat het voor bepaalde groepen leerlingen allemaal niet meer te behappen zou zijn. Er werd lesgegeven in te veel vakken en leerlingen kregen te veel theorie te verstouwen. Ondanks het feit dat er intussen maatregelen zijn genomen om het voor de theoretisch zwakkere leerlingen te vergemakkelijken, blijft de kritiek te horen. Duidelijk is dat iedereen hetzelfde lespakket aanbieden onrecht doet aan de verschillen tussen leerlingen. Anderzijds is het ondoenlijk om bij wijze van spreken voor ieder kind zijn eigen onderwijssysteem te creëren. Het is zaak om daarin de juiste balans te vinden. De vraag is of die inmiddels gevonden is. Er klinkt nog steeds kritiek, maar dat kan ook tot een echo van eerdere opmerkingen zijn verworden, zonder dat dit nog door de realiteit wordt gestaafd. Ik kom daar zelf niet helemaal uit. De scholen zijn zelf middenwegen gaan zoeken en regelgeving is daar in de loop van de tijd gedeeltelijk bij aangepast.

In hoeverre is er nog sprake van een knelpunt als wij het hebben over maatwerk? Wat kan, zal en moet er nog gedaan worden? Ik denk dat een grote stelselwijziging moet worden voorkomen. Wel zijn aanpassingen nodig: binnen het bestaande stelsel terug naar kleinschaligheid bijvoorbeeld -- in dat verband vond ik de suggestie van de CDA-fractie om bij die differentiatie gepaste namen voor dat onderwijs te kiezen, niet zo gek -- en terug naar speciaal onderwijs voor wie dat nodig hebben. Ik denk dat er over het algemeen meer aansluiting nodig is bij de belevingscultuur van de jeugd. Die belevingscultuur is direct en concreet en wordt meer gestimuleerd door verbeelding en beelden dan door abstract denken. Daarop afstemmen en een lossere wet- en regelgeving zou al veel kunnen verbeteren. Graag hoor ik de mening van de minister daarover.

Het tweede onderwerp is sociale cohesie en burgerschap. Afgelopen najaar heeft de Onderwijsraad een advies uitgebracht over onderwijs en burgerschap. Uit vele gesprekken die de Raad met betrokkenen voerde, bleek dat iedereen het als een opdracht ziet om burgerschap in en rondom het onderwijs te bevorderen. Ik heb bij de afgelopen algemene beschouwingen een en ander gezegd over rechten en plichten. Ik heb indertijd betoogd dat met een beroep op rechten en vrijheden onze maatschappij

meer en meer een "permissive society" is geworden waarin alles toelaatbaar is. Daarbij gaf ik tevens aan dat misbruik van de vele vrijheden die wij kennen het publieke domein in gevaar brengt. Wij zien nu ook dat de wal het schip begint te keren. Niet voor niets is er in de Tweede Kamer al tot twee keer toe gesproken over de publieke moraal. Het mag weer. Het is ook nodig om juist in het onderwijs aandacht te besteden aan plichten, aan het stimuleren van de bereidheid en het vermogen onderdeel uit te maken van een gemeenschap en daaraan bij te dragen, zoals de Onderwijsraad het noemt. Allereerst voor de verbetering van het klimaat op school, maar daarna zeker ook ter bevordering van de participatie in de maatschappij na het behalen van het diploma. Met vakkennis en vakgerichte vaardigheden alleen kom je er niet.

De afgelopen maanden zijn wij meerdere keren opgeschrikt door gewelddadige uitwassen op scholen. Veelal betrof het vmbo-scholen: leerlingen die wapens hebben, wapens verkopen, of op z'n minst mensen kennen met een wapen of leerlingen die anderen bedreigen. Internet is wat dat betreft een geschikt anoniem medium. Leraren geven aan dat zij een groot deel van de les bezig zijn met ordeproblemen. Een oplossing is niet gemakkelijk te geven. Op de Purmerendse Scholengemeenschap, de grootste VO-school van Nederland met ruim 4500 leerlingen, is aandacht voor dit onderwerp. Ik citeer de directeur van de school: "Wij hebben een beperkt aantal regels, die wij zeer consequent handhaven; wij hebben geïnvesteerd in toezicht door de aanstelling van extra conciërges en een veiligheidscoördinator en wij hebben een veiligheidsconvenant gesloten met de gemeente Purmerend, waarin onder meer staat dat wij altijd aangifte doen van een geval van geweld. Een beperkende factor is artikel 27 van de Wet op het voortgezet onderwijs. Bij het van school sturen van leerlingen loop je tegen dat artikel aan: je mag een leerling niet verwijderen voordat je een andere school voor hem hebt gevonden. Nou, in Amsterdam weet je wel hoe laat het is als je een leerling van een andere school moet overnemen, dat is een probleem binnenhalen. Om te voorkomen dat zo'n school weigert, worden essentiële zaken verzwegen of verdraaid. Dan zeg je bijvoorbeeld dat het niet loopt met leren, dat hij verkeerde vrienden heeft en dat hij beter in een andere omgeving kan terecht komen. Toch raak je zo'n leerling aan de straatstenen niet kwijt", aldus de directeur van de school.

Een meerderheid van de Tweede Kamer heeft nog niet zo lang geleden in het kader van veiligheid op scholen uitgesproken dat hier verandering in moet komen. Ook de minister heeft gezegd dat zij denkt aan een aparte opvang voor jongeren met ernstige gedragsproblemen. Zij kondigde aan in mei samen met de ministers van Justitie en VWS met nieuwe plannen te komen. Kan de minister daar nu al meer over zeggen? Waar denkt zij concreet aan?

Ondanks deze situatie zijn leraren op het vmbo opmerkelijk mild over hun leerlingen. Zij stellen dat kinderen in de groep meedoen met stoer gedrag, maar dat ze individueel voor rede vatbaar zijn. Op zichzelf is dit een bekend gegeven. De mens is nu eenmaal aangelegd op groepsgedrag. Dat doet echter niets af aan twee zaken: de eigen verantwoordelijkheid van ieder mens en de verharding in het groepsgedrag. Een leraar van dezelfde

school vertelde dat er sprake was van triomf op de gezichten van een aantal kinderen na de moord op het Terra college: zie eens waartoe wij in staat zijn! Deze verharding is mijns inziens nieuw. Nieuw, maar tegelijkertijd misschien niet verbazingwekkend als je bedenkt hoe het er in de samenleving meer en meer aan toe gaat. Of, zoals wel wordt gezegd: als het in de samenleving regent, giet het in het onderwijs.

De leraren wijzen veeleer naar de ouders. Die zouden het probleem vormen, niet de kinderen. De betrokkenheid van ouders bij scholen in het algemeen is afgenomen, maar dit geldt in versterkte mate voor het vmbo. Ouders zijn voor scholen niet altijd makkelijk bereikbaar en scholen kunnen voor het gedrag van kinderen niet meer rekenen op thuis. Dat bleek al in het SCP-rapport van 1999 "Scholen onder druk".

Vanuit de school wordt "opvoedingsarmoede" geconstateerd: werkende ouders met minder tijd voor hun kinderen willen dat de school hun tekort aan aandacht goedmaakt. Bovendien zijn gezagsverhoudingen weggefallen en weten ouders soms zelf niet meer hoe zij hun lastige kinderen moeten hanteren en doen daarvoor een beroep op de school. Volgens het SCP-rapport worden als gevolg van ontwikkelingen in de samenleving, bijvoorbeeld meer alloctonen in achterstandssituaties en meer werkende ouders, veranderingen in gezinssituaties en opvoedingspraktijken, dus een grotere pluriformiteit, en de afname van het aantal buitenschoolse leer- en opvoedingsmogelijkheden, bijvoorbeeld socialisatie via kerk en familie, steeds meer functies aan de school toegedacht. De school wordt niet langer alleen gezien als een instelling voor onderwijs, maar ook als een instelling voor socialisatie en opvoeding. Soms gaat het alleen om de accommodatiefunctie van de school, maar vaak wordt ook de school als verantwoordelijke instelling aangesproken.

Onze fracties vinden dit geen goede ontwikkeling. Vanzelfsprekend moeten scholen meer doen dan vakinhoudelijke kennis overdragen op de leerlingen. Onze fracties zien de school heel duidelijk als een verlengstuk van de opvoeding thuis, maar een verlengstuk is heel wat anders dan een vervanging. Ik vind dat wij wat betreft de opvoeding veel meer van ouders mogen verwachten, sterker, moeten verwachten. Daar moeten wij niet beducht voor zijn. Op allerlei andere terreinen van het maatschappelijke leven leggen wij grote verantwoordelijkheden bij de burger neer. En dat maatschappelijke leven is bij uitstek gediend met een goede opvoeding thuis.

Daar waar in onze maatschappij veel in het teken staat van flexibiliteit en keuzevrijheid hebben kinderen juist vaak behoefte aan vaste patronen, kaders, regels. Dat bleek ook uit een onderzoek van socioloog Brinkgreve. In haar boek Vroeg mondig, laat volwassen doet zij daarvan verslag. Een hoofdlijn in dat boek betreft de verlamme werking van de veelvuldige keuzevrijheid. In reactie daarop zou een hernieuwde "hang naar dwang" ontstaan. Brinkgreve pleit voor meer houvast en structuur. Zij stelt dat wij goed moeten beseffen hoe zwaar de eis tot zelfsturing is en hoe verschillend jongeren daarvoor zijn toegerust. Het lijkt mij verstandig als zowel de opvoeders thuis als de school daarop inspelen. Onderwijs en opvoeding hebben ritme, betrokkenheid en rituelen nodig.

Het lijkt warempel een terugkeer naar het oude adagium van rust, reinheid en regelmaat. Graag een reactie van de minister op deze hoognodige ontwikkeling.

De heer **Van Raak** (SP): Ik ben het met u eens dat de orde- en opvoedingsproblemen waarvoor vmbo-scholen staan voor een deel te herleiden zijn tot de thuissituatie. U schetst de paradijselijke situatie van het kerngezin, maar daar zitten volgens mij ook heel veel nadelen aan. Ik ben ook blij dat er allerlei andere samenlevingsvormen zijn. U stelt dat het probleem van het vmbo naar het gezin moet worden geschoven. Hoe kan de overheid dan volgens u bijdragen aan de orde en samenhang in het gezinsleven in Nederland? Hoe ziet u dat?

De heer **Schuurman** (ChristenUnie): Ik denk dat u uit mijn verhaal niet de conclusie kunt trekken dat de overheid alles moet terugschuiven op het bordje van de ouders. Ik ga er juist van uit dat bijna alles op het bordje van het onderwijs terecht komt. Die situatie brengt ons ertoe om te zeggen dat kinderen thuis niet hebben geleerd wat zij eigenlijk hadden moeten leren. De onderwijsinstellingen moeten daar dus wat aan doen. Wij mogen het onderwijs echter ook niet overvragen. Wij moeten tegelijkertijd blijven benadrukken dat de ouders de verantwoordelijkheid hebben om hun kinderen zodanig op te voeden dat zij zich op school en in de maatschappij op een fatsoenlijke manier gedragen. Daar zit natuurlijk een spanning in en die hebt u juist weergegeven in uw interruptie. Wij willen het wel volhouden. Wij vinden niet dat scholen alles moeten doen als een gezin het niet doet. Scholen moeten doen wat zij kunnen, maar het onderwijsbeleid moet erop gericht zijn om de ouders te betrekken bij de scholen. Ook moeten wij de nadruk leggen op de verantwoordelijkheid van de ouders voor de opvoeding van hun kinderen.

De heer **Van Raak** (SP): U wilt orde en regelmaat terugbrengen in de Nederlandse gezinnen. U zegt heel terecht dat de problemen op het vmbo voor een deel voortkomen uit de problemen van de kinderen thuis. Welke rol ziet u weggelegd voor de overheid?

De heer **Schuurman** (ChristenUnie): Ik verwacht niet dat de overheid dit probleem volledig de wereld uit kan helpen. De arm van de overheid reikt wat dat betreft niet zo vreselijk ver, maar er moet wel wat gebeuren. De overheid kan voorwaarden stellen. Ik heb er al meer dan eens voor gepleit om in onze Grondwet naast rechten ook burgerplichten op te nemen. Ik blijf zeggen dat de eerste verantwoordelijkheid thuis ligt. Ik zeg niet dat het één goed is en het ander fout. Ik denk dat wij in een heel moeilijke situatie zitten en dat wij er het beste van moeten maken. Wij moeten de overheid niet overschatten, maar vooral de ouders niet onderschatten.

Voorzitter. Dan kom ik toe aan het aspect van de opleiding en bijscholing van leraren. Het wekt geen verwondering dat een schoolsoort die met zo'n slecht imago heeft te kampen ook moeite heeft met het vinden van voldoende leraren. Daar wordt gelukkig in het bredere kader van het enthousiasmeren en werven van meer mensen voor het beroep van leraar al veel aan gedaan.

Veel vmbo-scholen vinden echter dat de bestaande tweedegraads opleidingen onvoldoende aansluiten bij de specifieke behoeften van deze onderwijssector. Lesgeven in de laagste soorten vmbo vergt immers heel andere kwaliteiten dan lesgeven op havo en vwo. Sommige lerarenopleidingen hebben die klacht ter harte genomen en zijn een opleiding tot "leraar vmbo" gestart. Wettelijk bestaat er echter geen afzonderlijke bevoegdheid voor een leraar vmbo. Middelbare scholen zouden zich ook meer kunnen ontwikkelen van een begeleidingsschool van stagiaires tot een opleidingsschool. Binnen de bestaande wettelijke kaders zijn er reeds mogelijkheden om samenwerkingsprojecten tussen vmbo's en hogescholen te starten. Door leerlingen van de hogescholen meer in huis op te leiden kan er gericht opgeleid worden. Voor de leraren in spe lijkt dit een geschikte vorm van praktijkonderwijs. Vindt de minister dit wenselijke ontwikkelingen?

Tot slot zeg ik nog kort iets over de bijscholing van leraren. In het onderwijs geldt dat iemand die een bevoegdheid behaalt om in het onderwijs werkzaam te zijn niet automatisch een vast en voor altijd geldend hoog niveau van beroepsuitoefening heeft. Het volgen van een opleiding en het behalen van een diploma moeten eigenlijk veeleer beschouwd worden als een bewijs van startbekwaamheid. De steeds veranderende beroepspraktijk noodzaakt ook tot ontwikkelingsgericht denken. Daarom is het van belang dat beroepsbeoefenaars deze veranderingen tijdig opnemen in hun beroepsmatig denken en handelen. Daarvoor is geregelde bijscholing gewoon onontbeerlijk. Uit de praktijk weet ik ook dat scholen heel vaak aanlopen tegen een gebrek aan tijd en geld. Alleen een verwijzing naar de 10%-norm als het gaat om bij- en nascholing en naar het feit dat de scholen in de afgelopen jaren meer budget hebben gekregen, zou ik een te mager antwoord vinden.

Met aandacht zullen wij naar de reactie van de minister luisteren.

*N

De heer **Ten Hoeve** (OSF): Voorzitter. Ik voer het woord mede namens de fractie van D66.

De hype lijkt weer wat over te waaien, ook al zou je dat niet onmiddellijk denken als je de heer Van Raak hoort. Politiek en maatschappij wilden even het vmbo alleen nog maar van de slechte kant zien: een samenballing van problemen en van probleemleerlingen en de mislukking van de grote vernieuwing: "door en door verrot, ten dode opgeschreven". Door de sector zelf is hoogleraar P. die wel als doodgraver voor het vmbo wilde optreden intussen de oren gewassen. De inspectie constateert dat schoolleiders en leraren teleurgesteld zijn over en in hun motivatie bedreigd worden door de negatieve beeldvorming van het vmbo. De minister zegt in haar beleidsreactie op het onderwijsverslag dat zij het eens is met de inspectie, die heel veel positieve ontwikkelingen in het vmbo ziet. De discussie kan nu, na het blijkbaar noodzakelijke afreageren van frustraties, dus zakelijker worden. De goede ontwikkelingen mogen op waarde geschat worden en over de fouten die gemaakt zijn en die,

waar mogelijk, hersteld moeten worden, moet natuurlijk ook gesproken worden. Dat er ook dingen fout gegaan zijn, moge wel duidelijk wezen.

De heer **Van Raak** (SP): U spreekt mij persoonlijk aan, dus moet ik toch even reageren. Met uw laatste opmerking ben ik het overigens heel erg eens. Ik heb niet gezegd dat alles kommer en kwel is in het vmbo. Sterker nog, met de meeste vmbo-leerlingen gaat het heel erg goed. Dat is in de eerste plaats te danken aan de docenten en in de tweede plaats aan de vmbo-leerlingen zelf. Ik heb alleen gezegd dat de politiek dom is geweest. Daar heb ik mijn kritiek op gericht.

De heer **Ten Hoeve** (OSF): Uw opmerkingen kwamen daarbij toch wel heel dicht bij wat de zojuist genoemde hoogleraar daarover heeft gezegd en dat is hem niet in dank afgenomen. Ik denk dat dit ook voor uw opmerkingen geldt. Er zijn veel dingen fout gegaan en er kunnen nog steeds dingen fout gaan. In een krantenartikel staat dat in Groningen het vmbo op de schop gaat. De wethouder wil vwo- en vmbo-leerlingen na de basisschool nog twee jaar bij elkaar houden. Daar is nog niet alles geleerd.

Voorzitter. Naar mijn inschatting is het vmbo het type onderwijs waar veruit het meest en het snelst onderwijsvernieuwingen gerealiseerd worden. De animo daarvoor onder schoolleidingen, leraren en leerlingen is heel groot. Dat is vooral zichtbaar in de enorme veranderingen die plaatsvinden bij de beroepsgerichte vakken, waar leerlingen steeds meer worden opgeleid vanuit een min of meer bedrijfsmatige situatie waarin zij later ook moeten kunnen functioneren, de werkplekkenstructuur. Dat straalt ook door naar de algemene vakken, waar steeds meer eigen leertrajecten gevolgd worden door de leerlingen. Al die veranderingen lijken sneller en ingrijpender dan wat er is gebeurd in de tweede fase in het studiehuis. De weerstanden tegen vernieuwing zijn in het vmbo blijkbaar veel kleiner dan in de bovenbouw van havo en vwo. Dat heeft de overgang van mavo en vbo naar het vmbo dan toch maar losgemaakt.

De keuze die daarbij gemaakt werd voor meer theorie voor het oude vbo en meer praktijk voor het oude mavo is niet in alle opzichten tot zijn recht gekomen. De zogenaamde gemengde leerweg, mavo met een praktijkvak, is niet echt tot bloei gekomen, maar dat geeft niets. Wat echt niet wil, sterft vanzelf wel af. De kaderberoepsgerichte leerweg voor de betere vbo-leerling, voldoet aan de bedoeling: het meerdere aan theorie lijkt hier geen probleem te zijn. Voor de basisberoepsgerichte leerweg is dat minder duidelijk. In deze toch al minder makkelijk lerende groepen is het aantal leerlingen met handicaps qua achtergrond, karakter en opvoeding ook nog eens extra groot. Hier is niet voor iedereen, maar zeker wel voor een deel van de leerlingen de last van de theorie inderdaad te groot. Het is dus noodzakelijk dat er heel flexibel wordt omgegaan met regels en voorschriften. Vroeger regelde de school, door leerlingen op a-, b-, c- en d-niveau op te leiden, in feite een volledig individuele benadering. De regelgeving met officiële,

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

---

gestandaardiseerde examens maakt dat tegenwoordig veel moeilijker.

Juist vanwege dit probleem is de mogelijkheid van leerwerktrajecten geschapen, waarbij een veel beperkter examen gedaan wordt, maar het gat tussen het reguliere examen en het leerwerktraject is groot. Bovendien zijn de leerwerktrajecten voor de school vaak moeilijk te organiseren, omdat voor alle deelnemende leerlingen stageplaatsen gevonden moeten worden. In de praktijk blijkt dat een extra belemmering te zijn. Het is in ieder geval een extra belemmering om heel veel leerlingen op deze manier op te leiden. Het is moeilijk bedrijven te vinden, ook omdat voor nog jonge leerlingen aan heel vergaande Arbo-eisen voldaan moet worden.

Ter voorziening in hetzelfde gat tussen wat de leerling moet om het examen te halen en wat hij werkelijk kan, geeft de minister nu de mogelijkheid om binnen het vmbo in samenwerking met het mbo een assistentenopleiding aan te bieden. Daarmee wordt de beroepskwalificering deels weer binnen de vmbo-school gehaald. Dat is aantrekkelijk, maar de vraag is of de structuur daardoor niet veel ingewikkelder is gemaakt dan vroeger met de rechtstreeks beroepskwalificerende vbo-school of nog eerder de ambachtschool. Ligt het niet veel meer voor de hand om een vmbo op te zetten dat een theoretische opleiding kan bieden, het oude, nog altijd populaire mavo, en dat een kaderberoepsgerichte opleiding kan bieden met tamelijk veel theorie en een mbo-opleiding als vervolg, maar dat de daarnaast aangeboden basisberoepsgerichte opleiding minder gereguleerd wordt? Men is daar minder aan exameneisen verplicht en men kan daar zoveel praktijk in stoppen als nodig is. Die basisopleiding kan dan ook zonodig als eindopleiding, als beroepskwalificerend, functioneren.

Het probleem van de overmaat aan theorie is het ene probleem van het vmbo. Het andere probleem is het feit dat elke leerling die elders niet toelaatbaar of te handhaven is, om welke reden dan ook, naar het vmbo beroepsgericht wordt gestuurd, op een kleine categorie na die geïndiceerd wordt voor het speciaal onderwijs. De leraar die kiest voor het vmbo beroepsgericht weet dat hij kiest voor het leraarschap in de zin van leerlingbegeleider en veel minder voor het vak dat hij heeft gestudeerd en dat hij moet doceren. Ook van leraren die daarvoor gekozen hebben, komt de klacht dat enkelingen het vaak onmogelijk maken om echt les te geven.

Een deel van die problematiek komt natuurlijk door het hele onderwijs heen voor, maar het concentreert zich per saldo vooral in de beroepsgerichte leerwegen van het vmbo. Het moet daar ook opgelost worden, maar dat vraagt wel zeer veel investeringen. Dat vraagt investeringen van de leraren in de leerlingen, maar ook van de schoolorganisaties in begeleiding, opvang en time out-mogelijkheden. Het vmbo kan heel veel zelf oplossen, met time out-voorzieningen, gezamenlijk oplossen of in samenwerking met de gemeenten oplossen, maar daar is wel heel veel geld voor nodig.

Het ministerie stopt heel veel geld in het vmbo: reguliere middelen, maar ook heel veel projectengeld en geld voor zorgstructuren. Mijn indruk is dat de gelden voor projecten hebben geholpen om de noodzakelijke onderwijsvernieuwingen in het vmbo op gang te brengen.

Dat is dus geen weggegooid geld geweest. Afgezien van de mogelijkheid om met een kortdurende projectaanpak iets op gang te brengen, is financiering met specifiek bestemde of met tijdelijke gelden in veel opzichten frustrerend voor de ontvangers, de scholen. Met reguliere, structurele middelen kan een school het beste haar eigen prioriteiten stellen en waar maken. Daar zijn scholen zelf heel best toe in staat. Het later moeten verantwoorden dat specifieke onderdelen van de bekostiging ook aan specifieke beleidsdoelen zijn uitgegeven, beperkt de mogelijkheden voor een integrale afweging van prioriteiten. Bovendien geeft het een forse extra administratieve last. Als de minister het met ons eens zou zijn dat er meer middelen moeten komen om die behoefte aan zorg, begeleiding en extra voorzieningen in het vmbo te bekostigen, dan zou dat naar onze mening het beste kunnen door de reguliere formatieve bekostiging gebaseerd op het aantal vmbo-leerlingen te verhogen. Dat de middelen gegeven worden op de titel van zorgbehoefte van vmbo-leerlingen is dan duidelijk. Er ontstaan dan niet weer extra beperkingen en administratieve verplichtingen voor de school. De normale verantwoording in het jaarverslag moet voldoende zijn.

Het vmbo kan niet alle problemen zelf oplossen. Is de minister niet ook van mening dat de rol van het speciaal onderwijs te veel beperkt is? Daardoor wordt het reguliere onderwijs met te veel problemen geconfronteerd van een soort waarop het niet is ingericht en waarschijnlijk ook nooit zal worden en van een duurzaamheid die met een time out-voorziening ook niet op te lossen is. Als van een leerling op het vmbo vastgesteld wordt dat hij of zij toch eigenlijk een cluster IV-indicatie had moeten hebben en dat hij of zij redelijkerwijze niet te handhaven is, is het uiterst moeilijk om alsnog zo'n indicatie te krijgen. Het lukt in ieder geval nooit zonder de uitgesproken medewerking van de ouders. Moet een school niet veel meer mogelijkheden krijgen om een herbeoordeling aan te vragen?

Overigens wordt het gehele onderwijs geconfronteerd met een type leerling waar het nog niet mee kan omgaan. Dat is een maatschappelijk probleem van de eerste orde. Het onderwijs, in de praktijk specifiek het vmbo beroepsgericht, mag natuurlijk niet opgezadeld worden met de uitwassen van dat maatschappelijke probleem. Dat is niet de taak van het onderwijs. Dat is daarvoor niet toegerust. Als het daar te veel aan probeert te doen, dan doet het tekort aan wat wel zijn taak is: leerlingen de kennis en de vaardigheden bijbrengen die in onze samenleving noodzakelijk zijn om mee te kunnen doen. Ik giet het maar even in voor het kabinet welbekende termen.

Veiligheid op school is een hot item geworden, terwijl het onderwijs altijd heel wel in staat is geweest om een veilige sfeer te scheppen voor leraren en leerlingen. Dat is altijd een van de meest elementaire pedagogische opgaven geweest voor de school. Scholen willen niet vervallen tot systemen met detectiepoortjes, maar zij dreigen onveilig te worden, nu zij de opgave waarmee zij geconfronteerd worden hier en daar niet meer aankunnen. Dan schiet in feite niet de school tekort, maar de maatschappij. Toch lijkt het onvermijdelijk dat de school probeert in het gat te springen, al was het maar uit

lijfsbehoud. Dan doet de school eigenlijk te veel, meer dan van het onderwijs gevraagd kan worden. Dat kan alleen maar goed gaan als de overheid ook andere verder reikende vormen van zorg en maatschappelijke begeleiding naast de school plaatst, bereikbaar voor de leerlingen en de school, bij voorkeur bereikbaar in de school. Ook dat kost geld, maar dat hoeft niet bij OCW vandaan te komen. Wil de minister daar achter aangaan, bijvoorbeeld bij haar collega van VWS en de gemeenten die dat meer dan tot nu toe zouden moeten organiseren?

Het onderwijs wordt ook onveilig als het anonimiseert. Small is beautiful, maar de regels en de grotere autonomie van het onderwijs dwingen scholen tot het vormen van grotere organisaties. De minister is natuurlijk geen baas van de scholen en zij kan dus niet voorschrijven hoe groot zij moeten zijn. Een grote scholenorganisatie kan in de praktijk ook best zo georganiseerd zijn dat er een aantal kleine scholen lijkt te zijn, zodat leerlingen en leraren nauwelijks iets merken van wat er nog meer bij hoort. Het is wel zaak dat er aandacht is voor de vraag hoe groot een schoolorganisatie moet zijn en hoe die georganiseerd moet worden. Het voortgezet onderwijs wordt door de financiering en het zelf dragen van de financiële risico's voor de formatie, veruit de grootste kostenpost, gedwongen tot een behoorlijke omvang. Daar staat tegenover dat waarschijnlijk met veel meer efficiëntie gewerkt kan worden dan vroeger, toen uitsluitend de regels werden toegepast. Kan de vergelijking gemaakt worden tussen wat er binnen de scholen aan extra overhead, niet direct onderwijsgevend ondersteuning, is ontstaan en wat op het ministerie minder uitgegeven hoeft te worden? Een eerste, oppervlakkige indruk is niet direct positief, maar misschien weet de minister daar meer van. Overigens lopen er ook in het onderwijs, net als in het bedrijfsleven, mensen rond die graag baas worden van een nog veel grotere organisatie. Daar mogen wij wel rekening mee houden. Dan is het goed om te kunnen schatten wat noodzakelijk is en wat megalomanie is. Een laatste zakelijke vraag: welke omvang is er voor een bestuur feitelijk nodig om de financiële risico's aan te kunnen zonder overal verzekeringen voor te moeten afsluiten? Heeft de minister daarvan een indruk?

De beraadslaging wordt geschorst.

De **voorzitter**: Ik wijs erop dat de stemmingen zullen worden vervroegd. Eigenlijk wordt alles dus ongeveer een halfuur vervroegd.

**

De vergadering wordt van 12.16 uur tot 13.15 uur geschorst.

Aan de orde zijn de stemmingen in verband met het wetsvoorstel **Wijziging van de Algemene wet bestuursrecht en enige andere wetten in verband met de mogelijkheid om de bezwaarschriftenprocedure met wederzijds goedvinden buiten toepassing te laten (rechtstreeks beroep) (27563)**

De **voorzitter**: De minister van Justitie is wegens verblijf in het buitenland verhinderd, de vergadering bij te wonen. Ik geef gelegenheid tot het afleggen van stemverklaringen vooraf.

**

*N

Mevrouw **Broekers-Knol** (VVD): Voorzitter. Mijn fractie begrijpt dat het wenselijk kan zijn dat, als belanghebbenden en bestuursorganen alle aspecten van een besluit van een overheidsorgaan grondig hebben doorgeëxerceerd en tot de conclusie komen dat bij de voorbereiding van het besluit alle argumenten uitputtend zijn gewisseld, rechtstreeks beroep op de bestuursrechter mogelijk is. Wij hebben het dan wel over min of meer gelijkwaardige partijen, bijvoorbeeld telecomproviders of kabelexploitanten versus de overheid. Het wetsvoorstel betreft de Algemene wet bestuursrecht. Iedere belanghebbende kan een beroep doen op de mogelijkheden die de wet biedt, niet alleen de grote, aan de overheid min of meer gelijkwaardige partijen, maar juist ook de individuele burger. Mijn fractie vindt dat voor de burger het wetsvoorstel geen vereenvoudiging en versnelling biedt en dat het wetsvoorstel er juist toe kan leiden dat het vertrouwen van de burger in de overheid afneemt. In zijn brief van 28 april jl. neemt de minister met de ene hand terug wat hij als medewetgever met de andere hand geeft. Mijn fractie voelt niets voor wetgeving bij brief. Met vorm en inhoud van dit wetsvoorstel kan mijn fractie dan ook niet instemmen.

*N

De heer **Witteveen** (PvdA): Voorzitter. De minister heeft ons na afronding van de beraadslaging over dit wetsontwerp een brief gestuurd waarin hij aangeeft wat precies de bedoeling is. Mijn fractie vindt dit een verhelderende brief die duidelijk maakt dat de bezwaarschriftprocedure de hoofdregel blijft en dat in welomschreven uitzonderingsgevallen rechtstreeks beroep mogelijk is. De minister heeft daarbij enkele suggesties van mijn fractie overgenomen. De belanghebbende die vraagt om de bezwaarschriftenprocedure over te slaan, moet dat met redenen omkleeden. Het bestuursorgaan spreekt daar vervolgens een oordeel over uit. Tegen de achtergrond van deze waarborg zullen wij voor het wetsvoorstel stemmen.

*N

De heer **Dölle** (CDA): Voorzitter. Ook wij hebben de brief van de minister gelezen. Wij waren bevreesd dat mensen die juridisch weinig zijn onderricht te snel de mogelijkheid van doelmatigheidstoetsing mislopen. Die vrees is voor een belangrijk deel weggenomen. De minister vraagt immers enkele maanden extra tijd voor de nodige voorlichting. Bovendien heeft hij toegezegd dat de commissie voor de beroep- en bezwaarschriften (of haar voorzitter of diens ambtenaren) een rol kan spelen bij de beoordeling van de geschiktheid. Ook heeft hij nog

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

gewezen op de mogelijkheid voor de rechter om "riskante" verzoeken terug te sturen. Ten slotte zal er binnen een jaar een evaluatie plaatsvinden. Op grond van dit alles zal mijn fractie het wetsvoorstel steunen.

De **voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fractie van de VVD tegen het wetsvoorstel hebben gestemd en die van de overige fracties ervoor, zodat het is aangenomen.

**

*B

!Stemmingen!

Aan de orde zijn de **stemmingen** in verband met **Voorstel van wet van het lid Dittrich tot wijziging van enige bepalingen van het Wetboek van Strafvordering (invoering van spreekrecht voor slachtoffers en nabestaanden) (27632)**.

(Zie vergadering van 27 april 2004).

De **voorzitter**: Ik gelegenheid tot het afleggen van stemverklaringen vooraf.

*N

De heer **Van de Beeten**(CDA): Voorzitter. De CDA-fractie heeft in het debat van twee weken geleden geen overtuigende argumenten gehoord voor invoering van een spreekrecht van slachtoffers en nabestaanden in het Nederlandse strafproces. Daarentegen zijn veel bezwaren tegen de vorm die de indiener heeft gekozen juist overtuigend voor het voetlicht gekomen. Die bezwaren worden wellicht weggenomen in het voorstel waarmee de regering nog zal komen. Mijn fractie heeft veel begrip voor de wens van slachtoffers en nabestaanden om gehoord te worden. Als aan die wens door de wetgever gehoor wordt gegeven, zijn echter betere waarborgen tegen secundaire victimisatie en vóór toepassing van het ondervragingsrecht noodzakelijk. Om deze redenen kan mijn fractie geen steun geven aan het initiatiefvoorstel. Zij geeft er de voorkeur aan, het voorstel van de regering en de argumenten die zij daaraan ten grondslag legt, af te wachten.

*N

De heer **Witteveen**(PvdA): Voorzitter. Mijn fractie ziet graag dat de rechten van slachtoffers structureel versterkt worden en dat dat in het Wetboek van strafvordering wordt verankerd. De minister van Justitie heeft meegedeeld dat er een wetsvoorstel komt waarin daaraan vorm en inhoud wordt gegeven. In het licht daarvan lijkt het ons verstandig om nu alvast door te gaan met het spreekrecht voor slachtoffers. Op die manier kan daarmee in de praktijk enige ervaring worden opgedaan. Als het tegenvalt, kan daaraan altijd nog worden tegemoetgekomen in het wetsvoorstel van de minister. Wij waren onder de indruk van de toelichting die de indiener heeft gegeven, vooral op het belangrijke punt dat alleenzittende politierechters niet regelmatig dit soort kwesties moeten beoordelen. De indiener maakte duidelijk dat dat in een zeer beperkt aantal

gevallen aan de orde zal zijn. Alles afwegend, willen wij de belangen van het slachtoffer in het strafproces ook symbolisch ondersteunen door dit wetsvoorstel te steunen.

*N

De heer **Kox** (SP): Voorzitter. Mijn fractie is onder de indruk van de bezwaren die door deze Kamer zijn aangevoerd, maar uiteindelijk vinden wij het voordeel van het realiseren van een formeel recht voor slachtoffers in het strafproces groter dan de mogelijke nadelen. Daarom zullen wij onze steun aan dit wetsvoorstel geven.

De **voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fracties van het CDA, GroenLinks, de ChristenUnie en de SGP tegen dit wetsvoorstel hebben gestemd en die van de overige fracties ervoor, zodat het is aangenomen.

*B

!Stemmingen!

Aan de orde is de **stemming over een motie**, ingediend bij de behandeling van het wetsontwerp **Vaststelling van een wet inzake ondersteuning bij arbeidsinschakeling en verlening van bijstand door gemeenten (Wet werk en bijstand) (28870)**, te weten:

de motie-De Rijk c.s. inzake de efficiencymaatregel (28870, J)

(Zie vergadering van 27 april 2004)

De **voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fracties van GroenLinks, de SP en de PvdA voor deze motie hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat zij is verworpen.

Omdat de leden de heer Dittrich zullen willen feliciteren, stel ik voor de vergadering enkele ogenblikken te schorsen.

**

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

*B

!Beleidsdebat VMBO!

Aan de orde is de voortzetting van het **beleidsdebat over het onderdeel VMBO van de begroting van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (29200-VIII)**.

De beraadslaging wordt hervat.

*N

Minister **Van der Hoeven**: Voorzitter. De manier waarop deze Kamer over het vmbo heeft gesproken, stel ik zeer op prijs. Zij heeft er positief over gesproken en enkele nuanceringen aangebracht. De Kamer heeft zich niet laten meeslepen door de vele, helaas negatieve berichten die in enkele kranten hebben gestaan. Dat wil niet zeggen dat er niets met het vmbo aan de hand is. Ook dat heeft deze Kamer uitdrukkelijk geconstateerd. Ook is nadrukkelijk

uitgesproken dat men geen stelselwijziging wil. Daar ben ik blij om. De Kamer wil maatwerk en dat betekent mijns inziens dat de scholen de ruimte moeten benutten die er is en dat politici verschillen tussen scholen moeten accepteren. Scholen kunnen verschillende keuzen maken. Het betekent voor de scholen tegelijkertijd dat men zich niet moet verschuilen achter regelgeving die slechts een vermeende belemmering vormt.

Thema's als het imago van het vmbo, onderwijsinhoud vmbo, examens vmbo, achterstandenbeleid, grotestedenbeleid, integratie, gemengde scholen, jeugdbeleid, veiligheid en voortijdig schoolverlaten hebben veel raakvlakken met onderwerpen waarover ik de beide Kamers pas in een later stadium zal informeren. Dat belemmert mij een beetje om nu vrijuit te spreken. Eind mei, begin juni worden namelijk naar de Kamers de volgende stukken gestuurd: Koers voortgezet onderwijs, het plan van aanpak veiligheid, de uitwerkingsbrief onderwijsachterstandenbeleid en het beleidsplan onderwijspersoneel. Daarop kan ik moeilijk vooruitlopen, vooral ook omdat deze plannen nog door de ministerraad moeten worden vastgesteld. Wel kan ik nu aangeven wat er rond de door deze Kamer genoemde thema's al in gang is gezet.

De heer Van Raak vroeg naar de financiën en voegde daaraan de vraag toe of ik kan aangeven hoeveel tijd en aandacht ik aan het vmbo geef. Het budget voor het voortgezet onderwijs bedraagt voor 2004 5,3 miljard. Voor de bovenbouwleerlingen vmbo is een bedrag van 1,45 miljard uitgetrokken. Samen met de onderbouwleerlingen gaat het in totaal om 3,95 miljard. Dat is veel geld als je dat afzet tegen de rest van het budget voor het voortgezet onderwijs. Er zijn daarnaast nog extra budgetten, maar daar kom ik nog op terug. En wat betreft die tijd en aandacht: ik doe aan timemanagement, maar niet in procenten! Men mag echter van mij aannemen dat bij werkbezoeken en werkoverleg het vmbo hoog op mijn lijstje staat. Dat moet ook, want dan weet je wat er speelt en kun je het signaal afgeven dat je het vmbo erg belangrijk vindt. Het vmbo is gericht op verbetering van het onderwijs en de aansluiting met andere onderwijssoorten en de arbeidsmarkt. Wij willen nog steeds recht doen aan verscheidenheid, maar de manier waarop een en ander is vormgegeven, doet tekort aan die verscheidenheid. Daar is terecht op gewezen. Wat goed is gebleken, moet worden vastgehouden en wat slecht functioneert, moet worden verbeterd. Vroeger had je de ambachtschool. Die naam raakte in onbruik en huishoudschool was al helemaal niets. Het werd later Its en lhno. Dat raakte ook in onbruik. Het moest toen vbo gaan heten en nu heet het dan vmbo. Ik zeg dit omdat wij de problemen van vandaag vaker hebben gehad met deze onderwijsvorm en dat wij het dus niet in dit soort oplossingen moeten zoeken. Wel moet het mogelijk zijn dat de onderwijsvorm wordt geprofileerd. Waarom zou je dat niet doen? Je kunt toch de sectoren benoemen? "College" is geen beschermde naam. Je moet alleen de schoolsoort noemen. Artikel 21 van de Wet op het voortgezet onderwijs verplicht ons daartoe. Daaraan mag best worden toegevoegd dat het om bijvoorbeeld een horeca- of een technische opleiding gaat. Je ziet ook dat

dat op veel plekken in het land gebeurt. Natuurlijk, de vlag moet de lading dekken, maar daar is men zelf bij.

De Kamer heeft terecht genuanceerd gesproken over het imago van het vmbo. Zij heeft haar zorgen uitgesproken, maar heeft ook positieve ontwikkelingen aangegeven. Wat ik positief vind, is dat het vmbo-veld zelf fors reageert op hetgeen er in kranten en vakbladen staat en dat het wijst op de ongenueanceerdheid van sommige krantenkoppen. Ook is het heel goed dat het schoolmanagement voortgezet onderwijs het initiatief heeft genomen om vanuit de scholen het imago van het vmbo te verbeteren. Men wil laten zien dat het vmbo er wél toe doet. Terecht noemde Hans de Boer het vmbo de fundering onder het beroepsonderwijs. Mevrouw Linthorst zei volstrekt terecht dat het vmbo opleidt voor de ruggengraat van de samenleving. Dat Nederlanders niet altijd degenen die met hun handen werken waarderen, zegt meer iets over die Nederlanders dan over degenen die met hun handen werken. Dat mogen wij vandaag ook wel eens uitstralen. Wij kunnen het initiatief van het vmbo-veld ondersteunen door er politieke uitspraken over te doen en te wijzen op zaken die wél goed gaan. Wij hebben een aantal zaken tegen het licht gehouden en daar gaan wij mee door. Ik vind het prima dat mevrouw Linthorst de hand in eigen boezem heeft gestoken, want zij geeft daarmee aan dat zij niet wegloopt voor hetgeen zich momenteel in de samenleving afspeelt. Het is goed dat wordt nagegaan hoe wij af kunnen van het verplichtende karakter van de basisvorming en dat er wordt gezorgd voor leerwerkplekken en leerwerktrajecten. Het is een prima zaak dat het lwoo in alle leerwegen mogelijk wordt gemaakt waardoor zorgleerlingen, die echt niet alleen in de beroepsgerichte leerweg zitten, de nodige zorg kan worden geboden. Ook is het een prima zaak dat wij het praktijkonderwijs hebben gerealiseerd en dat mogelijk zal worden gemaakt om het niveau van niveau 1 van het mbo in het vmbo te halen waar dat mogelijk is. Al die veranderingen vinden plaats binnen het stelsel en laten dat stelsel beter werken. Dat zijn geen noodgedwongen verbeteringen, maar verbeteringen die leiden tot een betere aanpak. Het veld geeft immers aan dat het daarom verlegen zit en er is niets mis mee als de politiek op een gegeven moment nagaat op welke manier daaraan vorm en inhoud moet worden gegeven.

Het woord "startkwalificatie" heeft soms een wat starre klank. Het lijkt erop dat je alleen een startkwalificatie hebt als je een havo-, mbo 2, 3 of 4- of vwo-diploma hebt. Het gaat echter vooral om participatie. In hoeverre leidt het hebben van een diploma tot deelname aan de samenleving, bijvoorbeeld in de vorm van betaalde arbeid? Verder gaat het om de vraag waar je zo'n startkwalificatie kunt halen. Dat hoeft niet alleen op school. Het plan van aanpak voortijdig schoolverlaten geeft aan dat je ook elders een startkwalificatie kunt halen. Het is echt nodig dat kinderen buiten het onderwijs om een startkwalificatie kunnen halen als het in de school zelf niet lukt.

Mevrouw **Linthorst** (PvdA): Vindt de minister ook dat de inhoud van het begrip "startkwalificatie", zoals het nu wordt gehanteerd, aan herziening toe is? Het gaat daarbij immers alleen om havo- of mbo2-niveau. Ik begrijp van

haar dat zij het erg belangrijk vindt dat je kunt participeren in de samenleving. Hoeft dat niet per se een havo- of mbo2-niveau te zijn?

Minister Van der Hoeven: Dat gaat mij te ver. Wij moeten ons niet fixeren op het halen van een startkwalificatie in de school. Je moet ook op andere plaatsen, bijvoorbeeld in het bedrijfsleven, een startkwalificatie kunnen halen. Overigens is een startkwalificatie slechts een beginpunt. Daarna komt immers nog levenlang leren, wil je aan het werk kunnen blijven.

Mevrouw **Linthorst** (PvdA): Daar ben ik het van harte mee eens, maar wat te doen met leerlingen die nooit zullen voldoen aan de vereisten van de huidige startkwalificatie? Deze kinderen staan vaak te boek als voortijdig schoolverlater, terwijl zij op hun manier – bijvoorbeeld door te werken – participeren in de samenleving. Moeten wij die kinderen voortdurend blijven inwrijven dat zij eigenlijk niet het minimaal vereiste niveau hebben gehaald? Ik heb daar moeite mee.

Minister Van der Hoeven: Ik ook en daarom moeten wij ons niet fixeren op het halen van een diploma in school als zijnde een startkwalificatie. Bovendien is er nog zoiets als de Lissabon-doelstelling met betrekking tot de startkwalificatie. Ik wil u graag toezeggen hierop terug te zullen komen in de toekomst. Als ik echter op dit moment uitspreek dat ik er vanaf wil, haal ik een uitdaging weg bij erg veel leerlingen. Bovendien kan ik dat niet waarmaken in Europees verband.

De heer **Van Raak** (SP): Ik wil mevrouw Linthorst graag bijvallen. Docenten wijzen er vaak op dat leerlingen gefrustreerd zijn doordat zij geen diploma hebben. Wat is er nu principieel op tegen om alle leerlingen op alle niveaus een diploma te geven? Nu gebeurt dat niet op de laagste niveaus, of je dat nu een startkwalificatie noemt of niet. Geef kinderen een diploma! Dat is goed voor hun zelfbeeld.

Minister Van der Hoeven: Ik probeer duidelijk te maken dat je ook op een andere manier dan via school aan een startkwalificatie kunt komen. Wat je geleerd hebt, laat je dan waarderen in de vorm van een diploma. Daar moeten wij niet van afstappen. Ik vind het belangrijk dat kinderen de mogelijkheid krijgen om een portfolio op te bouwen van zaken die zij wél kunnen, ook al hebben zij aan het einde van de leerperiode nog geen diploma. Ik weet dat hierover wordt nagedacht in het beroeps onderwijs, maar men is nog niet zover. Ik houd het dus nog maar even bij de toezegging die ik aan mevrouw Linthorst heb gedaan.

Na het imago kom ik bij de onderwijsinhoud van het vmbo. De afgelopen maanden is er veel overleg geweest tussen het ministerie en het veld over Koers voortgezet onderwijs. Het viel mij op dat veel scholen denken dat er regels zijn die echter in feite niet bestaan. Er zijn scholen die menen dat een afwijking van het onderwijsaanbod in de basisvorming niet mogelijk is, die menen dat integratie van theorie- of avo-vakken en praktijkvakken niet is toegestaan. Terecht wijst mevrouw

Kalsbeek op de ruimte die er al is. Tijdens genoemd overleg is de scholen gewezen op de mogelijkheden die er al zijn. Het is aan de overheid om aan te geven wat er geleerd moet worden – de kerndoelen – maar het is aan de scholen om te bepalen hoe dat gebeurt. De scholen kiezen de praktische werkvormen en de beste manier om klassen kleiner of groter te maken. Ook hier is sprake van een misverstand. Als wordt gesproken over 1:22 of 1:11, moet dat worden beschouwd als een bekostigingsregel. De scholen bepalen hoe het geld wordt ingezet en hoe het onderwijs wordt gegeven. Daar gaat de overheid niet over. Er is ruimte voor integratie van vakken. De overheid bepaalt de “wat-vraag” – de eindtermen – maar de scholen bepalen de “hoe-vraag”. Er is immers sprake van adviestabellen. Nu mag de Kamer rustig weten dat er een probleempje is met de inspectie die te kennen heeft gegeven bij integratie van vakken niet na te kunnen gaan wat er van de adviestabellen terecht komt. Wij hebben tegen de inspectie gezegd dat zij daar niet over gaat. Laat ik zeggen dat dit nog niet overal is doorgedrongen en dat er wat dit betreft nog werk aan de winkel is. Het is echter wel al mogelijk. Scholen is geadviseerd de inspectie te informeren als zij deze weg inslaan en hun ambities kenbaar te maken. Wij willen er sowieso naar toe dat scholen aan het begin van het traject aangeven wat hun ambities zijn en op welke manier zij de “hoe-vraag” gaan invullen.

Ik ben het zeer eens met de heer Klink dat onderwijs vernieuwing niet mag leiden tot een verlaging van het onderwijspeil van het vmbo. Dan spannen wij het paard achter de wagen. Ik ben daar echter niet zo bang voor. Het veld wil geen van bovenaf opgelegde hervormingen meer. Men wil wel ruimte om te kiezen. Dat betekent dat er verschillen ontstaan en dan is het aan ons om die verschillen te waarderen en te accepteren. Dat betekent ook dat er beslist al meer mogelijkheden voor beroepsgerichte componenten zijn binnen het vmbo. Op dit moment kent de bovenbouw leerwerktrajecten die ruimte bieden voor praktisch ingericht onderwijs. Daarnaast worden de vmbo-scholen in staat gesteld om de praktijkgerichte assistentopleiding binnen de basisberoepsgerichte leerweg aan te bieden. Het staat scholen vrij om praktijkopdrachten te integreren binnen beroepsgerichte vakken. Ik noem als voorbeeld de simulatie van kantoor- of verkooppraktijk, waarbij taal, economie, wiskunde en ict worden geïntegreerd. Het gebeurt ook bij elektrotechniek: wiskunde en engels. Ook zie je dat scholen – bijvoorbeeld in de bouwrichting – samen met ROC's een doorlopend traject opzetten tussen vmbo en mbo. Afgesproken wordt wie welk onderdeel verzorgt en je ziet dat ook hier de beroepsgerichte componenten van het mbo kunnen worden ondergebracht in het vmbo. Dat is een prima zaak. Hierover zal de Kamer meer kunnen vinden in de Koers voortgezet onderwijs. Daarin komt ook aan de orde een inventarisatie van belemmerende regels, want wij zijn er nog niet. Ik verwacht een eerste inventarisatie in juni/juli. Dat beschouwen wij als een nul-moment. Bij de behandeling van het desbetreffende wetsvoorstel heeft de Kamer gevraagd of de duale trajecten niet voor alle leerwegen konden gelden. Ik heb toen toegezegd dat ik dat zou laten onderzoeken. Het bedrijfsleven heeft

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

uitdrukkelijk gesteld dat het vbmo een voorbereidende opleiding is. Dat betekent dat die opleiding in school moet plaatsvinden, behalve dan voor de speciale groep waarvoor de leerwerktrajecten gelden. Men vond die duale trajecten niet wenselijk. Ook het kostenargument was een belangrijk bezwaar tegen een verbreding van de duale trajecten. Ik wil erop wijzen dat zonder bedrijven een duaal traject niet zo erg veel voorstelt. Vanuit het parlement en onderwijsorganisaties werd echter wel aangedrongen op verruiming van de mogelijkheden ter zake. Ook werd erop aangedrongen om de verschillende vormen beter in beeld te brengen en na te gaan of er sprake is van verdringingseffecten. Hierover is overleg gevoerd en dat heeft geresulteerd in drie afspraken. In de eerste plaats is afgesproken dat de duale trajecten in de toekomst voor alle leerwegen gaan gelden, maar dan wel onder de voorwaarde dat ze geen verplichting worden in het vbmo. Ze gelden uitsluitend als een maatwerkoptie en als een bedrijf daarmee instemt.

Eigenlijk wil ik dat scholen samen met bedrijven een visie ontwikkelen op hoe zij het gaan doen. Het is dus geen verplichting maar een optie. Wij onderzoeken welke verschillen er zijn tussen de verschillende soorten duale trajecten. Er zijn stages in het praktijkonderwijs, leerwerktrajecten in het vbmo en duale vormen in andere leerwegen van het vbmo, de bbl-, de bol- en roc-opleidingen. Een werkgroep in het onderwijsveld is met een onderzoek gestart dat eind 2004 moet zijn afgerond. De resultaten zijn dan begin 2005 beschikbaar.

De derde afspraak is dat wij gaan kijken naar leerwerkplekken binnen de school, waarbij mensen vanuit het bedrijfsleven als begeleider kunnen optreden. Zo wordt op verschillende manieren de contacten en de samenwerking met het bedrijfsleven in de regio handen en voeten gegeven. In het lopende schooljaar 2003-2004 zijn ruim 3200 leerlingen aan de slag in de leerwerktrajecten. Het vorige schooljaar waren dat er 2882, dus het zijn er nu meer. Daarmee ben ik blij. Ondanks de recessie slagen scholen en bedrijven er toch in om extra ruimte te bieden aan de leerlingen waarvoor de praktisch ingestelde opleiding beter aansluit bij hun mogelijkheden. Bedrijven uit het MKB hebben inmiddels 8500 plaatsen aangeboden. Er zijn dus ruim voldoende mogelijkheden om hiermee aan de slag te gaan.

De heer Van Raak vroeg mij of ik de maatregelen zag als stap op weg naar de herinvoering van de ambachtsscholen. Mijn antwoord daarop is: nee. De duale trajecten zijn een pedagogisch-didactische werkvorm voor leerlingen die via een praktisch georiënteerde opleiding meer kans maken op het behalen van het diploma. Daar moeten wij het vooral bij houden. Er zijn andere leerlingen die op een andere manier leren; laat die dan ook op een andere manier leren.

De heer **Van Raak** (SP): De ambachtsscholen zijn ooit afgeschafte omdat het imago zo slecht was. Ook het imago van vaklieden was destijds slecht. Dat lijkt nu juist niet meer zo te zijn. Vooral vanuit het bedrijfsleven is er een roep om vakbekwame mensen. De minister begon haar verhaal over de leerwerktrajecten en het duale stelsel met te zeggen dat de medewerking van het bedrijfsleven nogal

tegenviel. Men wil dat niet financieren of er mensen voor beschikbaar stellen.

Minister **Van der Hoeven**: Toen ik dat zei, sprak ik over vorig jaar. Vervolgens heb ik verteld hoe het dit jaar gaat. Het blijkt dat nu zo'n 3200 leerlingen inderdaad een plek krijgen en dat bedrijven zo'n 8500 plekken in de aanbieding hebben gedaan. Vorig jaar hebben wij gesproken over het wetsvoorstel voor de leerwerktrajecten; toen was de situatie anders.

De heer **Van Raak** (SP): Ik wil nog iets vragen over het imago. Er is nu juist een grote behoefte aan vaklieden. Door het benoemen van een opleiding als "ambachtsschool" zou deze zich positief kunnen onderscheiden. Een term als "vbmo" heeft een heel negatieve connotatie.

Minister **Van der Hoeven**: Dan ga ik toch naar de heer Klink. Via hem wil ik de scholen uitdagen om een zodanige term te vinden dat de vlag de lading dekt. "Ambachtsschool" dekt de lading namelijk ook niet; dat weet de heer Van Raak. Scholen moeten duidelijk maken dat het gaat om een opleiding voor de bouw, voor de horeca of als kok. Laat zien waar je voor staat! De scholen hebben die mogelijkheid en ik daag hen daartoe graag uit.

Mevrouw **Linthorst** (PvdA): Ik sluit mij enigszins aan bij de heer Van Raak. Er is op dit moment een groot tekort aan vaklieden. Tegelijkertijd is er een grote zorg dat met de uitbreiding van de Europese Unie mensen uit bijvoorbeeld Polen hierheen komen om allerlei werkzaamheden te gaan verrichten. De minister zegt dat die leerwerktrajecten zijn bedoeld voor leerlingen die op die manier beter werken. Je kunt het vakonderwijs echter ook positief benaderen. Het moet niet alleen worden gericht op kinderen die niet op een andere manier kunnen leren; dat is namelijk de implicatie van wat de minister zegt. Laten wij erkennen dat de samenleving en de kenniseconomie -- die wij willen zijn -- behoefte hebben aan vakmensen. Het moet een "uitdaging" zijn om het neusje van de zalm op te leiden tot vakkundige vakmensen. Daar gaat het om!

Minister **Van der Hoeven**: Ik weet niet waar u zo aangebrand over bent, want volgens mij zijn wij het grotendeels met elkaar eens.

Mevrouw **Linthorst** (PvdA): Ik ben absoluut niet aangebrand. Ik ben misschien wat te betrokken, maar ik probeer een lans te breken voor de leerlingen die wij jarenlang in het verdomhoekje hebben geplaatst. Zij hebben gouden handjes en verdienen positieve aandacht vanuit die optiek.

Minister **Van der Hoeven**: Dat ben ik met u eens, ook vanuit mijn eigen betrokkenheid, ik heb immers vroeger in het lbo en het ihno gewerkt. Wij praten er vaak over als een aftelsom, terwijl het een optelsom moet zijn. Ik heb willen zeggen: geef kinderen de kans om te leren op de manier die het beste bij hen past. De een leert via een leerwerktraject en ik ben blij dat wij deze optie wettelijk

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

---

hebben kunnen regelen. Wij moeten deze kinderen immers de kans geven. Zij moeten ook kunnen doorstromen naar het mbo, dat is eveneens geregeld. Het zou immers zonde zijn als een kind hier stopte, terwijl het kan doorstromen. Een ander kind leert weer op een andere manier. Laat dat kind op zijn manier leren. Wij moeten ervan af, daar een waardering aan te hechten. Laten wij de kinderen allemaal waarderen omdat zij hun talenten ontwikkelen en op die manier later een baan kunnen krijgen die bij hen past en waar wij behoefte aan hebben.

De heer **Van Raak** (SP): Ik wil mij aansluiten bij mevrouw Linthorst die zich bij mij aansluit, dus dan sluiten wij mooi bij elkaar aan. De minister neemt geen afscheid van het slappetheezakjes-model. Zij neemt geen afscheid van het feit dat leerlingen op het vmbo iets soortgelijks moeten leren dan op een havo of vwo, zij het in de vorm van een slap aftreksel daarvan. Leerlingen in een leerwerktraject zitten aan de onderkant van het vmbo. Daarmee wék je toch altijd de suggestie, niet in de laatste plaats voor de leerlingen zelf, dat zij onderaan het schoolgebouw zitten? Als daar een trotse ambachtsschool voor in de plaats komt, zit men niet meer met de meest slappe thee. Ik ben het met mevrouw Linthorst eens dat dit een heel andere instelling en een heel andere manier van denken zou zijn over het onderwijs. De ambachtsschool zou dan niet het onderste randje van het vmbo worden gezien, maar als trots begin van een technische, vakwetenschappelijke opleiding.

Minister **Van der Hoeven**: Ik denk niet dat u het zo bedoelt, maar juist door het herhalen van het begrip van het "slappetheezakje-model" geeft u eigenlijk aan dat u er misschien zelf ook anders over denkt, al wilt u dat niet.

De heer **Van Raak** (SP): Ik wil een anderssoortig onderwijs. In het slaapetheezakjes-model krijgen de leerlingen een slap aftreksel...

Minister **Van der Hoeven**: Laten wij dat nu niet meer zeggen.

De heer **Van Raak** (SP): Oké, laten wij dat niet meer zeggen. Maar laten wij wel zeggen dat wij leerlingen die niet enthousiast kunnen worden gemaakt voor het vmbo een anderssoortige school bieden. Dan wordt het leerwerktraject een eerste opstapje naar een nieuw soort school. Kunnen wij deze leerlingen niet een heel ander soort school bieden, namelijk het begin van een technische opleiding?

Minister **Van der Hoeven**: Waarom laten wij dat nu niet aan het vmbo over? Waarom vertrouwen wij het vmbo niet toe dat het zijn leerlingen het onderwijs kan geven dat bij deze kinderen past? Dat is wat de heer Van Raak wil en dat wil ik ook. Laten wij dat aan de scholen overlaten en laten wij hier ervoor zorgen dat zij voldoende instrumenten en mogelijkheden ter beschikking krijgen om goed om te gaan met wat er ook aan gevarieerdheid binnenkomt. 60% van de bevolking is bijzonder gevarieerd. Laten wij voor de instrumenten zorgen en laten wij hen zelf bepalen op welke manier zij dat doen. Dat lijkt mij verstandiger.

De heer **Van Raak** (SP): Ik maak hieruit op dat de minister de scholen de mogelijkheden wil bieden, zichzelf om te vormen tot een soort ambachtsschool?

Minister **Van der Hoeven**: Nee, ik heb al gezegd dat ik niet terug wil naar het begrip ambachtsschool. Ik vind dat een achterhaald begrip waar wij niet voor niets afstand van hebben genomen. Ik wil dat de vmbo-scholen -- en ik zie ook dat zij dat kunnen -- aan alle leerlingen die pedagogisch-didactische leervorm of werkvorm aanbieden, die voor hen het beste is. Ik ben blij te zien dat er zo veel gebruik wordt gemaakt juist van de leerwerktrajecten, omdat ik ervan overtuigd ben dat dit voor een groot aantal leerlingen de beste manier is. Daar hoeven wij ons verder niets over wijs te maken. Wij willen het ook niet voor niets mogelijk maken om de duale trajecten voor alle leerwegen aan te bieden. Dat is wezenlijk anders dan vorig jaar en het genoemde probleem verdwijnt dan, omdat je dan over de hele school heen leerwerktrajecten kunt hebben in plaats van slechts in een leerweg. Als wij dat zouden blijven doen, dan zou u misschien wel eens gelijk kunnen hebben. Dat is nu echter niet meer het geval.

Er is door verschillende leden gesproken over het flexibele onderwijsaanbod. Bij een flexibel onderwijsaanbod gaat het om verschillende vormen van flexibiliteit. Het kan flexibiliteit binnen sectoren zijn, maar ook tussen bestaande sectoren. Dat betekent dat scholen samen met leerlingen de inhoud van onderwijstrajecten kunnen bepalen. Programmaonderdelen uit verschillende sectoren kunnen worden samengevoegd tot één maatwerkopleiding. Dat kan ook door leerwegen heen gebeuren. Wij duiden dat in de wandelgangen aan als "programmeringsmodules". Dit voorstel gaat verder dan de nu lopende experimenten met intersectorale programma's. Het leidt ook tot een aantal andere vragen die te maken hebben met planprocedurele en licentieaspecten. Wij zijn hierover in beraad. Dit soort zaken is ook naar voren gekomen tijdens de ronde die wij door Nederland hebben gemaakt. Toen sprak men over vrije programmering of programmeringsmodules. Wij zijn er nog niet uit. Het voorstel heeft een aantal haken en ogen die ik op dit moment nog niet geheel kan overzien.

Er zijn vragen gesteld over de theoretische leerweg en de aansluiting van deze leerweg op het mbo en het havo. Doorstroming naar beide schooltypen moet mogelijk blijven. Daarvoor is het een theoretische leerweg. Ik ben geen voorstander van het wettelijk verbieden van het aanbieden van de theoretische leerweg op havo-scholen. Ik blijf bij dat standpunt, zeg ik in antwoord op een vraag van de heer Klink. Scholen en van Kamerleden hebben verschillende varianten op tafel gelegd, bijvoorbeeld een combinatie van de theoretische leerweg met de gemengde leerweg, een theoretische leerweg met vakken als beroepenoriëntatie of het maken van afspraken binnen regio's over welke scholen opleiden tot rocvoltrajecten en welke scholen opleiden tot havo-doorstroom. Er is overleg met het veld nodig over dit onderwerp voordat wij tot een weloverwogen besluit kunnen komen. Ik kom erop terug. Ik ben er nog niet uit. Ik vind het wel belangrijk dat voor de theoretische leerweg

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

geldt dat beide opties, namelijk aansluiting op het mbo en aansluiting op het havo, volledig aanwezig blijven.

Wij moeten onderkennen dat er nog een aantal problemen is met betrekking tussen de aansluiting tussen het vmbo en het mbo. De eerste groep leerlingen uit het nieuwe vmbo is pas het vorige jaar naar het vervolgonderwijs gegaan. Wij staan dus nog helemaal aan het begin van een traject. Het is te vroeg om daar nu al een oordeel over te vellen. Het valt mij wel op dat veel leerlingen op een lager niveau bij het roc zijn ingestroomd dan wij hadden verwacht. Wij laten daar onderzoek naar doen want ik wil weten waar dat door komt. De aansluiting is moeizaam. Er zijn nog wat problemen. Er is een samenwerking gestart tussen platforms van leraren van beroepsgerichte vakken en de roc-groepen. Men wil de leerlijn tussen vmbo en mbo onderwijsinhoudelijk beter afstemmen. Men wil ook de doorstroming naar het geëigende niveau beter afstemmen. Nu blijkt dat men vaak te laag heeft ingezet. Men wil ook dat de vmbo-opleiding wordt afgestemd op nieuwe ontwikkelingen rond de kwalificatiestructuur binnen het mbo. Die acties hebben in 2004 en 2005 de hoogste prioriteit, zowel bij de vmbo-scholen als bij de groep die de coördinatie van leerwegen en netwerken voor zijn rekening neemt. Het punt is dus gesignaleerd. Er wordt nu onderzocht op welke manier de aansluitingen kunnen worden verbeterd.

Er werd gevraagd of wij bij de definitieve vormgeving van de wettelijke planningsvrijheid willen kijken naar de vrijheid voor innovatieve arrangementen. Het is de bedoeling dat het wetsvoorstel over de intersectorale programma's binnenkort naar de Tweede Kamer wordt gezonden. Dat is het juiste moment om ook over dit onderwerp verder met elkaar van gedachten te wisselen.

Dan hoop ik ook wat meer te weten over de resultaten van de drie vormen van samenwerking die ik zo-even heb genoemd.

Mevrouw **Linthorst** (PvdA): Komt de minister nog terug op de mogelijkheid om ook mbo-2 in het vmbo op te nemen of wordt het onderzocht in het kader van de mogelijkheden die de minister zo-even noemde voor een betere afstemming tussen vmbo en mbo?

Minister **Van der Hoeven**: U mag gerust weten dat ik daar eigenlijk niet zoveel voor voel. Bij mbo-2 praat je over leerlingen van 17, 18 en 19 jaar en dat zijn leerlingen die je niet in een schoolvorm moet plaatsen die vanaf twaalf jaar begint. Dat is één argument. Het tweede argument heeft te maken met de kwaliteit van de leraren en de kwaliteit van het onderwijs dat moet worden gegeven. Het vmbo met de daarbij werkzame leraren is één groep; datgene dat op beroepsniveau verwacht wordt van een mbo-leerling, en dus ook van een mbo-docent, is echter iets anders. Ik hecht er zeer aan dat wordt aangegeven wanneer kinderen naar de vervolgstap gaan.

Wel vind ik dat twee dingen beter tot hun recht moeten komen. Dat is op de eerste plaats de inhoudelijke aansluiting tussen vmbo en mbo-2; het geldt ook voor mbo-3 en mbo-4. Op de tweede plaats betreft dit de aansluiting van de zorgstructuur, want daar is het nodige

aan te verbeteren. Een aantal dingen heeft daarbij vooral te maken met de manier waarop het in de regio's wordt georganiseerd, terwijl een aantal zaken te maken heeft met de manier waarop wij zelf zaken organiseren; daar kom ik straks op terug. Voor die twee punten is aandacht nodig, maar het heeft niet mijn voorkeur om mbo-2, het mbo-niveau, naar het vmbo te halen.

Mevrouw **Linthorst** (PvdA): Naar mijn informatie is het zo dat "mbo-2" meer iets over het niveau zegt en niet zozeer over de leeftijd. Als het zo is dat het zou gaan over 17- en 18-jarigen, dan ben ik het met de minister eens. Het gaat echter met name om de groep leerlingen van zestien jaar die mbo-2-niveau zou kunnen halen en van wie je ziet dat juist die groep leerlingen in de grootschalige ROC's niet tot hun recht komen. Er bereiken mij signalen vanuit vmbo-scholen waaruit blijkt dat men zich daar heel goed in staat acht om ook het mbo-2-niveau aan de leerlingen aan te bieden. Dan zou wat mij betreft de grens bijvoorbeeld kunnen liggen bij de leerplichtigheid van leerlingen.

Minister **Van der Hoeven**: Ik begrijp wat u zegt. Ik hoor die geluiden ook, maar ik hoor ook andere geluiden. Wat dat betreft is het veld er heel divers over. Het betekent dat je moet kijken als wetgever wat je zelf, vanuit die optiek gezien, wenselijk en niet wenselijk vindt. Dan heeft het mijn voorkeur dat leerlingen na het afsluiten van het vmbo met een doorgaande leerlijn en, als zij dat nodig hebben, een zorglijn naar het mbo gaan in plaats van dat zij in het vmbo blijven. Hoe je het ook wendt of keert, op een gegeven ogenblik komt die overstap toch een keer. Daarbij vind ik dat je altijd moet zorgen dat die overstappen goed verzorgd zijn. Ik denk dat datgene dat u noemt, geen oplossing biedt. Voor het vmbo en het mbo-1-niveau, de assistentenopleiding, vind ik dat dit anders ligt, want daar heb je duidelijk te maken met een andere categorie leerlingen.

Voorzitter. Ik meen dat ik nu aan het onderwerp lerarenopleiding en nascholing toekom, waar ook een aantal vragen over is gesteld. Hierbij geldt dat wij te maken hebben met twee trajecten. Dat betreft in de eerste plaats een lopend traject, te weten de Wet beroepen in het onderwijs, die nog in uw Kamer wordt behandeld. Ik denk dat wij dan terug moeten komen op alles dat heeft te maken met nascholing en bijscholing. In die Wet beroepen in het onderwijs gaan wij ervan uit dat nascholing en bijscholing een soort plicht zijn, een plicht om je vakkennis bij te houden. Daar kom ik dan graag op terug.

Wat betreft de vraag van de heer Schuurman in dit verband, inzake de nascholing en de nascholingsbudgetten, merk ik het volgende op. Het punt van de 10% vond ik ook een beetje raar, maar het zit wat anders in elkaar. Er is afgesproken in de cao voor het voortgezet onderwijs dat 10% van de normjaartaak van 1640 uur verplicht moet worden besteed aan deskundigheidsbevordering. Het is dus geen geldkwestie maar een tijds-kwestie. Als wij spreken over de nascholingsbudgetten, dan moet vastgesteld worden dat die niet meer zijn geoormerkt maar in de lumpsum zitten. Ik weet niet of dit antwoord de heer Schuurman bevalt, maar het is wel de feitelijke situatie op dit moment.

In de tweede plaats noem ik het beleidsplan Onderwijspersoneel. Dat zal in juni naar uw Kamer worden gestuurd. Daarin wil ik ingaan op zaken die bij het adoptiefonderwijs en de praktische didactiek spelen. Ik denk hierbij aan het opleiden in de school en het inzetten van budget voor zij-instromers. Met name wil ik daarbij aandacht besteden aan het VMBO als opleidingsschool. Er zijn thans uitstekende samenwerkingsvormen tussen het VMBO en de lerarenopleidingen. Als voorbeeld noem ik het Corbulo in Voorburg. Bij deze samenwerkingsvormen dient het VMBO voor een deel als een praktijkopleiding voor de lerarenopleiding. Ik meen dat er op dit punt de nodige mogelijkheden zijn.

Mevrouw Kalsbeek vroeg of PABO's ook zouden moeten opleiden tot leraar VMBO. Ik zeg: dit moeten wij niet doen. Allereerst moeten wij dit niet doen omdat de leraar VMBO en de leraaropleiding VMBO als zodanig niet bestaan. Verder leiden de PABO's niet op voor leraren in het voortgezet onderwijs. Als wij dit zouden doen, zouden wij dus vervaging kunnen krijgen en dat moet niet. De leraaropleiding VMBO is niet een formele opleiding. Wel vind ik dat de afgestudeerden van een PABO als zij als zij-instromer bij het VMBO kunnen gaan werken via de opleiding in de school leraar tweedegraads kunnen worden. Dat vind ik dan prima. Hier geldt echter ook: schoenmaker blijf bij je leest. De PABO is een opleiding voor prima onderwijs, maar daarnaast heb je de andere opleidingen.

De aanneming van de Wet beroepen in het onderwijs zal overigens consequenties hebben voor de inhoud en de opzet van de lerarenopleiding. Ik stel daarom voor bij de behandeling van die wet over dit onderwerp nader van gedachten te wisselen. Dan hoef ik ook niet met meel in mijn mond te praten. Nu heb ik u namelijk het Beleidsplan onderwijspersoneel nog niet toegezonden. Te zijner tijd liggen echter alle stukken op tafel. Dan kom ik er dan ook graag op terug.

Er zijn ook opmerkingen gemaakt over het onderwerp examens. De Kamer zegt dat het van belang is om het beste uit de leerlingen, de kinderen te halen. Het gaat om datgene wat zij willen en wat zij kunnen. Die leerlingen moeten vervolgens de nodige mogelijkheden worden geboden. Dat lijkt mij prima. Er zijn wat dat betreft een paar mixvormen mogelijk. Een paar zijn ook niet mogelijk. Het is bijvoorbeeld mogelijk dat leerlingen in de basisberoepsgerichte leerweg naast het examen op BBL-niveau voor dezelfde vakken of voor één vak examen doen op het niveau van de kaderberoepsgerichte leerweg of de theoretische leerweg. Dat wordt dan aangegeven op de cijferlijst of in portfolio. Het is vervolgens aan het ROC dat zo'n leerling opneemt voor het vervolgonderwijs om te bepalen of dat voordelen heeft binnen de ROC-opleiding. Het is ook nog altijd mogelijk voor leerlingen van de theoretische leerweg om het staatsexamen af te leggen op bijvoorbeeld HAVO-niveau. Het hele examen kan op dat niveau worden afgelegd, maar men kan ook deelcertificaten halen. Ik meen evenwel dat de Kamer niet op deze mixvorm doelde.

Een aantal leden doelde wel op iets anders: meer niveaus terugbrengen binnen de VMBO-examens.

Daarmee zei de Kamer eigenlijk: schaf de leerwegen af. Je

doet namelijk in een leerweg examen. Die leerweg kun je echter opplussen als de leerling dat kan en wil. Dan is dat prima. Ik sprak hier al over. Dit wil ik graag zo houden. Ik wil niet terug naar het systeem dat wij daarvoor hadden, waarbij je niveau A, B, C en D had. Daarbij was namelijk volkomen onhelder welke doorstroombrechten dat gaf.

Voor de vervolgopleiding en het bedrijfsleven was volkomen onhelder wat een leerling had die een diploma had behaald met bijvoorbeeld een B-vak, twee C-vakken en drie D-vakken. Dat systeem hebben wij juist willen afschaffen en zo zijn wij op die leerwegexamens uitgekomen. Daarom wil ik daar graag aan vasthouden, met name ook omdat wij hiermee nog maar één jaar hebben gewerkt.

Mevrouw **Linthorst** (PvdA): U zegt: de kinderen kunnen opplussen. In de praktijk werkt dit echter niet zo. Wij merken dat een kind dat op een aantal niveaus kaderberoepsgericht examen kan doen, met bijvoorbeeld Engels een lager niveau nodig heeft. Dat kind moet echter zijn hele pakket op datzelfde niveau afleggen. Ik weet dat deze keus met de beste bedoeling is gemaakt. Echter, nu zie je wat dit in de praktijk betekent. Zo'n leerling eindigt op een lager niveau, terwijl hij meer zou kunnen. Met opplussen verlaat je de leerwegen niet. Dan zou dat met afminnen toch ook niet zo hoeven te zijn.

Minister **Van der Hoeven**: Ik heb net aangegeven dat wij vorig jaar voor het eerst hebben gewerkt met de examens. Ik pleit ervoor dat wij op dit punt verder ervaring opdoen. De mogelijkheden voor het opplussen zijn er; er wordt ook gebruik van gemaakt. Ik ben op dit moment niet van plan om het mogelijk te maken om examen te doen op een lager niveau dan de gekozen leerweg.

De heer **Ten Hoeve** (OSF): Ik ben het met de minister eens dat wij de leerwegen niet moeten afschaffen, want die functioneren op zichzelf prima. De kaderberoepsgerichte leerweg functioneert zeker heel goed. Bij de basisberoepsgerichte leerweg zijn er momenteel twee vormen gangbaar waartussen nogal wat verschil zit: het normale KBL-examen en het leerwerktrajectexamen. Daarin zijn veel meer variaties mogelijk die tegemoet kunnen komen aan datgene wat een leerling nodig heeft. Daar lijken mij mogelijkheden te liggen.

Minister **Van der Hoeven**: Daar heeft u gelijk in. Het leerwerktraject met behoud van doorstromingsrechten in de verwante opleiding kan een heel goede mogelijkheid bieden voor die leerlingen die dat het beste zouden kunnen: via het leerwerktraject in dat beperktere vakkenpakket examen doen. Daar is een goede oplossing voor. Dan houd je de leerwegen in stand, maar je hebt een mogelijkheid geboden. Je hebt ook een mogelijkheid geboden voor degenen die in sommige vakken beter zijn dan in het totale pakket dat in de leerweg is aangeboden. Ik wil het dan ook graag houden zoals het nu is.

Dat brengt mij bij het volgende blokje, het achterstandenbeleid. De uitwerkingsbrief onderwijsachterstandenbeleid wordt in juni 2004 naar de

Kamer gezonden. Daarin ga ik in op de vraag hoe wij omgaan met de onderwijsachterstanden. Dan komen die voorbeelden en uitspraken. Als uw Kamer dat wil, kan er daarna uiteraard over worden gediscussieerd.

De heer Klink vroeg heel nadrukkelijk naar de taakstelling van 100 mln. Die taakstelling is er. Het is de bedoeling dat die wordt gehaald door middel van meer doelmatigheid. Wij willen ernaar toe dat de verantwoordelijkheid voor het bestrijden van de onderwijsachterstanden in het primair en voortgezet onderwijs bij de scholen komt te liggen, waarvoor zij rechtstreeks geld ontvangen zonder tussenkomst van de gemeenten. Wij willen de administratieve belasting op dat punt verlagen door een aantal verplichtingen die thans in de wet staan af te schaffen. Een voorbeeld is het laten vervallen van de eis om te komen tot een gemeentelijk onderwijsachterstandenplan waarin de gezamenlijke doelstellingen, de activiteiten, de inzet van middelen en de wijze van verantwoording staan. In de brief die u pas in juni zult krijgen zal antwoord worden gegeven op de vragen die u op dat punt heeft gesteld. Ik kan er op dit moment niet verder op vooruitlopen.

De gemeenten blijven in ieder geval verantwoordelijk voor de leerplicht, voor de RMC-functie, voor veiligheid, voor onderwijshuisvesting, voor jeugdbeleid en voor de coördinatie van lokale samenwerking binnen de jeugdketen. Dat moeten wij ook vooral bij de gemeenten laten. Ik wil toe naar een maatwerkarrangement voortgezet onderwijs. Daarbinnen wil ik de scholen aanspreken op hun resultaten en de scholen en gemeenten gezamenlijk op hun samenwerking. Waar moet je naartoe? Je moet in ieder geval uitkomen op een sluitende lokale aanpak met behoud van de eigen verantwoordelijkheden. De brief in de richting van de gemeenten en de onderwijsachterstandenbrief gaan binnenkort uit. Ik stel voor om daarop te wachten.

Er is gevraagd naar de brede scholen: wat is de stand van zaken, heeft men voldoende faciliteiten? Op dit moment zijn er behoorlijk veel brede scholen. In het voorjaar van 2003 hebben we een enquête gehouden. Toen waren er 500 brede scholen. In totaal 264 gemeenten rapporteerden dat ze of brede scholen kenden of dat in ontwikkeling hadden. Een bedreiging voor de ontwikkeling van de brede school wordt gevormd door de financiering, maar daar wordt naar gekeken. Er wordt momenteel ook gekeken naar nieuwe vormen van financiering, zoals public private partnerships tussen scholen, gemeenten en andere instellingen, die in het kader van de brede school samen gebruik maken van een aantal zaken.

Ik kom nog te spreken over de operatie Jong, maar in dat kader loopt een aanvraag bij het ESF. Het is de bedoeling 60 mln euro te reserveren voor de versterking van lokale samenwerking. Eigenlijk betreft dat de coördinatie en het tot stand brengen en in stand houden van brede scholen. De basis daarvoor is gelegen in cofinanciering. We hebben gepeild hoeveel belangstelling hiervoor bestaat. Ongeveer 200 initiatiefnemers hebben zich gemeld. Het concept van de brede school heeft veel verschillende verschijningsvormen, maar het onderwijs en de gemeenten erkennen dat dit concept succesvol is.

Dan de schakelklassen. In de Hoofdlijnenbrief over het toekomstige onderwijsachterstandenbeleid geef ik aan wat ik met de schakelklassen wil. Ik kan die inzetten voor het tussentijds instromen van leerlingen in scholen, maar ook voor het inlopen van taalachterstand bij de entree in het voortgezet onderwijs, dus aan het begin van het voortgezet onderwijs. Op dit moment wordt bekeken op welke manier de schakelklas het beste vorm en inhoud kan krijgen. Ik kom er nog op terug. Het verbinden van schakelklassen met programma's voor voor- en vroegschoolse educatie is iets anders. Voor het laatste is budget vrijgemaakt. Je kunt die verbinding leggen, maar ik zet schakelklassen liever op een ander moment in. Voor jonge leerlingen bestaat al voor- en vroegschoolse educatie. Wij gaan deze kwestie samen met de gemeenten organiseren, want het budget voor de schakelklassen loopt via de gemeenten. Uiteraard wordt er ook met de scholen samengewerkt.

De heer **Klink** (CDA): Je wilt minder verplichtend onderwijsachterstandenbeleid. De feitelijke achterstanden zijn gemeten. In het regeerakkoord zijn middelen gereserveerd voor de schakelklassen. Er is nu dus een uitgelezen kans de geconstateerde achterstanden aan de voet van het basisonderwijs heel gericht weg te nemen. Er is veel onderzoek verricht naar die achterstanden. Het gemiddelde is twee jaar. Het blijkt dat, als je aan het begin van het basisonderwijs twee jaar achterstand hebt, die twee jaar aan het eind van het basisonderwijs nog bestaan. Sterker nog, aan het eind van het voortgezet onderwijs bestaat die achterstand nog steeds. Uitgesmeerd over een periode van soms 12 tot 14 jaar, gemiddeld 12 jaar, loopt men tegen die achterstand op te boksen. Na de school komt men er vervolgens weer mee in aanraking. Een geconcentreerde aanpak aan de voet van het onderwijs is volgens mij het meest effectief en bevredigend, voor de leerling, maar ook voor de school.

Minister **Van der Hoeven**: Ik zie dit punt, maar ik ga er niet verder op in. Dit is namelijk een element waar ik op inga in de brief over de onderwijsachterstanden. Ik moet die kwestie echter ook nog voorleggen aan het kabinet. Daarna gaat de brief naar de Kamer. Het is niet handig als ik er nu al te uitgebreid op inga.

De heer **Klink** (CDA): Dan nog even een verduidelijking van mijn vraag over die 100 mln euro. Als wij overgaan van een niet al te verplichtend onderwijsachterstandenbeleid naar een meer verplichtend onderwijsachterstandenbeleid, dan zou ik met het oog op die bezuiniging van 100 mln euro wel graag een extra prikkel zien ingebouwd om te komen tot een meer resultaatgericht onderwijsachterstandenbeleid. Ik vind het de dure plicht van de minister om die 100 mln als het ware te compenseren met een gericht beleid.

Minister **Van der Hoeven**: Compenseren met geld zal niet lukken, maar dat bedoelt u ook niet. Het gaat om gericht beleid waarbij je de hoe-vraag aan de scholen overlaat. Aan de wat-vraag, bijvoorbeeld wat een school moet bereiken met het geld voor het

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

onderwijsachterstandenbeleid, kun je bepaalde voorwaarden verbinden.

De heer **Klink** (CDA): Volgens mij moet de minister nu oppassen, want ze gaat nu alsnog inhoudelijk in op mijn vraag. Het gaat mij er om welke voorwaarden de rijksoverheid hieromtrent biedt. Aangezien dit het belang van het kind en dat van de scholen voor basis- en vervolgonderwijs raakt, ben ik van mening dat de overheid meer mag doen dan alleen middelen geven en aangeven hoe een en ander er aan het eind van het traject uit zou moeten komen te zien. Op dit vlak mag en moet de overheid wel degelijk veeleisend zijn.

Minister **Van der Hoeven**: Ik kom daar graag op terug. Voorzitter. De heer Klink heeft mij een aantal vragen gesteld over de inburgering. Dat is evenwel een onderwerp dat de portefeuille van mijn collega Verdonk betreft. In aanvulling op de overdracht van de OCW-middelen voor de inburgering van nieuwkomers aan Justitie per 2003, wordt per 2005 ook een deel van het educatiebudget voor de inburgering overgedragen aan Justitie. Dat betreft de middelen die zijn gemoeid met de NT2-opleidingen op de niveaus 1 tot en met 3. Het is aan Justitie om het voorstel waarom de heer Klink vroeg, te overwegen.

De heer **Klink** (CDA): Waar aan het begin fouten gemaakt worden, vertaalt zich dat in de richting van het onderwijs, zeker het vmbo. Als ouders de Nederlandse taal onvoldoende beheersen en er te weinig contact is met de Nederlandse samenleving, wreekt zich de taalachterstand via de kinderen op de scholen. Ik onderken natuurlijk volledig het feit dat er sprake is van onderscheiden verantwoordelijkheden, maar dat neemt niet weg dat er sprake is van onderlinge beïnvloeding. In die zin zou ik de minister graag willen uitnodigen om dit punt in het kader van collegiaal bestuur nauwlettend in de gaten te houden. Uiteindelijk zijn het namelijk het onderwijs en dus de kinderen die vervolgens met deze problemen te maken krijgen. Er zit aan hetgeen voorgesteld is een enorm emanciperend effect. Ouders die binnenkomen zullen een inburgeringscursus volgen. Het betekent ook dat ze via scholing, werk etc. uiteindelijk in Nederland dienen te participeren.

Minister **Van der Hoeven**: Ik zie die relatie. Gelet op de gescheiden verantwoordelijkheden gaat de een over het ene onderwerp en de ander over het andere onderwerp, maar ik realiseer mij dat er wel sprake is van een heel uitdrukkelijke relatie ertussen. Vanuit mijn verantwoordelijkheid zal ik dan ook op die relatie toezien.

Vervolgens kom ik te spreken over het onderwerp segregatie en burgerschap, waarover ik ongeveer tien dagen geleden een brief naar deze Kamer heb gestuurd. Mijn streven is erop gericht om in de kerndoelen van het basisonderwijs en het voortgezet onderwijs het element burgerschap op te nemen, waarin dan tevens aangegeven wordt wat wij willen bereiken met dat burgerschap. Het is evident dat burgerschap verschillende invalshoeken heeft, zoals gedrag op school en in de buitenwereld, kennis van

maatschappelijke kwesties en verschijnselen, kennis van de verschillen en overeenkomsten in culturen en levensbeschouwingen en kennis van het functioneren van het Nederlands politiek bestel als democratie. Dat zijn zaken die meer dan tot nu toe in de kerndoelen opgenomen dienen te worden. Bij de bespreking van het voorstel dat zal voortvloeien uit het werk van de taakgroep Vernieuwing basisonderwijs kom ik daar graag nader op terug.

De heer Van Raak heeft gevraagd naar de oververtegenwoordiging in de grote steden van allochtonen in het vmbo. Geconstateerd kan worden dat landelijk gezien allochtone leerlingen sowieso zijn oververtegenwoordigd in het vmbo. Ongeveer 60% van de gehele populatie van het voortgezet onderwijs gaat naar het vmbo. Wat betreft allochtone leerlingen is dat ongeveer 80%. Een belangrijke reden hiervoor is dat die leerlingen veelal afkomstig zijn lagere sociaal-economische klassen en dat ze ouders hebben met een laag opleidingsniveau.

Taalproblemen kunnen daarbij een complicerende factor zijn. In de grote steden wonen meer mensen van allochtone afkomst dan in de kleinere steden en op het platteland. Dit komt ook tot uitdrukking in de schoolpopulatie. Dat geldt overigens niet alleen voor het vmbo, maar ook voor het havo en het vwo.

De heer Van Raak heeft gevraagd of ik mogelijkheden zie om verdere apartheid in het onderwijs te voorkomen. Voorzitter. Ik moet niets hebben van de term "apartheid". Daarmee wordt volkomen ten onrechte gesuggereerd dat er sprake is van overheidsbeleid op dit punt en dat kan natuurlijk niet.

De heer **Van Raak** (SP): Ook bij mij staat het denken niet stil. Bij nader inzien heb ik in mijn mondelinge bijdrage het woord "apartheid" gewijzigd in "segregatie". Mijn vraag blijft wel of u plannen heeft om verdere segregatie te voorkomen of segregatie zelfs te verminderen.

Minister **Van der Hoeven**: In de beleidsbrief van 23 april over onderwijs, integratie en burgerschap heb ik gewezen op het belang van het bevorderen van de niet-vrijblijvende afspraken tussen gemeenten en scholen. Ik wil daar impulsen aan geven via het nieuwe arrangement onderwijsachterstandenbeleid, waarover wij in juni nader komen te spreken. Scholen en gemeenten moeten afspraken maken over de wijze waarop zij gezamenlijk segregatie tegen kunnen gaan. Gemeenten hebben hier middelen en bevoegdheden voor. Ik noem het geld voor VWE, voor huisvesting, voor jeugdbeleid en voor zorg. De inspectie moet toezien op de bijdrage die de scholen leveren in het kader van het gemeentelijk beleid.

De heer **Van Raak** (SP): Voor de financiële ondersteuning verwijst u naar de gemeenten. Mag ik vooruitlopend op het debat hierover concluderen dat u in elk geval geen extra middelen hiervoor beschikbaar stelt?

Minister **Van der Hoeven**: Ik verzoek u om niet vooruit te lopen op komende brieven en debatten. Dat is niet zo handig.

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

Het vmbo heeft een budget van 360 mln voor de leerlingen die extra zorg nodig hebben. Dit is exclusief de zmok-voorzieningen. De middelen worden via bekostigingsparameters verdeeld. De scholen bepalen op welke wijze zij de zorgstructuur organiseren. Scholen met een licentie krijgen voor elke geïndiceerde leerling een aanvullende bekostiging voor de duur dat de leerling op het vmbo zit, ongeacht de vraag hoelang die extra zorg nodig is.

Alle vmbo-scholen zijn aangesloten bij een samenwerkingsverband. Deze verbanden hebben een bovenschools zorgbudget voor niet-geïndiceerde leerlingen. De wet biedt de scholen de gelegenheid om de inzet van de middelen te bepalen. De regionale verwijzingscommissies toetsen of wordt voldaan aan de criteria voor de bekostiging. De school zelf bepaalt hoe en voor wie het geld wordt ingezet. Dit gebeurt op zeer veel verschillende manieren. Soms wordt er separate opvang voor geïndiceerde leerlingen georganiseerd en soms juist niet. Soms wordt er een time out-voorziening georganiseerd en soms juist niet. De scholen hebben de mogelijkheden om zelf te kiezen, maar niet alle scholen blijken hier op de hoogte te zijn van de mogelijkheden die de wet biedt. We hebben daarom vanuit de organisaties een stuurgroep samengesteld die de verantwoordelijkheid op zich heeft genomen om daar een slag te slaan. Zij moeten ervoor zorgen dat de scholen expertise en kennis van de verschillende mogelijkheden krijgen, dat best practices verspreid worden en aan de hand van voorbeelden laten zien hoe dit kan werken en georganiseerd kan worden. De stuurgroep heeft ook de mogelijkheden om de inzet van jeugdzorg rond de school te bundelen en op dat punt een aantal hand- en spandiensten te verrichten. Scholen blijken op een aantal punten niet precies te weten wat zij binnen de huidige wetgeving en met de huidige budgetten kunnen.

Mevrouw **Linthorst** (PvdA): Mevrouw de voorzitter. Misschien kunnen de minister en ik buiten dit debat om een paar gevallen uitwisselen. Ik kom in de praktijk een geheel andere situatie tegen dan de situatie die de minister schetst bij leerlingen die niet geïndiceerd zijn. Het samenwerkingsverband zegt dat het een budget heeft voor dergelijke leerlingen, namelijk het regionaal zorgbudget, maar dat het toch wordt verboden om een leerling te plaatsen op de plek waar het samenwerkingsverband vindt dat hij hoort. Het kost niemand extra geld, want het samenwerkingsverband heeft daar geld voor. Maar zij kunnen die leerling daar toch niet plaatsen. Ik weet nu even niet meer of dit misschien lag aan het feit dat de school geen licentie heeft. Er zijn echter verschillende gevallen die haaks staan op het beeld dat de minister schetst. Misschien is het goed om concrete gevallen nog eens uit te wisselen. Het is voor mijn informatie nuttig om te weten welke regelgeving daar gehanteerd wordt, die in de praktijk niet gehanteerd zou hoeven te worden.

Minister **Van der Hoeven**: Ik heb met uw collegae aan de overkant de afspraak gemaakt dat ik in soortgelijke situaties deze gevallen krijg voorgelegd en we dan naar een oplossing zoeken. Het blijkt in de praktijk dat voor een groot aantal gevallen een oplossing te vinden is, voor een

enkel geval niet. Dat heeft te maken met het specifieke geval. Er wordt dan op een andere manier geprobeerd om daarin te voorzien. Je kunt geen regeling maken die voor ieder specifiek geval een oplossing biedt. De praktijk geeft echter aan dat er voor meer gevallen een oplossing gevonden kan worden dan op dit moment het geval blijkt te zijn. Ik wil daar graag met u over praten, mevrouw Linthorst.

Mevrouw **Linthorst** (PvdA): Maar vergis ik mij als ik zeg dat het in de praktijk toch iets ingewikkelder ligt dan dat de school bepaalt waar het kind heen gaat?

Minister **Van der Hoeven**: De praktijk ligt in zoverre ingewikkelder dat je te maken hebt met leerwegondersteunend onderwijs met de indicatie die daarbij hoort en daarnaast met andere indicaties en de verwijzingen naar ZMOK-scholen. Die zaken moeten uit elkaar gehaald worden. We moeten nu niet in details gaan. We moeten daarover spreken buiten de orde van deze vergadering. Wanneer er dit soort gevallen zijn en u denkt dat wij daarin een bemiddelende rol kunnen spelen of de helpende hand kunnen bieden, komt u gerust naar mij toe.

De heer **Klink** (CDA): Voorzitter. Het viel mij op dat de Onderwijsraad een aantal jaren geleden een ander bekostigingsmodel bepleit heeft in dit kader, waarbij er veel meer ruimte en autonomie zou zijn voor de scholen om zelf keuzes te maken. We hebben het zojuist gehad over het onderwijsachterstandenbeleid. Zou het, in het licht van de doelstellingen van het kabinet en de minister om de autonomie van scholen te vergroten, wellicht zinvol zijn om dat nog eens in heroverweging te nemen?

Minister **Van der Hoeven**: Ik wil graag nog eens naar het advies van de Onderwijsraad kijken, maar de school kan op dit moment zelf een aantal keuzes maken. Het betreft de inzet van de gelden die in het kader van de zorgstructuur naar de scholen gaan. Er is geen enkele wetgeving die aangeeft hoe dat geld besteed moet worden of verbiedt om bepaalde kleinschalige voorzieningen te treffen per school of gezamenlijk. Men kiest in de praktijk deze oplossingen echter niet altijd. Ik kom even terug bij de stuurgroep die u zojuist noemde. Het is zaak om ervoor te zorgen dat de goede voorbeelden die er zijn, zodanig verspreid worden dat de school daaruit een keuze kan maken die past bij haar specifieke onderwijssituatie.

De heer **Klink** (CDA): Mevrouw de voorzitter. De budgetten zijn nu geknipt. Ze zijn aan de ene kant indicatiegebonden en aan de andere kant regionaal. De strekking van het advies van de Onderwijsraad was om de geknipte budgetten te integreren en aan de scholen toe te kennen, zodat er dan ook een verwijzing vanuit de scholen zelf kan plaatsvinden. Ik kan niet alle implicaties overzien, maar dit advies spreekt mij qua insteek zeer aan.

Minister **Van der Hoeven**: Wij hebben afgesproken dat wij in 2006 de huidige zorgstructuur en het bekostigingssysteem gaan evalueren. Ik denk dat dan het juiste moment is om te bekijken of wij het systeem moeten

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

aanpassen dan wel vereenvoudigen. Ik kom daar graag op terug na de evaluatie van 2006.

De heer **Ten Hoeve** (OSF): De minister heeft gelijk als zij zegt dat de scholen helemaal vrij zijn in de besteding van hun budgetten, maar dat geldt uitsluitend voor de besteding binnen de vmbo-school zelf, met de leerlingen en de mogelijkheden die je daar hebt. Als je constateert dat leerlingen daar eigenlijk niet thuishoren en dat je ze niet meer op kunt vangen, met alle begeleiding en voorzieningen die je daarvoor hebt, heb je een probleem, want je krijgt ze bijna niet ergens anders. Daar moet misschien wel iets aan gebeuren.

Minister **Van der Hoeven**: Over dat onderwerp zal ik bij het onderdeel veiligheid spreken, waarover veel vragen zijn gesteld. Waarom leerlingen extreem lichtgeraakt zijn, weet ik ook niet. Soms zijn politici ook extreem lichtgeraakt. Dat zit misschien in het beestje, daar weet ik niets van.

Je ziet wel dat op sommige scholen een meervoudige problematiek aan de orde is. Achterstanden, onveiligheid, lage economische positie en slechte huisvesting komen allemaal bij elkaar in een aantal gezinnen in de grote steden. De kinderen komen dan weer bij elkaar in het vmbo. Dan zie je een opeenstapeling van problemen. Dat is wel degelijk het geval. Die probleemjongeren heb je op alle schoolsoorten. Dat is ook iets van alle tijden. Ik vind dat scholen de mogelijkheid moeten hebben om daarop in te spelen. Daar zijn ook mogelijkheden voor binnen het onderwijssysteem.

Je ziet wel dat scholen die zaak niet alleen kunnen doen. Het kan niet zo zijn dat alleen de scholen worden aangesproken op de problemen die leerlingen veroorzaken in die scholen, want die brengen ze mee. Je ziet meer en meer hoe noodzakelijk het is dat een school kan terugvallen op een netwerk van voorzieningen, zoals jeugdzorg, maatschappelijk werk, leerplicht, politie en justitie.

Dan kom ik op de vragen van de heer Ten Hoeve over wat wij moeten doen op het punt van de veiligheid. Een aantal dingen moet je en kun je in de school zelf doen. Er is het voorbeeld gegeven van Purmerend om te zeggen dat je regels moet stellen en handhaven. Je moet een beleid hebben dat je geen geweld tolereert. Als er geweld plaatsvindt, moet er aangifte worden gedaan bij de politie. Dat zijn dingen die de school zelf moet doen. Daar heb je geen overheid voor nodig.

Er zijn ook een aantal dingen waar de school tegenaan loopt, zoals een groep leerlingen met ernstige gedragsproblemen waar zij zich geen raad mee weet, en die het schoolklimaat heel sterk negatief beïnvloedt. Je ziet dat dit vooral voorkomt in het vmbo in de grote steden. Door de Inspectie van de jeugdzorg in combinatie met de Inspectie van het onderwijs is onderzoek gedaan naar de veiligheidssituatie in de school. Dat heeft geresulteerd in een plan van aanpak voor veiligheid in het onderwijs en de opvang van risicoleerlingen, dat zeer binnenkort, na Hemelvaart, wordt toegestuurd.

Ik loop een klein beetje vooruit op wat ik daarin aankondig, maar niet te veel, want anders heb ik daar weer problemen mee. Ik zal wel zeggen waar het over gaat,

want daar is naar gevraagd. Het gaat over maatregelen die te maken hebben met preventie, curatief optreden en repressief optreden. Er wordt ingezet op deskundigheidsbevordering van docenten, want het begint in de school. Je moet inzetten op de versterking van leerlingbegeleiding. Als die preventie niet meer helpt, moet je inzetten op uitbreiding van zmk-plaatsen, om maar iets te noemen. Je moet voorzieningen hebben voor tijdelijke opvang van leerlingen. Soms is een time-outvoorziening voldoende, soms moet deze wat langer zijn. Je zult ook ondersteunende maatregelen moeten treffen, zoals het transferpunt jongeren, school en veiligheid, een veiligheidsmonitor en dat soort zaken. Ik wil daarmee scholen de gelegenheid geven, vroegtijdig te signaleren, op te treden en zo nodig in te grijpen. Ik ben ervan overtuigd dat door het creëren van dit soort voorzieningen de problemen waarover de heer Ten Hoeve sprak, adequaat kunnen worden aangepakt.

Daarmee zijn wij er echter niet. Er is meer nodig. Je hebt te maken met de omgeving van de school. Om die reden heeft het kabinet besloten tot de operatie-JONG. Wij willen dat het netwerk rond de school waarin maatschappelijk werk, politie, gezondheidszorg, jeugdzorg en leerplicht zijn vertegenwoordigd, beter gaat functioneren. Niet alleen mijn ministerie draagt daarvoor verantwoordelijkheid, maar ook de ministeries van VWS, BZK en Justitie. Tot nog toe zie je dat ouders met kinderen en scholen met leerlingen van het kastje naar de muur gestuurd worden en dat kunnen wij ons echt niet langer permitteren.

De bedoeling is dat de Kamer in juni wordt geïnformeerd over de verdere uitwerking van de jeugdagenda die u eind vorig jaar heeft ontvangen. Ik ben ervan overtuigd dat wij door een combinatie van maatregelen in en rondom de school een adequaat antwoord kunnen geven op de problemen die vanuit de scholen op ons afkomen. Er is geld voor beschikbaar dat gevonden zal worden door het herschikken van middelen. Uit de brief die naar de Kamer gestuurd zal worden, zal dit duidelijk worden.

Mevrouw Kalsbeek vroeg welke cijfers over schooluitval worden gehanteerd in de media en door anderen, omdat deze elkaar tegenspreken. De bron van de cijfers die in de media worden gehanteerd, ken ik niet. Wel valt het mij op dat er verschillende definities kunnen worden gehanteerd. Mevrouw Linthorst sprak daar ook al over. Uitval is namelijk niet hetzelfde als voortijdig schoolverlaten. Laat ik een aantal voorbeelden geven van definities: leerlingen die nog geen startkwalificatie hebben, leerlingen die uitstromen uit een opleiding van wie niet bekend is of zij in een vervolgopleiding stappen, leerlingen die weliswaar in een andere vervolgopleiding zijn gestapt, maar nog als schoolverlater worden bestempeld en leerlingen die zonder vmbo-diploma het onderwijs verlaten. Kortom, er kan op dit moment geen garantie worden gegeven dat melding en registratie sluitend zijn. Dat wordt mogelijk zodra de onderwijsdeelname gevolgd kan worden na invoering van het onderwijsnummer. Het is de bedoeling dat dit laatste in de loop van 2006 zal plaatsvinden.

Mevrouw de voorzitter. Mij resten nog twee vragen. De heer Schuurman vroeg naar de rol van de

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

ouders. Onder andere de heer Ten Hoeve vroeg naar de bureaucratie, waarschijnlijk naar aanleiding van het rapport van de Onderwijsraad. De vraag was of ik een vergelijking kan maken tussen de toename van de overhead binnen de scholen en een vermindering van de uitgaven op het ministerie van OCW. Een dergelijke vergelijking kan ik niet maken.

De heer **Van Raak** (SP): Misschien verwacht u enkele namen. Ik heb die vraag namelijk gesteld.

Minister **Van der Hoeven**: Nee, de heer Ten Hoeve heeft gevraagd of ik een vergelijking kan maken tussen de toename van de overhead en de vermindering van de uitgaven op mijn ministerie, hoewel u ook over dit onderwerp heeft gesproken. Een dergelijke vergelijking kan ik niet maken, omdat de vrijheid van scholen, mede in het kader van lumpsumfinanciering, zich niet laat vertalen in dergelijke vergelijkingen. Wij moeten wel weten wat de oorzaken zijn van hetgeen er gebeurd is. Op die vraag heb ik nog geen antwoord. Ik heb het rapport de afgelopen week gekregen en ik wil in de eerste plaats weten wat de oorzaken zijn. Pas dan kun je een waardeoordeel uitspreken. Omdat ik die informatie nog niet heb, kan ik dat niet doen.

Ik wil in de toekomst dat binnen de lumpsumfinanciering die ook voor het primair onderwijs zal worden ingevoerd, zichtbaar wordt gemaakt waarvoor het geld wordt ingezet. Daaraan mankeert namelijk nog wel het een en ander. Zodra je in een school zichtbaar maakt waarvoor de budgetten worden gebruikt, kun je ook zichtbaar maken waarvoor je reserveert. Ook scholen moeten reserveren, omdat bepaalde zaken een keer in de vijf, zes jaar moeten worden aangeschaft. Dan wordt het voor de medezeggenschapsraad helder waar het geld naartoe gaat. Nu is dat nog niet helder genoeg. Ik wil het probleem oplossen. Voordat ik echter het begrip falend beleid hanteer, wil ik weten wat de oorzaken zijn van de situatie die door de Onderwijsraad is gesignaleerd.

De heer **Van Raak** (SP): Excuses voor het misverstand van zo-even. Ik opper de mogelijkheid, de gelden alsnog te oormerken. Het is nog niet helemaal duidelijk wat de oorzaken zijn. Wel is duidelijk dat gelden niet besteed worden aan onderwijs, docenten of bijscholing van docenten. Wat is het principiële bezwaar van de minister om alsnog gelden te oormerken om te voorkomen dat het aan nodeloze bureaucratie wordt besteed?

Minister **Van der Hoeven**: Mijn antwoord is tweeledig. Het eerste antwoord heeft te maken met mijn uitgangspunt dat de autonomie bij de scholen ligt. Dat betekent dat scholen moeten beslissen waar en op welke manier geld wordt besteed. Dat is een beleidsuitgangspunt van het kabinet. Daar torn ik niet aan. Het tweede antwoord is dat de scholen juist vanwege de autonomie zichtbaar moeten maken wat zij met het geld doen. Zij moeten dat zichtbaar maken voor docenten, ouders, leerlingen en deelnemers. Dat zijn degenen waarom het gaat. Op dat punt is de transparantie nog niet goed genoeg. Ik kom daarop zeker terug in het kader van de medezeggenschap.

De heer **Van Raak** (SP): Ik heb in het verleden gewaarschuwd voor verschuiving van bureaucratie van ministerie naar onderwijs. De minister noemt het telkens oormerken van gelden bureaucratie. Nu krijgen de scholen een budget en moeten zij vervolgens de besteding verantwoorden. Is dat niet het verplaatsen van bureaucratie?

Minister **Van der Hoeven**: Waar praten wij over? Wij geven scholen het vertrouwen om keuzen te maken bij de inzet van het budget. Zij moeten maatwerk kunnen leveren. Zij moeten dingen kunnen doen die passen bij hun leerlingen. Dat betekent dat zij aan de geldverschaffer, dus ook de belastingbetaler, de ouders en de docenten, duidelijk moeten maken wat zij met dat geld doen. Dat hoort erbij.

De heer **Van Raak** (SP): Schieten wij daarmee iets op in het licht van de bureaucratie?

Minister **Van der Hoeven**: Het is het een of het ander. Wij kunnen hiermee ophouden, zodat ik weer alles bepaal. Dat vindt de heer Van Raak ook niets. Of wij geven de scholen het vertrouwen dat zij in het kader van de autonomie beslissingen kunnen nemen. Ik heb dat vertrouwen. Als uit een rapport blijkt dat er iets aan de hand is, wil ik dat onderzocht hebben. Ik zal daarbij ingrijpen als bepaalde zaken niet helder zijn.

Mijn laatste opmerking gaat over de rol van de ouders. Ik ben het helemaal eens met de heer Schuurman dat de ouders primair verantwoordelijk zijn voor de opvoeding. De school levert een bijdrage, maar kan nooit de verantwoordelijkheid van de ouders overnemen. Op verzoek van de ouderorganisaties zetten wij een project op waarbij ouderpanels in VMBO-scholen opereren. Op die manier willen wij de interesses van ouders versterken. Ook willen wij opvoedingsvraagstukken bespreken met de ouders van de desbetreffende school. Wij moeten er immers iets aan doen om de betrokkenheid van de ouders groter te maken.

Op 15 april is het telefonisch adviescentrum voor ouders in het leven geroepen. Dat centrum heet 5010, wat het telefoonnummer is waaronder het centrum te bereiken valt. In dat centrum stellen verschillende organisaties hun expertise beschikbaar aan ouders. Het gaat om de vier landelijke ouderorganisaties, samen met Balans, de Federatie van ouderverenigingen en nog een aantal organisaties. Daardoor is specifieke deskundigheid voor 5010 ter beschikking gekomen, bijvoorbeeld ten aanzien van dyslexie, autisme en gedragsproblemen. De vragen die bij 5010 binnenkomen, worden bovendien geregistreerd. Op die manier komt er zicht op hetgeen er onder ouders leeft, waaraan zij zich ergeren, waarover zij zich zorgen maken en wat wij beter zouden moeten regelen. Dit zijn twee middelen om de ouderbetrokkenheid te vergroten.

Hiermee ben ik aan het einde gekomen van de beantwoording van de vragen van de Kamer.

De **voorzitter**: Ik dank de minister voor haar beantwoording in eerste termijn. Dat doe ik echter voortijdig, want de heer Klink wil nog een vraag stellen.

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

**

De heer **Klink** (CDA): Er is naar mijn beleving nog één vraag blijven liggen, die de minister ook in tweede termijn zou kunnen oppakken. Het gaat om de vergelijking die ik heb gemaakt met Duitsland ten aanzien van leerlingen die langdurig in het buitenland verblijven en dan terugkeren. Zij hebben vaak grote taal- en onderwijsachterstanden.

Minister **Van der Hoeven**: De heer Klink heeft gelijk, die vraag is blijven liggen. Wij hebben daar geen zicht op. Dit gebeurt, als ik de heer Klink goed heb begrepen, bij het verlaten van de basisschool. Men gaat op vakantie naar het land van herkomst en blijft daar.

De heer **Klink** (CDA): Het kan ook tussentijds gebeuren, bijvoorbeeld tussen de tweede en derde klas van het voortgezet onderwijs of tussen de derde en vierde groep van het basisonderwijs. Het gaat soms om een periode van meerdere kwartalen of zelfs jaren, waarna zij terugkeren. In Duitsland is hierover een groot debat geweest. Ik heb ooit navraag gedaan bij een aantal scholen of het probleem ook hier speelde, en het antwoord daarop was: ja. Het is buitengewoon lastig om te bepalen hoeveel leerlingen het betreft. Ik werd ermee geconfronteerd in Rotterdam, waar men in de internationale schakelklas tegen hetzelfde probleem oploopt.

Minister **Van der Hoeven**: Ik heb daar geen zicht op, maar dat zou ik eigenlijk wel moeten krijgen. Daar ga ik dus voor zorgen.

De **voorzitter**: Ik dank de minister nogmaals voor haar beantwoording.

**

De beraadslaging wordt geschorst.

De vergadering wordt van 15.01 uur tot 15.50 uur geschorst.

*B

!VOETTEKST!

Aan de orde is de gezamenlijke behandeling van:

- **het wetsvoorstel Wijziging van de Mediawet (het vervallen van de verspreidingsbeperking voor de programma's van lokale en regionale omroepinstellingen, wijziging van de doorgifteplicht via omroepnetwerken van de programma's van lokale omroepinstellingen, alsmede wijziging van bepalingen inzake programmeraden, 28639);**
- **het wetsvoorstel Wijziging van de Mediawet met het oog op verbetering van de openheid en continuïteit van de landelijke publieke omroep (29030).**

De beraadslaging wordt geopend.

*N

De heer **Woldring** (CDA): Mevrouw de voorzitter. Ik begin met het wetsvoorstel over de programmeraden en de

doorgifteplicht. De CDA-fractie is de staatssecretaris van Cultuur erkentelijk voor de beantwoording van de door ons gestelde vragen in de schriftelijke voorbereiding. Er zijn nog twee onderwerpen waarover ik graag meer duidelijkheid zou verkrijgen.

In de eerste plaats wil ik aandacht vragen voor de programmeraden. In de schriftelijke voorbereiding hebben wij reeds een spanning geconstateerd tussen enerzijds de programmaraad die de kabelexploitant adviseert welke vijftien televisieprogramma's en welke vijftientig radioprogramma's tenminste moeten worden uitgezonden en anderzijds de zwaarwichtige redenen die een kabelexploitant kan hebben om het advies van de programmaraad niet te volgen. Er zijn programmeraden die een zekere druk ervaren van de kant van de kabelexploitant. Het komt voor dat een kabelexploitant tegen het advies van de programmaraad in een bepaald programma niet opneemt in het basispakket; commerciële belangen spelen daarbij ongetwijfeld een rol. Er volgen dan beroepsprocedures -- daar gaat het mij nu niet om -- die voorkomen hadden kunnen worden, als de programmaraad een sterkere en meer onafhankelijke positie zou hebben. Deze sterkere en meer onafhankelijke positie kan onder andere worden bevorderd door middel van een adequate financiering van de programmeraden. Het komt voor dat een kabelexploitant de financiering van een programmaraad op zich neemt en eenzijdig een bedrag per jaar vaststelt, waar de programmaraad het dan mee moet doen. Met andere woorden: in een dergelijk geval geraakt een programmaraad in een relatie van afhankelijkheid van de kabelexploitant. Ook al hebben wij waardering voor de verbetering van de positie van de programmeraden, waarvan de leden krachtens artikel 82 -- ter wille van hun onafhankelijkheid -- door de gemeenteraad worden benoemd, neemt deze verbetering van de positie van programmeraden niet weg dat over de financiering van die raden niets is geregeld. Het ligt voor de hand dat gemeenten die financiering op zich nemen, maar er zijn gemeenten die dat niet of onvoldoende doen. Er zijn programmeraden die in financieel opzicht een speelbal zijn tussen kabelexploitant en de gemeente of een groep gemeenten in de regio, hetgeen nadelig is voor de onafhankelijkheid van een programmaraad en ook voor de hoge kwaliteitseisen die aan het werk van de programmaraad worden gesteld. Het zou niet terecht zijn om in dit verband de zwarte Piet alleen toe te spelen aan de kabelexploitant, want in verscheidene regio's blijken de gemeenten tekort te schieten. Vandaar onze vraag: onderkent de staatssecretaris dat er in verscheidene regio's een probleem bestaat met betrekking tot de financiering van de programmeraden? Is de staatssecretaris bereid -- hetzij via de Vereniging van Nederlandse Gemeenten, hetzij via een andere weg -- het probleem van de financiering van de programmeraden aan de orde te stellen, opdat een meer bevredigende regeling voor de programmeraden kan worden bevorderd?

Er is nog een tweede punt waar de CDA-fractie graag aandacht voor vraagt, en dat is nogmaals artikel 31 van de Europese richtlijn betreffende universele dienstverlening. Dat artikel bevat een expliciete slotbepaling dat de doorgifteverplichtingen via televisie-

en radio-omroepnetten en -diensten aan een periodieke heroverweging zullen worden onderworpen. In de memorie van antwoord van 6 februari schrijft de staatssecretaris: "De regering houdt wat dit punt betreft de vinger aan de pols om te kunnen ingrijpen indien de marktomstandigheden daartoe aanleiding geven." In het genoemde artikel 31 wordt echter niet gesproken over "marktomstandigheden", maar over "duidelijk omschreven doelstellingen van algemeen belang". Met het oog op die doelstellingen moeten periodieke heroverwegingen plaatsvinden. Dat wil zeggen dat er van tijd tot tijd evaluaties moeten worden verricht. Op welke termijn zal de volgende periodieke heroverweging plaatsvinden en welke instantie zal daarmee worden belast?

Dit waren mijn opmerkingen over de omroepzaken. Ik ga nu in op het wetsvoorstel over de continuïteit van de publieke omroep. De CDA-fractie dankt de staatssecretaris voor de uitgebreide memorie van antwoord van 23 maart. In de schriftelijke voorbereiding zijn verschillende argumenten uitgewisseld. Ik zal die niet herhalen. Ik moet echter wel constateren dat er in de schriftelijke voorbereiding een diepgaand verschil van inzicht is gebleken tussen het kabinet en de CDA-fractie. Ik zal dit toelichten.

De staatssecretaris schrijft op pagina 2 van de memorie van antwoord dat na 2000 het ledenaantal van BNN niet meer toenam "terwijl er allerwegen wel veel maatschappelijke ondersteuning bestond voor deze omroepvereniging". Ook op de volgende pagina van de memorie van antwoord wordt opgemerkt "dat BNN op veel sympathie en steun onder grote delen van vooral de jongere bevolking kon rekenen. Alleen kwam dit niet tot uitdrukking in een groeiend aantal lidmaatschappen". Die maatschappelijke ondersteuning en sympathie worden nergens aangetoond, behoudens in de opmerking op pagina 3 van de memorie van antwoord over "deelname aan (internet)activiteiten, directe inspraak op de programmering en een groot bereik". Dat is een zwak argument. Die opmerking geldt immers ook voor alle andere omroepen.

De CDA-fractie vindt het niet te rijmen dat er wel over maatschappelijke ondersteuning en sympathie wordt gesproken, maar dat die betrokkenheid niet adequaat kan worden aangetoond en zich niet vertaalt in een toename van het ledenaantal. Bovendien blijkt bij bijvoorbeeld milieugroepen dat die maatschappelijke ondersteuning en ledenaantallen wel degelijk kunnen samen te gaan, ook voor jongeren. Blijkbaar gaat die maatschappelijke ondersteuning van en sympathie voor BNN samen met een grote mate van maatschappelijke passiviteit. Het lijkt mijn fractie geen goed signaal om die passiviteit te belonen door middel van het voorgestelde wetsvoorstel.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): De maat voor passiviteit is kennelijk voor de heer Woldring het aangaan van een lidmaatschap. Dat is een heel ouderwetse opvatting. Men kan toch heel actief en maatschappelijk bewust zijn en over het internet surfen naar allerlei belangrijke dingen zonder die binding aan te gaan? Die binding is misschien van uw generatie, maar niet van die van jongere generaties. Moeten mensen een lidmaatschap aangaan om aan te tonen dat zij actief zijn en is het een

bewijs van passiviteit is als zij geen lid zijn? Die stelling lijkt mij niet lang vol te houden.

De heer **Woldring** (CDA): Er zijn geen vaste criteria om te bepalen of een standpunt ouderwets is of niet. Ik bepaal op dit moment zelf wat adequaat is. Mensen tonen commitment door het aangaan van een abonnement. Dat gebeurt bij milieuorganisaties en bij vele andere organisaties. Daar is niets nieuws aan. Als men weet dat een organisatie afhankelijk is van leden, kan men daar de consequenties uit trekken. Dat is gewoon het vertalen van engagement en betrokkenheid. Daar is niets ouderwets aan, dat is uiterst postmodern en actueel.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Het aardige is dat de heer Woldring nu spreekt van "abonnees", terwijl wij het over ledenorganisaties hebben.

De heer **Woldring** (CDA): Nee, sorry.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Het is geen toevallige verspreking.

De heer **Woldring** (CDA): Wie bepaalt dat? Ik zeg dat ik mij versprak.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Het juist de koppeling van abonnementen en lidmaatschap die de activiteit moet bewijzen. Dat is juist het probleem. Zonder abonnees hebben omroepen eigenlijk geen leden meer.

De heer **Woldring** (CDA): Dat is de vraag. Ik kom daar zo op terug. Dit heeft namelijk betrekking op de vraag wat de maatschappelijke legitimatie van omroepen is.

Dat is iets dat op een breder terrein betrekking heeft dan alleen het gegeven van de ledenaantallen van omroepverenigingen; dat ben ik met u eens. Waar ik nu over sprak, is alleen dat ledenaantallen 'n criterium zijn -- geen adequaat criterium -- voor de betrokkenheid waarover wordt gesproken. Dat gaat dan, zoals het in de memorie van antwoord staat, over maatschappelijke betrokkenheid, maatschappelijke sympathie. Daarvan zeg ik dat die niet wordt aangetoond. Méér zeg ik niet. Voor zover het argument wordt gebruikt, zeg ik dat dit ook geldt voor andere omroepverenigingen -- méér zeg ik niet.

Mevrouw de voorzitter. Belangrijker overigens dan het voorgaande is dat het kabinet met het argument van die maatschappelijke ondersteuning en sympathie de maatschappelijke legitimatie van de omroepverenigingen en de publieke omroep aan de orde stelt. Ledenaantallen staan niet op zichzelf maar maken deel uit van de maatschappelijke legitimatie, waarbij ook kijk- en luistercijfers, beoordelingcijfers en misschien nog andere criteria kunnen worden betrokken. In verband daarmee moeten wij ook aandacht besteden aan het rapport van de visitatiecommissie-Rinnooy Kan, "Omzien naar de omroep", en aan het dit najaar te verschijnen rapport van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR). In de nota naar aanleiding van het verslag, van 3

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

november 2003 (blz. 2), schrijft de staatssecretaris: “Legitimatie en vormen van legitimatie zijn dan ook onderwerpen die aan de orde zijn bij de evaluatie van de publieke omroep en daarna bij de behandeling van het onderzoek van de WRR.”

De visitatiecommissie is ingesteld op grond van artikel 30c van de Mediawet, waarvan lid 5 stelt dat de visitatiecommissie voorstellen kan doen voor de volgende periode van vijf jaar “omtrent de taakopdracht en doelstellingen van de landelijke omroep en de wijze waarop daaraan uitvoering kan worden gegeven”. Eén van de aanbevelingen die de commissie doet, op blz. 114 van haar rapport, is: “De commissie zou graag zien dat voortaan het belang van de kijkende en luisterende burger het leidende principe zou worden bij de bestuurlijke inrichting van alle geledingen (van de publieke omroep, inclusief de omroepverenigingen) en hoe zij samenwerken”. Hoewel de commissie de ledenaantallen van de omroepverenigingen van cruciale betekenis vindt, stelt zij met haar aanbeveling een meeromvattende maatschappelijke legitimering van de publieke omroep aan de orde.

Het kabinet heeft de WRR verzocht een onderzoek te doen naar het totale medialandschap, waarbij ook de wijze van maatschappelijke legitimering van de publieke omroep en van omroepverenigingen aan de orde zal komen. In de genoemde nota naar aanleiding van het verslag schrijft de staatssecretaris het WRR-onderzoek “te zien als een achtergrondstudie voor de formulering van het toekomstig mediabeleid”. De Raad van State schrijft in zijn advies dat “de ledenaantallen en de legitimatie van de omroepverenigingen onderwerp zijn van onderzoek van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid” en dat onderzoek zal worden verricht “naar de maatschappelijke worteling van de omroepen, inclusief alternatieven voor ledensystemen”. Dit is uiterst modern, zo zeg ik in de richting van de heer Van der Lans. De Raad van State vervolgt dan: “Mede tegen de achtergrond van het belang van de uitkomsten van dit onderzoek bij de uiteindelijke beslissing over de keuze van het ledenaantal, geeft de Raad in overweging deze studie af te wachten en af te zien van het op dit moment nemen van een beslissing.”

De CDA-fractie heeft nota genomen van de memorie van antwoord, die van het onderhavige wetsvoorstel zegt: het “blijft binnen de kaders van het huidige bestel”, het “heeft niet de strekking een voorschot te nemen op diepgaande discussies over de taak, plaats en organisatie van de landelijke publieke omroep” en “het rapport van de Visitatiecommissie publieke omroep en het WRR-onderzoek (raken) dit wetsvoorstel niet”. Omdat ledenaantallen betrekking hebben op de maatschappelijke legitimering van omroepverenigingen; de staatssecretaris zelf in verband met het wetsvoorstel spreekt over “maatschappelijke ondersteuning en sympathie” en dus de maatschappelijke legitimering als argument gebruikt; het visitatierapport en het WRR-onderzoek onder andere daarover gaan en dit onderwerp binnenkort op de politieke agenda komt, is het onderhavige wetsvoorstel naar het oordeel van de CDA-fractie wel degelijk een vooruitlopen op de parlementaire discussie en besluitvorming in de nabije toekomst. Het is om die reden dat de CDA-fractie

de grootst mogelijke moeite heeft met het onderhavige wetsvoorstel.

Mevrouw de voorzitter. De CDA-fractie vraagt de staatssecretaris derhalve of het niet voor de hand ligt om de behandeling van dit wetsvoorstel, het wetsvoorstel over de ledenaantallen van omroepverenigingen, uit te stellen tot het kan worden behandeld als onderdeel van een wetsvoorstel over de maatschappelijke legitimering van de publieke omroep en de resultaten van het onderzoek van de visitatiecommissie-Rinnooy Kan en dat van de WRR bij die behandeling kunnen worden betrokken. Wat zouden daar de gevolgen van zijn? Hoe zou tijdens de aanhoudingsperiode op de een of andere wijze kunnen worden voorzien in het opvangen van de consequenties voor BNN?

Mevrouw de voorzitter. U begrijpt dat wij met meer dan gewone belangstelling het antwoord van de staatssecretaris tegemoet zien.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Voorzitter. Ik ga heel ver met het voorstel van de heer Woldring mee. Het lijkt mij heel erg relevant. Straks zal ik ook aangeven wat het belang is van een uitgebreide discussie over de maatschappelijke legitimiteit van het omroepbestel en de publieke omroep in Nederland. Echter, wij hebben hier ook te maken met een praktisch probleem, het probleem van BNN. Eigenlijk gaat het hier om een BNN-wet. Zo heeft de heer Woldring die wel niet genoemd, maar het verwijst was dat dit gelegenheidswetgeving is. Stel nu dat de consequentie van zijn voorstel is dat wij deze wet niet meer op tijd kunnen aannemen. De WRR zal namelijk pas in het najaar een rapport uitbrengen. Daarna moet het nog besproken worden door de Tweede Kamer en zal de regering een standpunt innemen. Het gevolg zou kunnen zijn dat wij pas begin volgend jaar de discussie over deze wet kunnen voortzetten. Met inachtneming van de huidige spelregels zou dat betekenen dat BNN buiten de prijzen valt. BNN kan dan namelijk geen concessie meer krijgen. Zou de CDA-fractie daarvoor de verantwoordelijkheid willen dragen?

De heer **Woldring** (CDA): Ik heb gevraagd wat de consequenties van mijn voorstel zullen zijn. Verder heb ik gevraagd of er iets te bedenken is om in het opvangen van die consequenties te voorzien. Voordat ik uw vraag beantwoord wacht ik de beantwoording door de staatssecretaris af. In de tweede termijn zien wij verder.

*N

Mevrouw **Witteman** (PvdA): Mevrouw de voorzitter. Something is rotten in the State of Denmark. Deze zin uit Shakespeare's Hamlet, door Marcellus geuit in act 1, sc. 4, regel 90, na de ontmoeting van Hamlet met de geest van zijn vader, kwam bij mij op bij de bestudering van de wetten van de dag. Hamlet ging de confrontatie met de geest aan. Ik wilde hetzelfde met mijn beleidsgeest doen. Dat mislukte. Hij sprak een andere taal. De geest in de wetten miste de geest van mijn tijd, een geest die gekenmerkt wordt door onder andere een razendsnelle

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

ontwikkeling van de technologie voor elektronische communicatienetwerken en -diensten, waardoor informatie snel de hele wereld over kan gaan, zelfs de ruimte kan bereizen. De tijdgeest wordt ook gekenmerkt door wereldwijde verspreiding van het marktdenken, waardoor commerciële televisie ons dreigt te overrulen en die verder gekenmerkt wordt door demografische en culturele verschuivingen tengevolge van oorlog, migratie en EU-uitbreiding. Daardoor moet dé Nederlander opnieuw worden uitgevonden.

Dat is mijn tijd, dat is uw tijd, dat is onze tijd. En waar hebben wij ons hoofd bij? Bij doorgifteplichten voor de kabel, bij een omroepbestel dat nog duidelijk de sporen draagt van de verzuiling die ooit, lang geleden, in de jaren dertig, diende ter emancipatie van nu verdwenen bevolkingsgroepen, bij geneuzel over leden die gekocht worden door sponsors, bij programmaraden die door digitalisering al bijna anachronistisch zijn. Ondertussen cirkelen ver boven datzelfde hoofd satellieten die beelden overal vandaan op kunnen vangen en overal heen kunnen zenden.

Mevrouw de voorzitter. Iets van die geest zou toch uit de mediawetgeving moeten spreken, maar helaas, mediawetten tuimelen als het ware over elkaar heen zonder dat blijkt wordt gegeven van voortschrijdend, ruimtelijk inzicht. Ad hoc beleid, zeiden we in de dagen waarin Latijn nog onze taal bewoonde. Ad hoc racy, zeggen we nu en, met excuses in de richting van mevrouw Van den Broek: management by impulse. Alsof het er niet toe doet, alsof het niet de media zijn, de televisie en het internet die, nu de harde leer, de traditie en de schaarste ons niet meer leiden, een centrale rol spelen in de beeldvorming van de samenleving en haar leden. Doorgesloten individualisering en gebrek aan sociale cohesie doen ons snakken naar de aandacht van de televisie. We trouwen op de televisie, we scheiden op de televisie, we laten ons verbouwen op de televisie. Televisie is onze biechtvader, televisie is familie. Je komt thuis en de televisie verwelkomt je.

Nooit eerder in de geschiedenis van de mensheid hebben grootschalige samenlevingen zoveel mensen en middelen ingezet. Dan heb ik het over de media en het onderwijs -- wij hebben er vandaag een prachtig debat over -- om al haar leden voortdurend te vormen, te onderwijzen en te beïnvloeden. Dat is een verworvenheid, een uitdaging en soms een gevaar, maar vraagt van een overheid te allen tijde de verantwoordelijkheid te nemen om bij de tijd te blijven.

Het wetsvoorstel Wijziging van de Mediawet valt uiteen in drie delen. Ik wil elk deel bespreken, te beginnen met het vervallen van de verspreidingsbeperking voor de programma's van lokale en regionale omroepen. De fractie van de PvdA acht het vervallen van de verspreidingsbeperking een goede zaak, met name voor die Nederlanders die wonen in gebieden met distributiemogelijkheid via kabel en/of analoge ether. Nu hebben zij iets te kiezen. Er zijn echter ook streken in ons land, zoals in Limburg, Noord-Brabant, Gelderland en Zuid-Holland, waar distributie via kabel of analoge ether niet mogelijk is. Toen in een grijs verleden de regionale omroepen de televisie omarmden, kregen alle regio's op de genoemde na een etherfrequentie toebedeeld, gefinancierd

door de landelijke overheid. Waarom dit onderscheid? Geld was ook hier leidraad van beleid. Limburg is te lang gestrekt en heuvelachtig, iedere bult behoeft een steunzender en bovendien is veel buitenland nabij, dus duur. Noord-Brabant en Gelderland zijn groot, dus duur. En in Zuid-Holland heerst frequentieschaarste. Om de pijn te verzachten ontvingen in sommige streken de niet-kabelhuishoudens een deel van hun omroepbijdrage terug. De fiscalisering van de omroepbijdrage maakte aan deze actie een einde. Dit brengt mijn fractie tot de volgende vraag.

Is de staatssecretaris met ons van mening dat, nu de omroepmiddelen uit de algemene belastinginkomsten worden vrijgemaakt, iedereen in beginsel het recht heeft om de programma's van de regionale publieke omroep te kunnen ontvangen of, indien elke distributie-infrastructuur ontbreekt, iedereen in beginsel het recht heeft daarvoor fiscaal gecompenseerd te worden?

Waarom al deze drukte? Distributie van programma's via de satelliet kan voor die gebieden dan toch een goed alternatief zijn, maar wie zal dat betalen? De kosten van satellietdistributie zijn immers hoog. Zal ook hier geld weer leidraad van beleid zijn? Het is mijn fractie bekend dat de staatssecretaris het niet vanzelfsprekend acht dat de kosten van satellietdistributie worden gedragen door de rijksoverheid, omdat de primaire verantwoordelijkheid voor de bekostiging van regionale en lokale omroep ligt bij provincies en gemeenten. Hoe logisch denkt de staatssecretaris? Ik doe een poging tot reconstructie. De regionale omroepinstelling wil zoveel mogelijk burgers binnen haar eigen verzorgingsgebied bereiken. De regionale omroepinstelling kiest in overleg met provincies en gemeenten de beste distributiewijze van haar programma's: kabel, analoge ether of satelliet. Omdat de regionale omroepinstelling zelf de keuze heeft gemaakt, moet zij de financiële gevolgen van die keuze ook zelf dragen.

Het is duidelijk: deze redenering gaat uit van keuzemogelijkheden. Die keuzemogelijkheid is er echter niet in genoemde slecht bedeelde gebieden. Dan resteert alleen de satelliet, maar zoals gezegd is die duur, te duur voor de regionalen, de provincies en de gemeenten. Gevolg is dat veel huishoudens verstoken blijven van de programma's van de regionale omroep. Dit brengt mij tot de volgende vragen.

Is de staatssecretaris met mijn fractie van mening dat in die gebieden waar kabel- en analoge-etherdistributie ontbreken en er dus geen sprake kan zijn van keuze van distributiewijze de overheid mede de verantwoordelijkheid moet nemen, eventueel via een matchingsysteem met provincies en gemeenten, voor distributie van programma's van de regionale omroep, bijvoorbeeld door de getroffen regionale zenders bij te staan bij het huren van een satellietkanaal?

Wat gebeurt er met de via de fiscus verkregen omroepgelden?

Is de staatssecretaris met mijn fractie van mening dat het geld uit de omroepbelastingen van mensen zonder kabel- of analoge-etherontvangst geoormd dient te worden, zodat het door de overheid, de provincies of de gemeenten gericht kan worden gebruikt als bijdrage aan het oplossen van het probleem?

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

Maar we zijn er nog niet. In de nabije toekomst zullen de regio's zonder kabel, maar met analoge ether als distributiemogelijkheid, worden geconfronteerd met het verdwijnen van deze distributiemethode. Deze wordt dan vervangen door satelliet en digitale ether (Digitenne, onlangs zo sprankelend in het nieuws gekomen door KPN). Het gevolg hiervan is dat de regionale omroepen binnenkort komen te staan voor de omschakeling van analoge ether naar satelliet en Digitenne. Kan de staatssecretaris toezeggen dat zij een inventarisatie maakt van de technische mogelijkheden en financiële consequenties van zo'n omschakeling?

Nu het tweede deel van de wet, de wijziging van de doorgifteplicht via de kabel van de programma's van lokale omroepinstellingen. Zo lang de kabel als distributie-infrastructuur de meeste huishoudens bedient, mag aan de kabel, hoewel geprivatiseerd en commercieel opererend, een doorgifteverplichting worden opgelegd. Deze verplichting wordt, als de wet er komt, uitgebreid met een nieuwe doorgifteplicht van lokale toegangsomroepen. Op de vraag of deze nieuwe verplichting is getoetst aan het Europese technologie neutrale regelgevingkader, waardoor alle elektronische communicatienetwerken onder dezelfde regelgeving gebracht zijn, verwijst de staatssecretaris in haar memorie van antwoord aan deze Kamer naar artikel 31 van de universele dienstenrichtlijn, waarin staat dat lidstaten aan die distributie-infrastructuren redelijke doorgifteverplichtingen kunnen opleggen, indien deze netwerken voor een significant aantal eindgebruikers het belangrijkste middel zijn om radio- en televisie-uitzendingen te ontvangen. De vraag is: hoe rekbaar is redelijk?

Hoewel het beleid van de regering is gericht op het bevorderen van de concurrentie tussen de verschillende infrastructuren en daarom de uitrol van digitale televisie via de ether, Digitenne, mede financiert, zorgt de kabel in circa 91% van de Nederlandse huishoudens nog steeds voor de distributie. Dus de kabel is de klos. Althans, dat roept de brancheorganisatie van kabelbedrijven, de VECAI. Mijn fractie is geneigd hier tegenin te brengen dat een monopolist als alleenheerser in de polis van infrastructuur stevig in de tang moet worden genomen en gehouden, opdat misbruik wat betreft abonneegelden (te hoog) en programmering (te commercieel) wordt voorkomen.

De PvdA vindt het goed wanneer de doorgifteplicht wordt uitgebreid met de programma's van omroepen voor en door etnische minderheden, met de programma's van multiculturele omroepen, buurtomroepen, jongeren, kunstenaars en met andere initiatieven vanuit de lokale bevolking. Maar mijn fractie heeft misken. Mits de doorgifteplicht alleen geldt voor programma's die van algemeen nut zijn voor de desbetreffende gemeente. En mits de doorgifte van de toegangsomroepen in beginsel beperkt blijft tot de vier grote steden. Anders wordt "redelijk" een te rekbaar begrip. Het kan immers niet worden uitgesloten dat buiten de vier grote steden lokale omroepen twee analoge televisiekanalen gaan claimen om daarop een kabelkrant door te geven die voldoet aan de eisen voor toegangsomroepen. Een kabelbedrijf kan voor een lokale omroep een belangrijke inkomstenbron betekenen, omdat

geld kan worden verdiend met het verkopen van reclamepagina's. "Neen", zegt de staatssecretaris, "het ligt niet in de reden dat als gevolg van deze wetswijziging ook buiten de grote steden plotseling allerlei toegangsomroepen zullen ontstaan." En ze vervolgt: "Naar verwachting zal het programmavoorschrift van artikel 51f van de Mediawet daarbij als extra rem fungeren." Zijn termen als "in de rede liggen" en "naar verwachting" niet wat vaag als het gaat om het in evenwicht houden van de belangen van infrastructuurbeheerders, programma-aanbieders en consumenten? De onzekerheid van de staatssecretaris die hieruit spreekt, brengt mijn fractie tot de volgende vraagtekens.

Onlangs is in deze Kamer de Telecommunicatiewet behandeld en aangenomen (wetsvoorstel 28851). Artikel 8.7 houdt de mogelijkheid voor een programma-aanbieder in tot het afdwingen van toegang tot het standaardpakket van een kabelbedrijf en het tegelijkertijd bedingen van een vergoeding, te voldoen door alle kabelabonnee's gezamenlijk.

Mijn fractie is vooral verbaasd over het feit dat doorgifteverplichtingen zowel in de Mediawet als in de Telecommunicatiewet worden geregeld en dan nog wel op verschillende manieren. Is de staatssecretaris met mijn fractie van mening dat dit niet bevorderlijk is voor een samenhangend mediabeleid?

Nederland heeft in Brussel ingestemd met een samenhangend regelgevingkader. Kan de staatssecretaris de toezegging doen om binnen niet al te lange tijd, bijvoorbeeld in het najaar, met een echt samenhangend mediabeleid te komen dat ook recht doet aan de Europese verplichtingen?

Mediawetten volgen elkaar snel op in het kielzog van technologische ontwikkelingen. De "always on world" staat voor de deur en eigenlijk is die er al. Het lijkt mijn fractie zinnig dat de commissie voor cultuur en de commissie voor economische zaken voortaan gezamenlijk de media- en telecommunicatiewetten bestuderen. De verkoking te lijf! Wanneer technologie en "content" in samenhang bestudeerd worden, verhoogt dat niet alleen het inzicht van ons allen in elektronische communicatienetwerken en diensten, maar vooral de kwaliteit van wetgeving. En daar zitten wij hier voor.

Vervolgens kom ik te spreken over het derde deel van dit wetsvoorstel, te weten de wijzigingen van bepalingen inzake programmaraden. Met de liberalisering van de mediawetgeving in 1997 werd de programmaraad wettelijk verankerd. Voor zover het gaat om de ontvangst van programma's via de kabel is van een echte keuzevrijheid nog geen sprake. De regering is van mening dat gedurende de overgangsfase naar marktwerking en individuele keuzevrijheid programmaraden nodig zijn om invloed van de kijkers en de luisteraars op het programma-aanbod via de kabel te waarborgen. Aan de andere kant moet er een goede balans gevonden worden met betrekking tot de positie van de kabelmaatschappijen die een bepaalde mate van vrijheid nodig hebben om bedrijfseconomisch een interessante situatie te creëren. Welnu, geconstateerd is dat de bestaande programmaraden niet overal optimaal functioneren. Er is een aantal artikelen bedacht die de transparantie, de financiering, de

onafhankelijkheid, de slagvaardigheid en de representativiteit van de programmaraden bevorderen.

Inspraak van de burger op het programma-aanbod vindt de fractie van de PvdA een goede zaak, maar echt lekker loopt het niet. Ons bereiken verhalen over gemeenten die nalaten representatieve programmaraden in te stellen, over gemeenten die weigeren de financiële consequenties te aanvaarden, over kabelbedrijven die op hun beurt weer weigeren de programmaraad te financieren -- "dat moet de gemeente maar doen" -- en over programmaraden die zich daardoor verwaarloosd en gebruikt voelen. Kortom, een soap van misstanden en wantrouwen over en weer. Deze wetwijziging heldert het financiënvraagstuk niet op, maar draagt hopelijk wel bij aan een beter functioneren van de programmaraden. Althans, als hun de tijd gegund wordt, want door het gehele verhaal waart al de geest van de vrije keuze. Wanneer binnenkort concurrentie tussen en op infrastructuur mogelijk wordt, zullen stormachtige ontwikkelingen het gevolg zijn. De vrije keuze is dan daar, de vrije keuze uit honderden zenders.

Ik zou de staatssecretaris nog een vraag willen stellen. Moeten wij onze blik niet vooral op de toekomst richten en ons realiseren dat de publieke omroep in zwaar weer terecht gaat komen? Maar aan de markt overlaten? Dan kan mijn fractie de staatssecretaris voorspellen dat de publieke omroep ten onder zal gaan. De keuze van de meeste kijkers zal voor de commerciële omroepen zijn. Het vlees is immers zwak. Wat is met storm kwijtraakt, haal je met mooi weer niet weerom. Onze fractie hecht aan pluriformiteit in nieuwsgaring en berichtgeving en aan pluriformiteit in culturele uitingen. Hoe waarborg je die echter, ook als het stormt? Daar ligt onze zorg en hopelijk ook die van de staatssecretaris.

Voorzitter. De fractie van de PvdA sluit zich graag bij het voorstel van de heer Woldring aan. Ook ik heb nog een aantal opmerkingen over deze wet. Mijn fractie heeft de noodklok horen luiden voor de publieke omroep en wil nu meer dan leden tellen. Zoals de staatssecretaris in de benarde positie van BNN aanleiding zag om de Mediawet aan te passen, zo ziet mijn fractie in die benarde positie aanleiding om het bestel aan te pakken, bij wijze van voorschot op de discussie die eerdaags in alle hevigheid zal losbarsten.

Eerst hebben wij echter over deze wet. De staatssecretaris heeft bij hoog en bij laag volgehouden dat het geen gelegenheidswetgeving is. Als dat zo is, kan mijn fractie onbelast naar deze wet kijken. Dat wil zeggen: zonder zich gehanteerd te voelen door teksten zoals "wanneer de wet niet doorgaat, dan valt BNN uit het bestel, terwijl de publieke omroep toch al niet zo populair is bij de jongeren". Het gaat dus niet om BNN, maar om de vraag of deze wijziging van de Mediawet de openheid en de continuïteit van de landelijke publieke omroep inderdaad verbetert. Negen miljoen kijkers dreigen de publieke omroep de rug terug te keren, vooral jongeren, allochtonen, laagopgeleiden en vrouwen. Kan deze wet hen tegenhouden? Laten wij de wet even tegen het licht houden.

Door de voor erkenning verplichte ledenaantallen te verlagen, zou de openheid verbeterd worden. Om te

beginnen passen ledenaantallen als maatstaf voor toetreding en zendtijdtoewijzing niet meer in onze geïndividualiseerde samenleving. Al twintig jaar geleden - een WRR-rapport uit 1982 -- bleek dat de affiniteit met omroepen over het algemeen kleiner is dan het ledenbestand aangeeft. Wat is nog de waarde van aantallen als zij geen leidraad zijn voor de inhoud van programma's?

De heer **Van Raak** (SP): U suggereert dat deze gelegenheidswet is ontwikkeld omdat BNN niet genoeg leden kon krijgen. Ik kan een heel eind in deze redenering meegaan. Volgens mij gebruikt u echter ook een gelegenheidsargument wanneer u zegt dat het hele bestel omgegooid moet worden nu de omroepen meer moeite hebben om leden te werven.

Als wij de behandeling van deze wet opschorten tot het moment dat er een algemeen debat hierover gevoerd kan worden, bent u dan bereid om te aanvaarden dat BNN verdwijnt of moet er dan weer gelegenheidswetgeving voor deze omroep ontwikkeld worden?

Mevrouw **Witteman** (PvdA): Als BNN verdwijnt omdat deze wet niet geschikt is, dan moet dat maar gebeuren. Als BNN echt waarde heeft -- naar mijn gevoel heeft deze omroep zeker een functie -- komt zij ongetwijfeld snel weer terug in het bestel. Daar heb ik alle vertrouwen in. Ik ben voorstander van het aanpakken van het gehele bestel, maar ik weet dat dit nu niet kan. Als wij tot 2010 moeten wachten, is het marktaandeel van de publieke omroep tot 20% gedaald en dan kunnen wij het wel vergeten.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Dat vind ik een buitengewoon vreemde redenering. Het is je reinste kapitaalverspilling. BNN zal niet worden toegelaten en zal opnieuw de toelatingsprocedure moeten doorlopen. Dat betekent dat gedurende die tijd de met omroepgeld gefinancierde kantoren van die omroep leeg staan. De brede discussie zal ongetwijfeld tot gevolg hebben dat de vereiste ledenaantallen omlaag kunnen en dan wordt BNN weer gewoon toegelaten.

Ik doe een ander voorstel. Laten wij principieel discussiëren over de toekomst van de publieke omroep, terwijl wij dit vuiltje maar even laten passeren. Dan kan BNN, evenals alle andere omroepen, meedoen aan de discussie. Dat lijkt mij veel logischer dan de ingewikkelde manoeuvre die u wilt uitvoeren.

Mevrouw **Witteman** (PvdA): Ik ben mij er niet van bewust dat ik een ingewikkelde manoeuvre wil uitvoeren. Ik licht deze wet door met inachtneming van het huidige bestel. Mijn conclusie is dat deze wet niet werkt, met of zonder BNN. U loopt al vooruit op mogelijke consequenties.

Wij zijn hier niet om wetten te bezien in het licht van de vraag of BNN al dan niet in het bestel blijft. Het gaat om een wet waarin het woord BNN zelfs niet voorkomt. Ik heb daar op dit moment bij de evaluatie van de wet niet mee te maken, maar misschien wel als we erover gaan spreken. De staatssecretaris zal ons dan zeker te hulp snellen, want zij is helemaal voor BNN. Zij is het met ons allen eens. Wij willen BNN houden, maar wij gaan dat op

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

een andere manier oplossen. Ik heb vertrouwen in de staatssecretaris.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Dat doet me deugd. Ik begrijp dat u de staatssecretaris steunt. Dat is heel handig.

Mevrouw **Witteveen** (PvdA): Ik heb vertrouwen in de staatssecretaris. Ik wacht het af.

De heer **Schouw** (D66): Ik probeer met de fractie van de PvdA mee te denken. Ik begrijp dat uw verzet het punt van de ledenaantallen betreft. Uw hoofdargument is dat ledenaantallen niet meer voldoen als criterium.

Mevrouw **Witteveen** (PvdA): Dat is mijn eerste argument. Het hoofd blijkt pas als we de leden hebben gezien.

De heer **Schouw** (D66): Mijn vraag is welk alternatieve model u daarvoor in de plaats stelt. Als dat zichtbaar is, kunnen we een afweging maken. Als u het alternatief niet zichtbaar kunt maken, geldt het oude spreekwoord dat je geen oude schoenen moet weggooien voordat je nieuwe hebt.

Mevrouw **Witteveen** (PvdA): Ik kan niet serieus op deze opmerking ingaan, omdat ik mijn verhaal nog niet heb afgerond. Ik hoop dat de heer Schouw het goed vindt dat ik mijn verhaal afrond en in tweede termijn flink met hem ga bakkeleien.

Door de aantallen te verlagen, zouden ook kleine groepen een positie kunnen krijgen in het bestel. Nog meer versnippering dus? Er zijn al 31 omroepen en omroepjes. Je krijgt deze niet zo snel meer weg. Ze moeten bovendien blijven vanwege de continuïteit. Er wordt vaak vergeten dat het grootste obstakel voor openheid het feit is dat omroepen zowel de productie (de programma's) als de distributie (de zendtijd) in handen hebben. Dit remt de flexibiliteit af, waardoor nieuwe toetreders geen kans hebben. Ook de bereidheid van de omroepverenigingen tot samenwerken is binnen zo'n constructie niet te verwachten. Bij het toneel produceren de groepen/gezelschappen de voorstellingen en zorgen de theaters voor afname en verspreiding. Op deze manier worden alle partijen uitgedaagd om hun uiterste best te doen om een goed product te leveren. Kwaliteit wordt bij de omroepen niet uitgedaagd, maar zelfs onmogelijk gemaakt omdat programmamakers drie heren moeten dienen: het gezicht van de Omroep, de profilering van het Net en het belang van de Publieke Omroep. Aanpassen en inpassen is geen weg naar kwaliteit, maar naar saai en compromissen. Deze wet brengt ons geen stap verder. Zolang we vastzitten binnen het huidige bestel, helpen nieuwe wetten niet meer.

Mevrouw de voorzitter. De fractie van de PvdA weet gezien bovenstaande bedenkingen niet wat zij met deze wet aanmoet, een wet die dwingt tot achterom kijken. De rol van Epimetheus ligt ons niet. We wachten met belangstelling de reactie van de staatssecretaris af. The rest is silence.

*N

De heer **Van Raak** (SP): Mevrouw de voorzitter. De staatssecretaris heeft ons vorige keer blij verrast met een paar kloeke delen poëzie. Enkele woordvoerders hebben ervoor gekozen om te laten zien dat wij daar ook gebruik van kunnen maken. Ik heb gekozen voor de helaas te jong en bovendien op tragische wijze overleden Jan Arends, die zo mooi een kenschets heeft gegeven van de staatssecretaris, die ook zo van BNN blijkt te houden.

Zij is
zo zuiver
als de maagd Maria
en als zij trapt
dan heeft zij
loden schoentjes aan.

Mevrouw de voorzitter. Wij spreken vandaag over de openheid en de continuïteit van de publieke omroep. Dat lijkt mijn fractie een contradictie. Openheid van het omroepbestel betekent dat nieuwkomers een serieuze kans krijgen en dat ook het verdwijnen van omroepen mogelijk is.

Wij vinden dat wat minder continuïteit wenselijk is. Als de eredivisie voetbal op dezelfde manier zou functioneren als de publieke omroep, zouden Xerxes, de Volewijckers en Zwart Wit '28 nog steeds op het hoogste niveau spelen.

In de memorie van toelichting stelt de staatssecretaris dat het huidige omroepstelsel naar beide kanten te hard uitwerkt. Voor nieuwe omroepen is het te moeilijk om toe te treden, omdat een omroep 50.000 leden nodig heeft en dat moeten er binnen vijf jaar 300.000 zijn. De staatssecretaris wil dit aantal met deze wijziging verlagen naar 150.000.

Voor bestaande omroepen kent het stelsel geen genade, zo meent de staatssecretaris. Als omroepen onder 300.000 leden zakken, is het afgelopen. Ook voor hen biedt de verlaging naar 150.000 enige lucht. Waarom is het zo erg als een omroep verdwijnt? Een omroep kan toch haar bestaansrecht verliezen? Er kunnen toch weer andere omroepen bij komen?

Een nieuwe omroep dient te staan voor een brede, maatschappelijke, culturele, godsdienstige of geestelijke stroming. De maatschappelijke worteling dient tot uitdrukking te komen in het ledental. De omroep dient de verscheidenheid van de publieke omroep te vergroten. Als omroepen problemen hebben met het werven van leden, betekent dit dan niet dat zij geen plaats verdienen in ons publieke bestel? Waarom hoeven bestaande omroepen niet te voldoen aan de eisen die aan nieuwkomers worden gesteld?

Ik stel deze vraag, omdat het onderscheidend vermogen van de omroepen niet erg groot is. De publieke omroep heeft internationaal gezien een unieke positie, omdat een mix van omroepen op levensbeschouwelijke basis een diverse programmering kan verzekeren. Ik hoef niet te vertellen dat dit uitgangspunt is verwaterd. Hoe socialistisch is bijvoorbeeld de Verenigde Arbeiders Radio Omroep? Hoe katholiek de Katholieke Radio Omroep? In hoeverre onderscheidt de TROS zich van RTL 4? In

hoeverre moet de publieke omroep zich aanpassen aan de wetten van de commerciëlen?

De voorgestelde herintroductie van statusverschillen kan niet worden besproken zonder de staatssecretaris te vragen naar haar visie op de toekomst van de publieke omroep. Naar de opvatting van mijn fractie betreft het hier gelegenheidswetgeving. Zou de staatssecretaris deze wet ook hebben ingediend, als BNN niet zoveel problemen zou hebben om leden te werven?

De publieke omroep is volop in discussie. Onlangs is het advies verschenen van de commissie-Rinnooy Kan en dit jaar mogen wij nog een advies verwachten van de WRR. Verschillende politieke partijen hebben al gezegd welke kant zij op willen met de publieke omroep, en ook mijn partij zal niet achterblijven. Om de schijn van gelegenheidswetgeving af te schudden, waarin deze Kamer toch een belangrijke taak heeft, kan dit voorstel beter worden besproken bij de bredere discussie over de publieke omroep.

Wat voor gevolgen heeft uitstel van behandeling van deze wet voor BNN? Moeten wij dan weer met gelegenheidswetgeving werken? Zou uitstel eventueel gevolgen hebben voor de per juni 2004 nieuw toetredende omroepen, zoals De Nieuwe Omroep of Nutopia?

Mijn fractie wil strenger zijn voor bestaande omroepen, maar meer mogelijkheden bieden voor nieuwkomers. Nieuwe omroepen moeten er in korte tijd in slagen 50.000 leden te werven, zonder dat zij hun leden kunnen tonen waartoe zij in staat zijn. Zou het niet veel eerlijker zijn om aspirant-omroepen alvast zendtijd toe te kennen, als zij wat ledental betreft op de goede weg zijn?

De staatssecretaris vraagt van omroepen dat zij een serieuze bijdrage leveren aan de verscheidenheid van het publieke bestel, maar zij rekent de omroepen ook af op kijkcijfers en Ster-inkomsten. Tijdens het debat over de cultuurbegroting op 16 maart hebben woordvoerders van maar liefst zes fracties in deze Kamer verklaard dat zij wel voelen voor een reclamevrije zender. Meent de staatssecretaris met ons dat een reclamevrije zender de pluriformiteit van de publieke omroep kan vergroten?

Bij die andere wijziging van de Mediawet (28639) heeft mijn fractie een vraag over de programmeraden, waarover de heer Woldring ook sprak. De staatssecretaris geeft toe dat na de liberalisering van de kabel een overheidsmonopolie is omgezet in een privaat monopolie. Om de belangen van de kijkers te verzekeren zijn de programmeraden in het leven geroepen. De staatssecretaris wil de positie van deze raden versterken. Dat is hard nodig, want kabelbedrijven zoals UPC blijken in de praktijk erg dominant te zijn. Ondanks afspraken met de gemeente worden in Amsterdam de tarieven voortdurend verhoogd en is de toegankelijkheid van zenders beperkt. Is de staatssecretaris het met ons eens dat er een ongelijke machtspositie is van programmeraden en gemeenten vergeleken met die van kabelbedrijven? Is de staatssecretaris bereid om landelijke afspraken te maken met kabelbedrijven over programma's en tarieven?

Ten slotte merk ik op dat mijn partij, op het moment dat zij 50.000 leden heeft, ernstig overweegt om zelf een echte socialistische omroep te beginnen, om de verscheidenheid van het publieke bestel te versterken.

*N

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Voorzitter. Het kostte even moeite om het boven water te halen en daarom herhaal ik mijn voorstel waar de bibliotheek zijn plek moet vinden, want anders moeten wij steeds in de kelders van dit gebouw zoeken waar het boek gebleven is. Ook ik heb echter een gedicht uitgekozen, in dit geval van de eminente dichter Bert Schierbeek. Ik zal het gedicht niet helemaal voorlezen, maar alleen een strofe en die luidt als volgt.

Kijk, het is veel erger dan je denkt
En als je denkt, is het nog erger!

Wij behandelen vandaag twee wijzigingsvoorstellen van de Mediawet. In mijn eigen woorden vat ik ze samen als de BNN-wet en de lokale-omroepwet. De BNN-wet verleidt ons het meest tot interessante beschouwingen over de toekomst van de publieke omroep. Het merendeel van mijn opmerkingen zal op deze wet betrekking hebben.

Over de lokale-omroepwet zal ik kort zijn. Mijn belangrijkste opmerking is al gezegd door mijn voorgangers en betreft de toekomst en de continuïteit van de programmeraden die naar onze mening nog niet voldoende verankerd zijn. Verschillende signalen uit het veld hebben ons er opmerkzaam op gemaakt dat het instellen van programmeraden wel geregeld is, maar dat het in stand houden en het financieren ervan nog onduidelijk is.

Mijn fractie acht goede, kritische programmeraden van het grootste belang om kabelexploitanten die in het publieke domein min of meer monopolisten zijn een plek te bieden waar zij zich moeten verantwoorden, waar zij zich laten controleren en waar zij de discussie met de lokale samenleving aangaan. Daardoor kan voorkomen worden dat louter financieel-economische redenen het aanbod van zenders bepalen.

De huidige praktijk laat al zien dat programmeraden als waakhond functioneren voor de diversiteit van het pakket en zich hard maken voor zenders die voor bijvoorbeeld allochtone groepen van belang zijn. Juist vanwege die functie moet er naar de mening van mijn fractie een eenduidige basisfinanciering komen voor programmeraden, zodat er niet in elke gemeente om de centen gesoebat moet worden. Ik zie bovendien ook niet goed in waarom kabelexploitanten daar niet structureel aan zouden moeten bijdragen. Zo'n maatschappelijk podium lijkt mij juist voor de kabelexploitant van belang. Het moet geen lastige verplichting zijn, maar een logische voorziening die deel uitmaakt van publiek verantwoord ondernemerschap.

Wij hebben nu wel een landelijk steunpunt programmeraden, hetgeen ik van harte toejuich, maar nog geen eenduidige basisfinancieringsregeling. Die moet er naar mijn mening wel komen. Is de staatssecretaris dat met mijn en andere fracties eens? Zo ja, wanneer wordt die dan geregeld?

Ik heb nog een kleine tussenopmerking die niet zoveel met deze wetsvoorstellen te maken heeft, maar die ik toch even kwijt wil. Het betreft de forse tariefsverhogingen die kabelexploitanten hun abonnees in rekening hebben gebracht. Ik heb de minister van

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

Economische Zaken bij de schriftelijke voorbereiding van de behandeling van de Telecommunicatiewet daar een vraag over gesteld. Hij antwoordde daarop dat over het transportdeel van de kabelvoorziening de NMa inmiddels een onderzoek is begonnen naar de tariefstijgingen. Voor de tarifiering van het inhoudsdeel verwees hij echter naar deze staatssecretaris. Ik citeer de heer Brinkhorst die het volgende schrijft.

Om zonodig ook het inhoudsdeel van de kabelkosten aan prijstoezicht te kunnen onderwerpen, is aanvullende regelgeving nodig. Artikel 82j van de Mediawet biedt de mogelijkheid om bij algemene maatregel van bestuur een prijsmaatregel te treffen die betrekking heeft op het inhoudsdeel van de kabelkosten van het wettelijke basispakket (het pakket genoemd in artikel 82i, eerste lid van de Mediawet). Met de voorbereidingen voor een mogelijke algemene maatregel van bestuur is inmiddels begonnen. Einde citaat.

Hoe staat het met die voorbereidingen? In feite is de tariefstelling van de kabels heel erg ondoorzichtig. Zou het niet wenselijk zijn, ook programmeraden in dergelijke kwesties een rol te geven?

Ik kom te spreken over de BNN-wet. De hamvraag waarvoor wij vanmiddag staan, is of wij te maken hebben met een staaltje van gelegenheidswetgeving waar de Eerste Kamer een stokje voor moet steken. Mijn fractie is daar heel duidelijk over: natuurlijk is het gelegenheidswetgeving. De voornaamste belanghebbende is BNN die door deze wet in het omroepbestel kan blijven. Het lijkt mij onverstandig, daarover een misverstand te laten bestaan.

Politici kunnen allerlei omtrekkende bewegingen maken en zeggen te wachten op het rapport-Rinnooy Kan of het rapport van de WRR. BNN kan daar echter niet op wachten. Uitstel betekent dat de omroep op basis van de bestaande Mediawet niet in aanmerking komt voor een concessie. Dan is het voor BNN einde verhaal.

Gelegenheidswetgeving kan naar ons oordeel op zichzelf geen argument zijn om deze wet de maat te nemen. Heel veel wetten die deze Kamer passeren zijn immers gelegenheidswetten. Er wordt immers iets gerepareerd of hersteld, ongewenste effecten worden weggewerkt of verzacht. Zo is de wetgever voortdurend in de weer om de werkelijkheid naar zijn hand te zetten en de wetten daarop aan te passen. Daar is op zichzelf helemaal niets mis mee.

Laat er geen misverstand over bestaan. Wij zijn geen enthousiaste kijkers van BNN. Sterker nog, het is vaak dommigheid troef. Toen ik echter gisteren mijn dochter van twaalf vroeg of zij omroepen kende, was BNN de enige omroep die in het rijtje RTL4, SBS6, MTV en TMF voorkwam. Toen ik haar vroeg of zij wel eens had gehoord van VARA, KRO, AVRO of VPRO, zei ze: o ja, die heb ik op school geleerd. Nu kan men dat zien als bewijs van een mislukte opvoeding. Ik hoorde al enkele dames iets in die richting mompelen. Voor het debat is het echter verstandiger om het te duiden als een teken dat de oude vormen van binding met omroepverenigingen niet meer besteed zijn aan de komende generaties. Die grasduinen overal en binden zich aan smaken, stijlen en subculturen en nauwelijks nog aan identiteitsgebonden verenigingen.

De heer **Van Haak** (SP): Zijn de omroepverenigingen, die kleur moeten geven aan het publiek bestel, niet bij uitstek middelen om kleuren en smaken te bieden waaraan ook jonge mensen zich kunnen binden? Volgens mij ligt het probleem niet bij de ledenvereniging, maar bij het niet functioneren van de omroepen als zodanig.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Ik weet niet of ik dat laatste kan onderstrepen. Het eerste wel. Ik denk dat zij zeker de smaakmakers kunnen zijn van ons publieke bestel. Ik kom daar straks op terug.

BNN is in zeker opzicht een voorloper van die transformatie en het zou tragisch zijn als het wordt afgerekend op basis van de regels van de oude, van de verzuiling geërfd, omroepcultuur. Daarmee zouden wij een andere doelstelling van ons publieke bestel frustreren, namelijk het bieden van een pluriform aanbod aan verscheidenheid van de moderne samenleving. Wij kunnen de argumentatie van de staatssecretaris daarom goed volgen. Sterker nog, bij de behandeling van de Concessiewet in deze Kamer meldde wij al dat te verwachten was dat "de omroepgids als traditionele ledenbinder zijn betekenis verliest. (...) In plaats van kwantitatieve ledentallen zal de toets voor de positie van omroepverenigingen binnen het publieke bestel meer en meer een kwalitatief oordeel moeten zijn over het onderscheidende karakter van hun programma's. In dat opzicht denken wij dat de ledeneis van 300.000 leden in de toekomst onvermijdelijk verder naar beneden zal moeten."

Dit wetsvoorstel onderstreept ons gelijk van 2000. Overigens was dat niet alleen ons gelijk. Veel meer partijen hadden toen al het idee dat die grens naar beneden moest. Het was de fictieve grens van dat moment. Terecht verwees de heer Atsma, CDA-woordvoerder in de Tweede Kamer, tijdens de behandeling van dit wetsvoorstel aan de overzijde naar dit gegeven toen hij opmerkte dat in 2000 in feite de grondverf voor dit wetsvoorstel werd aangebracht. Kennelijk is zijn collega Woldring in dit huis dat ontgaan of is hij een andere mening toegedaan.

Hoe je het ook wendt of keert, de ledenlegitimatie van ons publieke bestel is een langzaam aflopende zaak, zeker als je beseft dat de huidige ledenaantallen feitelijk enorm vertekend zijn door de historische koppeling aan de omroepgidsen die krampachtig in stand wordt gehouden door het vasthouden aan het monopolie op het gebruik van programmagegevens. Het lijkt mij geen boude bewering dat als wij die lijn zouden doorknippen de omroepverenigingen qua ledenaantallen een vergelijkbare vlucht naar beneden meemaken als de politieke partijen. Precies om die reden wordt de koppeling gids-lidmaatschap nadrukkelijk beschermd. Iedereen voelt op zijn klompen aan dat het loslaten van die koppeling voor een aantal omroepverenigingen het begin van het einde zou betekenen.

De heer **Woldring** (CDA): Waarom verwijt de heer Van der Lans mij iets terwijl ik expliciet zeg dat het gaat om maatschappelijke legitimering waarbij onder andere ledenaantallen, luister- en kijkcijfers, beoordelingscijfers en wellicht andere criteria een rol kunnen spelen?

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

Waarom gebruikt de heer Van der Lans infame bewoordingen als "dat heeft de heer Woldring blijkbaar niet gehoord of dat is hem ontgaan"? Natuurlijk is mij dat niet ontgaan! Ik heb zelfs in mijn betoog uitgebreid verteld wat ik versta onder maatschappelijke legitimering. Ik heb de heer Van der Lans verkeerd begrepen, of anders stel ik het op prijs als hij zichzelf corrigeert.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Of de heer Woldring heeft wat lange tenen. Hij voelt zich heel snel aangesproken als ik slechts een meningsverschil vaststel. Dan denkt hij dat ik hem infaam behandel, maar wij zitten hier in een -- zoals hij het zelf altijd zo mooi zegt -- "chambre de reflexion". Wij kunnen dus rustig met elkaar van mening verschillen en krachtige taal tegen elkaar spreken. Ik moet toch constateren...

De heer **Woldring** (CDA): Maar waarom verwijt de heer Van der Lans mij iets, terwijl ik juist...

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Ik wil graag even mijn verhaal afmaken. De consequentie van de opstelling van de heer Woldring is dat het ledenaantal voor BNN de valbijl wordt, want zij halen die 300.000 niet, zeker niet voor 1 januari. Zijn redenering heeft dus wel degelijk materiële consequenties. Hij wacht nog wel op het antwoord van de staatssecretaris, maar dit gevaar dreigt. Wij zijn het verder helemaal eens, want wij willen dezelfde discussie voeren. Ik wil BNN gewoon meenemen, en vervolgens die discussie voeren. De heer Woldring wil echter wachten, wat ik gezien de maatschappelijke conjunctuur een onverstandige strategie vindt. Eigenlijk zijn wij het dus eens, maar er moet nog één klein vuiltje worden weggewerkt.

De heer **Woldring** (CDA): Ik neem het de heer Van der Lans kwalijk dat hij de heer Atsma citeert en mij verwijt dat mij iets is ontgaan; het gaat niet om de strekking van de wet. Het is infaam om mij te noemen; dat behoort hij niet te doen. Hij behoort zichzelf te corrigeren, of te zeggen: ik bedoelde het anders.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Als de heer Woldring daar prijs op stelt, zal ik mijzelf natuurlijk onmiddellijk corrigeren; dat is helemaal niet het punt. Zijn collega aan de overkant zegt echter dat de grondverf van de wijziging die er nu aankomt, al in 2000 is gelegd. Dat is ook in deze Kamer aan de orde geweest. Ik heb toen zelf gezegd -- heel veel collega's hebben opmerkingen in dezelfde richting gemaakt en het in ieder geval niet tegengesproken -- dat die grens van 300.000 ongetwijfeld zou moeten worden aangepast. Dat is het enige waaraan ik refereer. Het is dus niet zo vreemd om die grens naar beneden te brengen en toch die discussie te voeren. Verder zijn de heer Woldring en ik het helemaal eens.

Het valt empirisch aan te tonen dat de ledenbinding sterk aan het vermageren is. In dat licht vind ik dat de argumentering van deze wetswijziging mager is onderbouwd. Ook in die zin volg ik dus de heer Woldring.

Mevrouw **Witteveen** (PvdA): Met stijgende verbazing hoor ik de woorden van de heer Van der Lans aan. Ik kan

ze goed volgen en ik vind het over het algemeen goede woorden. Mij valt echter op dat hij de legitimatie van omroepverenigingen via ledenaantallen relativeert, terwijl hij bezig is een wetsvoorstel te verdedigen dat is gebaseerd op deze legitimatie zonder dat daaraan andere criteria worden toegevoegd, zoals bereik en programmakwaliteit. Ik herinner mij nog dat hij mij er kortgeleden op aanviel dat ik de ledenaantallen niet zo belangrijk vond. Hoe gaan wij hiermee om in deze Kamer? Bekijken wij het wetsvoorstel in een breder verband, of is het onze taak om een omroepvereniging binnenboord te houden? In het laatste geval houden een bestel in stand dat binnen korte tijd de publieke omroep buitenboord gooit.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Mevrouw Witteveen haalt te veel dingen door elkaar. Enerzijds is er het probleem BNN, en anderzijds het probleem van de toekomst van de publieke omroep.

Mevrouw **Witteveen** (PvdA): De heer Van der Lans koppelt deze zaken aan elkaar, ik juist niet.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Dan moet mevrouw Witteveen gewoon even dit wetsvoorstel aannemen. Dat is dan toch geen probleem? Dan gaan wij daarna discussiëren over...

Mevrouw **Witteveen** (PvdA): Het is een slecht wetsvoorstel! Ik wil deze zaken juist niet aan elkaar koppelen. Waarom zouden wij BNN belasten met een slechte wet?

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Mevrouw Witteveen zegt zelf dat de ledenaantallen niet zo belangrijk zijn. Waarom maakt zij dan een punt van 150.000 of 300.000?

Mevrouw **Witteveen** (PvdA): Daarvan maken wij wel een punt. Als ledenaantallen niet belangrijk zijn -- daarover zijn wij het eens -- moeten wij geen wetsvoorstel verdedigen waarin de legitimatie van omroepverenigingen via ledenaantallen wordt neergezet. Dat zou tegen mijn geweten zijn.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Wij zijn het erover eens dat er andere vormen van legitimatie noodzakelijk zijn, dat wij er hard aan moeten werken om deze te introduceren en dat zij richtinggevend zijn voor de toekomst van het publieke bestel. De staatssecretaris moet ons straks in haar termijn duidelijk maken dat het ook in die richting gaat. Toch laat dat onverlet dat wij met de Concessiewet zitten, die het aantal leden als enige legitimatie beschouwt voor een nieuwe concessie. Daar kan ik op dit moment niets aan doen. Dat probleem moeten wij oplossen. Ik begin sowieso een beetje raar te worden dat ik hier als enige het regeringsbeleid sta te verdedigen, dat is mij nog niet eerder overkomen in deze Kamer.

Ik had het over de empirische onderbouwing. Laat ik daarmee verder gaan. In het debat in de Tweede Kamer wordt op dit punt voortdurend verwezen naar het rapport van de visitatiecommissie onder leiding van de heer Rinnoy Kan. Beloofd is destijds dat het vraagstuk van de ledenlegitimatie hierin nader uitgewerkt zou worden. Nu

het lijvige rapport er ligt, blijken daar toch niet veel woorden aan vuil gemaakt te worden. Zoals altijd als het gaat om de toekomst van de publieke omroep, behandelt ook dit rapport weer vooral de bestuurlijke reorganisatie en de betere samenwerking en niet specifieke omroepen en hun leden. Juist met het oog op de discussie over de toekomst lijkt het mij nuttig als de staatssecretaris wat meer feitelijke gegevens levert over de ledenbinding aan omroepen. Klopt het echt dat jongeren zich niet meer binden? Geldt dat voor alle jongeren? Is het bijvoorbeeld waar dat BNN wel enige honderdduizenden leden heeft ingeschreven, maar er ook steeds grote aantallen moet uitschrijven vanwege opzeggingen, verhuizingen, wanbetalingen en ander modern jongerengedrag? Is het aantoonbaar dat de gemiddelde leeftijd van de leden van de oude omroepen stijgt? Ik zou daar graag wat meer over weten om te beoordelen of de stelling over afkalvende ledenlegitimatie van de publieke omroep waar de staatssecretaris dit wetsvoorstel min of meer op baseert, ook echt klopt. Ik denk dat het klopt, maar bewijzen de feiten dat ook? Als de gegevens er niet zijn, dan zou het voor de discussie die wij de komende jaren gaan voeren heel verstandig zijn om de sociologie van de hedendaagse omroep leden op tafel te krijgen. In dat debat zullen wij ons moeten bezinnen op andere vormen van legitimatie van de omroepvereniging. Als ledenaantallen niet alles meer zeggen, dan zullen omroepen op andere wijze hun bestaansrecht moeten bewijzen. Het is jammer dat daar maar zo weinig woorden aan vuil worden gemaakt, want in feite is dat de kern waar dit debat en het toekomstige debat om zou moeten draaien. Die hete aardappel schuiven wij van rapport tot rapport voor ons uit. Dat lijkt mij struisvogelpolitiek. Ik denk dat het nu het moment is om driftig te gaan experimenteren met andere vormen van legitimatie. Nederland kennende, weten wij dat wij nog zeker een decennium vast zullen blijven zitten aan ledenaantallen als primaire legitimatievorm. Juist daarom lijkt het mij heel goed om nu ook andere vormen uit te proberen. Laat je programmering toetsen met behulp van panels, zoals bijvoorbeeld de BBC al jaren doet, met behulp van nieuwe technologische mogelijkheden, via internet-raadplegingen etc.

Om maar eens een utopische gedachte te ontvouwen: waarom is het niet mogelijk om te denken aan formele omroepverkiezingen, op basis waarvan ruimte en budgetten mede worden verdeeld? Wat is daar mis mee? Het lijkt mij goed om daarover de discussie te voeren, want als wij op dit punt geen nieuwe impulsen tot stand brengen, zullen wij steeds nadrukkelijker varen op het kompas van de kijkcijfers en dat is geen toekomst die wij voor de publieke omroep wenselijk achten. Wat ik mis -- en ik herhaal nu wat ik tijdens de discussie over de Concessiewet al naar voren heb gebracht en dat is bedenkelijk, want dat is vier jaar geleden -- is gedurfd toekomstgericht denken als het gaat over de publieke omroep. Vaak wijzen wij erop dat het Nederlandse bestel uniek is in de wereld, maar tegelijkertijd houdt het ons gevangen in bestuursstructuren en omroepbelangen. Er is een hoop geld mee gemoeid, dat allemaal keurig wordt beschermd. Deze belangen zijn weinig innoverend te noemen. Wij swabberen heen en weer tussen de noodzaak van samenwerking en netprofilering aan de ene kant en

specifiekere identiteiten van omroepverenigingen aan de andere kant. Ondertussen lijkt alles meer en meer op elkaar.

Gedurfd denken zou betekenen dat wij ons echt gaan afvragen wat de onvermijdelijke versmelting van internet en televisie voor ons publiek bestel zou betekenen en daar langzaam maar zeker ook naar gaan handelen. Ik zal er heel kort iets over zeggen. Ik geloof in een paar sterk geprofileerde netten die zijn ingebed in een interactieve mediaomgeving waar de omroepverenigingen kleur aan moeten zien te geven zodat zij heel specifieke doelgroepen op basis van identiteiten, voorkeuren en interesses zo optimaal mogelijk kunnen bedienen. Ziet de staatssecretaris de komende jaren de mogelijkheid om een discussie hierover leven in te blazen of blijft zij schipperen in het onoplosbare dilemma tussen meer samenwerking en aparte identiteiten en het steeds weer naar beneden bijstellen van ledenaantallen?

Wij wachten de antwoorden van de staatssecretaris, die lid is van een partij die altijd in is voor innovatie en echte vernieuwing, zoals altijd vol verwachting af.

*N

De heer **Schouw** (D66): Voorzitter. Om een beetje continuïteit aan te brengen in de bijdragen en om het rendement van het geschenk wat te vergroten, heb ik ook een gedicht uitgezocht. Het is een gedicht van de heer J. Decker Zimmerman die leefde van 1785 tot 1867. Het gedicht heet "Omroepontbinding".

Ge ontbindt, jaagt weg Jan, Piet, Klaas, Kees.
Het zal weinig baten, naar ik vrees.
Gij maakt rondom rumoer, geraas,
En krijgt terug Piet, Jan, Kees en Klaas.

Dit gedicht heet natuurlijk niet "Omroepontbinding", want dat kan helemaal niet. De officiële titel van dit o zo prachtige gedicht is "Kamerontbinding". Als u het wilt nalezen, kunt u het de komende tijd vinden in de kelder van dit gebouw.

Ik zal het kort houden. Onderwerpen als het opheffen van de verspreidingsbeperkingen voor regionale en of lokale omroepen, de veranderingen in de doorgifteplicht en het verbeteren van de openheid van de landelijke publieke omroep kunnen in beginsel rekenen op de instemming van de fracties van de OSF en D66. Ik heb wel vier opmerkingen.

De eerste betreft de positie van de programmaraden. Wij zien de programmaraden eigenlijk als een tijdelijk instrument om de schaarste op de kabel te prioriteren. Tot een paar jaar geleden deden gemeenten dat zelf. Ik heb als voormalig wethouder mediabeleid in Dordrecht aan den lijve elke maand weer het feest mogen ervaren van aanvragen van burgers voor nieuwe omroepen op de kabel. Er waren maandelijks tientallen sprekers die met verve hun eigen voorkeurszendertje verdedigden. Het was een totaal onwerkbare situatie. De programmaraden functioneren nu gelukkig veel beter. Ik hoop overigens wel dat zij binnen afzienbare tijd weer kunnen worden afgeschaft. Wij willen dat mensen zelf kunnen beslissen. De verdere digitalisering, de digitale ether en de satelliet zullen daarin van grote betekenis zijn. Overigens was tien jaar terug ook al de voorspelling dat de schaarste binnen een paar jaar zou zijn opgelost. Ook toen al was digitalisering het grote toverwoord. Ik kan nu slechts constateren dat het optimisme over de technologische vooruitgang van toen nu nog steeds even hard bestaat. Echte keuzevrijheid lijkt nog wel een tijdje weg. Heeft de staatssecretaris op dit punt een reëel perspectief voor ogen en aan welke scenario's denkt zij?

Ik heb een vraag over artikel 28, lid n, over een landelijk orgaan dat ondersteuning biedt aan de programmaraden. Is het niet te gemakkelijk geweest om weer een nieuw orgaan te introduceren voor een tijdelijke periode, de Stichting Landelijk Steunpunt Programmaraden? Dat is toch eigenlijk institutionalisering ten top. Past deze taak eigenlijk beter bij de VECAI of, als men het wat onafhankelijker wil zien, bij de VNG? Er zou een steunpunt kunnen worden ingericht dat wat geld krijgt en waar iedereen wat rendement van heeft. Waarom is er weer zoiets opgetuigd?

Mijn tweede opmerking betreft de omvang van het basispakket. Met het bepalen van een basispakket hebben de kabelmaatschappijen een paar jaar geleden een grote slag geslagen. Hierdoor is immers veel ruimte ontstaan voor commerciële exploitatie van de kabel. De gedachte toen was ook dat het verdienen aan de kabel uiteindelijk een goedkoper basispakket zou opleveren. Die voorspelling is niet helemaal uitgekomen, dacht ik. Wat is de visie van de staatssecretaris op dit punt? Zou de commerciële exploitatie van de kabel bij kunnen dragen aan het goedkoper maken van het basispakket?

Een derde opmerking betreft het belang dat onze fracties hechten aan een kwalitatief hoogwaardig en pluriform aanbod van radio- en televisieprogramma's. Door een verdere liberalisering van de markt -- een omvangrijker aanbod -- kan de overheid op den duur niet meer via wettelijke bescherming van de publieke omroep die hoogwaardige kwaliteit garanderen. Immers, men kan in de toekomst kiezen uit misschien wel duizend zenders, via internet of satelliet. De consument zal meer zelf bepalen aan welke programma's hij of zij behoefte heeft in plaats van dat de producenten dit bepalen. Het is dan ook goed dat deze staatssecretaris de ambitie heeft een aantal veranderingen door te voeren bij de publieke omroep. Het gaat te ver in dit debat om hier het rapport van de commissie-Rinnooy Kan te becommentariëren. Korthedshalve volsta ik met de opmerking dat onze fracties de conclusies en aanbevelingen met enthousiasme hebben ontvangen. Wij wachten ook met belangstelling de discussies af aan de overzijde over de toekomst van de publieke omroep. Alleen door de noodzakelijke veranderingen doortastend in en door te voeren kunnen de omroepen de steviger concurrentiestrijd met de commerciële omroepen en het vele buitenlandse aanbod aan.

De vierde opmerking betreft de verlaging van het ledenaantal met zo'n 50% tot 150.000 leden ofwel, in de woorden van de vorige spreker, het BNN-wetje. Ik kan mij heel goed voorstellen dat vroeger de omvang van het ledenaantal méér zei over het draagvlak van een omroep in de samenleving en over de maatschappelijke kleur van een vereniging dan nu. Omroepen brachten puur identiteitsgerelateerde programma's, maar de samenleving is getransformeerd van het hebben van duurzame participatieverbanden naar het hebben van tijdelijke participatieverbanden: geen lid meer voor het leven, maar een zappend lidmaatschap.

Daarnaast heeft ontzuiling ertoe bijgedragen dat de causaliteit tussen identiteit en programma's enkel nog een dun draadje is. Mensen worden geen lid meer van een omroep om hun belang behartigd te zien op de beeldbuis. Zij kiezen voor een omroep omdat het iets oplevert: een goedkoop programmablad bijvoorbeeld. Identiteit is vervangen door imago en de omroepen worden gaandeweg vervangen door: Net 1, Net 2 of Net 3. Slimme reclameacties zetten ook de merken "Net 1", "Net 2", "Net 3", "Radio 1" enz. in de markt. En met succes, want de ledenaantallen van omroepverenigingen dalen. Het is dan ook voor nieuwkomers een schier onmogelijke taak om door te dringen tot de toppen van de omroep, omdat zij in geen honderd jaar meer 300.000 leden bij elkaar kunnen krijgen. In vijf jaar groeien van 50.000 naar 300.000 leden

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

is niet meer van deze tijd. Volgens mij moeten wij gewoon dit blote feit onder ogen zien.

Ook heb ik het idee dat de bestaande publieke omroepen min of meer een hekel hebben aan nieuwkomers, want die maken de spoeling op de buis dun. Het is daarom heel verstandig om die achterhaalde bakens te verlaten en een modernere norm te stellen: kiezen voor een pragmatische oplossing om een principieel punt overeind te houden. Dit principiële punt betreft het mogelijk maken dat nieuwe omroepen toetreden tot het publieke bestel. Dat houdt de boel fris, jong en levendig en komt de kwaliteit ten goede.

*N

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Mevrouw de voorzitter. Ik maak drie opmerkingen vooraf. In de eerste plaats meld ik dat ik het woord mede namens de collega's van de SGP-fractie voer. In de tweede plaats wil ik uitsluitend iets zeggen over het wetsvoorstel 29030. In de derde plaats zou ik niet willen onderdoen voor die collega's die zich poëtisch hebben voorbereid en zou ik de staatssecretaris willen vragen of zij de zeer bekende woorden van Willem Elsschot wil overdragen aan BNN, namelijk dat tussen droom en daad wetten in de weg staan en praktische bezwaren. Daarmee geef ik al een klein voorschotje op de benadering die onze fracties kiezen.

Het wetsvoorstel tot wijziging van de Mediawet dat zich aandient met de grote woorden "openheid en continuïteit" -- dat zijn de woorden in de titel -- is van een verrassende eenvoud. Het verbaast dan ook niet dat vrijwel alles dat erover gezegd kan worden, reeds is opgemerkt: eerst in de Tweede Kamer, waarna wij er nog een aanvullende vraag aan wisten toe te voegen. Wat thans overblijft, is een beoordeling in termen van consistentie van de wetgever, zorgvuldigheid en redelijkheid.

Wie met enige onbevangenheid -- voorzover dat mogelijk is -- ons publieke bestel beziet, kan moeilijk tot de conclusie komen dat sprake is van onvoldoende openheid en continuïteit. Integendeel, veel gemopper over het bestel richt zich doorgaans op de grote pluriformiteit die een gevolg is van de wettelijke openheid, waarop dan stevast de aanbeveling volgt dat er meer moet worden samengewerkt. En van een duiventil is al evenmin sprake, zodat ook de waarde van continuïteit gewaarborgd lijkt te zijn.

Vanwaar derhalve deze wetswijziging? Is er een probleem? Ik meen van niet, tenminste niet als het omvangrijke werk van de wetgever van nog maar enkele jaren geleden serieus wordt genomen. Toen werden na een uitvoerige bespreking enkele majeure structuurwijzigingen ingevoerd, zoals het concessiestelsel en het afschaffen van de A-, B- en C-status voor de omroepen. Thans heeft een omroep 300.000 leden nodig om een plek in Hilversum en omgeving te verwerven en daar heeft vooralsnog geen enkele omroep problemen mee. Dat feit alleen al relativeert de waarneming, waarmee de staatssecretaris voortdurend mee op de proppen komt, dat het in onze tijd zo moeilijk zou zijn om leden te werven of vast te houden. Dat is gewoon niet waar. Evenmin is vol te houden, om

nog een ander argument van de staatssecretaris te noemen, dat het bestel aan nieuwe omroepen geen reële kansen tot toetreden zou bieden. Alleen al de slechts korte tijd dat ervaring is opgedaan met het veranderde bestel rechtvaardigt een dergelijke conclusie niet, althans nog niet.

Waar het natuurlijk in werkelijkheid om gaat is dat beide argumenten mogelijkterwijs -- met opzet gebruik ik dit woord -- wel van toepassing zijn op BNN. Het zijn dan ook typische gelegenheidsargumenten, hoezeer de staatssecretaris dat ook wenst te ontkennen. Het zal haar misschien verbazen, maar er zou wat mij betreft nog wel over een wetswijziging als de onderhavige te spreken zijn als die ook werd gepresenteerd als echte gelegenheidswetgeving. Dat zou te rechtvaardigen zijn, bijvoorbeeld in het geval dat nieuwe wetgeving om algemene redenen zou worden voorbereid, wetgeving waarvan duidelijk zou zijn dat het de redding zou betekenen voor een kleinere omroep, in dit geval: BNN. In een zo'n geval is het te rechtvaardigen dat die omroep tijd van overleven krijgt tot het moment van ingang van het beoogde wettelijke regime. Een dergelijk wetsvoorstel zou dan het karakter krijgen van een overgangsregeling.

Daarvan is nu echter geen sprake, zeg ik op goede gronden. Het wetsvoorstel beoogt opnieuw een wijziging aan te brengen op het punt van de toetredingsvoorwaarden tot het bestel. De opstelling ervan heeft alleen maar als reden het bijzondere geval van BNN en geen algemene reden. Dat verbaast zo kort na de vorige besluitvorming door de wetgever. De huidige regels zijn weloverwogen enkele jaren geleden in de wet terechtgekomen. Daar kan iedereen goed mee leven, hetgeen ook destijds de verwachting was. Alleen met BNN is er een probleem dat niet zozeer voortvloeit uit onredelijke, wettelijke bepalingen, maar simpelweg het gevolg is van onvoldoende ledenaanwas. Daar ligt dan ook het probleem en niet bij de wetgeving. Ik wijs er, wellicht ten overvloede, nog op dat reeds eerder met deze omroep in begunstigende zin rekening werd gehouden. Dat gebeurde toen in het overgangsrecht bij de Concessiewet een startende omroep -- en toen was uitsluitend BNN in beeld -- na het binnenhalen van 100.000 leden 5 jaar de tijd kreeg om aan de algemeen geldende minimumgrens van 300.000 te voldoen. Onze fracties voelen dan ook niets voor dit wetsvoorstel.

Dat heeft weinig te maken met het karakter van deze zogenaamde jongerenomroep. Ik loop lang genoeg mee om de niet te bewijzen stelling te betrekken dat een ander type omroep -- laat ik maar geen illustraties geven -- vermoedelijk minder zou mogen rekenen op een dergelijke coulantie van de wetgever. Maar goed, dat mag en zal ik BNN niet voor de voeten werpen. Niet het karakter van een omroep mag bepalend zijn bij de beoordeling die nu aan de orde is. Het mooie van ons omroepbestel is onder meer de journalistieke en culturele breedte en representativiteit. Dan moet men ook rekening houden met de expressie van de wat meer ranzige compartimenten van onze cultuur.

Dat betekent wel dat ook de staatssecretaris zich ver moet houden van het presenteren van argumenten voor dit wetsvoorstel die ontleend zijn aan het bijzondere karakter van BNN. Dat heeft zij onvoldoende gedaan en

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

dat valt haar aan te rekenen. Zo zegt zij in antwoord op vragen van de CDA-fractie dat het ledental van deze omroep niet groeide, maar dat er wel allerwegen maatschappelijke ondersteuning voor bestond. Ik ben zo vrij dat aan te vechten, om daar in elk geval tegenover te stellen dat er ook veel weezin bestond en bestaat tegen deze omroep. Ik acht het dan ook niet juist om BNN te kwalificeren als een echte jongerenomroep. Dat is misschien waar in puberale zin, maar ik weet zeker dat veel jongeren er welbewust geen steun aan wensen te geven.

Het gaat er natuurlijk om dat wij, als organen van de wetgevende macht, ons ver moeten houden van het geven van een oordeel over de motieven om al dan niet lid van een omroep te worden. Ik doe er dus niets mee en verzoek de staatssecretaris eenzelfde positie te betrekken.

In de memorie van antwoord lees ik dat BNN op veel sympathie mocht rekenen, maar dat de doelgroepen blijkbaar een lidmaatschap "niet als een aansprekende vorm van betrokkenheid beschouwen". Ik erken dat dit een fraai gevonden wijze van formuleren is, maar met hetzelfde recht mag een ander zeggen dat de doelgroepen te beroerd waren om zich een zeer geringe inspanning te getroosten om hun kennelijke sympathie wat beter zichtbaar te maken. Wat de staatssecretaris met dit type argumentatie in feite doet, is het positief premiëren van een cultuur van non-commitment. Het lukt mij echt niet om daar begrip voor op te brengen en ik weet zeker dat de staatssecretaris zelf dit bij andere onderdelen van haar portefeuille -- denk aan de cultuursector -- ook niet doet.

Ik herhaal daarom wat ik al in het verslag heb opgemerkt, namelijk dat er veel meer te zeggen is voor een tegengestelde wijze van redeneren waarbij de mediaconsument serieus wordt genomen door hem te verplichten tot een minimuminspanning om een verwante omroep toekomst te geven. Dat doen wij ook in ons politieke kiessysteem. De staatssecretaris en ik hebben met elkaar gemeen dat wij lid zijn van politieke groeperingen waarvoor vaak brede sympathie wordt geuit, maar waarvan op de verkiezingsdag vaak niet al te veel zichtbaar wordt. Niemand van ons zal om die reden de Kieswet willen veranderen. Integendeel, het is een aansporing om toch weer te proberen die sympathie in electorale munt om te zetten. Dat is dan ook de goede weg, zowel in Den Haag als in Hilversum.

De beraadslaging wordt geschorst.

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

*B

!VOETTEKST!

Aan de orde is de behandeling van:

- het wetsvoorstel Goedkeuring van het op 4 november 2000 te Rome totstandgekomen Protocol nr. 12 bij het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (Trb. 2001, 18 en 173) (28100 (R 1705).

De beraadslaging wordt geopend.

*N

De heer **Koekkoek** (CDA): Mevrouw de voorzitter. Bij de goedkeuring van het Europees Verdrag voor de bescherming van de rechten van de mens in 1954 was de regering nog van oordeel dat de inhoud van het verdrag niet afweek van de Grondwet of van enige andere wetgeving. De eerste tijd leek de regering gelijk te krijgen, maar in 1976 kwam de eerste veroordeling van Nederland door het Hof in Straatsburg. Daarna volgden er nog vele veroordelingen. Deze geschiedenis leert dat de gevolgen van een mensenrechtenverdrag moeilijk voorspelbaar zijn. Het is een les die wij ook bij de goedkeuring van Protocol nr. 12 bij het EVRM in gedachten moeten houden, te meer omdat het Twaalfde Protocol niet zo maar een aanvulling van het EVRM is. Het bevat een algemeen verbod van discriminatie dat vergaande gevolgen kan hebben. Het is goed als regering en parlement zich daarvan bewust zijn.

Gelijke behandeling en non-discriminatie lijken vanzelfsprekend, maar in de praktijk blijkt dat deze beginselen in wetgeving en rechtspraak een enorme ontwikkeling kunnen doormaken. Zo vindt artikel 26 van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten, dat ook gelijke behandeling voorschrijft, veel toepassing in de jurisprudentie. Toen de Centrale raad van beroep eind jaren tachtig oordeelde dat een aantal sociale-verzekeringswetten in strijd was met de eis van gelijke behandeling van mannen en vrouwen zag de regering de financiële bui al hangen en heeft zij zelfs overwogen het IVBP op te zeggen.

Het valt te verwachten dat het Twaalfde Protocol in de rechtspraak voor een deel de functie van artikel 26 van het IVBP zal overnemen. Dat heeft vooral te maken met de mogelijkheid om uiteindelijk een bindende uitspraak van het Hof in Straatsburg te krijgen. Een uitspraak van het Comité voor de rechten van de mens over schending van artikel 26 is daarentegen niet bindend. De toepassing van het bestuursrecht op bijvoorbeeld sociaal-economisch terrein zal moeten voldoen aan de eisen van dit Twaalfde Protocol.

Namens de CDA-fractie dank ik de regering voor de beantwoording van de vragen die wij in het verslag hebben gesteld. Dit betekent niet dat wij tevreden zijn met alle antwoorden. Ik hoop en verwacht dat de minister bij deze plenaire behandeling de nodige verduidelijking zal geven. De behoefte aan verheldering bestaat op de volgende vier punten. Ik volg daarbij de nota naar aanleiding van het verslag.

Eerst iets over de betekenis van het Protocol voor een toelatingsregeling voor inwoners van één van de landen van het Koninkrijk. De regering gaat ervan uit dat haar verklaring bij de ratificatie van het Vierde Protocol, dat handelt over bewegingsvrijheid, ook na ratificatie van het Twaalfde Protocol geldig blijft. Het voorbehoud bij het Vierde Protocol houdt in dat onderscheid tussen Nederlanders mogelijk is, al naar gelang het deel van het Koninkrijk waaruit zij afkomstig zijn. Zou het niet verstandig zijn dit voorbehoud inzake een

toelatingsregeling te bevestigen bij de ratificatie van dit Twaalfde Protocol? Protocol nr. 12 heeft immers een veel ruimere reikwijdte dan artikel 14 EVRM, het huidige artikel dat nog van belang is in verband met het Vierde Protocol. Een voorbehoud kan verstandig zijn, bijvoorbeeld met het oog op een inburgeringsplicht voor Antillianen en Arubanen die de regering overweegt in te voeren. Zij overweegt althans voorstellen daarvoor te doen.

Een ander lastig punt is de horizontale werking van het twaalfde Protocol, de werking van de gelijke behandeling in verhoudingen tussen burgers onderling. Als de Staat tekortschiet in het waarborgen van gelijke behandeling in verhoudingen tussen burgers handelt de Staat in strijd met het Protocol. De regering wijst er terecht op dat het verzekeren van elk in de wet neergelegd recht zonder enige discriminatie vraagt om het treffen van effectieve regels. Ik ben het ook met de regering eens, dat artikel 1 van dit Protocol niet vereist dat de verdragspartijen maatregelen nemen om alle voorkomende gevallen van discriminatie in betrekkingen tussen particulieren te voorkomen of te verhelpen. Natuurlijk zijn er algemene grenzen aan de verantwoordelijkheid van de Staat. Effectieve regels behoeven niet alle discriminatie tussen particulieren op te heffen. Maar wat vereist het Protocol dan wel?

Volgens de regering hebben de opstellers van het Protocol beoogd indirecte horizontale werking van het Protocol zoveel mogelijk uit te sluiten. De toelichting van de Raad van Europa op het Protocol wijst in een andere richting. Die toelichting biedt meer ruimte voor indirecte horizontale werking dan de regering veronderstelt. Paragraaf 26 van die toelichting noemt uitdrukkelijk de mogelijkheid dat uit artikel 1 van het Protocol positieve verplichtingen van de Staat voortvloeien, bijvoorbeeld als er een duidelijke lacune bestaat in de nationaalrechtelijke bescherming tegen discriminatie. Daarnaast geeft paragraaf 28 van de toelichting aan, dat een positieve verplichting van de Staat aan de orde is in de verhoudingen tussen particulieren waarvoor meestal wettelijke regels zijn, bijvoorbeeld de toegang tot werk en tot restaurants of diensten van particulieren aan het publiek, zoals geneeskundige zorg of nutsvoorzieningen zoals water en elektriciteit. Dat is dus een heel ruim terrein.

Als op deze terreinen indirecte horizontale werking mogelijk is, zou dat ook kunnen gelden op het terrein van het onderwijs. Ik wijs er echter op, dat artikel 2 van het Eerste Protocol eist dat de Staat bij de regeling van het onderwijs de godsdienstige en filosofische overtuigingen van ouders respecteert. De CDA-fractie gaat ervan uit dat de balans tussen gelijke behandeling aan de ene kant en vrijheid van onderwijs aan de andere kant, zoals die in de Algemene wet gelijke behandeling is neergelegd, in overeenstemming is met Protocol nr. 12 in verbinding met artikel 2 van het Eerste Protocol. Deelt de regering deze opvatting? Wij zijn ons er uiteraard van bewust dat het Hof in Straatsburg het laatste woord heeft over de uitleg van beide protocollen.

Een derde punt betreft de toepasselijkheid van het Protocol op vreemdelingen. Terecht schrijft de regering dat

het protocol geldt voor eenieder binnen de rechtsmacht van de Staat, dus ook voor vreemdelingen. Artikel 16 van het EVRM biedt echter de mogelijkheid de werking van artikel 10 (vrijheid van meningsuiting) en artikel 11 (vrijheid van vergadering en vereniging) te beperken voor politieke activiteiten van vreemdelingen zonder daarmee in strijd te komen met het discriminatieverbod van artikel 14 van het EVRM. De regering vermeldt dat er geen rechtspraak is over artikel 16. Dit is onjuist. Ik wijs op het arrest inzake Piermont tegen Frankrijk van 27 april 1994. De zaak betrof de Duitse Europarlementariër van de Groenen die werd uitgezet uit Franse overzeese gebiedsdelen in de Stille Oceaan, omdat zij deelnam aan een demonstratie tegen de Franse kernproeven op Mururoa. Het arrest is van belang, omdat het Hof een eigen uitleg geeft aan het begrip "vreemdeling".

De regering gaat ervan uit dat Protocol nr. 12 geen wijziging brengt in de betekenis van artikel 16, dat dus een beperking mogelijk maakt van politieke activiteiten van vreemdelingen. Ik wijs echter op de algemene werking van dit Protocol. Artikel 16 van het EVRM is beperkt tot politieke activiteiten van vreemdelingen.

Hoe zit het echter met vreemdelingen die scholen of kerken willen stichten? Zij genieten de bescherming van Protocol nr. 12. Ik vrees dat, als de wet recht geeft op bekostiging van een school, dat recht op grond van dit protocol niet aan vreemdelingen die een school hebben gesticht, kan worden onthouden. Gaarne vernemen wij het oordeel van de regering hierover.

Ten slotte wijs ik op het belang van het Protocol voor de uitvoering van EU-regelgeving. Hoe ziet de regering de verhouding tussen de discriminatieverboden in het EG-verdrag en dit protocol? Kan op grond van het protocol bij de toepassing van EU-recht wel onderscheid worden gemaakt tussen EU-onderdanen en niet-EU-onderdanen?

Met veel belangstelling zie ik het antwoord van de minister van Buitenlandse Zaken tegemoet.

*N

Mevrouw **Broekers-Knol** (VVD): Mevrouw de voorzitter. Mijn fractie kan kort zijn over het Protocol nr. 12 bij het Verdrag ter bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden. Het Protocol heeft betrekking op de gebieden gelijke behandeling en non-discriminatie. Het is een aanvulling op artikel 14 EVRM dat beperkt is tot de rechten en vrijheden die in het EVRM zelf zijn opgenomen. Het protocol bevat een autonoom discriminatieverbod en heeft daarmee een grotere reikwijdte dan artikel 14 EVRM. Protocol nr. 12 strekt zich uit tot gevallen waarin een persoon wordt gediscrimineerd:

1. in de uitoefening van enig recht dat specifiek is toegekend aan een individu onder nationaal recht;
2. in de uitoefening van een recht dat kan worden afgeleid van een duidelijke verplichting van een publieke autoriteit onder nationaal recht, dat wil zeggen als een publieke autoriteit onder nationaal recht verplicht is, zich op een bepaalde manier te gedragen;

3. door een publieke autoriteit in de uitoefening van een discretionaire bevoegdheid;
4. door enig andere handeling of enig nalaten van een publieke autoriteit.

Staten zullen zich niet meer kunnen verschuilen achter hun onschendbaarheid op de tot nu toe voor artikel 14 EVRM onbereikbare rechts- en beleidsgebieden. Meer burgers zullen voor de nationale rechter en, zo nodig, in Straatsburg hun gelijk kunnen halen. Mijn fractie is positief over Protocol nr. 12 omdat het het gelijkheidsbeginsel en de bescherming van het EVRM tegen discriminatie versterkt. Het gelijkheidsbeginsel en het discriminatieverbod betreffen fundamentele elementen van het internationale recht inzake de rechten van de mens.

Mijn fractie laat wel een waarschuwend woord horen. Publieke autoriteiten moeten nog meer dan voorheen op hun hoede zijn dat zij niet discriminatoir optreden of handelen. Bijvoorbeeld op de terreinen terrorismebestrijding en vreemdelingenbeleid zou de overheid nog wel eens tegen Protocol nr. 12 kunnen oplopen. Mijn fractie hoort graag van de minister of coördinatie plaatsvindt tussen Buitenlandse Zaken en Justitie op deze en eventuele andere terreinen. Zo ja, wat houdt deze coördinatie in en waar leidt een en ander toe?

*N

Minister **Bot**: Mevrouw de voorzitter. Ik dank de Kamer hartelijk voor haar inbreng. Ik begin met een korte inleiding en daarna ga ik over tot de beantwoording van de vragen. Met Protocol nr. 12 wordt een verruiming beoogd van de reeds bestaande antidiscriminatiebepaling van het EVRM.

Er is door beide sprekers duidelijk naar verwezen. Iedere vorm van discriminatie die aan de overheid kan worden toegerekend, wordt verboden. Tot dusverre was dat verbod van discriminatie gekoppeld aan de in het EVRM en de Protocollen neergelegde rechten. Het had dus een beperktere reikwijdte. Nederland is vanaf het begin van de onderhandelingen over het Protocol een warm voorstander geweest van de uitbreiding. Wij zijn van mening dat discriminatie onder alle omstandigheden verboden dient te zijn en dat er geen overtuigende reden is om dat te beperken tot de koppeling die er tot dusverre bestond tussen de rechten die in het EVRM waren opgesomd. Gelet op artikel 1 van de Grondwet en artikel 26 van het Internationaal verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten waarbij het Koninkrijk partij is, alsmede op de wetgeving op het gebied van gelijke behandeling wordt niet verwacht dat het Protocol tot nieuwe verplichtingen van de Staat aanleiding zal geven. Geen nieuwe verplichtingen, wel mogelijkheden om naar het Hof te gaan en daar het gelijk te halen.

Ik begin met de beantwoording van de vragen van de heer Koekkoek. Zijn eerste vraag was of onderscheid tussen Nederlanders mogelijk is al naar gelang het deel van het Koninkrijk waaruit zij afkomstig zijn en zo ja, of deze verklaring bevestigd zou kunnen worden bij de ratificatie van het Twaalfde Protocol? Van discriminatie of ongerechtvaardigd onderscheid is slechts dan sprake indien gelijke gevallen ongelijk of ongelijke gevallen gelijk worden behandeld en verder indien het maken van

onderscheid niet kan worden gerechtvaardigd op objectieve en redelijke gronden. Dat is ook heel belangrijk voor alle andere vragen die zijn opgeworpen. In het geval van de verplichte inburgering worden ongelijke gevallen ongelijk behandeld. Dit levert geen discriminatie of ongerechtvaardigd onderscheid op. De inburgeringsplicht geldt voor alle Nederlanders die buiten de Europese Unie of de EER zijn geboren, maar niet voor Nederlanders die in Nederland zijn geboren. Er is daarom sprake van onderscheid in ongelijke gevallen.

Ik ben van mening dat een wettelijke inburgeringsplicht voor Antillianen en Arubanen niet in strijd is met Protocol nr. 12, omdat deze inburgeringsplicht geldt voor alle Nederlanders die buiten de Europese Unie of het EER-gebied zijn geboren en voor de eerste keer naar Nederland komen voor een niet-tijdelijk doel. Ik acht daarom een verklaring zoals voorgesteld door de heer Koekkoek niet nodig. Overigens zou het misschien zelfs schadelijk kunnen zijn om een verklaring af te leggen die een al bestaande verklaring herhaalt. Je zou hieruit namelijk a contrario kunnen afleiden dat in de gevallen waarin zo'n verklaring niet wordt herhaald, de verklaring dus niet meer van toepassing is. Dat zou een gevaarlijk precedent vormen.

Mevrouw de voorzitter. De tweede vraag van de heer Koekkoek was of de balans tussen de gelijke behandeling aan de ene kant en de vrijheid van onderwijs, zoals deze is neergelegd in de Algemene wet gelijke behandeling in overeenstemming is met Protocol nr. 12 en artikel 2 van het Eerste Protocol bij het EVRM. Het antwoord is "ja". De regering is van mening dat de verhouding tussen gelijke behandeling en vrijheid van onderwijs zoals opgenomen in de Algemene wet gelijke behandeling, in overeenstemming is met Protocol nr. 12. De Algemene wet gelijke behandeling bevat de wettelijke neerslag van de afweging die is gemaakt tussen het recht op gelijke behandeling enerzijds en de godsdienstvrijheid en de vrijheid van onderwijs anderzijds. Het gaat erom dat hier twee rechten tegenover elkaar staan, waarbij een balans gevonden moet worden tussen de non-discriminatie en de rechten die daaruit voortvloeien en het recht op vrijheid van godsdienst en vrijheid van onderwijs. Het verbod op discriminatie vormt het uitgangspunt, maar de wet geeft in het licht van het discriminatieverbod de grenzen aan van de werking van andere grondrechten, zoals de godsdienstvrijheid en de vrijheid van onderwijs, maar respecteert daarbij wel de kern van de grondrechten. De regering is van mening dat dit in overeenstemming is met Protocol nr. 12. De botsing tussen twee rechten doet zich niet voor, omdat er een balans gevonden wordt, waarbij gekeken wordt naar wat moet prevaleren.

Een derde vraag was of het onjuist is dat er geen rechtspraak is over artikel 16 van het EVRM. Daarin moet ik de heer Koekkoek gelijk geven. Ik dank hem voor zijn alertheid, omdat ten onrechte de verwijzing naar het arrest inzake Piermont versus Frankrijk ontbrak. Zoals hij heeft uiteengezet, overweegt het Hof daarin dat het feit dat mevrouw Piermont de nationaliteit van een lidstaat van de Europese Unie bezit, en de status heeft van lid van het Europees Parlement, de autoriteiten van een andere lidstaat niet toestaat om artikel 16 EVRM tegen haar in te roepen

bij de beperking van de uitoefening van haar recht op vrijheid van meningsuiting.

Over de vraag over het recht op bekostiging van een school merk ik het volgende op. Ik geloof dat wij goed voor ogen moeten houden dat artikel 16 zich beperkt tot de politieke activiteiten van een vreemdeling. Voorzover daarvan geen sprake is, gelden de rechten en vrijheden zoals neergelegd in het EVRM en de daarbij behorende protocollen voor eenieder die ressorteert onder de rechtsmacht van de verdragsstaat. De verplichting tot eerbiediging van die rechten is vastgelegd in artikel 1 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens. Voor het stichten van een school worden in de Nederlandse wetgeving geen eisen gesteld over de nationaliteit. In het primair en voortgezet onderwijs kan een oprichter van een school in aanmerking komen voor bekostiging, zodra is voldaan aan de wettelijke eisen.

Met andere woorden, op grond van de Nederlandse wetgeving kan een vreemdeling het recht op bekostiging van een school niet worden onthouden, tenzij hij handelt in strijd met de wet. Inwerkingtreding van Protocol 12 maakt dit niet anders, behalve dan dat een dispuut omtrent dit recht na uitputting van de nationale rechtsmiddelen uiteindelijk kan worden voorgelegd aan het Europees Hof voor de rechten van de mens. Dat is het grote voordeel van dit Protocol 12.

De heer **Koekkoek** (CDA): Ik ben de minister erkentelijk voor zijn antwoord, maar het is hem ongetwijfeld bekend, tenzij hij in het buitenland was, dat de ministerraad onlangs heeft besloten om juist wel eisen te stellen bij het stichten van scholen, namelijk de eis dat men Nederlander is. Dat betekent dat aan bestuursleden van scholen die bekostigd worden, neem ik aan, de eis wordt gesteld dat zij Nederlander zijn. Wat de minister zojuist heeft gezegd, zou zich dus niet verdragen met wat de ministerraad volgens een persbericht onlangs heeft besloten. Misschien is het goed om daarover overleg te plegen met de collega van Onderwijs.

Minister **Bot**: Dat lijkt mij een goede gedachte. Ik heb uiteengezet wat de algemene bepalingen zijn. Ik was niet op de hoogte van deze nieuwe bepaling, maar opnieuw denk ik dat bij dit geheel gekeken moet worden naar de eisen van redelijkheid en proportionaliteit, zoals ik in het begin heb gezegd. Ik weet niet welke afweging hier heeft gespeeld en of de Nederlandse regering zich bewust is geweest van Protocol 12. De heer Koekkoek heeft er ook op gewezen dat dit protocol in werking treedt. Het is interessant om in de toekomst te zien hoe verstrekkend dit protocol is bij de bepaling en de toepassing van non-discriminatie. Ik zal dit nakijken.

Een vierde vraag betreft de toepassing van dit protocol bij het EU-recht en het onderscheid dat wordt gemaakt tussen onderdanen en niet-onderdanen van de Europese Unie. Het is interessant om te zien dat door de lidstaten van de Europese Unie met goedvinden van het Straatsburgse Hof onder de werking van artikel 14 een onderscheid wordt gemaakt tussen onderdanen en niet-onderdanen van de lidstaten van de Europese Unie, ook wat betreft nationaliteit.

Hierover zijn onder artikel 14 en artikel 8 klachten gerezen bij het Hof. Toen heeft het Hof vastgesteld dat er een redelijke en objectieve rechtvaardiging is voor het verschil in behandeling.

Het Hof stelde dat de Europese Unie een eigen rechtsorde in het leven heeft geroepen die speciale rechten schept voor onderdanen van de EU-lidstaten. Deze kwesties zijn gerezen in verband met nationaal rechtelijke regels. Het Hof zal kwesties met betrekking tot het EU-burgerschap, wanneer wordt geklaagd over ongelijke behandeling op grond van nationaliteit bij de uitvoering van het recht, naar verwachting op dezelfde wijze benaderen. Wij moeten afwachten hoe het gaat als de Conventie in werking treedt met het daaraan verbonden Handvest. Ik vermoed dat het Hof zich daarover wel zal uitspreken. In de praktijk moet worden getoetst of deze redenering van het scheppen van een eigen rechtsorde met speciale rechten voor de onderdanen op alle terreinen van wetgeving zal worden gehandhaafd, temeer daar het Europese recht of hetgeen vanuit Brussel tot ons komt in toenemende mate onze nationale rechtsorde betreft. 60% of meer van de wetgeving komt uit Brussel. Dat zal in een bepaald aantal gevallen een testcase worden. Tot dusverre is de uitspraak van het Hof duidelijk.

Mevrouw Broekers heeft een vraag gesteld over de samenwerking, vooral met betrekking tot terrorisme. Zij vroeg zich af of het protocol belemmeringen oplevert voor het nemen van maatregelen tegen terrorisme en of daarover wel gesproken wordt tussen de ministeries van Justitie en Buitenlandse Zaken. Op de eerste plaats verandert de inhoud van het Twaalfde Protocol niets aan de nationale wetgeving, noch aan hetgeen waartoe Nederland nu al verplicht is. Mochten er klachten zijn over een grotere inbreuk op de privacy en mocht er inbreuk worden gemaakt op het feit dat een verdachte aan een strenger regime is onderworpen, dan bestaat nu de mogelijkheid deze kwestie aan het Hof voor te leggen.

Anderzijds moet afgewogen worden wat proportioneel is en wat onder de omstandigheden als gerechtvaardigd kan worden gezien. Er vindt al overleg plaats tussen de ministeries van Buitenlandse Zaken en Justitie, omdat wij op het ogenblik een heel nieuw terrein betreden. Afgewacht moet worden wat bijvoorbeeld de coördinator, de heer De Vries, in Brussel aan voorstellen en plannen op tafel zal leggen, wat dat zal betekenen voor de huidige wetgeving en op welke wijze die moet worden aangepast. Dat geldt ook voor het onderzoek dat thans gaande is naar een aantal privacyregelingen. De vraag is bijvoorbeeld of gebruik mag worden gemaakt van informatie die via de AIVD tot ons komt. Dat zijn allemaal nieuwe vraagstukken die op tafel liggen waarvoor veranderingen in de bestaande wetgeving worden voorbereid. In de komende maanden zal daarover duidelijkheid ontstaan, omdat afgesproken is dat de heer De Vries in juni deze voorstellen aan de Raad zal voorleggen. Daarna treedt het traject in werking van eventuele omzetting in nationale wetgeving. Daarover vindt ook nu reeds zeer uitvoering overleg plaats tussen de ministeries van Buitenlandse Zaken en Justitie.

Mevrouw de voorzitter. Ik meen hiermee de gestelde vragen te hebben beantwoord. De additionele

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

vraag van de heer Koekkoek over Nederlanders en de scholen zal ik natrekken en daarop terugkomen.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het wetsvoorstel wordt zonder stemming aangenomen.

De vergadering wordt van 17.48 uur tot 19.00 uur geschorst.

!VOETTEKST!

Aan de orde is:

- het beleidsdebat Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (VIII) (onderdeel VMBO) (29200 VIII).

De beraadslaging wordt hervat.

*N

Mevrouw **Linthorst** (PvdA): Voorzitter. Ik heb gemengde gevoelens over de verloop van het debat. Aan de ene kant constateer ik dat de bijdragen van de verschillende fracties nauw bij elkaar aansluiten en dat er steun is voor wat er in het VMBO gebeurt. Aan de andere kant is er ook zorg. Er is geen enkele partij op uit geweest, van bovenaf een nieuwe stelselwijziging op te leggen. Integendeel. Alle partijen richten zich op het steunen van het VMBO. Dat betekent ook dat wij oog moeten houden voor de concrete knelpunten die zich in het VMBO voordoen. Wij moeten een bijdragen leveren aan het oplossen van die knelpunten. Als dat inhoudt dat er langs de zijlijn gemorreld wordt aan het stelsel, dan moet dat maar, uiteraard in overleg met en met instemming van de mensen die het werk in de praktijk uitvoeren.

Ik kom terug op een paar punten uit de eerste termijn. Wij realiseren ons dat de minister enigszins gehandicapt is omdat er op een aantal terreinen binnenkort voorstellen te verwachten zijn. De minister wil daar terecht niet op vooruitlopen. Wij zullen daarmee dan ook rekening houden. Binnen dat kader willen wij proberen, de discussie enigszins aan te scherpen.

Het eerste punt is de praktijkgerichtheid van het VMBO. Ik heb het gevoel dat de minister en ik elkaar niet helemaal goed verstaan. Er zijn een aantal duale trajecten ingesteld. Wij zijn daar ook blij mee. De gedachtegang van de minister blijft dat het een opleiding is voor die leerlingen bij wie de praktische opleiding beter aansluit. Wij betreuren het dat de minister onze insteek voor hoogwaardig praktijkonderwijs als doel op zichzelf niet helemaal oppakt. Ik heb het niet over onderwijs voor leerlingen voor wie het andere onderwijs niet goed aansluit. Ik doel op praktijkonderwijs als zelfstandig na te streven doel. Ik spreek over onderwijs voor de praktische bloem van onze natie. Ik heb in eerste termijn iets gezegd over het belang daarvan voor onze economie. Twee weken geleden las ik in de NRC een artikel over een Nederlandse botenbouwer die zijn bedrijf had verplaatst naar Roemenië. In Nederland waren er geen vaklieden te vinden. In dat artikel staat dat in het kielzog van deze

bedrijfsverplaatsing niet alleen de knowhow verdwijnt, maar ook alle innovatieve ontwikkelingen die zich binnen het bedrijf voortdoen. Wij vragen de minister om iets offensiever te opereren. Het voorbeeld van Saab in Zweden is bekend. Neem contact op met dat bedrijf om te bezien in hoeverre combinaties mogelijk zijn. Kunnen de praktijkmensen die daar nodig zijn op een goede manier opgeleid worden in Nederland? Het belang van het opleiden van vakmensen is van essentieel belang voor onze economie, of wij dat nu ambachtsscholen noemen of niet.

In dat verband zijn wij niet helemaal tevreden met de reactie van de minister op ons verzoek om scholen de mogelijkheid te geven, ook op MBO 2 niveau examens af te nemen. De minister stelde dat er uiteindelijk een moment komt waarop de leerlingen naar het ROC moeten. Het gaat om leerlingen van 17 en 18 jaar. Dat is natuurlijk niet zo. MBO 1, MBO 2, MBO 3, MBO 4 zijn geen geschakelde opleidingen maar parallelle opleidingen. Een leerling kiest voor een niveau. Het is niet zo dat een leerling eerst MBO 1 doet, dan MBO 2, dan MBO 3 en tot slot MBO 4. Wij bepleiten om MBO 2 te examineren in het VMBO. Zeker als de minister vasthoudt aan de definitie van de startkwalificatie zoals die in Europa is afgesproken, moet het VMBO de status krijgen die de leerlingen verdienen. Koppel daar een diploma aan dat volwaardig gewaardeerd wordt.

Wij zijn erg voor de autonomie van scholen, maar dan moeten zij ook de ruimte krijgen. Zo weet ik dat sommige scholen dolgraag op mbo-2-niveau zouden willen examineren. Stel dat een school dat wil. Mag dat dan, of vindt de minister dat dit feitelijk onmogelijk moet zijn? De redenering dat met een examen op verschillende niveaus de leerwegen worden opgeheven, kan mijn fractie niet helemaal volgen. Wij zien geen principieel verschillen tussen opplussen en afminnen. Het gaat er uiteindelijk om of je het maximale uit een leerling haalt. Ik heb echter begrepen dat de heer Klink hier ook nog op ingaat, dus ik laat dit onderwerp graag aan hem over.

Mijn laatste punt betreft de zorgleerlingen. De minister stapt wel erg gemakkelijk over de breed gedeelde zorg in deze Kamer heen. Scholen kunnen ongetwijfeld kleinschalige oplossingen zoeken, maar meestal zijn kleinschalige oplossingen dure oplossingen. In vergelijking met de vroegere vso-lom-financiering is er nu aanzienlijk minder geld. De mogelijkheden zijn dus beperkt. In Amsterdam wordt onderzocht hoeveel geld het scheelt; dit onderzoek is nog niet afgerond dus dat moeten wij afwachten. Naast de criteria op basis waarvan wordt gewezen, is in deze Kamer ook breed gesproken over de manier waarop wordt verwezen. In de pauze heb ik nog eens precies nagegaan hoe het zit en waar de knelpunten liggen. Het komt er ongeveer op neer dat de dossiers die worden gemaakt door de permanente commissies leerlingenzorg, worden voorgelegd aan de regionale verwijzingscommissies, die vervolgens de beschikkingen leveren. De RVC's zijn echter gehouden aan landelijke richtlijnen, waardoor zij soms in de knel komen. Een van de criteria is bijvoorbeeld dat er sprake moet zijn van leerachterstand. Dit betekent dat een aantal kinderen die

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

wel extra zorg nodig hebben, niet binnen de criteria vallen. Daarbij gaat het bijvoorbeeld om autistische leerlingen die geen leerachterstand hebben maar wel degelijk extra zorg behoeven.

Wij hebben begrepen dat het samenwerkingsverband van Haarlem en Amsterdam-Noord een pilot wil houden om te bezien wat er gebeurt als de permanente commissies leerlingenzorg zelf de beschikking kunnen afleveren. Men denkt dat er in dat geval creatiever met de beschikbare middelen kan worden omgegaan en dat er een betere verwijzing komt. Wij vragen de minister om de pilot te honoreren en te bekijken wat deze oplevert. Dit kan dan worden meegenomen in de algemene evaluatie in 2006 van het huidige stelsel en de bekostiging daarvan. Het probleem van de vele schijven bij de verwijzing geldt overigens niet alleen voor het voortgezet onderwijs maar voor het onderwijs in het algemeen. In het basisonderwijs zijn er veel controles nodig voordat een kind daadwerkelijk kan worden verwezen. Het duurt nog langer voordat een kind daadwerkelijk op een school terecht kan. Ook op dit niveau zou een experiment moeten worden gehouden om te bekijken wat er gebeurt als een school, de schoolbegeleidingsdienst, de ouders en de te ontvangen school het erover eens zijn dat een beslissing het beste is voor een kind. Levert dit andere beschikkingen op dan via permanente commissies leerlingenzorg worden afgegeven?

De autonomie van scholen wordt beperkt door commissies maar ook door ouders. Een van de knelpunten -- dit heeft te maken met regelgeving -- is de verwijzing naar het zmk-onderwijs. In Amsterdam werden vroeger in het eerste jaar van het vmbo ongeveer 250 leerlingen doorverwezen. Nu zijn dat er nog maar 50. Dit komt niet doordat er minder zmk-leerlingen zijn maar doordat de regelgeving heel erg ingewikkeld is geworden en doordat de ouders nu zelf moeten aanmelden. Wil de minister dit toetsen aan de autonomie van de scholen en de professionals? Heel veel allochtone ouders -- bij verwijzingen uit het vmbo gaat daar vaak om in de grote steden -- hebben daar grote moeite mee en melden hun kind dus niet aan. Deze kinderen worden niet aangemeld voor het zmk-onderwijs maar zijn ook niet te hanteren in het reguliere onderwijs. Wij weten wat die kinderen dan gaan doen: zwerven op straat. Daar is niemand bij gebaat.

*N

De heer **Klink** (CDA): Mevrouw de voorzitter. De CDA-fractie dankt de minister voor haar antwoorden en constateert met tevredenheid dat de minister daadwerkelijk het primaat aan scholen wil geven en bezig is, daarvoor ruimte te creëren. Er komt ruimte voor onderwijsvernieuwing, maar wel van binnenuit. De CDA-fractie ondersteunt de initiatieven die de minister op dit punt neemt. Zij wees er zelf op: duale trajecten, leerwerktrajecten, leerwerkplekken en meer ruimte voor stages. Praktisch leren wordt daarmee niet alleen iets voor degenen die het normale onderwijs eigenlijk niet aan konden en dus maar iets met de handen moesten gaan doen. Nee, het wordt op deze manier een positieve keuze in plaats van een negatieve keuze. Het is bovendien goed te horen dat het bedrijfsleven daaraan meewerkt met meer

dan 3000 plaatsen voor de leerwerktrajecten en het vmbo, en dat in een tijd van recessie. De CDA-fractie is het ook eens met de minister dat wij nu niet moeten beginnen met structuurveranderingen. De politiek heeft haar recht -- ik zei het vanmorgen al -- verspeeld, althans in dit opzicht. Wel zijn aanpassingen nodig die accommoderend zijn voor scholen. Een aantal van deze aanpassingen wil de CDA-fractie in tweede termijn langslopen, mede in reactie op het betoog van de minister.

In de eerste plaats wil ik het hebben over de naamgeving. De minister zegt dat zij niets liever zou zien dan dat scholen daadwerkelijk in hun naamgeving zouden laten zien waar zij voor staan. Scholen hebben die ruimte, ook wij hebben dat onderkend. De minister zou het toejuichen als zij die ruimte daadwerkelijk zouden gebruiken. Het lijkt mij van belang, dit punt dan ook actief op te pakken en scholen van de zinvolheid daarvan te overtuigen. Wil de minister dat doen? Nogmaals, dat is naar ons beleven meer dan een loos gebaar. Het gaat ook om de identiteit van scholen en --belangrijker nog -- het zelfbeeld van leerlingen. Dat zelfbeeld staat nu bepaald meer onder druk dan ten tijde van de ambachtsschool of van de lts. Daarom vinden wij dit geen ondergeschikt punt.

In de tweede plaats heb ik een opmerking over de startkwalificatie. Wij zijn het met de minister eens dat niveau twee bij de roc's zou moeten blijven, al was het alleen maar om eerst ervaring op te doen met het assistentenniveau binnen het vmbo. Verder heeft de inspectie er nu juist op gewezen dat het voortijdig schoolverlaten wordt tegengegaan door de hoeveelheid doorstroom- en keuzemogelijkheden binnen de roc's. De percentages die daar genoemd worden, liegen er niet om. De breedte van het onderwijsaanbod biedt mogelijkheden om voortijdig schoolverlaten te bestrijden. Desondanks kunnen wij ons voorstellen dat vmbo-scholen en roc's gezamenlijk tot arrangementen komen voor leerlingen bij wie de doorstroming naar het roc lastig kan zijn. In die zin ondersteunen wij het betoog van mevrouw Linthorst wel, maar de regie ligt dan vooralsnog in elk geval bij de roc's.

In de derde plaats heb ik een opmerking over degenen die zonder beroepskwalificatie het onderwijs verlaten. Terecht wees de minister op de extern verworven competenties. Gezien de ervaringen die met leerwerktrajecten, met duale leerwegen, met beroepsbegeleidend onderwijs in het mbo en dergelijke worden opgedaan, moet het toch mogelijk zijn om bij schoolverlaters aan te geven welke competenties zij extern moeten verwerven om die beroepskwalificatie te verkrijgen. Wil de minister verkennen of daarover met het bedrijfsleven afspraken te maken zijn op het moment dat deze leerlingen zonder kwalificerend diploma de school verlaten? Kunnen wij van die verkenning op de hoogte worden gesteld?

In de vierde plaats: de minister sprak over de inspectie en de adviestabellen. De overheid bepaalt -- wij zijn het daarmee eens -- wat de uitkomst van de opleiding dient te zijn en de scholen bepalen hoe zij daar komen. Toch begrijp ik de inspectie wel. Hoe houden wij zicht op de vorderingen van leerlingen als er nieuwe leervormen worden beproefd? Heeft de inspectie zicht op de bewaking van deze vorderingen? Hoe valt de voortgang te borgen als er gepioneerd wordt? Of ligt hier simpelweg geen enkel

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

probleem, omdat er wel degelijk zicht is op de tussentijdse resultaten van leerlingen?

Kan de minister ons in dit opzicht geruststellen? Tegen dezelfde achtergrond hebben wij vanmorgen aandacht gevraagd voor het borgen van nieuwe praktische onderwijsvormen en resultaatmeting. De minister kondigde een beleidsplan aan inzake de lerarenopleidingen. Kan zij toezeggen dat zij de waarborging van het praktische onderwijs in de lerarenopleiding daarin wordt meegenomen?

De minister wil niet terug naar de onoverzichtelijke niveaus A tot en met D. Wij constateren dat leerlingen de leerweg moeten volgen volgens het vak waarin zij nu juist het zwakst zijn. Zij kunnen natuurlijk opplussen, maar waarom kan het spiegelbeeldige niet? Er moet toch meer creativiteit mogelijk zijn op dit terrein? Waarom zouden leerlingen binnen een kaderberoepsgerichte leerweg niet maximaal twee vakken op het niveau van de beroepsgerichte leerweg kunnen en mogen volgen als dat in het belang is van hun zelfbeeld en daarmee van hun onderwijstrots? Wij zijn in dit opzicht nog niet overtuigd door de antwoorden van de minister.

Wij willen er met nadruk op wijzen dat een meer verplichtend onderwijsachterstandenbeleid het beste kan worden gerealiseerd aan de voet van het onderwijs via de schakelklassen. Kan de minister toezeggen dat zij deze invalshoek in elk geval betreft bij haar afwegingen? Wij pleiten voor een meer sluitende aanpak gericht op ouders via de inburgering en gericht op leerlingen en scholen via de schakelklassen. Wij nemen aan dat de minister de voorstellen rond borgstelling en scholing van ouders, die immers uiteindelijk van zo groot belang zijn voor de leerlingen, meeneemt in het overleg met de minister voor Vreemdelingenzaken en Integratiebeleid. Wil zij ons op de hoogte stellen en houden van de ontwikkelingen op dit terrein?

De CDA-fractie heeft eenzelfde vraag over de zorgleerlingen als mevrouw Linthorst van de PvdA-fractie. Ik zal daar niet verder op ingaan, maar mevrouw Linthorst vroeg mij toen ik langs haar liep om te melden dat daar wellicht een motie over zal worden ingediend die een brede steun in deze Kamer zal krijgen. Dit is afhankelijk van de antwoorden van de minister.

Ik heb ten slotte nog een opmerking over de bureaucratie in het onderwijs. Het is pijnlijk om te moeten constateren dat de vergroting van de autonomie van scholen vooralsnog niet heeft geleid tot minder bureaucratie bij de centrale en decentrale overheden. Volgens de Onderwijsraad is er eerder sprake van een verdubbeling van de bureaucratie. Omdat het hier in de regel om sluipende en taai processen gaat, zakt de moed om er iets aan te doen al snel in de schoenen. Toch wil de CDA-fractie de minister oproepen om er iets aan te doen. Hierdoor zijn wellicht middelen te vinden om te investeren in het primaire proces, in de brede school en in het schoolmaatschappelijk werk. Dit kabinet en deze minister hebben de ontbureaucratisering hoog in het vaandel staan. Werkt de minister hieraan en, zo ja, op welke wijze doet zij dat? Wij zouden graag een reactie van de minister ontvangen op het advies van de Onderwijsraad.

*N

Mevrouw **Kalsbeek-Schimmelpennick van der Oije** (VVD): Voorzitter. De VVD-fractie dankt de minister voor de uitvoerige beantwoording en voor de toelichting op het beleid ten aanzien van het vmbo. Wij hebben nog enkele vragen. Wij hebben begrip voor het feit dat de minister wil vasthouden aan de eenduidige niveaus van de examens. Wij hopen echter dat in de nog uit te brengen notitie de mogelijkheid zal worden geboden van het blijven volgen van de vakken in het vertrouwde vmbo met een aantal beroepsgerichte vakken in het mbo voor leerlingen die op deze wijze meer kans maken op het behalen van een diploma.

De VVD-fractie heeft de minister ook gevraagd of zij het kabinetsbeleid met betrekking tot deregulering ook bij het vmbo in de praktijk heeft gebracht of zal brengen. Wij menen dat bureaucratie en regelgeving bij bijvoorbeeld de innovatieve arrangementen en het opzetten van leerwerkprojecten zeker kan afnemen. Kan de minister met een voorstel komen hiervoor? Deregulering is voor onze fractie een belangrijk onderwerp. Bovendien ondersteunt deregulering de autonomie van de scholen en dat is iets waar de minister met deze Kamer zeer aan hecht. Ook het voorstel van de PvdA-fractie om bij twee samenwerkingsverbanden een pilot toe te staan, erop gericht om als permanente commissie leerlingenzorg zelf beschikkingen te mogen afgeven, is volgens ons een mogelijkheid tot deregulering. De CDA-fractie en de VVD-fractie volgen dit voorstel.

Ten aanzien van het initiatief met betrekking tot de opleiding van speciale leraren vmbo meen ik dat dit bedoeld was voor het opleiden van basisschoolleraren, juist omdat gebleken is dat dit type leraren heel goed onderwijs aan het vmbo kan geven. Daarom lijkt ons dit een goed initiatief. Wij zien met belangstelling de door de minister beloofde nota's tegemoet.

*N

De heer **Van Raak** (SP): Voorzitter. Veel vragen heeft de Kamer de minister vandaag gesteld en veel vragen heeft zij doorverwezen naar de toekomst. Wij mogen van deze minister nog veel notities verwachten en dat is positief, want dan kunnen wij nog vaak de minister aan de tand voelen over het vmbo. Mijn fractie kijkt ernaar uit.

De minister is een goed katholiek en ongetwijfeld kent zij het verschil tussen het protestantse begrip "soevereiniteit in eigen kring" en het katholieke principe van de subsidiariteit. Aan de basis van beide professionele uitgangspunten ligt een andere opvatting van eigen verantwoordelijkheid. Protestantse mannenbroeders in het kabinet wijzen op de eigen verantwoordelijkheid van maatschappelijke instituties, waaronder de scholen te rekenen zijn: de overheid moet scholen zoveel als mogelijk is, autonomie geven. Dit is een vorm van verantwoordelijkheid vragen. Iets anders is de katholieke idee van verantwoordelijkheid geven, waarbij de overheid voorwaarden schept voor scholen om zelfstandig te kunnen functioneren. Vmbo-scholen hebben meer

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

mogelijkheden dan zij weten, stelt de minister. Scholen mogen zelf de klassen verkleinen; scholen mogen zelf meer praktijkgericht onderwijs geven, zelf leerwerktrajecten in het leven roepen en zelf instellingen in het leven roepen voor moeilijk lerende kinderen.

Hoever gaat, zo vraagt mijn fractie in tweede termijn, de voorwaardenscheppende rol van de minister zelf? Beter gezegd: is zij bereid scholen geld en middelen te geven om al deze broodnodige verbeteringen in het vmbo door te voeren? Ik geef de minister mee dat zij niet de vele problemen in het vmbo heeft veroorzaakt -- daarop hebben alle fracties in deze Kamer vandaag al gewezen -- maar zij is naar de opvatting van mijn fractie wél onderdeel van de oplossing. Veel heb ik de minister vandaag horen spreken over de mogelijkheden die scholen hebben; weinig heb ik haar gehoord over haar eigen verantwoordelijkheid.

Alle partijen in deze Kamer, behalve de vandaag weer afwezige LPF-fractie, hebben de wenselijkheid uitgesproken dat speciale leerlingen speciaal onderwijs zouden moeten krijgen. Kan de minister alsnog mijn vraag beantwoorden of zij met ons de mening deelt dat de noodzaak van projecten als de time-out-voorzieningen tevens de noodzaak aantoont van speciale scholing voor probleemjongeren? Geldt dit eigenlijk ook niet voor die heel andere categorie van de moeilijk lerende kinderen?

Veel fracties in deze Kamer vragen zich af of het vmbo niet zonder de bureaucratische regionale verwijzingscommissies kan en of de scholen niet beter zelf kunnen beoordelen of leerlingen extra ondersteuning nodig hebben. Onderzoek van de SP toonde aan dat dit in ieder geval een heel grote wens is van de docenten. Mevrouw Linthorst, de heer Klink en mevrouw Kalsbeek hebben het punt al genoemd en ook mijn fractie wil graag van de minister vernemen of zij bereid is, in aanloop naar de beoogde evaluatie in 2006, experimenten mogelijk te maken om scholen of PC's op dit punt zeggenschap te geven, los van de RVC's. Een pilot zoals mevrouw Linthorst die voorstelde in Haarlem en Amsterdam-Noord, lijkt mij fractie een heel goed begin. Complimenten daarvoor!

De minister wil er niet aan om elke leerling op elk niveau een diploma te geven. Kleinere klassen, extra zorg en meer praktijkgericht onderwijs ziet zij primair als de verantwoordelijkheid van scholen. Mijn fractie is het daar, zoals gezegd, niet mee eens. Hier hoort de minister, met een beroep op subsidiariteit, boter bij de vis te geven. Ik wil haar nog vragen hoeveel leerlingen zij ideaal acht voor een vmbo-school. Specialisten spreken van 200 tot 300 leerlingen. Is de minister bereid om de thans veel te grote scholen die zichzelf willen ontvlechten teneinde hun leerlingen meer op maat te kunnen bedienen, daartoe financieel en materieel te ondersteunen?

*N

De heer **Schuurman** (ChristenUnie): Mevrouw de voorzitter. Ook ik wil de minister graag danken voor haar beantwoording van vanmiddag in reactie op de inbreng van de Kamer in eerste termijn. Voor een paar punten wil ik nog aandacht vragen.

Allereerst viel mij op dat er in deze Kamer vrij grote eensgezindheid is als het gaat om het signaleren van problemen en als het gaat om de oplossingen voor de problemen bij het VMBO: geen stelselwijzigingen, meer praktijk voor de leerlingen wie de praktijk veel beter ligt, meer autonomie voor de instellingen, lessen in burgerschap en deregulering. Wat dat laatste betreft wil ik graag de suggestie van de heer Klink in tweede termijn onderstrepen. Ik wil er nog een voorbeeld aan toevoegen. De collega van deze minister de staatssecretaris van Economische Zaken mevrouw van Gennip heeft bedrijven eens voorgehouden welke regels geschrapt zouden kunnen worden. Dat bleken er zo'n 400 te zijn. Het zou wel eens goed zijn zo'n experiment ook in de onderwijswereld te doen om na te gaan of de verschillende regels elkaar niet tegenwerken. Misschien kunnen wij heel concreet een eind maken aan de gigantische bureaucratisering waarop de Onderwijsraad in het laatste rapport terecht wees.

Als wij de balans van het debat van vanmiddag opmaken, zouden wij kunnen zeggen dat de wal het schip keert. Het is echter de vraag of wij allen precies weten wat wij daarmee bedoelen. Ik bedoel er in ieder geval mee dat er een samenhang is in de manieren waarop wij de verschillende problemen oplossen. Blijkbaar hebben wij in het verleden iets fout gedaan. Vanmiddag was er een discussie tussen de heer Van Raak en mevrouw Linthorst en ik dacht toen: het wordt spannend. Die discussie verzandde echter weer in de opmerking: we hadden toen een verkeerde inschatting. Er was echter meer aan de hand.

Ik denk in dit verband aan de rede van professor Peters. Toen ik over zijn rede in de krant las, dacht ik: wie is die man? Ik had nog nooit van hem gehoord. Die mijnheer Peters is echter een bekeerling. Hij zei: ik heb behoord tot de adviseurs van Ritzen en Wallage. Het motto was toen: wij moeten van de leerlingen het beste maken. Daarvan ben ik helemaal afgestapt. Ik zeg nu: wij moeten er het beste uithalen. Mij lijkt dat de heer Peters hiermee een ander beeld geeft van het kind dat onderwijs krijgt.

Mevrouw **Linthorst** (PvdA): Voorzitter. Volgens mij is het een niet helemaal in strijd met het ander. Hoewel ik er zelf nooit een voorstander van ben geweest, kan ik mij toch heel goed voorstellen wat de gedachte is van het naar één school laten gaan van verschillende kinderen. Het idee was dat die kinderen zoveel mogelijk van elkaar zouden leren. Ook daarmee wilde men datgene uit de leerling halen wat erin zat. De bedoeling was dat de leerlingen zich aan elkaar zouden kunnen spiegelen en zij zich aan elkaar zouden kunnen optrekken. Dat het zo niet is uitgepakt, is iets anders. Dit was echter de doelstelling.

De heer **Schuurman** (ChristenUnie): Vanmiddag zei u al niet te twijfelen aan de goede bedoelingen die men toentertijd had. Ik twijfel ook niet aan die goede bedoelingen. Toch meen ik dat achter de bedoelingen van destijds de gelijkheidsideologie en de maakbaarheidsideologie schuilgingen. Niet voor niets zegt Peters: wij dachten het beste van de leerlingen te moeten maken. Daaruit kun je toch opmaken dat de leerling destijds werd gezien als een technisch object. Nu zegt Peters: wij moeten er het beste uithalen. Daarmee komt bij mij het beeld op van een plant of van zaad. Als je dat geen

vruchtbare grond geeft en niet voldoende voedsel, komt de prachtigste plant nog niet tot ontwikkeling. Als onderwijskundige moet je heel veel doen, maar je moet beginnen met te erkennen dat niet één mens, niet één leerling gemist kan worden. Elke leerling heeft een eigenheid met eigen potenties. Dit is een geheel andere benadering. Ik meen dat wij het er allemaal moeilijk mee hebben om dat voluit te erkennen, want onze cultuur is vooral op het abstracte denken gericht. Onze cultuur is materialistisch en rationalistisch. Interessant is in dit verband is de opmerking die de minister aan het adres van de kritische Van Raak maakte. Is haar kritiek op de slappe-thee-ideologie in dit verband eigenlijk geen bevestiging? Dat was een terechte opmerking die ook aan mij kunnen worden geplaatst. Want laten wij eerlijk zijn: in het overheersende mensbeeld in onze cultuur staat nog altijd de mens met een hoger IQ bovenaan de ladder. Vanuit mijn levensovertuiging is het eigenlijke en meest waardevolle van de mens zijn kwaliteiten en geldt vooral: heb die mens lief. Dat is toch wat anders dan een hoog IQ. Misschien moet er nog wel het een en ander veranderen aan ons onderwijssysteem.

De heer **Van Raak** (SP): Ik vind uw opmerking erg interessant. Ik wil die nog een stukje door trekken. Wij hebben hier besproken dat het vmbo beter moet aansluiten bij de beroepspraktijk. Ik heb net tegen de minister gezegd dat ik pleit voor vakmensen en zelfs een vakschool. Ik vind dat daarin een soortgelijk gevaar schuilt. Ik wil u dat graag voorleggen om te horen wat u ervan vindt. Er is een nieuw maakbaarheidsideaal ontstaan, namelijk dat op alle niveaus van scholing, met name in het vmbo, mensen moeten worden opgeleid en getraind voor het bedrijfsleven. Dat is niet het beste uit leerlingen zelf halen, maar heel instrumenteel leerlingen geschikt maken voor het bedrijfsleven. Ziet de heer Schuurman daar hetzelfde maakbaarheidsprobleem?

De heer **Schuurman** (ChristenUnie): Ook hier komen wij weer heel dicht bij elkaar, maar daaraan hebben u en ik ook deel, omdat wij onderdeel zijn van onze cultuur. Ik denk dat de overschatting van onze economie ook haar neerslag heeft in de waardering van ons onderwijssysteem. Ik heb dat in eerste termijn ook gezegd. Wanneer je terugverlangt naar een vakman, moet je dat niet alleen doen om economische redenen van het midden- en kleinbedrijf; niet alleen, het mag meespelen. Ik heb gezegd dat de mens er niet is voor de economie, maar dat de economie er is voor de mens. Het zal toch altijd eerst om de mens moeten gaan.

Ik vind het interessant om te wijzen op een verschijnsel dat ik in eerste termijn heb aangestipt en waaraan ik concrete vragen heb verbonden, maar waarvan de minister niet is ingegaan. Het zou ons een nieuwe gelegenheid kunnen geven om ons dieper te bezinnen op de huidige didactische en pedagogische problemen in het onderwijs. Ik hoop dat de minister nu niet zegt dat het veld dat moet doen vanwege de autonomie, want het is eigenlijk een cultuurprobleem. Je leest in allerlei publicaties dat er een omslag plaats heeft in de beleving van de cultuur bij de jeugd. Ik denk dat dit waar is. Stripverhalen gaan er beter in dan dikke boeken, om maar iets te noemen. Zij

worden opgevoed met de televisie, met computers en met internet; met andere woorden, met de beeldcultuur. Niet voor niets zegt men dat de jeugd een andere beleving van de cultuur heeft. Men spreekt ook wel van een belevingscultuur. Sommigen willen dat tot een volledige tegenstelling maken, maar dat lijkt mij niet juist. Alles wat wij hebben gehad, keert wel weer terug. Ik denk wel dat je kunt spreken van een behoorlijke omslag in de jeugdcultuur vergeleken met twee, drie generaties terug. Nu wij het hebben over de problemen van het vmbo, zou het goed zijn om ook te kijken naar de problemen van morgen. Als wij er niet vroegtijdig op afstemmen, bestaat het gevaar dat wij over 20 jaar moeten zeggen dat wij toen de boot hebben gemist. Zoals wij nu bezwaar hebben tegen de gelijkheidsideologie en de maakbaarheidsideologie, zouden wij ons ook kunnen vergissen in de eigenlijke cultuursituatie waarin een groot gedeelte van onze jeugd verkeert. Ik zeg niet "alle". Ik wil het niet verabsoluteren in die zin dat het een volstrekt nieuwe cultuur is, maar er is wel iets meer aan de hand dan alleen problemen die wij te wijten hebben aan het verleden.

Voorzitter. Er zou natuurlijk veel meer over te zeggen zijn, maar mijn tijd is op.

*N

De heer **Ten Hoeve** (OSF): Voorzitter. De minister complimenteerde de Kamer in eerste termijn voor haar genuanceerde benadering. Dat compliment voor die genuanceerde benadering maak ik de minister graag terug. Ik complimenteer haar daarmee ook voor haar rustgevende aanpak in de richting van het onderwijs. Dat is vreselijk belangrijk voor het onderwijs.

Wij hadden het zojuist over diploma's. De heer Van Raak wil dat iedereen na vier jaar een diploma krijgt. De minister was het daar niet mee eens. Ik was het er ook niet mee eens. Dat bleek al in het interruptiedebatje. Het is van belang dat er diploma's blijven, waarvan je weet wat daarin zit. Dat is ook belangrijk voor de instroom naar het mbo. Hoe groter de duidelijkheid op dit punt is, hoe gemakkelijker het voor het mbo is adequate opvang te realiseren voor mensen die met een diploma binnenkomen. Het gaat echter niet overal op. In het interruptiedebatje hadden wij het ook het diploma voor de kaderberoepsgerichte leerweg. Dat diploma is zinvol. Daar kan duidelijk inhoud aan worden gegeven, door het onderwijs en door de leerlingen. Dat geldt ook voor de theoretische leerweg. Voor de basisberoepsgerichte leerweg ligt het echter anders. Wij zeiden zojuist al dat daar in wezen twee diploma's aan vastzitten, waar een heel groot verschil tussen bestaat. Dat betekent dat je wat dat betreft veel meer mogelijkheden hebt om daar flexibel mee om te gaan. Daar zou je veel meer variatie in kunnen stoppen. Dat is juist daar van belang. Je kunt dan formeel meer mogelijk maken. Er wordt ook al gebruik van gemaakt. Je zou er zelfs een soort van certificandiploma van kunnen maken. Dat betekent niet dat je teruggaat naar vroeger, maar dat je deze categorie leerlingen, waarvoor dat heel nuttig is, afzonderlijk behandelt via een bepaald soort module. Op die manier zijn allerlei combinaties mogelijk.

Spreek je over diploma's, dan zit je al vrij dicht bij het begrip "startkwalificatie". Wij moeten niet terug naar een ambachtschool. De mogelijkheid van een beroepsopleiding moet overeind blijven. Dan worden mensen voor het concrete werk opgeleid, maar daarnaast krijgen ze een flinke portie theorie. Ook beroepsuitoefenaren hebben in veel gevallen theorie nodig. De keuze om in het oorspronkelijke vbo meer theorie te stoppen, is niet op alle fronten mislukt. Het is voor een deel mislukt, maar dat is het deel dat nu naar de basisberoepsgerichte leerweg gaat, omdat je daar veel meer mogelijkheden hebt om flexibel om te gaan met dat probleem. In de BBL kun je meerdere diploma's mogelijk maken. Je kunt de beroepskwalificatie ook betrekkelijk eenvoudig mogelijk maken. Als we daar niveau 1-mbo instoppen, dan kun je dat vrij gemakkelijk uitbouwen tot een volledige beroepskwalificatie. Daarmee zitten wij op de lijn die door de gehele Kamer is verdedigd.

Ik ben het eens met de insteek van mevrouw Linthorst om ook gemakkelijker om te gaan met de verwijzingen. Maak experimenten met die verwijzingen mogelijk. Op het ogenblik is het systeem van verwijzingen zeer rigide. Als er eenmaal een verwijzing heeft plaatsgevonden, dan kun je daar heel weinig meer aan doen. De manier waarop die tot stand komt, is heel erg aan regels gebonden. Dat wil zeggen dat je er vaak niet de kant mee op kunt die je eigenlijk zou willen. Daarnaast is het ook een heel bureaucratisch en daarmee vreselijk duur systeem. Ik ben er zeer voor als wij ook op dit gebied experimenten mogelijk maken. Er moet meer flexibiliteit in de aanpak komen. Misschien wijst dat de weg naar hoe wij er straks definitief mee om moeten gaan.

Ik ben blij met de aandacht die de minister geeft aan de toerusting van de scholen en de netwerken daaromheen. Wij komen er nog nader met elkaar over te spreken als het zo ver is. Wij zien daar zeer naar uit, want het is een erg belangrijk onderwerp. Ik neem aan dat daarbij, zoals de minister aangeeft, ook aan de orde komt het doorverwijzen naar andere scholen. Als er straks mogelijkheden worden gecreëerd om tussentijds maatregelen te nemen die ad hoc noodzakelijk blijken, doorbreken we ook op dat punt de indicatiestelling in haar huidige rigide uitwerking.

De minister heeft terecht gezegd dat de scholen een zeer grote vrijheid hebben. Die vrijheid vertaalt zich in allerlei eigen oplossingen die onderling vaak heel moeilijk vergelijkbaar zijn. De minister heeft dus wel gelijk waar zij zegt dat zij niet zomaar kan constateren of de overhead op een school gecompenseerd wordt door minder overhead op het ministerie of dat die overhead gelijkwaardig is of juist helemaal niet. Overigens kun je wel betrekkelijk gemakkelijk constateren dat de bureaucratie op het ministerie niet erg veel kleiner is geworden. Dat laat zich nog wel meten. Wat er op de scholen gebeurt, is inderdaad minder goed vergelijkbaar. Dat betekent ook dat de scholen onderling slecht vergelijkbaar zijn. Onderwijsondersteunend personeel kan een schoonmaker zijn maar ook een orthopedagoog. De begeleiding kan worden verzorgd door een leraar of een orthopedagoog. Het is dus heel moeilijk om statistisch weer te geven hoe scholen precies met hun middelen omgaan en om ze daarin

vergelijkbaar te maken. Ik ben het overigens van ganser harte met de minister eens dat de scholen wel inzichtelijk moeten maken waar het geld blijft, juist omdat er zoveel geld in omgaat. Ook hierbij is echter het probleem hoe dat inzichtelijk is te maken. Ga je bijvoorbeeld uit van lesgeven of van het zorg uitoefenen. Beide kan door leraren gebeuren. Als je wilt aangeven waar het geld blijft, moet je eerst taken en functies uiteenrafelen. Daar zitten dan verschillende elementen in. Leiding geven kan een directeur doen maar dat kan ook een coördinator met taakuren doen. Het inzichtelijk maken van de kosten is belangrijk, maar daarbij moet wel voorzichtig geopereerd worden, want als je het op de verkeerde manier doet heeft dat enorme administratieve consequenties. Wij zitten namelijk niet te wachten op een hoop extra rekenwerk en papierwerk. Daarbij zeg ik speciaal aan het adres van de heer Van Raak: nooit meer terug naar geormerkt geld, want dat is altijd bureaucratie.

Ten slotte zou ik nog graag antwoord krijgen op mijn in eerste termijn gestelde vraag over de omvang van een bestuur. Wat is een redelijke omvang van een bestuur? Daar kun je natuurlijk niet een helemaal duidelijk antwoord op geven, omdat het altijd van de omstandigheden afhangt, maar je zou wel kunnen afspreken dat het niet meer mogelijk is om in heel kleine eenheden te werken maar dat het ook niet nodig is om in heel grote eenheden te werken. Het moet toch mogelijk zijn om een redelijke marge aan te geven waarbinnen het goed kan en je de risico's het best kan dekken, zodat er niet meer nodig is dan dat.

De heer **Van Raak** (SP): Ik wil de heer Ten Hoeve nog even meegeven dat het oormerken van gelden natuurlijk leidt tot bureaucratie, maar dat het mij een zegen is als die bureaucratie bij het ministerie zit en niet meer bij de scholen.

*N

Minister **Van der Hoeven**: Mevrouw de voorzitter. Ik ben blij dat de Kamer in dit debat de leerling centraal stelt. Het gaat niet om het stelsel of om allerlei organisaties, maar om de leerlingen. Om de leerling centraal te kunnen stellen, heb je scholen nodig, docenten, leerplannen et cetera. Op grond van bepaalde ideologieën dacht men hier in het verleden wel anders over. Men dacht dat er meer sturing mogelijk was, dat het onderwijs maakbaar of zelfs kneedbaar was. Ik ben blij dat nu de verscheidenheid tot haar recht mag komen. Er wordt erkend dat verschillen in talent een andere aanpak vragen.

Het blijkt mogelijk om samen naar school te gaan. De voorbeelden daarvan zijn er. Binnen scholen wordt er op een goede manier omgegaan met de verschillen in groepen en in talenten. Men doet aan team-teaching. Het is belangrijk dat jonge mensen tijdens hun schoolloopbaan met anderen leren omgaan. Zij worden geconfronteerd met kinderen die andere talenten hebben, die op een andere manier leren en die uit andere culturen komen. Het is goed dat zij leren omgaan met die verschillen en de ander respecteren in zijn kennis, kunde en vaardigheden.

Dit gebeurt op het vmbo, maar er zijn wel grenzen aan. Op een gegeven moment kunnen bepaalde dingen niet

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

op een school. Met mijn verwijzing naar het plan van aanpak veiligheid heb ik geprobeerd om aan te geven dat er soms specifieke voorzieningen nodig zijn. Je mag scholen niet in de kou laten staan. In dit plan van aanpak wordt onder andere aandacht besteed aan de zogenaamde time out-voorzieningen en zmok-voorzieningen.

Voorzitter. Als ik zo naar de Kamer luister, hoor ik soms mijzelf praten. Wij hebben allemaal voorbeelden, mensen voor ogen. Ik roep de Kamer op om de specifieke problemen bij mij te melden. Als ik de kans heb om die op te lossen, zal ik dat zeker doen. Ik kan niet garanderen dat ik alle problemen kan wegnemen, maar wij dienen in ieder geval een poging daartoe te doen. Soms heeft men te weinig informatie of is men niet op de hoogte van de regelgeving. Soms is er echter ook sprake van onwil. Wij moeten overigens niet op basis van incidenten alles op de schop nemen, maar dat heb ik gelukkig ook niemand horen zeggen.

Ik zeg tegen mevrouw Linthorst dat ik hecht aan de praktijkgerichtheid. Er zijn twee vormen van praktijkonderwijs. De ene vorm is bestemd voor leerlingen die niet in het vmbo terecht kunnen. Ik denk echter dat mevrouw Linthorst doelde op de andere vorm, namelijk op het praktijkgerichte karakter van het vmbo. Daartoe zijn investeringen nodig. Er kan een beroep gedaan worden op de impuls gelden en er moet samengewerkt worden met het bedrijfsleven. Daarbij dient er ook aandacht te zijn voor de inrichting van de werkplekkenstructuur binnen het vmbo. Ik blijf echter de nadruk leggen op de “v” van voorbereidend. Het is nog niet het beroepsonderwijs zelf. Wij hebben het over leerlingen tussen 12 en 16 jaar die na afronding van dit onderwijs nog partieel leerplichtig zijn. Als de mogelijkheid zich voordoet om die praktijkgerichtheid in vorm van arrangementen te versterken, moeten wij dat zeker niet nalaten.

Mevrouw **Linthorst** (PvdA): Het spijt mij, maar ik moet constateren dat wij van mening verschillen. Wij kunnen niet vast blijven houden aan voorbereidend beroepsonderwijs als duidelijk is dat dit voor een grote groep het eindonderwijs is. Ik wil graag dat die leerlingen op hun zeventiende de school kunnen verlaten met een diploma waar zij trots op kunnen zijn. Zij moeten het gevoel hebben dat zij een vak hebben geleerd, dat zij iets kunnen en dat zij daarom worden gewaardeerd.

Minister **Van der Hoeven**: Ik vind, met alle respect, dat u de zaak niet goed voorstelt. We praten over voorbereidend beroepsonderwijs. We hebben dat in de wet met elkaar vastgelegd. We hebben uitdrukkelijk met elkaar afgesproken dat het geen beroepsonderwijs is, maar de voorbereiding voor een beroepsopleiding. We moeten aan kinderen van 16 jaar niet de illusie geven dat ze op 16-jarige leeftijd een beroepsopleiding hebben afgerond. Dat hebben ze niet en dat kan ook niet. Dat kan niet op het hogere en ook niet op het andere niveau.

Mevrouw **Linthorst** (PvdA): Voorzitter. Wat doen we dan met de leerlingen voor wie dat wel de dagelijkse werkelijkheid is?

Minister **Van der Hoeven**: Voorzitter. Ik heb het over iets anders. Ik heb gesproken over de vraag wat we willen met

het voorbereidend beroepsonderwijs. We weten dat er daarnaast een aantal leerlingen is dat moeite heeft om de eindstreep te halen. We hebben daarin voorzien. We hebben daar verschillende mogelijkheden voor geschapen. Ik zal het niet in niveaus neerzetten, want dat komt niet goed over. Maar er is het praktijkonderwijs en er zijn de leerwerktrajecten die we nu in de verschillende leerwegen mogelijk gaan maken. Met de verschillende leerwegen geef je mogelijkheden aan de verschillend getalenteerde leerlingen om de eindstreep te halen. Laten we die uitdaging overeind houden, ook voor de leerlingen die het vaak niet gemakkelijk hebben maar wel willen, de leerlingen die niet alleen uit het boek willen en kunnen leren maar soms ook met hun handen.

Een ander punt is dat we te maken hebben met behoorlijk veel schooluitval. Ik weet niet of u daarop doelt, maar de heer Klink heeft daarop gedoeld. We hebben te maken met kinderen die misschien wel een VMBO-diploma hebben maar niet verder gaan en de startkwalificatie niet halen. De heer Klink deed een interessant voorstel. Hij vroeg of het niet mogelijk zou zijn om beter aan te geven hoe deze kinderen de ontbrekende kwalificaties buiten de school kunnen behalen. Hij vroeg of de school zou kunnen aangegeven wat de ontbrekende kwalificaties zijn. We hebben het plan van aanpak voor voortijdig schoolverlaten. Ik ben van plan om op korte termijn contact op te nemen met de BVE-raad om te kijken hoe wij zijn voorstel kunnen uitwerken in de praktijk. Ik denk dat er een aanzet in kan zitten om voor de groep leerlingen waar mevrouw Linthorst zich evenals ik druk over maakt een oplossing te vinden, wanneer je aangeeft welke competenties iemand nog moet halen buiten de school, op welke manier hij dat zou kunnen doen en hoe hij dat kan valideren in de vorm van een diploma. Ik zeg graag toe dat ik samen met de BVE-raad wil nagaan hoe we dat kunnen uitwerken.

Mevrouw **Linthorst** (PvdA): Voorzitter. Ik waardeer de toezegging van de minister om te kijken wat je voor die groep leerlingen kunt doen. Maar dat laat mijn opmerking onverlet. Laat ik een simpel voorbeeld nemen. Een jongen die bij een verbouwing komt timmeren. Hij stottert en kan niet uit zijn woorden komen. Hij haalt dus nooit de beroepsgerichte leerweg maar hij heeft gouden handjes. Waarom kan zo'n jongen niet een diploma krijgen als vakman? Waarom moet hij verder leren terwijl iedereen van tevoren weet dat hij nooit verder zal komen? We geven zo'n kind dan toch een trap na!

Minister **Van der Hoeven**: Die jongen kan verder. De heer Ten Hoeve heeft terecht gezegd dat we de leerwerktrajecten niet voor niets hebben opgezet. Die jongen kan verder. Hij doet daarbij die vakken die nodig zijn om dat leerwerktraject te houden, praktijkgericht, met doorstromingsmogelijkheden in het MBO. We moeten die uitdaging er niet uithalen. Het is van het allergrootste belang, juist voor die jongen en dat meisje, dat zij leren leren en beseffen dat het hebben van een startkwalificatie en het werken op 16- of 17-jarige leeftijd geen garantie is dat zij op 30-jarige leeftijd ook nog een baan hebben. Ze moeten het besef hebben dat ze steeds zullen moeten blijven leren. Ik hecht daar zeer aan, voorzitter. Ik vind het

emancipatorische aspect van het onderwijs zeer belangrijk. We moeten op dat punt het kind niet met het badwater weggooien.

De heer **Klink** (CDA): Ik heb ook nagedacht over wat mevrouw Linthorst voorstelt. Ik heb daarover een vraag aan haar en wellicht ook aan de minister. De inspectie heeft een studie gemaakt van schoolverlating en daarbij vooral gekeken naar het mbo. Als je kijkt naar de ROC's, valt mij op dat 30% van de opleidingsstakers met een nieuwe opleiding begint. Als wij kijken naar een veel smallere vakschool, die veel minder aanbiedt, is dat maar 17%. Met andere woorden, de schoolverlating binnen de brede ROC's is lager. Bij het ROC gaat maar 16% van de leerlingen die de opleiding hebben gestaakt, werken. Bij de smallere vakscholen is dat 50%. Als je het mbo-2-niveau naar het vmbo brengt, dat nooit die brede opleiding kan aanbieden, vraag ik mij af of het schoolverlaten daarmee daadwerkelijk wordt opgelost. Dat was mijn overweging om er niet voor te zijn.

Mevrouw **Linthorst** (PvdA): Dat zijn wel interessante cijfers, maar zij zeggen op zichzelf nog niet zoveel. Je moet wel kijken waar een opleidingsstaker die aan een andere opleiding begint, uiteindelijk terechtkomt. Het is veel makkelijker om binnen een breed ROC aan een andere opleiding te beginnen, maar de vraag is of deze ook wordt afgemaakt. Die cijfers staan er niet in.

De heer **Klink** (CDA): Dan ben je voor de tweede keer opleidingsstaker. Dan blijven die cijfers wel gelden.

Mevrouw **Linthorst** (PvdA): Bij de vmbo'ers die op het ROC terechtkomen, haakt 30% voor februari af. Bij een structuur die is bedacht om de doorstroming van vmbo naar mbo te vergemakkelijken, is 30% een heel hoog afvalpercentage.

De heer **Klink** (CDA): Het afvalpercentage bij niveau 4, dus bij degenen die redelijk hoog instromen, blijkt het grootst te zijn. Dat is niet de categorie waar u op doelde. De bedoeling was om de keuzemogelijkheden van het vmbo te verbreden. Dat blijkt te werken, dat is een duidelijke conclusie van de Onderwijsinspectie. Ik zie dat niet zo snel gebeuren binnen het vmbo. Dat neemt niet weg dat een ROC samen met het vmbo kan kijken in hoeverre zij gericht een leerling kunnen helpen voor wie een specifieke voorziening moet worden getroffen. Dat zou ik wel bepleiten.

Mevrouw **Linthorst** (PvdA): Wat goed functioneert, moet je vooral zo laten functioneren. Waar zich knelpunten voordoen, moet je ook de gelegenheid bieden om ze op te lossen. Het is prima als onderwijsstakers binnen een ROC aan een andere opleiding beginnen en die ook afmaken. Sommige vmbo-scholen vragen expliciet om de leerlingen een stap verder te kunnen helpen, omdat de leerlingen in die omgeving goed functioneren. Als wij het dan toch over maatwerk en autonomie voor de scholen hebben, pleit ik ervoor om die constructie mogelijk te maken, naast de door u geschetste constructie, die in de praktijk bestaat.

De heer **Klink** (CDA): In dat geval ben ik ontzettend bang voor versnippering van de onderwijsleerwegen.

Minister **Van der Hoeven**: Ik ben het niet met mevrouw Linthorst eens, zoals ik al heb gezegd, op grond van het argument van de heer Klink dat het vmbo niet die breedte van het onderwijsaanbod kan bieden als wapen tegen uitval die het ROC kan bieden. Ik ben het wel met beide sprekers eens dat wij moeten kijken welke arrangementen mogelijk zijn in de samenwerking tussen ROC's en vmbo-scholen binnen de regio, maar dat is een heel ander verhaal.

Er is door mevrouw Linthorst en een aantal anderen een opmerking gemaakt over zorgen over de bekostiging van de zorgstructuur. Ik heb daarin de vraag beluisterd of ik bereid ben om een experiment te starten met de zorgstructuur, waarbij de indicatiestelling niet door de RVC plaatsvindt, maar waarbij beschikkingen door de permanente commissie leerlingenzorg worden afgegeven. De vraag is of dat een ander soort beschikkingen en een andere manier van werken oplevert. Dat is wat eruit zou moeten komen.

Er is gesproken over verzoeken die er zouden liggen, maar daar weet ik niets van. Ik heb geen verzoeken gekregen, dus ik weet niet waar het over gaat. Omdat ik niet weet wat er aan de hand is, kan ik niet toezeggen dat verzoek te honoreren. Ik wil wel bekijken of wij een dergelijk experiment kunnen starten. Het moet wel aan een aantal randvoorwaarden voldoen. Afgesproken moet worden dat deze pilotscholen een genormeerde vergoeding krijgen die overeenkomt met de hoogte van het budget van het huidige lopende schooljaar. Bekeken moet worden wat je met dat experiment wilt bereiken. Ik heb zelf een aantal aspecten genoemd, zoals mevrouw Linthorst zelf ook heeft gedaan. Bij de evaluatie in 2006 moet er dan een andere manier van werken bestaan. Ik weet niet of dit meteen moet leiden tot een totale wijziging van het systeem. Wij zijn nog niet zover dat wij daarover een uitspraak moeten doen. Ik zie wel iets in het mogelijk maken van een experiment. Ik wacht de verzoeken af die mevrouw Linthorst blijkbaar wel heeft gekregen. Of ik die verzoeken honoreer, weet ik niet. Dat hangt af van de inhoud.

Mevrouw **Linthorst** (PvdA): Voorzitter. Dit maakt het voor mij wat ingewikkeld. Ik was voornemens om een derde termijn te vragen om een motie in te dienen als de toezegging van de minister niet ver genoeg ging. Ik kan de toezegging van de minister moeilijk inschatten. Zij verwijst naar een verzoek dat zij niet heeft ontvangen en daarom niet kan beoordelen.

Minister **Van der Hoeven**: Het ligt een beetje anders. U komt met een verzoek, maar dat heb ik niet ontvangen. U kunt niet van mij verwachten dat ik reageer op iets dat ik niet heb gekregen.

Mevrouw **Linthorst** (PvdA): Het is geen verwijt. Mij is niet duidelijk wat wij nu precies afspreken.

Minister **Van der Hoeven**: Wat de Kamer wil, is duidelijk. U wilt dat een pilot wordt gestart en dat die pilot iets oplevert. Ik zeg u toe dat ik, gehoord de discussie in deze Kamer en in de Tweede Kamer, u een brief stuur waarin ik uiteen zet wat die pilot moet inhouden en hoe daaraan vorm en inhoud gegeven moet worden. U kunt dat dan lezen en dan wacht ik uw reactie wel af. Mocht het nodig zijn, dan komen wij op dit onderwerp nog een keer terug.

Enkele vragen van de heer Klink heb ik al beantwoord in de discussie met mevrouw Linthorst. De naamgeving zit hem hoog. Eigenlijk heeft hij daar wel gelijk in. Het vreemde is dat de mogelijkheden er zijn, maar dat er geen gebruik van wordt gemaakt. Wij zouden ons niet moeten beperken tot een oproep aan de scholen daar iets aan te doen. Wij zouden daar actiever in moeten zijn. Ik zie twee mogelijkheden om aan zijn verzoek tegemoet te komen. De opvolger van het blad Uitleg heet O. Een interview in dat blad kan aan dit onderwerp gewijd worden. Ik schrijf er iedere maand een kolom in. De kolom voor deze maand heb ik al ingeleverd, maar in die voor de volgende maand kan ik dit onderwerp aansnijden. Bij de diverse overleggen met het onderwijsveld die op verschillende momenten plaatsvinden, zal ik dit punt op de agenda plaatsen.

Ik ben ingegaan op het verlaten van de school zonder beroepskwalificatie. De heer Klink besprak de mogelijkheid van een diploma van de kaderberoepsleerweg met examens voor enkele vakken op een lager niveau. Die optie ontraad ik ten zeerste. De heer Ten Hoeve heeft in zijn betoog enkele argumenten daarvoor genoemd. Ik heb ook enkele genoemd en verwezen naar de mogelijkheid van de leerwerktrajecten. Wij hebben voor die leerwegen gekozen, omdat het een bepaald minimumniveau garandeert waardoor doorstroomrecht ontstaat. Het wordt voor leerlingen en roc's steeds moeilijker een passende vervolgstudie te realiseren bij allerlei variaties in een examenniveau. Ik ben bang dat dan besloten zal worden, leerlingen in een lager vervolgtraject te plaatsen en dat willen wij toch niet? Ik houd vast aan die leerwegen en de mogelijkheid om als leerlingen goed zijn in bepaalde vakken deze op te plussen. Het is aan de roc's te bepalen hoe zij dat honoreren in het programma dat gevold moet worden. Daarover kunnen afspraken worden gemaakt.

Het is de vraag of er bij de adviesurentabel sprake is van een wet van Meden en Perzen. Moet die precies zo in de lesroosters tot uiting komen? Het antwoord is "nee". Er moet echter een garantie zijn dat de kinderen de lessen krijgen die nodig zijn om aan hun niveau's te komen. Of dat in combinaties gebeurt, met teamwork of in grote groepen maakt niets uit. Deze kinderen moeten het onderwijsprogramma kunnen volgen. De bedoeling is dat scholen in het schoolplan aangeven wat hun ambities zijn en wat hun werkwijze is. Wat is het niveau van de kinderen en op welke manier worden de kerndoelen gerealiseerd binnen de vier jaar die daarvoor staan? De school moet dat aangeven in het schoolplan. De inspectie bekijkt vervolgens in hoeverre de school zijn eigen schoolplan realiseert. Op die manier wordt vorm en inhoud gegeven aan het proportioneel toezicht van de inspectie in het kader van de Wet op het onderwijstoezicht.

Er wordt van de scholen iets verwacht. Ook hier geldt dat de verkregen ruimte en vrijheid ingevuld moet worden. Daarvoor is het schoolplan. Als helder is dat de borging wordt gegeven, is het vasthouden aan de adviesurentabel geen probleem. Ik ben het echter eens met de stelling dat het gaat om een trits en niet om alleen het laatste stukje van het verhaal.

De opmerkingen van de heer Klink over de leerachterstanden en de sluitende aanpak deel ik. Ik kom daarop terug bij de verschillende plannen die ik bij de Kamer zal indienen, met name het onderwijsachterstandenplan. Daar wordt gesproken over VVE en schakelklassen. Ik weet dat de relatie met de inburgering velen zeer na aan het hart ligt. Wij hebben hier te maken met twee onderscheiden budgetten. Wat let ons echter om in de uitvoering budgetten niet aan elkaar te koppelen, maar om ervoor te zorgen dat er relaties worden gelegd? Ik neem dit punt graag mee.

De Kamer krijgt zeker een reactie van mij op het advies van de Onderwijsraad over de bureaucratie. Over bureaucratie gesproken het volgende. Soms is die er niet en soms maken wij die zelf. Het ministerie van OCW zal in het kader van de zoektocht naar bureaucratie en elkaar tegensprekende en onnodige regels het komende jaar een inventarisatie opstellen. Op basis daarvan wordt aangegeven welke regelgeving weg kan. Het is gemakkelijk te zeggen dat de hoeveelheid regelgeving verminderd moet worden. Dan moet ook duidelijk zijn welke regelgeving weg kan, zodat wij niet in rare situaties terecht komen. Dit project loopt binnen het ministerie en het onderwijs. Ook op dit punt kom ik graag terug bij de Kamer met voorstellen over "ontregeling" en vermindering van de bureaucratie.

Dit brengt mij bij de opmerkingen van mevrouw Kalsbeek en bij een voorbeeld over deregulering en belemmerende regels. Bij bespreking van het wetsvoorstel over leerwerktrajecten is toegezegd bij de evaluatie te bezien of er vereenvoudiging van regelgeving nodig is. Die evaluatie vindt plaats in het schooljaar 2005-2006. Dat slaat duidelijk op het vmbo. In juni-juli ontvangen wij de eerste rapportage over belemmerende regels binnen het voortgezet onderwijs en binnen het vmbo.

Ik ben het eens met degenen die zeggen dat leraren die opgeleid zijn aan de PABO met een vervolgstudietraject les kunnen geven aan het vmbo. Zij kunnen aangesteld worden als zij-instromer en moeten dan tegelijkertijd een opleiding volgen. Zij kunnen ook aangesteld worden als onbevoegden die tegelijkertijd een opleiding volgen. Ik heb nog niet zolang geleden met de G 4 en Almere een traject afgesproken, inclusief extra geld, om leraren in het voortgezet onderwijs die onderbevoegd zijn via een gericht traject alsnog bevoegd te maken. Ook op die manier kunnen wij de kwaliteit verbeteren. Wij hebben de handtekeningen ongeveer een maand geleden gezet. Het project wordt nu voorbereid en gaat in het nieuwe schooljaar van start.

De heer Van Raak heeft opgemerkt dat ik veel notities heb toegezegd. Ik heb de Kamer gezegd wat ik van plan ben om te doen en ik kom daar graag met de heer Van Raak over praten; dat is geen enkel probleem.

De heer **Van Raak** (SP): Ik heb het ook positief geïnd.

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

Minister **Van der Hoeven**: Zo duid ik ook de wens om mij naar deze Kamer te roepen; ik kom hier graag. De Kamer roept mij, en dan praten wij erover.

De heer Van Raak heeft ook gevraagd naar de voorwaardenscheppende rol van het ministerie: wat doet u eigenlijk zelf? Eigenlijk gaat het om de vraag: wat doen wij zelf? Het gaat om een onderdeel van de begroting. Door het goedkeuren van de begroting kan extra geld ter beschikking worden gesteld. De wetgever bepaalt welke regels gelden en welke moeten worden veranderd. De voorwaarden bij het plan van aanpak voor de veiligheid -- ook daarin zit geld -- kunnen hier in het debat met de Kamer worden vastgesteld. Zo worden faciliteiten gegeven aan scholen om hun eigen verantwoordelijkheid waar te maken.

Verder heeft de heer Van Raak gewezen op het onderzoek van de SP... Volgens mij ging dat over een onderzoek van vorig jaar. Het was toch een klein groepje dat daaraan heeft meegedaan?

De heer **Van Raak** (SP): Wij zijn ook niet zo'n grote partij, met een fractie van vier mensen in deze Kamer.

Minister **Van der Hoeven**: Het waren toch niet alleen SP'ers die eraan hebben meegedaan?

De heer **Van Raak** (SP): Nee, het waren 400 willekeurige docenten.

Minister **Van der Hoeven**: Dat is een heel klein groepje. Ik weet nog wel dat ik het rapport in ontvangst heb genomen. Toen heb ik de onvergetelijke opmerking gemaakt dat de basisvorming zou moeten worden afgeschaft. Zo kreeg de SP toch maar een mooie primeur!

Het verkleinen van scholen is niet altijd de oplossing. Er zijn bijvoorbeeld scholen met veel leerlingen, die bestaan uit een aantal kleine vestigingen. Verder zijn er grote scholen met verschillende ingangen, die zo binnen hun school verschillende vestigingen maken; daarvan heb ik voorbeelden gezien in Amsterdam. De kleinschaligheid wordt op die manier overeind gehouden zodat men de leerlingen kent, terwijl ook de voordelen van grootschaligheid worden genoten bij bepaalde faciliteiten voor beheer en ondersteuning. Ik wil niet voorschrijven hoe groot een school moet zijn. Uit rapporten van de inspectie blijkt dat er grote scholen zijn die op alle fronten uitstekend functioneren, en dat er kleine scholen zijn die jaar na jaar slecht functioneren. De omvang zegt op zich niet zoveel als andere elementen er niet bij worden betrokken.

De heer **Van Raak** (SP): Ik ben het met de minister eens dat zij een beroep doet op scholen en dat zij deze wil wijzen op de vele mogelijkheden, bijvoorbeeld om klassen te verkleinen, praktijkgericht onderwijs te geven, leerwerktrajecten te organiseren en instituten voor moeilijk lerende kinderen op te richten. Stel dat de minister tegen de scholen zegt: u hebt veel meer autonomie dan u denkt, u kunt veel meer realiseren dan u nu vermoedt. Dan komt er moment waarop zij zeggen: nu is het geld op, wij hebben extra middelen nodig om deze goede dingen voor onze

leerlingen te doen en onze scholen beter geschikt te maken voor onze leerlingen. Ik vrees dat zij dan bij de minister voor een gesloten deur komen te staan. Is mijn vrees gegrond?

Minister **Van der Hoeven**: Op dit moment is precies bekend hoeveel geld er beschikbaar is voor het onderwijs. Wij praten vandaag over de begroting voor 2004. Wij weten wat er is, en daarmee moeten wij het doen; zo simpel ligt het. Dit betekent dat een school bepaalde keuzes zal moeten maken en prioriteiten zal moeten stellen. Koffiedik kijken of in de toekomst kijken kan ik niet. Voor 2004 is het budget echter bekend.

De heer **Van Raak** (SP): Bij de scholen is er dan heel veel "vrijheid van" maar heel weinig "vrijheid om". Zij krijgen vrijheid om dingen te doen die zij niet kunnen omdat er geen middelen voor zijn.

Minister **Van der Hoeven**: Dat ben ik niet met de heer Van Raak eens. Vroeger schreven wij met oormerking precies voor wat er moest gebeuren, bijvoorbeeld hoeveel leerlingen er in een klas moesten zitten, hoeveel uren er les moest worden gegeven en op welke manier een leerling extra zorg moest krijgen. Dat hebben wij veranderd in extra budgetten.

Ik heb u al gezegd dat er voor de zorgleerlingen 360 mln op jaarbasis komt en dat is echt niet niets. Dan moet je wel zelf kijken op welke manier je dat gaat inzetten. Zet je het in voor extra mankracht, voor kleinere klassen of voor een time-out voorziening? Ik heb u ook gezegd dat er voor het veiligheidsplan extra geld komt. Dat geld is wel geld uit de eigen begroting, dus misschien bent u dan van mening dat dit anders gedaan had moeten worden. Het is het een of het ander, het spijt mij.

Dan kom ik toch weer terug op de heer Schuurman. Ik heb al gesproken over deregulering. Aan het begin van mijn betoog had ik het over een aantal dingen dat u ook in uw tweede termijn hebt aangehaald. Ik ben niet ingegaan op de opmerking dat er meer aansluiting nodig is bij de belevingscultuur van de jeugd. Daar draait het in feite om. De jeugd is inderdaad anders dan in de periode dat ik zelf voor de klas stond, dat is waar. Bepaalde dingen zijn hetzelfde gebleven en bepaalde dingen zijn anders. Dat komt ook door alles wat er op ITC-gebied gebeurt. Op een aantal punten zijn leerlingen hun leraren gewoon voor. Dat moeten wij op een gegeven moment durven erkennen. Dat betekent dat leraren in hun pedagogisch-didactische gereedschapskist nog meer moeten meekrijgen dan zij vroeger meekregen. Op een aantal punten is dus een andere pedagogisch-didactische aanpak vereist. Ik ben ervan overtuigd dat dit zou moeten gebeuren door een inhoudelijke vernieuwing van de lerarenopleidingen, maar dat het alleen kan als dat in samenspraak met de scholen zelf gebeurt. Daarom hecht ik ook zo aan dat fenomeen van opleiden in de school. Daarbij krijgt een leraar niet alleen een opleiding aan een opleidingsinstituut en loopt wat stage, maar is er een samenwerking tussen in dit geval een vmbo-school en het opleidingsinstituut. Ik heb u Corbulo genoemd en Fontis. Zij zorgen ervoor dat juist jonge mensen van 18, 19, 20 jaar die straks les gaan geven aan scholieren -- het zijn net

geen leeftijdsgenoten, maar veel jonger zijn zij ook niet -- voldoende gewapend en voldoende getraind voor de klassen komen te staan en in de klassen gaan werken. Ik acht het erg belangrijk dat wij juist bij de opleidingsveranderingen de kwalitatieve elementen in het oog blijven houden.

Daarmee ben ik gekomen bij de vragen van de heer Ten Hoeve. Wij hebben het gehad over de basisberoepsgerichte leerweg. Ik ben het zeer met de heer Ten Hoeve eens dat elke beroepsbeoefenaar ook theorie nodig heeft. De vraag is hoe je die theorie aanleert. Leer je de theorie uit een boek of leer je haar uit waar je in de praktijk mee bezig bent? Je ontdekt bijvoorbeeld dat je kennis van hout nodig hebt, van cement of van stenen. Je hebt ook kennis nodig om te weten hoe materialen op elkaar reageren. Dat soort theoretische kennis hoort er gewoon altijd bij. Ik acht het van belang dat die kennis wordt meegegeven en dat niet alleen de handvaardigheid telt, maar ook de kennis van de materialen waar je mee werkt.

Ik was blij met de opmerkingen van de heer Ten Hoeve over Operatie Jong. Ik denk dat dit precies is waar het om gaat. Het netwerk om die scholen moet zodanig sluitend zijn dat er ook iets kan gebeuren als er zich problemen voordoen en dat de mensen niet met de handen in het haar komen te zitten. Het vergelijkbaar maken van scholen is lastig omdat er verschillen gaan ontstaan tussen scholen. Dat is prima, maar je moet wel het kader vasthouden, want daar zit de vergelijkbaarheid ook in. Die vergelijkbaarheid heeft te maken met de kerndoelen. Bereik je die kerndoelen, bereik je het niveau, bereik je de kwaliteit die je zou moeten bereiken? Dat is waar de inspectie op toeziet. Je gaat dus niet vergelijken op resultaten, maar op de manier waarop zij hun plannen en ambities neerzetten, op de kwaliteit die zij geacht worden te bereiken en op de manier waarop zij die bereiken. Dat kun je inzichtelijk maken, dat is inderdaad waar.

Het inzichtelijk maken van je budget is lastiger. In een huishoudportemonnee zit een bepaald bedrag aan euro's. Als je kinderen hebt, willen die op een gegeven moment graag weten wat er met die euro's gebeurt. Er zal dan toch moeten worden aangegeven waar het geld aan wordt besteed en wat er overblijft. Een school heeft een budget, een lumpsum. Het management moet aangeven wat het met het geld gaat doen. Dat willen de ouders en de docenten weten. Iedereen wil ook weten waarin extra wordt geïnvesteerd. Wordt er extra geïnvesteerd in ict of in meer handen in de klas? Dat bedoel ik met inzichtelijk maken. Men heeft het geld. Er moet echter wel duidelijk worden gemaakt wat er met dat geld gebeurt, ook aan degenen voor wie het bestemd is.

De omvang van het bestuur is een lastig punt. Er zijn heel grote schoolbesturen, bijvoorbeeld die van Carmel of van Ons Middelbaar Onderwijs. Die zijn echter zodanig georganiseerd dat er een behoorlijke autonomie op schoolniveau bestaat. Dat systeem functioneert goed. Er zijn ook eenpitters, dus schoolbesturen die verantwoordelijk zijn voor één school. Dat is wat lastiger, vooral als het kleine eenpitters zijn. Omdat men niet wil fuseren en omdat men niet naar een groot schoolbestuur wil, zoekt men naar mogelijkheden om een aantal zaken in federatief verband te regelen. Er ontstaan nieuwe

mogelijkheden om zaken die men samen kan doen inderdaad samen te doen, bijvoorbeeld in verband met het afdekken van risico's, en de dingen die men niet samen wil doen bij de individuele schoolbesturen te laten. Die ontwikkelingen waren er tot voorkort niet. Toen kon men kiezen tussen fuseren of niet fuseren. Nu beginnen er tussenvormen te ontstaan. Ik denk dat dit goed is. Het past binnen de wet en het kader en het past ook bij de verantwoordelijke en autonome school.

Mevrouw **Linthorst** (PvdA): Er is één vraag blijven liggen, namelijk die naar de regelgeving rond de verwijzing naar het zmk. Allochtone ouders blijken daar vaak grote problemen mee te hebben.

Minister **Van der Hoeven**: U hebt gelijk. U verwees toch met name naar het zmk in Amsterdam? Ik ben daar onlangs op geattendeerd en ik laat het uitzoeken.

De heer **Klink** (CDA): De minister zei aan het einde van haar eerste termijn dat ook zij wilde weten hoeveel leerlingen voor langere tijd afwezig zijn omdat zij naar het land van herkomst van de ouders gaan. Het betreft de problematiek die in Duitsland speelde. Zij heeft toegezegd dat zij dit zou laten uitzoeken. Kunnen wij daar te zijner tijd van op de hoogte worden gesteld?

Minister **Van der Hoeven**: Ja, natuurlijk. Dat moet gebeuren. Dit probleem is echter nieuw voor mij. Ik heb dus niet in mijn hoofd hoe ik dat precies moet gaan doen. De leerplichtambtenaren zullen in elk geval bepaalde gegevens kunnen leveren. Ik heb de gegevens niet binnen een maand op tafel liggen, maar ik moet u hier aan het einde van dit jaar iets over kunnen melden.

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

De beraadslaging wordt gesloten.

De vergadering wordt geschorst van 20.27 tot 21.00 uur.

*B

!Mediawet!

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van de wetsvoorstellen:

- Wijziging van de Mediawet (het vervallen van de verspreidingsbeperking voor de programma's van lokale en regionale omroepinstellingen, wijziging van de doorgifteplicht via omroepnetwerken van de programma's van lokale omroepinstellingen, alsmede wijziging van bepalingen inzake programmeraden) (28639);

- Wijziging van de Mediawet met het oog op verbetering van de openheid en continuïteit van de landelijke publieke omroep (29030).

De beraadslaging wordt hervat.

*N

Staatssecretaris **Van der Laan**: Voorzitter. Het is fijn hier weer te kunnen staan. Ik voel mij echter enigszins bezwaard dat ik de afgelopen uren niet de tijd heb gekregen of genomen om ook een prachtig gedicht in te brengen. Gegeven echter de bij dezen ingezette traditie, zal ik mij daar de volgende keer terdege op voorbereiden. Ik zou het zeer waarderen, zeker ook als staatssecretaris voor cultuur, als wij deze kunstzinnige traditie in deze Kamer zouden kunnen bevestigen. Het mag wat mij betreft van toepassing zijn bij alle bewindslieden die hier komen, maar ook als het alleen bij de debatten rondom cultuur en media zo kan gebeuren, ben ik al heel erg blij!

Met uw goedvinden kies ik ervoor om nu eerst in te gaan op het wetsvoorstel inzake verbetering van de openheid en continuïteit van de landelijke publieke omroepen (29030), dat ik in mijn woorden ook wel aanduid als het wetsvoorstel ledenvermindering. Vervolgens ga ik in op het andere wetsvoorstel, waarbij vooral de programmeraden centraal staan (28639).

Voorzitter. Ik begin met het principiële punt waarover door verschillende leden veel is gezegd en waarbij het woord "gelegenheidswetgeving" in deze Kamer nu heel vaak is gevallen. Ik heb het zijn van gelegenheidswetgeving in de Tweede Kamer hevig ontkend en u zult begrijpen dat ik dit nu weer doe. Ik ontken niet dat de situatie rond BNN aanleiding kan zijn om een dergelijk wetsvoorstel serieus te overwegen en in te brengen, maar om het daarmee meteen te bestempelen tot gelegenheidswetgeving gaat mij te ver. Ik heb daar een aantal argumenten voor en deze argumenten bestrijken een breder terrein dan alleen de positie van BNN.

Ten eerste gaat het in dit wetsvoorstel om het erkennen van een maatschappelijke trend: de maatschappelijke trend dat mensen zich in deze maatschappij -- in ieder geval in de Nederlandse maatschappij -- niet meer door middel van

lidmaatschappen van verenigingen organiseren, ook al zijn het omroepverenigingen, tenzij zij in sommige gevallen iets praktisch ervoor terugkrijgen. Neem bijvoorbeeld de ANWB die met gemak grote aantallen leden krijgt: daar krijg je er ook iets voor terug. In dit geval is de trend echter dat mensen puur uit ideologie nog zeer moeilijk tot een lidmaatschap te brengen zijn.

Het betekent dat als je praat over het heden, het gaat om een trend die wij willen ondervangen met dit wetsvoorstel om aldus iets te bewerkstelligen dat aan alle omroepen ten goede zal komen. Het betekent enerzijds dat het gaat om het verruimen van de mogelijkheid voor het vertegenwoordigen van substantiële doelgroepen, doelgroepen die niet kiezen voor een lidmaatschap maar die wel een doelgroep zijn in deze samenleving. Neem bijvoorbeeld de doelgroep van BNN: er kan dan met een minder hoog aantal leden toch worden geparticipeerd in het kader van de zo noodzakelijke pluriformiteit van het televisie- en radioaanbod. Anderzijds biedt dit wetsvoorstel bestaande omroepen voor de toekomst mogelijkheden en wat dat betreft is het voor mij ook geen gelegenheidswetgeving. Ik denk bijvoorbeeld aan de discussie rondom programmagegevens en de rechtszaak die daar op dit moment over loopt. Ook in de toekomst moet voorkomen worden dat bestaande omroepverenigingen onverhoopt, indien zij opeens en om welke reden dan ook onder de 300.000 leden komen, uit het bestel vallen, terwijl zij bijvoorbeeld wel een omvang van 150.000 leden kunnen realiseren.

Een ander argument waarom ik ervan overtuigd ben dat dit geen gelegenheidswetgeving is, is de afweging dat de druk op omroepen om leden te werven substantieel omlaaggaat met dit wetsvoorstel. Immers, algemeen is bekend dat de spagaat voor de omroepverenigingen er een is van behoud van hun leden versus de samenwerking die noodzakelijk is om het publieke bestel als geheel goed te laten functioneren. Ik ben van mening dat die druk van ledenwerving wordt verlaagd door de verlaging van het aantal leden. Het is nu immers een situatie van "down" en eruit en dan heb je een beetje "sub-down".

De heer **Van Raak** (SP): Ik ben toch een beetje teleurgesteld. Had de staatssecretaris deze wet ingediend als BNN niet in de problemen was gekomen? En: moeten wij juist niet de druk op de omroepen opvoeren, zodat zij weer voldoen aan hun taak van het werven van leden? Als wij die druk verminderen is het natuurlijk niet zo raar dat zij niet meer werk maken van het werven van leden.

Staatssecretaris **Van der Laan**: Zoals ik al zei ontken ik niet dat BNN de aanleiding vormt voor de indiening van dit wetsvoorstel. Bij de gedachteswisseling in deze Chambre de Réflexion is gebleken dat moeilijk te bepalen is wanneer sprake is van gelegenheidswetgeving en wanneer niet. Ik trek de lijn ook ergens en zeg dan: er was voor het indienen van dit wetsvoorstel een aanleiding. U vroeg of de omroepen juist niet meer aan ledenwerving zouden moeten doen. Daarmee raken wij aan een discussie die veel meer de fundamentele van het publieke bestel betreft. Die discussie wordt duidelijk in de Tweede Kamer gevoerd. Gelet op de huidige samenstelling van het publieke bestel maak ik een keus. Die huidige

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

samenstelling brengt voor de omroepen duidelijk een opdracht mee, namelijk om de samenwerking centraal te stellen en om waarde te hechten aan het collectieve belang van het publieke bestel. De omroepen zouden niet al te veel onder druk moeten worden gezet voor het werven van leden. Zij moeten niet alleen daaraan denken, maar een deel van hun inzet moet ook het collectief betreffen. Daarom hecht ik eraan aan de leden niet een zodanig hoge waarde toe te kennen dat zij anno 2004 het enige uitgangspunt zouden moeten zijn.

De heer **Van Raak** (SP): Ik wil toch nog even proeven wat de staatssecretaris bedoelt met "aanleiding". Daarom mijn vraag: had de staatssecretaris deze wet ingediend als BNN niet in de problemen was gekomen?

Staatssecretaris **Van der Laan**: BNN vormde de aanleiding voor een signaal. Ik denk in dit verband aan het feit dat BNN geen programmagids had. Laten wij wel wezen, als wij praten over BNN, dan praten wij over een omroep die 150.000 leden wist te krijgen zonder een programmagids te hebben. Dat is een prestatie van formaat, gelet ook op de historie van een flink aantal verenigingen van het bestel. Daarom is de positie van BNN aanleiding voor het indienen van dit wetsvoorstel. In 2001/02 ging het nog om ongeveer 90.000 leden. Er was voor BNN dus nog een flinke weg te gaan om aan 150.000 leden te komen. Als er 100.000 leden waren gekomen, hadden wij nu inderdaad gelegenheidswetgeving gehad. Naar 150.000 is een flinke sprong geweest. Toen hebben wij de keus gemaakt. Daarom zeg ik: inderdaad, BNN is de aanleiding, daar doe ik niet geheimzinnig over, dit is gewoon zo, maar dit is niet het enige argument. Als BNN voor ons het enige argument was geweest, hadden wij dit wetsvoorstel niet ingediend. Er zijn dus ook andere argumenten. Die heb ik zojuist gegeven. Dit wetsvoorstel heeft dus een bredere context. Vooral gaat het hierbij om de inschatting van de ontwikkelingen. In 2000 is al een besluit genomen. Het wetgevingsproces is in 1998 gestart. Wij zijn nu zes jaar verder en in die zes jaar is er veel veranderd. De ontwikkelingen gaan dus snel.

De heer **Van Raak** (SP): Ik ben het met u eens dat BNN het op heel veel punten goed heeft gedaan. Ze hebben een hoop leden gekregen en er is misschien iets te zeggen voor het idee om het aantal leden dat nodig is te verlagen. Blijft staan, en dat heeft u niet ontkend, dat als BNN niet in de problemen was gekomen door dit stelsel, dit wetsvoorstel niet was ingediend. U zegt dat er ook andere redenen zijn. U kunt echter moeilijk ontkennen dat dit gelegenheidswetgeving is.

Staatssecretaris **Van der Laan**: Ik heb herhaaldelijk erkend dat BNN de aanleiding vormt, maar die aanleiding alleen is niet voldoende geweest voor de indiening van dit wetsvoorstel. Je kunt de redenering ook omdraaien. Er zouden andere signalen geweest kunnen zijn. Stel dat BNN niet in de problemen was gekomen, maar er toentertijd andere signalen over de terugloop van de aantallen leden en de ontwikkeling van de programmegegevens waren geweest. Ik denk aan de rechtszaken die zullen komen. Wellicht waren die signalen op zichzelf -- dat is nu

moeilijk te wegen; het is achteraf gepraat -- voor ons voldoende aanleiding geweest voor de indiening van een wetsvoorstel. Daarmee zouden wij dan als wetgever toekomstgericht bezig zijn geweest en op de ontwikkelingen hebben ingespeeld. Ik kan niet beoordelen of alles inderdaad zo zou zijn gegaan. De afweging is namelijk door mijn voorganger gemaakt. Het wetsvoorstel lag er al toen ik aantrad en ik verdedig het nu met verve, omdat ik het een goed wetsvoorstel vind. Ik ontken echter niet: de aanleiding is BNN. Daar doe ik niet geheimzinnig over.

Mevrouw **Witteveen** (PvdA): Voorzitter. Wij zijn met z'n allen weer in de val gelopen. Wij zijn al weer tien minuten aan het praten over gelegenheidswetgeving die al dan niet ten behoeve van BNN is ingediend. Ik zou het echter ongelooflijk graag hebben over de vraag of dit een goede wet is. Wat mijn eerste punt betreft, heb ik al bevestiging gekregen: het is een slechte wet. De staatssecretaris heeft namelijk zelf in deze korte tijdsperiode al ongeveer zeven keer gezegd dat de ledenaantallen niet meer een goede maatstaf zijn voor de maatschappelijke onderbouwing. De staatssecretaris heeft zelf gezegd dat BNN er even niet toe doet. Laat BNN er nu buiten. Als wij over de wet hebben gehad en BNN vervolgens in het vizier komt, kunnen wij er nog altijd over praten. Maar zo wordt de discussie vertroebeld.

Staatssecretaris **Van der Laan**: Ik heb het niet over BNN gehad, maar de interventie nodigde mij uit om het daarover te hebben. Ik was bezig met een betoog over de argumenten waarom dit geen gelegenheidswetgeving is, omdat er ook andere argumenten zijn. Ik wil juist wegblijven van een discussie die alleen maar over BNN gaat. Ik ben het zeer eens met mevrouw Witteveen dat wij hier over de bredere context van het wetsvoorstel moeten spreken. Ik heb al over de ledenwerving gesproken. Ik zou daarover alleen maar in herhaling treden.

Ik kom bij het laatste argument waarom de daadkracht en de onderbouwing van het wetsvoorstel wel adequaat zijn en niet duiden op gelegenheidswetgeving. Twee jaar geleden is de procedure gestart voor dit wetsvoorstel. Wij moeten nu constateren dat er geen nieuwe groepen kunnen komen, anders dan de groepen die zich hebben aangemeld in de huidige procedure. Dit wetsvoorstel biedt ruimte aan kleinere groepen in onze samenleving waarvoor een aantal van 150.000 à 160.000 leden het maximaal haalbare, zodat zij hun plek kunnen krijgen in ons bestel. Juist de kleinere groepen in onze samenleving krijgen door dit wetsvoorstel meer kans om tot het bestel toe te treden, ook als zij niet de potentie hebben om tot 300.000 leden door te gaan. Daarvoor moet je in deze tijdsgeest heel veel achterban hebben, terwijl er zoveel kleine groepen zijn die in het publieke bestel een plek moeten krijgen.

Mevrouw **Witteveen** (PvdA): Wil de staatssecretaris dat er nog meer omroepen komen bij de 31 die wij al hebben? Of willen wij toch de continuïteit aantasten en er een stelletje uit gooien?

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

Staatssecretaris **Van der Laan**: Dat zijn twee verschillende vragen.

Mevrouw **Witteman** (PvdA): Er is wel een samenhang tussen, want er is een bepaald budget. Je kunt natuurlijk niet allemaal een filmpje of een klein programma laten maken. Daarvoor moet toch een budget per omroepvereniging zijn.

Staatssecretaris **Van der Laan**: Dit wetsvoorstel is juist bedoeld om de continuïteit van de grotere omroepen te waarborgen. Het kabinet is er niet op uit om de grotere omroepen uit het bestel te werken, want dan hadden wij het aantal op 300.000 gehouden. Dan is de kans groter dat zij het niet redden. Dat is dus een verkeerde interpretatie van dit wetsvoorstel. Het ziet er juist op dat de huidige omroepverenigingen in het bestel kunnen blijven, ook als zij kleiner worden, maar dan met een kleiner deel van het budget en van het aantal uren.

Mevrouw **Witteman** vraagt of ik voor verdere versnippering ben. Nee, daar ben ik niet voor. Maar dat neemt niet weg dat het systeem zo flexibel moet zijn en zoveel vernieuwing in potentie in zichzelf moet kunnen dragen dat ook kleinere groepen en nieuwe maatschappelijke ontwikkelingen een kans krijgen. Wij leven niet meer in de jaren vijftig, zestig, waarin dit systeem is ontstaan. Er wordt nog steeds recht gedaan aan de historie, maar anno 2004 moet het systeem openheid geven voor nieuwe ontwikkeling. Dit wetsvoorstel heet niet voor niks "openheid". Uiteindelijk is het fundament van het systeem dat je daarmee alle groepen in de samenleving een kans geeft of weet te bedienen.

Mevrouw **Witteman** (PvdA): Ik trap er nu toch niet in. Ik ga bijna mee in het betoog van de staatssecretaris over openheid. Maar de openheid wordt niet bevorderd door het aantal leden. Die wordt bevorderd door bepaalde structuren af te schaffen. Dat weet de staatssecretaris net zo goed als ik. De openheid zit op dit moment niet in het bestel ingebakken, omdat de omroepverenigingen de programma's, de distributie en de zendtijd in handen hebben. Daarom zullen zij natuurlijk niet naar openheid en samenwerking streven. De voorzitters van de omroepverenigingen zullen wel uitkijken naar nieuwe leden. De staatssecretaris gooit nu de openheid op getallen. Dat strooit ons zand in de ogen. Daar wil ik voor waarschuwen. De openheid zit vast door het bestel. Dat was mijn argument zojuist. Ik wil het helemaal niet over getallen hebben.

Staatssecretaris **Van der Laan**: Die redenering klopt niet. De omroepen gaan niet over de toetreding van nieuwe omroepen. Dat bepaalt het kabinet, of ik. De omroepen bepalen niet wie er toetreedt. Ik laat in het midden of zij daar een voor- of tegenstander van zijn, maar ik en het kabinet bepalen dat. Ik ben voorstander van dit wetsvoorstel, omdat het de openheid garandeert, zodanig dat er nieuwe omroepverenigingen bij kunnen komen. Het gaat overigens niet alleen om de 50.000-eis. Om te beoordelen in hoeverre een nieuwe omroep iets toevoegt aan het bestaande palet, aan de totale pluriformiteit van het

publieke bestel, wordt tevens advies gevraagd aan de Raad voor cultuur en het Commissariaat voor de media. Op basis van dat advies neem ik een beslissing. Er is dus geen sprake van versnippering. Daarnaast is in de wet een minimum aantal uren opgenomen. Er zit wel een marge in. Ook in het huidige systeem is de toetreding van nieuwe omroepen overigens mogelijk, met behoud van het minimale aantal uren. Als er minder omroepen zijn, dan krijgt men meer uren. Dat klopt, maar dat wil niet zeggen dat de omroepen deze kwestie tegenhouden en dat zij in die zin een gesloten bolwerk vormen. In de huidige wet zit al openheid. Dit wetsvoorstel draagt bij aan een verdere openheid van het systeem. Het is dus geen gelegenheidswetgeving. Naast de directe aanleiding voor dit wetsvoorstel spelen nadrukkelijk ook andere argumenten een rol.

Er is ook indringend gesproken over de legitimatie van en het functioneren van het publieke bestel, evenals over de toekomstige ontwikkeling. Ik stel de Kamer voor op deze kwesties terug te komen aan de hand van het kabinetsstandpunt dat momenteel wordt voorbereid. Daarin wordt ook ingegaan op de kwestie van de legitimatie. De huidige concessieperiode tien jaar. Er is voorgesteld om aan de hand van de legitimatie over dit wetsvoorstel te spreken, maar dat is lastig, want in dit wetsvoorstel wordt uitgegaan van het huidige bestel tot en met 2010. De afwegingen die de wetgever eerder heeft gemaakt om de legitimatie op de huidige manier te regelen, worden daarmee gerespecteerd. Wel wordt in beide Kamers gediscussieerd of er sprake is van een juiste legitimatie. Ik begrijp dat. Ook de commissie-Rinnooy Kan heeft daar een opmerking over gemaakt. Zij beveelt mij aan daar onderzoek naar te doen, want wellicht zijn er ook andere vormen van legitimatie denkbaar. We gaan vooralsnog uit van het fenomeen omroepvereniging, maar ik overweeg momenteel wel onderzoek uit te laten voeren naar de verschillende vormen van legitimatie. Als dat gebeurt, dan worden de resultaten in 2005 aan beide Kamers gepresenteerd. Ik stel wel voor dat niet te verbinden aan het wetsvoorstel, want daarin gaat het om het huidige systeem en de huidige legitimatie. Het duurt jaren voordat daar veranderingen in kunnen worden gebracht.

De heer **Woldring** (CDA): Voorzitter. De staatssecretaris gaf zojuist aan dat het gaat om een maatschappelijke trend, hoewel dat nooit is bewezen. Andere omroepen zeggen overigens dat ze hier geen behoefte aan hebben.

Staatssecretaris **Van der Laan**: Misschien, maar ik heb daar geen oordeel over.

De heer **Woldring** (CDA): Ik wel, want ik heb het nagevraagd. De ledenwerving wordt voorts flink verlaagd. Het is de vraag of dat een voordeel is. Ik constateer dat de staatssecretaris met deze argumenten, die de gelegenheidsargumenten moeten ondermijnen, anticipeert op het probleem van de maatschappelijke legitimering. Zij stelt vervolgens voor deze kwestie niet te betrekken bij dit wetsvoorstel. In de opdracht aan de commissie-Rinnooy Kan en de WRR wordt er echter wel over gesproken. De staatssecretaris stelt zelf dat deze kwestie in de komende

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

vijf jaar moet worden bekeken. Vervolgens zal dat het beleid bepalen. Dit wetsvoorstel gaat echter over die kwestie! De staatssecretaris spreekt over BNN in de zin van maatschappelijke sympathie en maatschappelijk draagvlak en ondersteuning, hoewel dat nergens uit blijkt. De woorden die zij gebruikt, duiden op het anticiperend toespelen naar een toekomstige discussie.

Staatssecretaris **Van der Laan**: Ik ben het niet eens met die analyse. Ik heb in mijn toelichting aangegeven dat het ook gaat om maatschappelijke ondersteuning. BNN is een van de weinige omroepen die in staat zijn 150.000 leden zonder gids aan zich te binden. Een ander voorbeeld is de VPRO. Ongeveer de helft van haar leden is geabonneerd op de VPRO-gids. De andere helft wordt gevormd door de tientjesleden, de loyaliteitsleden, dus de mensen die de omroep een warm hart toedragen. De heer Van Middelkoop maakte in dit verband een vergelijking met politieke partijen. Punt is dat er bij politieke partijen sprake is van een evenredige vertegenwoordiging, waardoor een groep, hoe klein ook, vertegenwoordigd kan zijn, omdat men minimaal één zetel nodig heeft. In het nu voorgestelde systeem voor de nieuwe omroepen gaan wij ook meer de richting op van evenredige vertegenwoordiging, omdat ook groepen in onze samenleving die "slechts" 150.000 leden aan zich weten te binden, de ruimte wordt gegeven. Handhaving van de minimumeis van 300.000 houdt feitelijk in het handhaven van de PvdA en het CDA.

De heer **Woldring** (CDA): U gaat met een grote welsprekendheid langs mijn vraag heen. In mijn eerste termijn heb ik u gewezen op verscheidene organisaties op het gebied van milieu en ontwikkelingswerk, waartegenover geen bladen of andere zaken als tegenprestatie worden gesteld. De maatschappelijke trend als argument is mijns inziens dan ook een onzinnig argument.

Staatssecretaris **Van der Laan**: De maatschappelijke trend is dat er commerciële omroepen zijn. De kijkers, veel jongeren, worden gratis en voor niets programma's door die omroepen aangeboden. Ze behoeven niet lid te worden van een omroep. Als ze keurig netjes hun geld aan de kabelexploitant betalen, krijgen ze die programma's vervolgens gratis en voor niets. Het fenomeen lidmaatschap is onder de jongerengeneratie geen vanzelfsprekendheid meer. Kijk ook maar naar de politieke partijen. Het lidmaatschap als vorm om je loyaliteit jegens een organisatie tot uitdrukking te brengen, wordt steeds minder vanzelfsprekend onder de jongerengeneratie. Daarnaast kan er veel meer gedifferentieerd worden naar type doelgroepen met minder leden die toch een plek krijgen in het televisiebestel en dus ook meer uren krijgen.

De heer **Van Raak** (SP): Ik vind de vergelijking met politieke partijen steeds interessanter worden. We mogen allemaal kijken, ook al zijn we geen lid.

Staatssecretaris **Van der Laan**: Je mag ook stemmen zonder dat je lid bent.

De heer **Van Raak** (SP): Precies. Het punt is dat de afgelopen jaren de politiek wat is gepolariseerd en dat partijen wat uitgesprokener zijn geworden, waardoor meer mensen lid worden van een partij. Veel meer dan een paar jaar geleden. Dus als wij uitgaan van die vergelijking zouden wij juist niet over moeten gaan tot een verlaging tot 150.000, juist om te stimuleren dat omroepen weer meer leden krijgen.

Staatssecretaris **Van der Laan**: Het feit dat wij in Nederland een publiek bestel hebben waarin de leden de basis zijn voor de verantwoording om in het bestel te mogen participeren, wil nog niet zeggen dat je het daardoor historisch gegroeide systeem, waar ik op zichzelf volledig achtersta, ook als uitgangspunt neemt om het altijd zo te houden. Je kunt ook meebewegen in de trend door niet krampachtig vast te houden aan de norm van 300.000.

Vroeger hadden de grote omroepverenigingen 600.000 tot 800.000 leden, maar tegenwoordig schommelt het maximum tussen de 400.000 en 500.000. Wij kunnen niet uitsluiten dat dit over een paar jaar nog veel minder is. En dan heb ik het nog niet eens over het vrijgeven van de programmeergegevens, waarover op dit moment een rechtszaak gaande is. Als dat gebeurt, durf ik niet te zeggen welke kant het opgaat. Wij moeten niet geforceerd vasthouden aan het verleden. Wij dienen te anticiperen op ontwikkelingen zonder de oude principes te verlaten. Een en ander dient te gebeuren binnen de kaders van de huidige Concessiewet die tot 2010 van kracht is.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Ik sluit mij aan bij de woorden van de heer Woldring. Het is prettig als wij uit de sfeer van de veronderstellingen kunnen komen. Als er inderdaad sprake is van een trend moet dat te bewijzen zijn. Via empirische gegevens kan die trend bevestigd worden. Ik denk overigens dat het beeld heel genuanceerd is. De EO heeft bijvoorbeeld veel jonge leden. Andere jongeren kiezen echter niet voor het lidmaatschap van een omroepvereniging. Wij dienen de ontwikkelingen goed in kaart te brengen, willen wij de discussie over het nieuwe bestel en de legitimering ervan inhoud kunnen geven. Wilt u daar de komende jaren aandacht aan schenken? De discussie is nu veel te algemeen.

Staatssecretaris **Van der Laan**: In dit wetsvoorstel wordt uitgegaan van het huidige systeem van legitimatie. Binnen dit stelsel proberen wij in te spelen op ontwikkelingen. De afgelopen tien jaar zijn de grote omroepen teruggedaan van maximaal 800.000 leden tot hooguit 500.000 leden. Ook deze omroepen naderen de grens van 300.000 leden. Waarschijnlijk wordt over een halfjaar uitspraak gedaan in de zaak over de programmeergegevens. Dan weten wij welke kant het uitgaat, maar als wij dan pas beginnen na te denken, is het al te laat.

Ik wil graag onderzoek doen naar de trends. Wij baseren ons tot nu toe op het verleden, maar het is interessant om ook naar de toekomst te kijken. De verschillende vormen van legitimatie moeten in de beschouwing betrokken worden. De commissie-Ververs heeft onder andere suggesties gedaan voor omroepverkiezingen. Ik heb begrip voor de wens van de

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

Kamer om andere mogelijkheden in de beschouwing te betrekken. Ik ben echter niet bereid om met het oog daarop het wetsvoorstel op te houden, want dan komen wij pas over vijf jaar hierover te spreken.

Mevrouw **Witteman** (PvdA): Mensen kijken niet naar programma's omdat zij lid zijn van de desbetreffende omroepvereniging, maar omdat de uitzendingen interessant zijn en kwaliteit hebben. Ik heb het nu dus over het bereik. Waarom is er geen wetsvoorstel gemaakt dat daarop inspeelt? Op die manier kan positief op toekomstige ontwikkelingen geanticipeerd worden. Met dit wetsvoorstel wordt gekozen voor een negatieve benadering. Waarom wordt niet de invalshoek "kwaliteit" in brede zin gehanteerd? Dat kan ook een goede sportuitzending zijn. Televisie voor een groot publiek kan mooi en interessant zijn. Op die manier kunnen wij de kijkers weghalen bij de commerciële zenders. Dat is de strijd die wij moeten aangaan, want uiteindelijk gaat het ook om het marktaandeel.

Staatssecretaris **Van der Laan**: Voorzitter. Ik ben als staatssecretaris niet bezig om zoveel mogelijk mensen bij de commerciële weg te halen. Ik ben bezig om goede kwaliteit en een zo groot mogelijk bereik te creëren voor de publieke omroep. Dat is niet per definitie een concurrentieslag. Integendeel, de Mediabrief van november geeft aan dat het gaat om de eigen kracht en verantwoordelijkheid van het publieke bestel. Het publieke bestel moet opereren in de context van een concurrerende omgeving. De doelstelling van het publieke bestel is echter niet om te concurreren met de commercie. Het is niet mijn doelstelling om zoveel mogelijk mensen weg te halen bij de commerciële, want er genieten zeer veel mensen van kijken naar de commerciële. Ik heb daar geen waardeoordeel over.

Mevrouw **Witteman** (PvdA): Pakt u mij nu even niet op de markt. Dat staat als "brandend zand" tussen ons.

Staatssecretaris **Van der Laan**: Wij zullen in de komende drie jaar vast nog wel eens over dat thema discussiëren. Laat ik dan ingaan op het punt van de kwaliteit, dat een fundamenteel element is in de discussie rondom de legitimatie. Dit wetsvoorstel heeft niet beoogd een fundamentele discussie over de legitimatie van de publieke omroep te voeren. U vraagt daarom. Ik begrijp die vraag, maar deze vraag moet in een andere context op een ander moment na een fatsoenlijk onderzoek beantwoord worden. Er is twee jaar geleden door mijn voorganger voor gekozen om die discussie niet aan te gaan, het huidige bestel te respecteren en de mogelijkheden te verkennen om binnen dat bestel mee te bewegen met nieuwe ontwikkelingen, die nu door deze Kamer ter discussie worden gesteld. Dat waren de overwegingen van mijn voorganger. Ik neem deze over.

Voorzitter. We treden langzamerhand in herhaling.

Mevrouw **Witteman** (PvdA): Ik mag nog een ding zeggen van mevrouw de voorzitter. De staatssecretaris moet niet meer zeggen "ik wil dit bestel respecteren". Ik wil met haar de weddenschap aangaan dat de publieke omroep, als

wij dit bestel blijven respecteren, binnen de afloop van deze concessieperiode niet meer bestaat.

Staatssecretaris **Van der Laan**: Ik herinner mij niet dat ik dat in dit debat heb gezegd.

Mevrouw **Witteman** (PvdA): Ik hoor u zojuist zeggen: ik wil dit bestel respecteren.

Staatssecretaris **Van der Laan**: Het gaat hier niet om een waardeoordeel over het bestel, een fundamentele discussie over het bestel, de legitimatie van het bestel of van de omroepverenigingen. Het wetsvoorstel strekt daar niet toe. Het wetsvoorstel neemt het huidige bestel als uitgangspunt.

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Mag ik mijn eerste en misschien ook mijn laatste interruptie plegen, mevrouw de voorzitter? De meeste argumenten zijn gewisseld. Ik wil de staatssecretaris een vraag stellen over de betekenis van het argument maatschappelijke trend, los van de op zich buitengewoon legitieme benadering van de heer Van der Lans. Als deze trend er is, zou je allereerst kunnen zeggen dat hier een paar jaar geleden al rekening mee is gehouden in de wijziging van het systeem. Maar waarom moet die trend zo klakkeloos worden geaccepteerd als de staatssecretaris doet? Wij zitten nu in een iets ander klimaat, waarin we praten over actief burgerschap en over het feit dat een burger niet alleen maar rechten heeft maar ook bepaalde plichten. Ik hoor daar helemaal niets over. De staatssecretaris constateert dat een zekere groep zapt en weigert om zich op enigerlei wijze te binden. Waarom moeten we dat premiëren via wetswijziging?

Staatssecretaris **Van der Laan**: Mevrouw de voorzitter. Er zijn twee verschillende redeneringen die in de analyse van de heer Van Middelkoop door elkaar lopen. Er ligt de premisse van de heer Van Middelkoop aan ten grondslag dat je koste wat kost een ledensysteem waarvoor je eenmaal hebt gekozen, moet behouden op het niveau waarop je gewend bent het vanuit historisch perspectief te hebben. Ik ben die mening niet toegedaan. Ik denk dat in de nieuwe trend het fenomeen "lidmaatschap" niet de enige manier is om te bewijzen dat je je ergens mee verbonden voelt. Ik wil om die reden een onderzoek starten naar andere legitimatievormen voor de omroepverenigingen. Het lidmaatschap is niet meer de enige manier waarop de gemiddelde jongere kijker in relatie tot de omroepverenigingen kenbaar maakt naar welk kanaal hij het liefste kijkt.

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Dit is niet helemaal zuiver. U moet wel binnen het bestaande systeem blijven. Als u voor de langere termijn een debat wilt over andere vormen van legitimatie, bent u daar vrij in. Ik zie ook wel aankomen dat dit wellicht een keer nodig is, maar u zegt zelf dat het daar nu niet om gaat. U wilt die toekomstige discussie niet naar dit wetsvoorstelletje halen. Het is een wetsvoorstel dat een wijziging aanbrengt binnen het huidige systeem, dat in hoge mate, op goede gronden, berust op ledenaantallen. Dan vraag ik waarom er zo

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

gemakkelijk wordt gezwicht voor het feit dat een bepaalde categorie te beroerd is, om het in mijn woorden uit de eerste termijn te zeggen, om de buitengewoon minimale inspanning te plegen om te laten zien dat zij die omroep de moeite waard vinden. Daar gaat het in feite om. Waarom niet eens een keer geprikkeld om dat wel te doen?

Staatssecretaris **Van der Laan**: Ik heb daar een antwoord op over kleinere groepen in deze samenleving en het gemiddelde percentage dat daadwerkelijk lid wil worden. Je hebt groepen die ergens sympathie voor hebben, maar niet kiezen voor dat lidmaatschap. Je kunt dat vergelijken met politieke partijen. Heel veel mensen vinden deze heel belangrijk, maar kiezen er niet voor om daadwerkelijk lid te worden. Bij de omroepverenigingen zijn er kleinere groepen waarvan het in deze tijdgeest niet reëel is om 300.000 leden als uitgangspunt te nemen. Daar blijf ik bij. Dan is dit wetsvoorstel voor mij alleszins redelijk. Het argument is niet alleen dat er misschien lagere aantallen leden komen, maar ook dat je kleinere groepen in de samenleving op deze manier de mogelijkheid geeft om in het bestel toe te treden, ook al blijven zij stabiel en kunnen zij niet doorgroeien naar de omvang van de andere omroepverenigingen.

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Dit argument is natuurlijk altijd waar. Je kunt het ook nog verder verlagen. Het zou toch iets geloofwaardiger zijn, als er naast BNN, die al in het bestel zit, aanwijsbaar een groot aantal kleinere groeperingen zouden zijn die sinds jaar en dag staan te dringen voor het bestel en er maar niet in kunnen komen. Ik zie nog af van de mogelijke effecten op het totale bestel, als je er nog tien kleine bij zou krijgen, zeg ik als lid van een kleine groepering in het politieke vlak, maar dat houden wij er maar even buiten.

Eerlijk gezegd, ik heb het debat in de Tweede Kamer erop nagelezen, maar dat argument is daar nooit genoemd door de staatssecretaris. Er is wel het argument genoemd van openheid en de woorden kleinere groepen zijn een paar keer gebruikt. Laten wij reëel zijn, er staat geen grote hoeveelheid kleinere groepen te dringen voor de poort van Hilversum om toegelaten te worden, op grond waarvan zo'n wetswijziging geïndiceerd is.

Staatssecretaris **Van der Laan**: Ik heb ook nooit ontkend dat de aanleiding BNN is, dus ik weet niet waar u op doelt. Ik heb erkend in deze Kamer en in de Tweede Kamer dat de aanleiding BNN is, maar er is een bredere context waarin het wetsvoorstel moet worden geplaatst. Als een aantal leden in deze Kamer het niet eens zijn met die redenering, dan zij dat zo, maar dat is wel mijn overweging geweest. Dat is ook nu de reden waarom ik het wetsvoorstel sta te verdedigen. Wij kunnen erover van mening verschillen of mijn afweging juist is. De een maakt een andere afweging dan de ander. Ik ontken niet dat dit de aanleiding is, maar ik maak een afweging, omdat ik die bredere context waardevol vind, binnen het huidige bestel.

De heer **Van Raak** (SP): Ik ben het eens met de heer Van Middelkoop, maar daar wil ik geen gewoonte van maken. Ik vind het niet erg dat mensen het verdommen om lid te worden, om zijn woorden te gebruiken, maar ik vind het

wel heel erg dat omroepen het verdommen om serieus leden te werven. Ik ben het ermee eens dat de staatssecretaris zegt dat er meer trappen moeten komen in het aantal leden die zijn verbonden met de hoeveelheid zendtijd en middelen die een omroep krijgt. Waar ik heel erg aan hecht, is dat omroepen ook moeten kunnen degraderen. Als een grotere omroep door de grens van 300.000 leden gaat, vind ik dat deze een kleinere omroep moet kunnen worden.

Staatssecretaris **Van der Laan**: Dat kan met dit wetsvoorstel.

De heer **Van Raak** (SP): Dat wordt nu verlaagd naar 150.000. De staatssecretaris heeft gelijk.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): De staatssecretaris zegt dat samenwerking belangrijk is. De ultieme samenwerking is dat twee grote omroepen samengaan. Zij hebben dan weer 800.000 leden, maar niet meer zendtijd. Daar zult u dan ook wat aan moeten doen. Dan krijg je inderdaad een eredivisie en allerlei ranglijsten.

Staatssecretaris **Van der Laan**: Die analyse klopt. Als twee omroepverenigingen met 400.000 leden fuseren, behouden zij het recht op 1350 uur tv en 6000 uur radio die erin staan. Dat is een zaak die nu niet op tafel ligt en waar ik niet op inga. Dit wetsvoorstel kan voor omroepverenigingen die onder 300.000 leden dreigen te komen, wel een aanleiding zijn om te fuseren, om daarmee het ledental weer boven 300.000 te krijgen.

Ook zonder dit wetsvoorstel zou dat een ontwikkeling kunnen zijn. Als je eenmaal meer dan 300.000 leden hebt, levert fuseren niets op. In het kader van de externe pluriformiteit hebben wij er geen belang bij fuseren te stimuleren.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): U zegt samenwerking belangrijker te vinden dan ledenwerving per omroep en dat staat weer niet op de agenda. De logische consequentie lijkt mij dat u samenwerking moet belonen. Er zou een bonus op samenwerking moeten staan. Dan gaan wij de goede kant op en kunnen wij echt sterke netprofielen maken. U zou hier best kunnen zeggen dat u in die richting denkt in plaats van een ontwijkend antwoord te geven.

Staatssecretaris **Van der Laan**: Dat is een heel andere discussie over de wenselijkheid van fusies en pluriformiteit binnen het bestel. Dat is een heel slimme manier om uiteindelijk toch een discussie over de publieke omroep te starten. U zegt dat ik ontwijkend antwoord, maar ik begin niet aan een dergelijke discussie, omdat die gelieerd is aan de analyse van het rapport-Rinnooy Kan. Daarin staat het een en ander over fusies. Daarover zullen wij discussiëren naar aanleiding van het kabinetsstandpunt.

Gevraagd is of de invoering van het wetsvoorstel kan worden uitgesteld en wat de eventuele consequentie daarvan is. De consequentie van het uitstellen van de inwerkingtreding van het wetsvoorstel is dat BNN uit het bestel gaat. Zo simpel ligt het. De erkenningsprocedure is

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

op dit moment al aan de gang. Verschillende voorstellen zijn ingediend. De ledenaantallen zijn opgegeven bij het commissariaat voor de media. Als het wetsvoorstel niet wordt aangenomen, kan BNN niet langer in het publieke bestel blijven.

De heer **Woldring** (CDA): Mijn vervolgvraag is welk staaltje van juridische creativiteit de staatssecretaris nu ten toon kan stellen om aan de overzijde van het Binnenhof iets te proberen?

Staatssecretaris **Van der Laan**: Dat is onmogelijk in de huidige structuur. Het is bestuursrechtelijk een zeer zuiver systeem met verschillende beroepsmogelijkheden. De procedure is in een zodanig vergevorderd stadium dat het noodzakelijk is dat als BNN binnen het publieke bestel wil blijven, dit wetsvoorstel voor 1 september of 1 januari in werking treedt. Er zijn geen andere constructies mogelijk. Er worden erkenningen verleend. Daar zijn procedures voor. De erkenning wordt verleend vanaf 1 september 2005. Daarna ligt het voor vijf jaar stil. Mevrouw Witteman veronderstelde dat BNN daarna weer binnen het bestel zou komen, maar dat duurt dan wel vijf jaar. Zo is het systeem van de wet.

Mevrouw **Witteman** (PvdA): Wij doen ongelooflijk dramatisch als BNN eventueel niet binnen het publieke bestel blijft. Wat is BNN? BNN wordt gevormd door een aantal mensen die contacten hebben met weer andere mensen die leuke programma's maken. Dat is niet denigrerend bedoeld, maar een beschrijving hoe het gaat. Het is net als in de toneelwereld. Daar worden regelmatig gezelschappen opgeheven. Die krijgen ineens geen geld meer. Dat groepje is uiteindelijk het gezelschap. Iedereen werkt tegenwoordig flex, want zoveel geld is er niet. Dat gezelschap wordt opgeheven en die mensen gaan vervolgens met leuke programma's bij een ander werken. BNN komt dan bijvoorbeeld als jeugdprogramma weer terug bij de VPRO. Zo zou het kunnen werken. BNN verdwijnt niet. Het is een idee fixe dat BNN verdwijnt. Een andere omroep -- ik vermoed de AVRO, omdat die altijd op zoek is naar iets leuks -- zal zeggen: BNN, kom bij ons. BNN wordt gevormd door een aantal mensen en niet door de hele groep. Ik wou het een beetje relativiseren. Men doet te dramatisch. Ik schets hoe het bij het theater gaat.

Staatssecretaris **Van der Laan**: Deze analyse laat ik volledig voor rekening van mevrouw Witteman. Als staatssecretaris treed ik niet in het al dan niet hebben van toegevoegde waarde van organisaties of onderwerpen die BNN behartigt. Deze analyse is van mevrouw Witteman.

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Acht de staatssecretaris het volstrekt onmogelijk dat BNN bij een mogelijke dreiging een actie onderneemt, met als gevolg dat het aantal leden toeneemt tot de minimumdrempel?

Staatssecretaris **Van der Laan**: Tot 300.000 leden? Ik kan niet treden in de overwegingen van BNN. Het kan bovendien niet meer. Het heeft geen zin omdat de datum

van 1 juni is verlopen. Toen moesten zij een en ander indienen. Zij kunnen als gevolg van intrekking van dit wetsvoorstel of het niet doorgaan van dit wetsvoorstel niet alsnog, met terugwerkende kracht, overgaan tot indiening. De datum is verstreken. Dit is dus ook geen oplossing, als het in de praktijk al zo zou werken. Het is immers heel moeilijk om zonder programmagids boven de 300.000 leden te komen. Dat lukt alleen de EO. Die hebben zoveel steunleden, los van de gids, dat zij boven de 300.000 leden komen. Het is de enige omroep die dat haalt. Een aantal omroepen komt boven de 150.000 leden, zoals de VPRO. Die komt op eigen kracht, zonder de steunleden, boven de 150.000 leden. Dat is de feitelijke situatie. Ik heb dus een bepaald respect voor de prestatie van BNN om zonder gids boven de 150.000 leden uit te komen.

Mevrouw Witteman heeft vragen gesteld over het gemis van een samenhangend mediabeleid, met name in Europees perspectief. De WRR komt in september met een advies over de toekomst van het gehele medialandschap. Het is vaak een misverstand om te denken dat zij het werk van de commissie-Rinnooy Kan dunnetjes overdoen. Dat doen zij niet. Zij plaatsen het totale mediabeleid in een veel breder perspectief. Het publieke bestel is daarvan slechts een kleine factor, naast internet en de dagbladen. Deze commissie zal vooral de economische, technologische, sociaal-culturele, juridische en beleidsmatige ontwikkelingen bekijken. Daarbij wordt ook Europa betrokken. Op basis van het WRR-advies zal in dat verband aandacht worden besteed aan de Europese ontwikkelingen.

Mevrouw Witteman vroeg naar de visitatiecommissie. Ik ga daarop niet in, gelet op de voorbereiding van een kabinetsstandpunt. Daarbij is er alle gelegenheid, hierover te spreken. De vraag van mevrouw Witteman is of met dit wetsvoorstel het bestel is verbeterd. Zij meent van niet.

De heer Van der Lans heeft ook bij interruptie gevraagd naar de feitelijke onderbouwing van de stelling dat jongeren zich minder verenigen. Daarop heb ik reeds voldoende antwoord gegeven.

De heer Van der Lans vroeg tevens cijfers over de ledenaantallen. Ik heb net een indicatie gegeven van het aantal leden met en zonder programmagids. BNN had in 1998 ruim 65.000 leden. In 2000 waren dat 108.000 leden. Dat aantal daalde vervolgens naar 80.000 leden. Bij de indiening bij het Commissariaat voor de media heeft BNN aangegeven nu boven de 150.000 leden te zitten. Dat wordt op dit moment beoordeeld op juistheid.

Ik heb een overzicht van de ledenaantallen, waarbij een dalende trend te zien is. Ik heb dat overzicht helaas niet bij me. Ik wil die cijfers best delen met de Kamer, schriftelijk of anderszins.

Er zijn nog een aantal heel specifieke vragen, maar die heb ik grotendeels al beantwoord bij de interrupties. Ik ben nu dus snel aan het doorbladeren. Omdat er al over is gesproken, stel ik voor dat ik deze vragen oversla en overga naar het andere wetsvoorstel.

De heer Schouw heeft gevraagd waarom is gekozen voor een tijdelijk onafhankelijk orgaan dat de programmaraden moet ondersteunen. Toen het besluit werd genomen dat de programmaraden centraal moesten

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

worden ondersteund, is gekeken of de ondersteuning kon worden ondergebracht bij een bestaande organisatie, bijvoorbeeld de Consumentenbond, de VNG of het Commissariaat voor de Media. Dit bleek niet te kunnen, wat te maken had met de onafhankelijkheid. Indien bijvoorbeeld de VNG verantwoordelijk zou worden, komt de nadruk te liggen op de rol van de gemeenten. Bovendien wilden de mogelijke kandidaten het niet; een belangrijk praktisch bezwaar. Wij zijn van mening dat centrale ondersteuning noodzakelijk is voor het goed functioneren van de programmaraden. Ik kies ervoor om deze te ondersteunen zonder de volledige verantwoordelijkheid over te nemen.

De heer Woldring en de heer Van der Lans hebben gevraagd waarom ik er niet voor kies om de programmaraden structureel financieel te ondersteunen. Ik neem mijn verantwoordelijkheid door de professionalisering te bevorderen, waarvoor ik 350.000 euro per jaar beschikbaar stel. Daarmee wordt een klein, niet bureaucratisch groepje mensen betaald, dat bezig is met ondersteuning. Daarover hoor ik positieve geluiden, ook uit de wereld van de programmaraden. Deze ondersteuning werkt; men is er blij mee. De financiering van programmaraden rust op de gemeenten en de kabelexploitanten. Dit verloopt niet altijd even soepel, maar dat varieert heel sterk. In sommige gemeenten is het heel gewoon en neemt de gemeente haar verantwoordelijkheid. Er zijn inderdaad ook gevallen waarin dit niet gebeurt, maar dat is voor mij geen aanleiding om de volledige verantwoordelijkheid over te nemen. Ik denk dat het juist door het lokale en regionale karakter van de programmaraad belangrijk is dat de gezamenlijke verantwoordelijkheid regionaal wordt gedragen.

De heer **Woldring** (CDA): Ik erken dat het niet de verantwoordelijkheid is van de staatssecretaris om het financieel over te nemen en dat die ondersteuning van groot belang is. Mijn vraag was of de staatssecretaris het probleem op gelegen momenten aan de orde zou willen stellen in het overleg dat zij heeft met de partijen. Het gaat er niet om dat zij een oplossing moet forceren, maar zij kan daaraan wel bijdragen, onder andere door de politieke druk wat te laten toenemen. De ellende van het spelbal zijn tussen enerzijds de gemeente en de regio en anderzijds de kabelexploitanten moet uit de wereld worden geholpen.

Staatssecretaris **Van der Laan**: Dit kan ik de heer Woldring toezeggen. Ik spreek regelmatig met de VNG en het IPO over de positie van de regionale omroepen. In de Tweede Kamer is een wetsvoorstel aangehouden in verband met een vrij principiële discussie over de positie van de regionale omroepen. De provincie neemt nadrukkelijk haar verantwoordelijkheid. In die context komt dit aan de orde. Het is echter ook in sterke mate een gemeentelijke aangelegenheid. Ik stel het probleem dus regelmatig aan de orde. Dat ik ervoor voor kies om het landelijke clubje mensen te ondersteunen met 350.000 euro, is een signaal dat ik het belangrijk vind dat er professioneel mee wordt omgegaan. Ik hoop dat het zo beter zal gaan. Dit neemt niet weg dat het nu in een aantal

gevallen niet ideaal verloopt. Dat varieert echter sterk per regio en per stad.

De heer **Van Raak** (SP): Ook de tarieven en de zenders die worden aangeboden, variëren sterk per stad. Ik heb gevraagd of de staatssecretaris ook vindt dat de verhouding tussen kabelbedrijven, programmaraden en gemeenten wel erg doorslaat ten gunste van de kabelbedrijven, zeker als zij de programmaraden financieren. Vindt de staatssecretaris ook niet dat zij als rijksoverheid in een veel gezondere verhouding tot die kabelbedrijven staat? Is het in dat licht niet veel beter als zij meer centraal afspraken maakt over programma's en tarieven, zodat die ongelijkheid wordt weggenomen?

Staatssecretaris **Van der Laan**: Er is een cruciaal verschil tussen programma's en tarieven.

De heer **Van Raak** (SP): Ik zou al heel gelukkig zijn als de staatssecretaris zich bemoeide met de tarieven.

Staatssecretaris **Van der Laan**: Het antwoord op deze vraag zit in mijn stapel, maar ik kan het ook gelijk geven. Het baart ook mij zorgen...

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Ik wil dan graag nog eerst mijn vraag stellen.

Staatssecretaris **Van der Laan**: Dan doe ik het keurig netjes in volgorde.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Ik verbaas mij over het voorgaande onderwerp. De staatssecretaris zegt: ik ga daar niet over.

Ik begrijp niet waarom u niet een basisfinancieringsregeling kunt voorschrijven voor die programmaraden. Dan bent u van het gesoebat af. Financiert u het uit de omroepmiddelen, misschien is dat al wel zo. Ik begrijp niet waarom u niet eventueel in overleg met de VNG zegt: wij vinden programmaraden gegeven hun positie in het publieke domein en hun verhouding ten opzichte van monopolisten zo belangrijk dat wij de basisvoorwaarden creëren waaronder zij goed kunnen functioneren. Ik begrijp echt niet waarom u zegt dat u daar niet over gaat. U kunt daar toch gewoon een soort reglement voor maken? Ik was heel erg verbaasd over uw bescheiden opstelling in dit. Als u het van belang vindt en als u wettelijk regelt dat die programmaraden een functie hebben en dat zij ingesteld moeten worden, dan is het toch een logische stap dat u ook de voorwaarden creëert waaronder zij goed kunnen functioneren?

Staatssecretaris **Van der Laan**: Voorzitter. De heer Van der Lans is misschien een nuance ontgaan. Ik bedoelde te zeggen dat ik er niet voor kies de raden te financieren, omdat ik vind dat dit een gezamenlijke verantwoordelijkheid is van de gemeenten en de kabelmaatschappijen. Dat vind ik omdat het een regionale zaak is en een regionale aangelegenheid. Ik neem mijn verantwoordelijkheid in die zin dat ik vanuit de omroepmiddelen 350.000 euro vrijspiegel om de professionaliteit van de programmaraden te bevorderen,

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

maar ik zou het desondanks een verkeerd signaal vinden als ik de financiële verantwoordelijkheid zou nemen voor de programmeraden. Ik kies er bewust voor deze verantwoordelijkheid niet te nemen. Het is een eigen verantwoordelijkheid van de gemeenten en de kabelexploitanten. Ik wil dat zij zich ook verantwoordelijk voelen voor de driehoek burger, gemeente, kabelexploitant.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Waarom installeert u dan wel een raad? Dat is dan toch raar? Dat zou toch ook hun verantwoordelijkheid kunnen zijn? Moet u dan niet consequent zijn en zeggen: regel dat maar op lokaal niveau. Wie er een programmaraad wil, moet er een instellen en wie er geen wil, stelt er geen in. Waarom doet u wel het installeren, maar niet het financieren? Dat vind ik een vreemd figuur.

Staatssecretaris **Van der Laan**: Ik begrijp dat u mijn argumenten niet overtuigend vindt, maar het blijven toch mijn argumenten. Ik vind de financiering een regionale verantwoordelijkheid. Juist doordat ik het de driehoek laat financieren, dragen deze actoren hun verantwoordelijkheid voor de totale samenhang. Op het moment dat ik het financieer, gaat iedereen achterover zitten en denkt: wat moeten wij met de programmaraad? Dan wordt er gezegd: het is niet ons programmaraad, de staatssecretaris wil er zo nodig een. Dat zou een heel verkeerd signaal zijn. Ik wil nadrukkelijk dat de kabelmaatschappij en de gemeenten hun verantwoordelijkheid voelen. Zij hebben last van een onprofessionele, niet goed lopende programmaraad. Een goede kabelmaatschappij en een goede gemeente zijn zich er heel goed van bewust dat hoe professioneler de programmaraad functioneert, hoe beter de raad ondersteund wordt, hoe meer plezier zij met zijn drieën van het samenspel zullen hebben, want het is een heel ingewikkeld, moeilijk en complex samenspel, maar het is wel cruciaal.

De heer **Woldring** stelde de vraag op welke termijn de eerstvolgende periodieke heroverweging zal plaatsvinden van de doorgifteplicht in het licht van artikel 31 van de universele dienstrichtlijn en welke instantie hiermee zou worden belast. Wat mij betreft, is een heroverweging van de doorgiftebelasting niet aan de orde zolang de kabelexploitanten nog een dominante positie hebben. Er moet natuurlijk regelmatig worden nagegaan of de kabelexploitanten nog over een dominante positie beschikken. Dat bedoelde ik in de memorie van antwoord met "vinger aan de pols houden". Op dit moment heb ik echter geen uitgebreid onderzoek nodig om te constateren dat de kabelexploitanten in een monopoliepositie verkeren, binnen hun infrastructuur.

De heer **Woldring** (CDA): Het wordt de lidstaten voorgeschreven. De vraag is niet of de staatssecretaris het nodig acht of niet of dat zij het leuk vindt of niet, het wordt de lidstaten voorgeschreven. Wanneer gebeurt dit en door wie?

Staatssecretaris **Van der Laan**: Daar kan ik op dit moment geen antwoord op geven. Daar heb ik even tijd voor nodig, waarvoor mijn excuses.

Mevrouw **Witte**man heeft mij gevraagd hoe ik aankijk tegen omroepmiddelen uit algemene belastinginkomsten en of er geen recht bestaat op fiscale compensatie voor mensen bij wie er elke distributie-infrastructuur ontbreekt. Er is een aantal jaren geleden voor gekozen om de omroepbijdrage te fiscaliseren. Daar is automatisch de consequentie aan verbonden dat er geen maatwerk meer kan plaatsvinden voor mensen die geen toegang hebben tot de distributie-infrastructuur. Daar was men zich van bewust een aantal jaren geleden. De distributiedichtheid was echter zo hoog dat er geen aanleiding was om een bureaucratische regeling te maken met allerlei uitzonderingen waar mogelijk misbruik van zou kunnen worden gemaakt. Er is dus geen fiscale maatregel en wij overwegen ook niet om die te nemen. Het is de consequentie van de systematiek die nu wordt gehanteerd.

Mevrouw **Witte**man vroeg wat er gebeurt met via de fiscus verkregen omroepgeld. Ik begreep dat zij met name op de regionale omroep doelde. Er is nog een heel verhaal te vertellen over wat er verder gebeurt. Er zijn twee geldstromen. Via Financiën en BZK gaat rechtstreeks een dotatie naar het Provinciefonds. Die is niet geormerkt. Die gaat naar de provincies als compensatie voor de taken die zij hebben. Daarnaast is er een bijdrage uit de mediabegroting die via het Commissariaat voor de Media naar de provincies gaat ten behoeve van de regionale omroepen. Dat is geormerkt geld. Het wetsvoorstel waarin wordt voorgesteld om de bijdrage uit de mediabegroting ook naar het Provinciefonds over te brengen, is aangehouden omdat er in de huidige vorm geen meerderheid voor was in de Tweede Kamer. Ik wacht op een advies naar aanleiding van de ontstane situatie van ROOS en het IPO. Ik verwacht dat binnen enkele weken. Naar aanleiding daarvan zal opnieuw naar de situatie worden gekeken.

Er is gevraagd of ik het ermee eens ben dat het Rijk financieel moet bijdragen aan distributie van regionale televisie via de satelliet. Mijn antwoord op die vraag is vrij helder: nee. Ik begrijp dat er in een aantal regio's geen andere keuze is. Ondanks dat vind ik het een verantwoordelijkheid van de provincie om zorg te dragen voor de distributie. Hier is in de Tweede Kamer uitvoerig over gesproken. Ik blijf echter bij mijn standpunt. Mevrouw **Witte**man heeft ook gevraagd om de omroepbelasting te oormerken om distributie van regionale televisie via de satelliet te bekostigen. Het beleid van het kabinet is er op dit moment op gericht om zo min mogelijk gelden die naar provincies en gemeenten gaan te oormerken. Ik ben van mening dat dit specifieke punt geen aanleiding is om van dit beleid af te wijken. Gezien de forse bezuiniging op de rijksomroepbijdrage en de algemene bezuinigingsproblematiek van het kabinet, is er op dit moment geen aanleiding om via de mediabegroting extra middelen daarvoor in te zetten.

Mevrouw **Witte**man heeft ook gevraagd of ik wil toezeggen dat ik een inventarisatie maak van de technische mogelijkheden voor en de financiële consequenties van omschakeling van analoge naar digitale distributie van de regionale televisie. Ik zeg toe dat ik die inventarisatie maak. Ik zal die meenemen in mijn notitie over de lokale en regionale omroep die ik heb toegezegd aan de Tweede

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

Kamer. Ik ga met de Tweede Kamer een principiële discussie voeren over de positie van de lokale en regionale omroepen. Ik heb daarvoor input gevraagd van VNG/Olon en IPO/ROOS. Ik heb de inbreng van VNG/Olon al ontvangen en ik wacht nog op die van IPO/ROOS. Op basis van die twee reacties zal ik een brief aan de Tweede Kamer schrijven.

Door de heer Schouw is de vraag gesteld of de prijs van het basispakket niet kan worden verlaagd, eventueel ten laste van andere opbrengsten. Op 18 maart heb ik met de minister van Economische Zaken een brief aan de Tweede Kamer gezonden over de ontwikkelingen in de kabelsector. Wij hebben daarin ook de betaalbaarheid van het programma-aanbod aan de orde gesteld. Het toezicht daarop is geregeld om ervoor te zorgen dat de kosten niet de pan uit rijzen. Het gaat om toezicht door de OPTA en de NMa. Er is ook invloed via gemeentelijke contracten. Dat is ook een vrij belangrijk punt. Er is ook een mogelijkheid tot het treffen van een prijsmaatregel. Ik zal u die brief doen toekomen. Daarin zijn deze zaken volledig toegelicht, beargumenteerd en onderbouwd.

De heer Van der Lans vroeg hoe het gaat met de voorbereiding van de toegezegde prijsmaatregel op grond van de Mediawet. Hij merkte op dat in de brief van de minister van Economische Zaken daarnaar werd verwezen. Wat betreft prijsmaatregelen op grond van de Mediawet ben ik verantwoordelijk voor het inhoudsdeel van de kabelkosten. Een dergelijke maatregel is alleen betekenisvol in aanvulling op een eventuele maatregel van de OPTA ten aanzien van het transportdeel van de kabelkosten. Het grootste deel van de kabelkosten, ongeveer 80 tot 85%, heeft namelijk betrekking op het transportdeel. De invloed van de prijsmaatregel op de inhoud is relatief beperkt en kan in betekenis toenemen als die gecombineerd wordt met een maatregel inzake het transportdeel. Daarin moet een afweging worden gemaakt. Voor dat transportdeel is evenwel ook een marktanalyse van de Opta nodig. Als het goed is, zijn de door de Opta uitgezette vragen op 7 mei jongstleden beantwoord. Dat wordt op dit moment bestudeerd; het proces is in volle gang. Wij zijn met de Opta op dit moment in overleg over de afstemming tussen die twee trajecten, enerzijds op basis van de Telecommunicatiewet -- dat betreft het transportdeel -- en anderzijds op basis van de Mediawet. Als de Opta inderdaad concludeert dat het uit de hand loopt, dan hebben wij de mogelijkheid om de prijsmaatregel toe te passen. Dit proces is volledig in voorbereiding; dat nemen wij zeer serieus.

Mevrouw Witteman heeft opgemerkt dat er vage termen worden gehanteerd in de memorie van toelichting, daar waar het gaat over het eventuele ontstaan van toegangsomroepen buiten de vier grote steden. Met de desbetreffende passages in de memorie van toelichting is bedoeld aan te geven dat het niet voor de hand ligt dat, nadat het wetsvoorstel wet is geworden, er buiten de vier grote steden allerlei toegangsomroepen via extra televisiekanalen moeten worden doorgegeven. Tot dusverre gold voor de programma's van toegangsomroepen geen programmavoorschrift. Eigenlijk is het dan onaannemelijk dat in een situatie waarin wel een programmavoorschrift geldt, er plotseling meer toegangsomroepen bestaan. Er komt immers een

beperking, zodat in plaats van de kans dat het opeens een impuls krijgt, er juist een tegengestelde beweging zou moeten zijn. Buiten de vier grote steden zullen initiatieven voor toegangsomroepen op veel kleinere schaal plaatsvinden. Die programmaonderdelen kunnen gewoon via het reguliere programma van de lokale publieke omroep worden uitgezonden. Daar is ruimte voor op de lokale publieke omroep.

Mevrouw Witteman was verbaasd over het feit dat zowel in de Mediawet als in de Telecommunicatiewet doorgifteverplichtingen worden geregeld, maar dan wel op twee verschillende manieren. Zij merkt op dat de PvdA-fractie dit niet bevorderlijk vindt voor een samenhangend mediabeleid. Ik denk dat er sprake is van een misverstand in dit geval. In de Mediawet gaat het inderdaad om een doorgifteplicht. Met deze doorgifteplicht heeft de regering beoogd de grotere vrijheid van de kabelexploitant, als gevolg van de liberalisering, te koppelen aan garanties voor een voldoende gevarieerd informatieaanbod. In de Telecommunicatiewet gaat het over het afdwingen van toegang voor een programma-aanbieder. Dat is een volstrekt andere invalshoek en betreft een andere actor in het totale proces. Het heeft op zich niet te maken met het beogen van een gevarieerd informatieaanbod. De regelingen overlappen elkaar dus niet, maar zij vullen elkaar juist aan omdat zij elk vanuit hun eigen invalshoek te werk gaan.

Mevrouw Witteman vroeg of ik de mening van de fractie van de PvdA deel dat het zinnig is dat de commissie Cultuur en de commissie Economische Zaken voortaan samen de media- en telecommunicatiewetten beoordelen. Nu, als de Kamer daarom vraagt, zullen de minister van Economische Zaken en ik daar graag aan meewerken, maar het is primair een zaak van de Kamer om daartoe te besluiten.

Daarnaast vroeg mevrouw Witteman of wij niet vooral de blik op de toekomst moeten richten, als het gaat om de publieke omroepen. Nu, ik denk dat ik daar al eerder over gesproken heb in deze eerste termijn. Ja, dat moeten wij zeker doen en dat gaan wij ook doen naar aanleiding van het kabinetsstandpunt dat door het kabinet wordt voorbereid over het rapport van de commissie-Rinnooy Kan.

Tot slot kom ik bij de vraag van de heer Van Raak over de machtspositie van de kabelbedrijven en de vraag of ik bereid zou zijn om landelijk met kabelbedrijven afspraken te maken over programma's en tarieven. Nu, dat is op dit moment een vrij complex geheel, gelet ook op de driehoek waarvan sprake is. Ik was laatst bij een bijeenkomst van programmaraden, georganiseerd door het landelijke projectbureau van de 350.000 euro. Ik heb daar een bijdrage geleverd aan de discussie. Daar zag je ook dat men ontzettend aan het zoeken is naar een goede balans. Ik heb opgeroepen te komen tot een goede balans tussen de kabelbedrijven, de programma-aanbieders en de burger/kijker die er uiteindelijk het meeste belang bij moet hebben. Ik stel ook de positie van die burger voorop. Ik ben mij bewust van de machtspositie van kabelbedrijven en in voorkomende gevallen ook van programma-aanbieders, als zij aangeven dat zij buiten het basispakket willen blijven. Een dergelijke casus is mij bekend. Het zijn in de tussentijd al twee casussen geworden, waarvan er één

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

voor de rechter is gekomen. Dat baart mij zorgen. Het mag niet zo zijn dat één van die drie een grotere machtspositie heeft of een machtspositie zodanig invult dat je je moet afvragen of de balans tussen de drie partijen wel juist wordt ingevuld.

Ik ben mij er evenwel van bewust dat er grote verschillen per regio zijn. Dat begrijp ik van opmerkingen in het veld. Ook op de bijeenkomst is mij dit gebleken. Er zijn kabelbedrijven die in geen enkele regio problemen hebben. Er zijn echter ook kabelbedrijven die in de regio waarin zij opereren vaak problemen veroorzaken. Het is dan ook veel zinvoller dat ik eens een kritisch gesprek heb met het kabelbedrijf dat vaak problemen veroorzaakt. Dat overweeg ik serieus als er signalen over dergelijke kabelbedrijven blijven komen. Als ik een bedrijf concreet vraag voor een gesprek, pleeg ik daarmee een vrij zware ingreep. Daarom moeten er voor zo'n gesprek meerdere signalen zijn. Men zal begrijpen dat ik als staatssecretaris niet zomaar maatregelen wil treffen.

De heer **Van Raak** (SP): Voorzitter. Dit vind ik een goede en vertrouwenwekkende opmerking. Mocht blijken dat een bepaalde kabelaar, bijvoorbeeld UPC, in heel veel gemeenten problemen blijft veroorzaken, dan zal de staatssecretaris met zo'n bedrijf, dus bijvoorbeeld met UPC, een gesprek hebben en zeggen: zo hebben wij het niet afgesproken.

Staatssecretaris **Van der Laan**: Dat kan ik niet zeggen, want ik heb niets met UPC afgesproken. Ik zal er in zo'n geval wel op aandringen dat UPC zijn verantwoordelijkheid neemt in de driehoek burger, programma-aanbieder en kabelexploitant.

De heer **Van Raak** (SP): Dank u wel.

Staatssecretaris **Van der Laan**: Voorzitter. Hiermee ben ik gekomen aan het eind van mijn betoog. Inmiddels heb ik de lijst met de beroemde cijfers voor mij. De lijst is nogal gedetailleerd en bevat te veel cijfers om hier op te noemen. Uit de cijfers blijkt een gestage daling, meestal met zo'n 5 à 10% per jaar. Er is een vrij grote variatie per omroep. Er zijn grote verschillen tussen leden die en abonnee en lid zijn en leden die tribuneleden worden genoemd. Een andere omroep noemt die tribuneleden weer steunleden. Bij de ene omroep is de verdeling half om half en bij de andere negentig abonneeleden op 10 steunleden. Bij weer een andere omroep is de verhouding geheel anders. Ik zal de leden van deze Kamer de lijst graag doen toekomen. Ik kan ter plekke kopieën laten maken, want het gaat hierbij om openbare informatie. Bovendien is een behandeling als deze openbaar.

*N

De heer **Woldring** (CDA): Mevrouw de voorzitter. Ik dank de staatssecretaris voor haar toezegging om met betrekking tot de programmaraden en de financiering daarvan druk uit te oefenen op degenen met wie zij aan tafel komt te zitten. Verder wil ik een opmerking maken over artikel 31 van de Europese richtlijn universele

dienstverlening. De leden van deze Kamer zijn al enkele keren met een kluitje in het riet gestuurd. Tijdens de schriftelijke voorbereiding zijn over dit artikel vragen gesteld, maar er is nooit een duidelijk antwoord gegeven. Ik verlang nu een duidelijk antwoord met betrekking tot de interpretatie van artikel 31. Als de staatssecretaris dat nu niet kan geven, kan zij het ons ook schriftelijk doen toekomen. Als het ook niet schriftelijk komt, moeten wij er maar een keer een interpellatiedebat over voeren.

Wat de continuïteit en de openheid van het publieke bestel betreft heb ik van de staatssecretaris begrepen dat zij mijn suggestie om het wetsvoorstel aan te houden niet overneemt. Ik heb deze suggestie gedaan omdat de CDA-fractie met dit wetsvoorstel de grootst mogelijk moeite heeft. Zij wil het liever wegduwen. Wij wilden een poging doen om BNN te redden met het verzoek: toon alstublieft al uw juridische creativiteit. Ik noem: een horizonbepaling, een ontheffingsbepaling of een aanpassingswet. Als er nood is, moet een slimme ambtenaar toch tot veel in staat zijn. Als hij dat niet is, zal de CDA-fractie de grootst mogelijke moeite met het wetsvoorstel blijven hebben. De kans dat mijn fractie tegen het wetsvoorstel zal stemmen, is dan eerder groter dan kleiner geworden. Zij heeft beraad nodig om tot de ultieme standpuntbepaling te komen. Maar die standpuntbepaling zal niet ver afwijken van wat ik nu in tweede termijn zeg. Dat moet ten volle serieus worden genomen. Ik zeg met nadruk dat de kans reëel is dat de CDA-fractie zal tegenstemmen.

De heer **Schouw** (D66): Begrijp ik de vertegenwoordiger van de CDA-fractie goed? Volgens mij roept hij de staatssecretaris op om alles uit de kast te trekken om te kijken of de positie van BNN gered kan worden.

De heer **Woldring** (CDA): Ja, dat hebt u goed begrepen. Ik geef daarmee ook antwoord op de vraag die de heer Van der Lans mij in eerste termijn heeft gesteld en waarvan ik heb gezegd dat ik er in tweede termijn op terugkom. Aanvaardt de CDA-fractie dan de verantwoordelijkheid dat BNN uit het systeem kan vallen? Wij zijn niet verantwoordelijk voor het tekort schieten van bepaalde prestaties van omroepverenigingen. Wij zijn ook niet verantwoordelijk voor een wet die wij uiteindelijk niet goed vinden. Maar wij trekken wel de consequenties uit het tekort schieten van verantwoordelijkheden. Dan is het een indirecte verantwoordelijkheid dat de CDA-fractie ertoe bijdraagt dat BNN uit het bestel zou kunnen verdwijnen. Ik moet de ultieme standpuntbepaling nog afwachten. Die consequentie zullen wij dan aanvaarden.

*N

Mevrouw **Witteman** (PvdA): Voorzitter. Ik dank de staatssecretaris voor haar antwoorden. Op een bepaald moment in de discussie kwamen bij mij toch weer de woorden van Hamlet terug. Wanneer hij maar niet tot actie komt om de geest van zijn vader te wreken, zegt hij:

Dit is dapper. Ach, wat een ezel ben ik dat ik, de zoon van een vermoorde vader, door hel en hemel aangespoord tot wraak, hier als een lichtekooi mijn hart

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

met woorden lucht en als een grote slet aan het tieren sla. Walgelijk, bah. Kom hersens, aan het werk.

Misschien waren dat ook wel mijn onderliggende gevoelens tijdens dit debat, dat volgens mij eigenlijk had moeten gaan over de kwaliteit van het bestel waarbinnen deze nieuwe wet -- ik heb het over de BNN-wet, als wij die even zo mogen noemen -- is geplaatst. Het ging eigenlijk vooral over ledenaantallen en de vraag of BNN wel of niet in het bestel moest blijven. Op de een of andere manier voel ik aan mijn water, voorzover dat mag in dit huis, dat het op die manier wetten beoordelen met een zwaard van Damocles boven je hoofd je in een positie plaatst waarin je je gechanteerd voelt. Wij hebben dit in onze fractie besproken. Mijn fractie en ik willen ons niet laten chanteren. Ik wil echt de wet bekijken in het bestel, wat de gevolgen ook zullen zijn voor BNN. Ik heb vertrouwen in die groep. Als zij ergens uit vallen, zullen zij er op de een of andere manier wel weer in komen. Wij leven nog langer dan vandaag. Laten wij er geen drama van maken.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Nee, laten wij er geen drama van maken.

Mevrouw **Witteman** (PvdA): Ik ben nog helemaal niet klaar met mijn verhaal, mijnheer Van der Lans.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Ik wil toch een vraag stellen over die chantage.

Mevrouw **Witteman** (PvdA): Ik voel mij gechanteerd. Het is een subjectief gevoel. Voelen is subjectief.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Misschien kan ik u helpen.

Mevrouw **Witteman** (PvdA): Wilt u mij helpen in mijn gevoel? Dat moet kunnen. Misschien kan ik nog een beetje Hamlet citeren.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Misschien kan ik u een beetje therapeutisch helpen, omdat het geen chantage is. Het is namelijk een heel duidelijke keuze. U bent voor of u bent tegen de wet. Daarvoor zijn wij hier aangesteld. Als u tegen bent, dan heeft dat bepaalde consequenties. Dat is geen chantage; die kunt u meenemen in uw overwegingen of u voor of tegen bent. Dat is het enige wat u moet doen. Dat is een hard lot, maar ik hoor daar graag de uitkomst van.

Mevrouw **Witteman** (PvdA): Na de discussie vind ik dat mijn argumenten tegen deze wet zijn bevestigd. Juist het in de mode zijn van het afkalvende getal van leden voor maatschappelijke legitimering doet mij verlangen naar een legitimering die betrekking heeft op kwaliteit, bereik en inhoud en niet op getallen. Ik raad mijn fractie aan niet voor dit wetsvoorstel te stemmen, maar we hebben nog een week. Wie weet krijg ik in die periode nog fantastische ingevingen en verander ik mijn mening nog, maar ik denk het niet. Tot op heden ben ik in mijn mening bevestigd door de discussie. Daarvoor had ik nog kunnen worden

overtuigd door bepaalde opmerkingen, maar die heb ik niet gehoord.

De heer **Schouw** (D66): Op dit punt heeft de staatssecretaris twee duidelijke argumenten naar voren gebracht. De Kamer heeft er recht op de reflecties van de PvdA te horen. De staatssecretaris stelt dat een ander draagvlakprincipe dan alleen het ledenaantal weliswaar gewenst is, maar erg ingewikkeld is. Dat principe bedenkt zij niet van vandaag op morgen. Misschien kan de PvdA-fractie dat wel, maar dan ben ik benieuwd naar de oplossing. Voorts stelt de staatssecretaris dat de overheid als betrouwbare overheid een concessie heeft verleend aan de omroepen. Die concessie loopt tot 2010. De overheid moet tot die periode betrouwbaar blijven. De staatssecretaris vindt dat zij tot die periode vastzit aan dit systeem. Dat zijn volgens mij twee faire en duidelijke argumenten. Ik hoor graag wat de fractie van de PvdA daarvan vindt.

Mevrouw **Witteman** (PvdA): Ik vindt het fijn dat u de staatssecretaris op die manier vertegenwoordigt. Dat zal haar deugd doen.

De heer **Schouw** (D66): Dat vind ik flauw. U wilt naar een nieuw systeem. De staatssecretaris wijst op twee harde feiten. Ik voel dat u die gewoon negeert. Ik vind dat niet verstandig.

Mevrouw **Witteman** (PvdA): Ik besef dat deze wet is gemaakt binnen het bestel en dat deze staatssecretaris daaraan vastzit. Ik besef ook dat zij vastzit aan de concessieperiode, maar zij had deze wet niet hoeven maken. Niemand heeft gezegd dat zij een wet op dit punt had moeten opstellen. Daar gaat het over.

De heer **Schouw** (D66): Daar is haar voorganger mee begonnen.

Mevrouw **Witteman** (PvdA): Daar heb ik niets mee te maken. Niemand heeft gezegd dat de staatssecretaris dat moest doen. Zij heeft daartoe geen opdracht gekregen, maar zij doet het wel. Dat mag, want dat is ook haar werk, maar dan mag mijn fractie aangeven dat zij het niet eens is met de wet.

Binnen dit bestel werkt deze wet niet.

Dan de vraag of ik het bestel afkeur. Inderdaad doe ik dat. Ik denk dat dit geldt voor meer leden. In het rapport van de commissie-Rinnooy Kan kun je lezen dat er wat dit betreft ook andere mogelijkheden zijn. Ik heb echter geprobeerd om dat buiten de bespreking van deze wet te houden. Ik heb deze wet binnen dit bestel geplaatst. Ik heb de onderdelen vervolgens bestudeerd. Het instrument wordt gevormd door het ledenaantal. De eindtermen zijn continuïteit en openheid. In mijn analyse heb ik bekeken of het instrument van de ledenaantallen daaraan kan voldoen, maar het is mij gebleken dat deze wet daar niet aan voldoet binnen dit bestel. Vervolgens stel ik de vraag of we naar een ander bestel kunnen, omdat we de publieke omroep dan misschien kunnen behouden. Dan kan BNN er gewoon weer in, waarschijnlijk onder andere voorwaarden.

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Mevrouw Witteman schetst een alternatieve route, betrekking hebbend op andere vormen van legitimering, andere vormen van een maatschappelijke verankering van het publieke bestel.

Mevrouw **Witteman** (PvdA): Een ander bestel!

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Een ander bestel zelfs, maar wel publiek. Daarover is zelfs grote consensus. Naar ik aanneem, bent u het toch met mij eens dat al die andere vormen van legitimering niet vandaag op morgen gerealiseerd zijn. Er bestaat nog helemaal geen eenduidigheid over; er zijn ook tientallen varianten die tegenover elkaar afgewogen moeten worden. Dat is een proces dat wij de komende vijf jaar met de omroepen moeten ingaan. Wij moeten nu nog eventjes binnen de logica van het bestaande bestel blijven. Wij hebben een aanleiding, namelijk BNN. U wordt gevraagd om daarmee akkoord te gaan. Vervolgens gaan wij een heel uitgebreide discussie voeren over het bestel. U zegt nu in feite: ik wil alleen maar uitgebreide discussies voeren en dan kijk ik wel welke aspirant-omroepen wel en niet buiten de boot vallen. Dat vind ik een heel vreemde redenering. U maakt nu een koppeling die u volgens mij nu juist niet moet maken. U moet even in de logica van het bestel blijven en het probleem van de ledenaanwas onder ogen zien. Daarna gaan wij met z'n allen de volgende stap maken, namelijk de toekomst van het publieke bestel redden. Zo zou je moeten redeneren.

Mevrouw **Witteman** (PvdA): Nee. Het huidige bestel is een gegeven. En daar hebben wij nu mee te maken tot 2010. Binnen dat bestel komt er een wetsvoorstel. Wij beoordelen dat wetsvoorstel als niet goed omdat het versnippering, non-flexibiliteit, non-samenwerking en te veel continuïteit in de hand werkt. U redeneert gevoelsmatig vanuit de eventuele consequenties. Ik wil daar nu juist niet naar kijken, want dan zou ik mij gechanteerd voelen. Ik wil zo zuiver mogelijk naar dit wetsvoorstel kijken binnen dit bestel.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Ik zou u nog een andere situatie willen voorleggen. De rechter doet de volgende week een uitspraak over de programmagegevens, waardoor alle blokkades weggenomen worden en bijvoorbeeld Volkskrant Magazine een volwaardige omroepgids kan uitbrengen. Dan gaan er dus dramatische dingen gebeuren. Stel dat er een razendsnel scenario is waarin al die aantallen meteen teruggaan tot onder de 300.000. Dan hebben wij dus deze wet. Wat zou u echter doen als wij deze wet niet hadden? Dan zou u volgens mij voorstellen om dan toch maar even wel deze wet aan te nemen.

Mevrouw **Witteman** (PvdA): Nee, dan zouden wij eindelijk de waarheid onder ogen zien. Dan zouden wij eindelijk weten dat die ledenaantallen een fakesituatie in stand houden.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Maar dat is toch de basis van deze wet? Die relativeert namelijk de ledenaantallen om vervolgens de nieuwe discussie te kunnen voeren. U geeft zelf de argumenten op grond waarvan u zou moeten instemmen met deze wet.

Mevrouw **Witteman** (PvdA): Ik denk dat wij allebei vanuit een ander format praten en dat wij vanuit onze eigen format denken dat wij gelijk hebben.

Voorzitter. Ik stelde mijn vraag over de provincies waar nog geen analoge kabel is, omdat er een proef is geweest met een satelliet in Limburg gedurende vier maanden. Die proef is betaald door de desbetreffende gemeenten, de kabelindustrie en de bewoners zelf. Ongeveer 300.000 huishoudens deden aan die proef mee en per huishouden kostte het maar één euro. Het beviel heel goed, maar na vier maanden waren de lagere overheden en de kabelmaatschappijen niet langer bereid om mee te betalen. Mij lijkt dat de mogelijkheden die de satelliet biedt nader onderzocht moeten worden. Uiteindelijk is dat niet zo duur.

Ik ben blij dat de staatssecretaris een inventarisatie wil maken van de technische mogelijkheden en de financiële consequenties van een omschakeling bij de regionale omroepen. Het algemene mediabeleid omvat tenslotte niet alleen de publieke omroep. Dit blijkt ook uit de opdracht aan de regionale en aan de publieke omroep om de uitzendingen te ondertitelen.

Ik ben ervan overtuigd dat de staatssecretaris de publieke omroep een warm hart toedraagt. In de komende tijd moet blijken hoe een en ander gewaarborgd wordt. Het gaat misschien te ver om te zeggen dat het publieke bestel een merit good is. Een goede publieke omroep is echter wel onontbeerlijk. Als wij aan Berlusconi denken, weten wij hoe het niet moet.

*N

De heer **Van Raak** (SP): Voorzitter. Mijn fractie steunt de staatssecretaris. Mevrouw Witteman wil straks een discussie over de toekomst van de publieke omroep, maar wellicht moet die plaatsvinden zonder omroepverenigingen. Mevrouw Witteman en ook de heer Woldring nemen de verantwoordelijkheid op zich om een einde te maken aan BNN. Ik had dat niet graag gedaan.

De vergelijking die de heer Van Middelkoop en ook de staatssecretaris maakten tussen omroepen en politieke partijen sprak mij erg aan. Veel partijen klagen dat zij minder leden krijgen. Zij menen dat dit betekent dat de partijdemocratie is achterhaald. Mijn fractie vraagt zich af of niet eerder de partijen zijn achterhaald. Als omroepverenigingen minder leden trekken, betekent dit niet per definitie dat zij zijn achterhaald. Wellicht doen zij niet genoeg hun best om zich te profileren en om kijkers te enthousiasmeren om lid te worden. Ik steun het voorstel van de staatssecretaris maar ik zie ook graag dat wij naar middelen zoeken om de omroepen op te porren om beter hun best te doen om leden te werven.

Dit geldt ook voor BNN, de omroep waarvoor wij vandaag bij elkaar zijn gekomen. Mijn fractie vindt het geen bezwaar om in te stemmen met gelegenheidswetgeving of aanleidingswetgeving, zoals de

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

staatssecretaris zei. Dan moet zij echter niet net doen alsof het geen gelegenheidswetgeving is. Als de minister wetsvoorstel 29030 het "BNN-wetje" noemt, kunnen wij daar van harte mee instemmen. Dat doen wij niet omdat wij BNN nu zo'n verrijking vinden van het publieke bestel en ook niet omdat wij BNN een slechte omroep vinden, maar wel omdat wij nieuwkomers graag een kans bieden.

Ik zet de vergelijking met politieke partijen graag voort. Mijn fractie is zeer gecharmeerd van het voorstel van de heer Van der Lans om omroepverkiezingen te houden. Mijn partijgenoot in de Tweede Kamer, Vergeer, heeft de staatssecretaris al eens een dergelijk voorstel voorgesteld. Wat zou het mooi zijn en uniek in de wereld: een echt democratisch omroepsysteem. Dat zou pas echt politieke vernieuwing zijn. Dat moet de staatssecretaris toch aanspreken. Niet alleen de leden, maar ook de kijkers kunnen dan hun mening geven over de omroep. Bovendien biedt dit de mogelijkheid van een reclamevrije omroep. Kan de staatssecretaris instemmen met omroepverkiezingen? Zij hoeft dan niet te klagen over reclamezendtijd en het is een prachtig staaltje van evenredige vertegenwoordiging.

Mevrouw de voorzitter. Zes fracties hebben in deze Kamer eerder verklaard voor een reclamevrije zender te zijn. Zou dat de pluriformiteit van de publieke omroep en daarmee de kracht van de publieke omroep niet versterken?

Tot slot iets heel anders. Er kloppen de laatste tijd allerlei verontruste archeologen bij mij aan. Zij willen weten of zij al dan niet geliberaliseerd zijn. Misschien kan de staatssecretaris mij binnenkort uit de brand helpen.

*N

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Voorzitter. Ik val van de ene verbazing in de andere. Ik was het meest verbaasd over de bijna hartstochtelijke oproep van de heer Woldring om een juridisch bijzonder ingewikkelde constructie te verzinnen om BNN te redden. Hij vroeg de staatssecretaris bijna wanhopig om een gelegenheidswetgeving te maken, terwijl hij daar nu juist tegen was! Ik raakte toen integraal in verwarring. Ik ben het met collega Van Raak eens. Als we nu met zijn allen zeggen dat het hier gelegenheidswetgeving betreft voor het grote werk dat we straks gaan verrichten, dan kan de heer Woldring niet anders dan toch nog akkoord gaan met dit voorstel.

Voorzitter. Mijn fractie was al overtuigd van de noodzaak om het ledenaantal naar beneden te brengen. Wij hebben daar al eerder voor gepleit en wij hebben ons gelijk gekregen.

Ik ben minder tevreden over het gedeelte van het betoog waarin de staatssecretaris de andere kant behandelde. Wij hebben gezegd dat het ledenaantal niet meer doorslaggevend is en dat het gaat om de vraag welke vormen van maatschappelijke legitimering er aan de orde zijn. De staatssecretaris zegt dan dat dit gaat onderzoeken. Ik denk dat de situatie dramatisch is. Wij hebben vijf jaar de tijd om driftig te gaan experimenteren. Ik verwacht van een staatssecretaris die begaan is met de toekomst van het

publieke bestel dat zij niet zegt dat zij dat gaat onderzoeken maar dat zij de omroepen uitnodigt om op die terreinen met voorstellen en activiteiten te komen die dat draagvlak kunnen aantonen. Zij moet de verantwoordelijkheid bij de omroepen leggen. Zij moet vragen om een breed palet van maatschappelijke legitimering en zeggen dat het aan de omroepen is om dat waar te maken. Een zoveelste onderzoek is nuttig, maar ik zou van de staatssecretaris op dit punt meer politiek leiderschap en een visionaire optiek verwachten. Ik baal ervan dat dit afhankelijk is van het standpunt van een commissie of de WRR. De staatssecretaris zit er nu een jaar en kan heel goed een meer visionaire optiek hebben.

De staatssecretaris heeft zojuist een aantal gegevens genoemd met betrekking tot onderzoek. Het gaat dus niet alleen over legitimatie maar ook over de sociologie van de omroepbinding. Ik wil in kaart gebracht zien hoe mensen zich verhouden tot het publieke bestel. Welke groepen afhaken of meedoen moet veel meer ingekleurd worden. We hebben dat plaatje nodig om de discussie in de toekomst te kunnen voeren en om de vormen van legitimatie inhoud te kunnen geven.

Ik was tevreden met de opmerking van de staatssecretaris dat samenwerking voorop staat en dat zij de druk van de ledenwerving af wil halen. Ik was echter minder tevreden over het antwoord dat zij gaf, toen ik zei dat zij daar ook consequenties aan moest verbinden. Zij zei toen dat dit niet met dit wetsvoorstel te maken had. Ik ben dat niet met haar eens. Als BNN de grens niet haalt maar een nuttige fusie zou kunnen aangaan met de TROS of de AVRO, die dit dan zou kunnen opplussen bij de zendtijd, dan zet de staatssecretaris daarmee een bonus op samenwerking, die ook onder de drempel nuttig kan zijn. Dan kan het nuttig zijn dat een grotere omroep zich ontfert over een kleine aspirant van 75.000 leden die het net niet haalt, maar die wel interessant kan zijn voor de totale massa van zo'n publieke omroep. Die bonus op samenwerking in de vorm van meer zendtijd moet er gewoon komen. Dan is de staatssecretaris minder afhankelijk van die absolute grens van 150.000 leden.

Wij worden het niet eens over de financiering van de programmaraden, maar ik vind wel dat er een model moet komen dat in het hele land geldt. Als er een programmaraad is met een bepaald volume, zou deze zo gefinancierd moeten worden. Dat betekent dat de verschillende partners hun verantwoordelijkheid kunnen nemen. Een steunpunt zou dat model mede vorm moeten geven, maar dat is er nog niet. Als de overheid de verplichting tot het instellen van programmaraden neerlegt, vind ik dat het haar taak is om mee te helpen om dit soort dingen te ontwikkelen. Ik vind het prettig als er wat meer inspanningen van de staatssecretaris op dit punt tot ons komen.

Ik sluit af. Wij zullen dit voorstel van harte ondersteunen, zij het dat ik BNN helemaal geen goede publieke omroep vind, maar dat heeft er helemaal niet mee te maken.

*N

De heer **Schouw** (D66): Voorzitter. Ik dank de staatssecretaris voor de beantwoording van de twee punten die ik aan de orde heb gesteld. Het eerste was

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

betaalbaarheid van het kabelnet. Ik begrijp dat de staatssecretaris daarover afspraken heeft gemaakt met de minister. Het tweede was het feit dat zij een niet-bureaucratische organisatie heeft ingericht en de ambitie heeft om dat zo te houden. Dat is fantastisch. Alleen daarmee al gaat zij geschiedenis schrijven.

Er zijn nog een aantal andere punten aan de orde geweest. Onze fractie is net als de fractie van de Partij van de Arbeid voor pluriformiteit van het bestel, als ik kijk naar de schriftelijke inbreng. Als wij spreken over pluriformiteit, probeert mijn partij zoveel mogelijk partijen en omroepen aan het bestel deel te laten nemen, zonder argumenten naar voren te brengen over versnippering. Met andere woorden, wij zijn erg voor het verder positioneren van BNN waar dat mogelijk is, dat zeg ik de collega van het CDA na. Wij moeten gewoon kijken of wij dat op een verstandige manier kunnen regelen. Volgens mij ligt er een wetsvoorstel voor waarmee dat op een verstandige manier wordt geregeld.

Voor een deel zou je kunnen zeggen dat het gelegenhedswetgeving is. Als je dat woord proeft, "gelegenhedswetgeving", dan denk ik: wat is dat in 's hemelsnaam? Er is altijd een gelegenheid om een wet te maken. Als je geen gelegenheid hebt, maak je geen wet. Wat is dat voor een gek woord en een gek criterium?

Daar komt bij dat de staatssecretaris naar mijn smaak heel overtuigend heeft aangegeven dat dit wetje voor een belangrijk deel is voorbereid door haar voorganger. Er waren allerlei legitieme motieven om dat in gang te zetten.

Ik deel de behoefte van een groot aantal collega's om te zoeken naar een andere vorm van legitimatie. Ik zit er net iets anders in dan bijvoorbeeld de vertegenwoordiger van de Partij van de Arbeid. Ik denk dat wij naar een andere vorm van legitimatie moeten. Als wij daarvoor kiezen, kost dat tijd. Dat moeten wij heel zorgvuldig doen.

Tegenover de omroepen moeten wij een betrouwbare overheid zijn. Wij hebben concessieafspraken tot 2010 en daar moeten wij ons gewoon aan houden. Ik ben er niet voor om tijdens het spel de spelregels te veranderen.

Bij een aantal woordvoerders voelde ik wat ongeloof, toen het ging over dalende ledenaantallen en over wat de trends en ontwikkelingen in de samenleving betekenen. Daar is heel veel op gestudeerd en veel onderzoek naar gedaan. Onderzoeksscholen aan Nederlandse universiteiten interpreteren al die getallen. Ik constateer dan ook dat dit niet iets collectiefs is. Een aantal vertegenwoordigers keek wat wantrouwend naar de staatssecretaris toen zij met deze feiten kwam. Zij vroegen hoe zij zich bij die feiten kon neerleggen en of zij daar niet iets aan kon doen. Uit wetenschappelijk onderzoek in dit land blijkt dat dit niet kan. Als de staatssecretaris nog eens met dit soort voorstellen komt, is het belangrijk dat deze inzichten wetenschappelijk zijn onderbouwd om de voorstellen voor iedereen wat begrijpelijker en overtuigender te maken.

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Mevrouw de voorzitter. Het kost mij niet zoveel moeite mijn respect te

betuigen aan het adres van de staatssecretaris voor de wijze waarop zij geprobeerd heeft wetsvoorstel 29030 te verdedigen. Zij heeft mij niet overtuigd. Dat kan gebeuren in een debat. Alle argumenten zijn uitgewisseld. Wij kunnen conclusies trekken. Ik vat het even heel simpel samen voor de fracties die ik in dit debat vertegenwoordig.

Het simpele feit dat er één omroep, de aanleidingomroep, in de problemen dreigt te komen, is een onvoldoende indicatie om het systeem zelf te veranderen. Ik heb er voorts bezwaar tegen dat zo gemakkelijk wordt gecapituleerd voor een maatschappelijke trend die verwijst naar een cultuur van non-commitment. Op zijn minst zou je een keer moeten proberen of die trend gekeerd kan worden op grond van wat bredere maatschappelijke of filosofische overtuigingen die wij vanavond niet hoeven uit te spreken.

Ik voeg hier nog een opmerking van puur politieke aard aan toe, omdat ik tot mijn verbazing constateer dat sommige collega's er kennelijk de grootste mogelijke moeite mee hebben om tegen een wetsvoorstel te stemmen. Alsof dat een daad van ultieme parlementaire zedeloosheid zou zijn! Dat is het niet. Ik zeg dat in het bijzonder tegen mijn zeer gewaardeerde collega's Woldring en Witteman. Hun verhalen waren duidelijk. Ik kon daar op veel punten mee instemmen. Hun conclusies waren ook duidelijk. Ik weet niet meer wie het zij, maar ik wil niet horen dat wij nog een week te gaan hebben tot de stemmingen. Dit is het debat, dit is de openbare gedachteswisseling. Als de standpunten duidelijk zijn, moet uiterekend de Eerste Kamer niet het verwijt van achterkamertjespolitiek naar zich toe halen, zodat er kennelijk volgende week nog totaal andere conclusies kunnen worden getrokken of beslissingen kunnen vallen. Die twee collega's zou ik willen oproepen, fier te blijven. Ik neem hun betoog serieus en dus ook hun conclusies. Ik ga ervan uit dat die conclusies volgende week nog dezelfde zijn.

Ik zal beide fracties die ik vertegenwoordig, adviseren om tegen het wetsvoorstel te stemmen in het volste vertrouwen dat zij mijn advies vullen opvolgen.
*N

De heer **Luijten** (VVD): Mevrouw de voorzitter. Ik heb tot nu toe afgezien van deelname aan de discussie. Gezien het verloop van het debat maak ik namens de fractie van de VVD haar standpunt bekend. Het is niet de eerste keer dat wij ons heel goed kunnen vinden in het standpunt van de fractie van D66 over mediazaken, zoals dat is verwoord door de heer Schouw.

Net als de heer Van der Lans hebben wij destijds vragen gesteld of het aantal van 300.000 als ondergrens wel een goed criterium is dat in de toekomst houdbaar is. Naar de mening van de VVD-fractie is er geen sprake van gelegenhedswetgeving, maar van reparatiewetgeving om de onbedoelde effecten die uit de Concessiewet zijn voortgekomen te repareren. De Eerste Kamer doet dat wel vaker. Je kunt moeilijk van gelegenhedswetgeving spreken als je weet dat de wet de komende vijf jaar van kracht is.

Wij willen niet aan de hand van deze reparatiewet een principieel mediadebat voeren. Wij kunnen vandaag niet met een reparatiewetje even de stekker uit het bestel

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

trekken, hoe graag ik dat als VVD'er wellicht zou doen. De overheid heeft verplichtingen. Hoewel het uit mijn mond misschien vreemd klinkt, ben ik het met de staatssecretaris eens dat het wel eens de redding voor meer bestaande omroepverenigingen zou kunnen zijn als wij dit wetsvoorstel aannemen.

Ik voorzie met de staatssecretaris dat als De Telegraaf, SBS en HMG de aangespannen processen winnen over het publiceren van zendgegevens van de publieke omroep, meer omroepen door de kritische grens van 300.000 leden zakken. Dan zitten wij voor de komende vijf jaar met een probleem. Dan implodeert het bestel.

Het kan vreemd lopen. D66, GroenLinks en de VVD verdedigen een pluriform publiek bestel. Het CDA en de Partij van de Arbeid, de oude steunpilaren, doen het bestel op haar grondvesten trillen. Ik refereer aan de opmerking van de heer Verhagen in een landelijk ochtendblad, dat de grenzen om lid te worden van een omroep drastisch verlaagd moeten worden. Ik weet niet of hij daarmee de opvatting van het CDA vertegenwoordigde. Ik refereer aan de opmerking van mevrouw Witteman die vandaag direct van het getalscriterium afwil. Ik weet niet meer wie de steunpilaren zijn van het publieke bestel.

Wat mij betreft gaat het de goede kant op. Ik heb alle vertrouwen in het eindbeeld. Wij zullen volgaarne volgende week, als het CDA om stemming vraagt, beide wetsvoorstellen van harte steunen.

*N

Staatssecretaris **Van der Laan**: Voorzitter. Hier staat een vertwijfelde staatssecretaris. Ik constateer dat de Kamer zwaar verdeeld is. De kritische grens wordt getalsmatig nadrukkelijk bereikt waar het om dit wetsvoorstel gaat. Mijn zelfvertrouwen heeft een deuk opgelopen. Ik ben kennelijk onvoldoende in staat geweest om de fracties van CDA en PvdA te overtuigen van de onderbouwing van dit wetsvoorstel. Ik ben daarover oprecht teleurgesteld. Het wetsvoorstel is ingediend door mijn voorganger. Ik sta echter ten volle achter dit wetsvoorstel.

De heer Luitjen uitte zijn verbazing over de effecten die een mogelijke tegenstem bij dit wetsvoorstel heeft op de houdbaarheid en continuïteit van het publieke bestel. In de systematiek van het bestel is het van belang dat de omroepverenigingen, vanuit het belang van de externe pluriformiteit, op langere termijn een minder groot risico lopen op het vlak van de continuïteit. In die zin deel ik de verbazing van de fractie van de VVD op dit punt.

De heer Woldring vroeg mij of de ambtenaren niet iets kunnen verzinnen om BNN te redden. Naar het idee van de CDA-fractie is de grens van 300.000 leden bepalend voor de waarde van het publieke bestel. Zo interpreteer ik de bijdrage van het CDA. Tussen droom en daad staan ook in dit geval wetten. Wij praten over een concessieverlening. Ik heb moeite om de term "chantage" te begrijpen. Die is door de fractie van de PvdA gehanteerd. Ik heb juist geprobeerd te betogen dat het wetsvoorstel gedragen wordt door een bredere context. Er zijn helaas geen mogelijkheden voor creatief en ad hoc ingrijpen in de wetgeving. De procedure is in volle gang. Als wij daarop ingrijpen, heb ik morgen een aantal

rechtszaken aan mijn broek van andere potentiële omroepen. Dat levert een interessant en bestuursrechtelijk zeer boeiende casus op. Ik zie dat niet zitten.

Ik wil een poging wagen om de heer Woldring tegemoet te komen. Ik ben geschokt door zijn opmerking dat hij eerder negatiever dan positiever van opvatting werd. Dat heeft mij geraakt. Het is hem niet te doen om BNN uit het bestel te drukken. Hij roept mij dan ook op om maatregelen te treffen om BNN in het bestel te houden. Daar gaat het om in deze casus. Dat is de kern van het debat. Het is ook de kern van de afweging van de verschillende partijen en de kern van de consequentie van afwijzing van het wetsvoorstel.

Wat ik nog zou willen doen -- misschien is dat onvoldoende -- is een beweging maken die mij niet dwingt tot inventief wetgeverschap. Dat past namelijk niet bij een betrouwbare overheid. De vrees van de fracties van het CDA en de PvdA dat het allemaal fout gaat met het aannemen van dit wetsvoorstel, wil ik wegnemen door een tijdige evaluatie zodat wordt bekeken wat het effect is. Met name het onderzoek naar mogelijke nieuwe legitimatievormen wil ik daarbij nadrukkelijk betrekken. Als dit wetsvoorstel zou worden aangenomen, kan dat een thema zijn in de discussie over de legitimatie van de omroepen. Dat thema is voor mij dus niet geblokkeerd. Materieel betekent dit dat er ruimte wordt gelaten om de toekomstige legitimering anders in te richten, maar dat er op korte termijn ruimte wordt geboden aan BNN. De consequentie -- daarbij heb ik het niet over de principes -- van het wetsvoorstel is dat BNN de mogelijkheid wordt geboden om in het bestel te blijven. Dit met volledig respect voor de vragen die zijn gesteld en de opmerkingen die zijn gemaakt over het principiële punt of dit wetsvoorstel gerechtvaardigd is in het licht van de discussie over de legitimatie. Die vragen begrijp ik. Daarin maak ik, met een aantal fracties die mij daarin steunen, een andere afweging. Het is niet mogelijk -- ook als ik dat zelf zou willen -- om met creatieve wetgeving te komen, vooral in het licht van bestuursrechtelijke aspecten en de betrouwbaarheid en continuïteit van de overheid.

Mevrouw Witteman heeft een aantal concrete opmerkingen gemaakt. Haar afweging was mij aanvankelijk wat onhelder. Wat heeft haar precies gedreven om dezelfde woorden te gebruiken als de heer Woldring? Ook zij is minder overtuigd geraakt na mijn hopelijk toch vlammeende betoog, dat kennelijk niet zo heeft gewerkt. Zij stelde drie termen centraal. In een laatste poging om de PvdA-fractie te overtuigen, zal ik die behandelen.

Het eerste woord was "versnippering". De consequentie van het aannemen van dit wetsvoorstel is feitelijk het continueren van de huidige situatie, inclusief BNN. Mevrouw Witteman heeft aangegeven: de wet werkt niet. Ik mag niet vragen om een derde termijn, maar ik ben erg benieuwd naar wat precies zij bedoelt met "deze wet werkt niet". Deze wet beoogt een werking te hebben. Mevrouw Witteveen zou kunnen zeggen: ik wil de consequenties van dit wetsvoorstel niet dragen. Dan is zij het wellicht niet eens met de werking van deze wet, maar de wet werkt wél. Het gevolg is dat er meer mogelijkheden komen voor nieuwe toetreders; daarin zal dit wetsvoorstel

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

zijn werking hebben. Als de PvdA-fractie van mening is dat de wet die werking niet mag hebben, moet de discussie daarover gaan. Ik kan in mijn verdediging niet uit de voeten met "het wetsvoorstel is slecht". De toetredingseis voor het bestel wordt gehandhaafd op 50.000 leden; dat blijft zo. In de huidige procedure zijn er, uit mijn hoofd, twee of drie potentiële toetreders die nu in de procedure zitten. Met of zonder dit wetsvoorstel gaat dat gewoon door. Het enige en echte criterium dat ik heb, is dat een omroep een toegevoegde waarde moet hebben voor de pluriformiteit van het bestel. Ik zie dus geen versnippering ontstaan door dit wetsvoorstel, in ieder geval niet op de korte termijn. De huidige situatie is dat alleen BNN in aanmerking komt voor de grens van 150.000. Voor de grens van 50.000 verandert niets met dit wetsvoorstel. Wellicht komt het gevaar van versnippering in 2010 aan de orde, maar dan heeft het kabinet de mogelijkheid om nadrukkelijk te toetsen op het criterium "een kwalitatieve en pluriforme toevoeging aan het totale bestel". Ik hoop mevrouw Witteman er in dat licht van te overtuigen dat versnippering een onterechte vrees is.

Mevrouw Witteman sprak ook over een teveel aan continuïteit. Dat is een duidelijke, en vanuit het verleden gezien verrassende opmerking. Ook daarvoor geldt dat er met dit wetsvoorstel in ieder geval de komende vijf jaar niets verandert in de situatie.

Met of zonder dit wetsvoorstel blijft de continuïteit van de huidige omroepen volledig gehandhaafd. Dit wetsvoorstel heeft zijn werking op dit moment nog niet. Die zal het kunnen hebben over vijf jaar, als je praat over een continuïteit van de Mediawet en een mogelijke nieuwe termijn van tien jaar voor de concessieverlening, los van de mogelijke discussie die er in de tussentijd gaat ontstaan over het publieke bestel.

Ten derde noemde mevrouw Witteman het woord non-samenwerking. Dat verbaast mij misschien nog wel het meest. Doordat wij de druk op de omroepen verlagen zodat de ledenwerving niet meer krampachtig boven de 300 moet uitkomen, geven wij juist meer ruimte aan de omroepen om tot samenwerking te komen. Daar gaat het uiteindelijk om. Ik zeg niet dat samenwerking belangrijker is of dat de individuele belangen van de omroepen ondergeschikt zijn aan de samenwerking. Ik vind het belangrijk dat de druk op de individuele belangen in een rustiger vaarwater wordt gezet, zodat het bedienen van de eigen achterban in combinatie met samenwerking tot een betere symbiose leidt. Ik kan de redenering van de PvdA-fractie niet volgen dat dit wetsvoorstel zou leiden tot een non-samenwerking. In tegendeel, de druk wordt alleen maar verlaagd en dat bevordert juist de samenwerking. Ik hoop dat mevrouw Witteman deze argumenten nog even serieus wil overwegen voordat zij in haar fractie haar voorstel zal doen.

Als belangrijkste inhoudelijke argument ter legitimering noemt mevrouw Witteman dat zij graag kiest voor een legitimering van de kwaliteit. Ook ik zie dit argument heel goed. Dat ontken ik ook niet. Ik deel met de Kamer de analyse dat er een discussie moet plaatsvinden over de legitimatie van de huidige omroepverenigingen. Daar wil ik onderzoek naar doen. Mocht het onderzoek daar aanleiding toe geven, dan neem ik misschien zelfs de suggestie over van de heer Van der Lans dat dit zou

kunnen leiden tot experimenten. De heer Van der Lans vraagt ook naar cijfers en trends. Ik moet dus echt nog onderzoeken wat daar de invloed van is. Wij hebben een onderzoek nodig om de legitimatievorm in relatie tot de trends en cijfers en beweegredenen van mensen te staven. Tegelijkertijd neem ik de suggestie graag over dat je misschien in de tussentijd met experimenten zou kunnen werken. Dat vind ik een interessante gedachte en die neem ik mee, indien daar ook de onderzoeken en de daaruit blijkende gegevens en trends aanleiding voor geven. Ik ben het eens met de stelling dat het veel zuiverder is als dat precies wordt uitgezocht. Dan kan ook de terechte vraag van mevrouw Witteman aan de orde komen of kwaliteit eveneens gekozen zou kunnen worden ter legitimatie. Ik wil graag toezeggen dat de vraag of kwaliteit een element kan zijn in de legitimering een belangrijk aandachtspunt wordt in mijn onderzoek. Op dat punt verschillen mevrouw Witteman en ik niet van mening. Het is alleen voor mij geen reden om dit wetsvoorstel niet met verve te verdedigen. Op dat punt overtuigt mevrouw Witteman mij niet ervan dat dit een doorslaggevend reden moet zijn om tegen dit wetsvoorstel te zijn.

De heer Van Raak van de SP-fractie heeft een aantal opmerkingen gemaakt over omroepen die meer hun best moeten doen voor de leden. Ik dank hem voor zijn steun aan dit wetsvoorstel. Hij gaat uit van de premisse dat omroepen meer hun best moeten doen voor hun leden. Ik krijg op dit moment in gesprekken die ik in ander verband met de omroepvoorzitters voer zelfs signalen dat zij misschien wel te veel aandacht besteden aan hun leden. Ik deel dus die premisse niet helemaal. Ik begrijp de zorg daarover. Natuurlijk gaat het over draagvlak en als dit een legitimatie is, dan hoort daar aandacht voor de leden bij, daarover verschillen wij volstrekt niet van mening. Daarnaast stelde de heer Van Raak de vraag wat ik van omroepverkiezingen en reclamevrije zenders vind. Deze vragen gaan heel principiële over het functioneren van het publieke bestel. Het zijn ook vragen die zijn opgekomen naar aanleiding van het rapport van Rinnoy Kan. Ik kan geen specifiek kabinetsstandpunt op deze punten melden. Deze vragen zijn echter sterk gerelateerd aan het functioneren van het publieke bestel en het oordeel over de juistheid van dat publieke bestel. Ik zal deze vragen de volgende keer graag met u uitdiscussieren. Ik zal volgende week een brief zenden inzake de archeologenvraag.

De heer Van der Lans heeft gezegd dat hij het wetsvoorstel zal steunen. Hij roept mij op tot het doen van experimenten. Ik heb net iets gezegd over de trends en de samenwerking. Hij zei ook nog iets over de fusieperikelen. Ik begrijp het punt. Dat is sterk verbonden met de bredere discussie over de publieke omroep. De heer Van der Lans impliceerde dat dit ook interessant zou kunnen zijn voor BNN. Voor de korte termijn biedt fusie echter geen oplossing voor dit concrete geval. Ik begrijp het punt en ik kan mij voorstellen dat wij daar in een later stadium naar aanleiding van het kabinetsstandpunt over het rapport van de heer Rinnooy Kan op terugkomen.

De heer Van Middelkoop heeft een aantal opmerkingen gemaakt over leden. Ik denk dat wij kunnen constateren dat hij een andere afweging maakt dan ik. Het zou een herhaling van argumenten zijn als ik daar nog

verder op zou ingaan. Ik heb al gereageerd op de opmerking van de heer Luijten.

Ik doe een dringend beroep op de fracties om toch nog serieus te overwegen om dit wetsvoorstel te steunen. Ik heb misschien in de eerste termijn een aantal leden de andere kant op gedreven. Ik hoop dat ik hen in deze termijn weer deze kant op heb geholpen met mijn betoog.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het wetsvoorstel Wijziging van de Mediawet (het vervallen van de verspreidingsbeperking voor de programma's van lokale en regionale omroepinstellingen, wijziging van de doorgifteplicht via omroepnetwerken van de programma's van lokale omroepinstellingen, alsmede wijziging van bepalingen inzake programmaraden) (28639) wordt zonder stemming aangenomen.

De voorzitter: Naar mij blijkt, wensen de fracties van het CDA, de PvdA, de ChristenUnie en de SGP stemming over het wetsvoorstel Wijziging van de Mediawet met het oog op verbetering van de openheid en continuïteit van de landelijke publieke omroep (29030). Deze stemming zal op dinsdag 18 mei plaatsvinden.

**

Sluiting 23.09 uur.